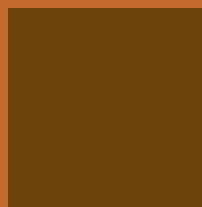

LIETUVOS
AGRARINĖS
EKONOMIKOS
INSTITUTAS
LITHUANIAN
INSTITUTE OF
AGRARIAN
ECONOMICS

LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS 2013

AGRICULTURE AND FOOD
SECTOR IN LITHUANIA 2013

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS
ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS

AGRICULTURE AND FOOD SECTOR
IN LITHUANIA

2013

VILNIUS, 2014

UDK 338.43(474.5)

Li 334

Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2013. Autorių kolektyvas: R. Melnikienė – vadovė... [et. al.]. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2014. – 194 p.; iliustr., lent., reziumė (angl.).

(online) ISSN 2029-4980

ISSN 1822-5101

Leidinyje pateikta Lietuvos žemės ir maisto ūkio 2009–2013 metų analitinė apžvalga. „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2013“ skirtas valdymo ir savivaldos, mokslo ir mokymo institucijų atstovams, visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkiu, žuvininkyste ir kaimo plėtra.

Leidinį parengė Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Autorių kolektyvo vadovė dr. Rasa Melnikienė

Mokslinė redaktorė dr. Nijolė Pelanienė

Recenzentė prof. dr. Neringa Stončiuvienė

Redaktorė ir korektorė V. Šilaikienė

Maketavo ir į anglų kalbą vertė V. Girgždienė

Cituojant būtina nurodyti šaltinį.

© Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2014

TURINYS

CONTENTS

PRATARMĖ	6
<i>FOREWORD</i>	
I. LIETUVOS AGRARINIO SEKTORIAUS PASIEKIMAI IR JUOS LEMIANTYS PAGRINDINIAI VEIKSNIAI	7
<i>I. ACHIEVEMENTS OF LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR AND KEY FACTORS INFLUENCING THEM</i>	
1. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus reikšmė šalies ekonomikoje. Rasa Melnikienė	7
<i>1. Importance of agricultural and food sector in the national economy</i>	
2. Bendroji žemės ūkio produkcija. Irena Kriščiukaitienė, Virginia Namiotko	13
<i>2. Gross agricultural production</i>	
3. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai. Artiom Volkov	19
<i>3. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector</i>	
4. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektai. Aldona Stalgienė	31
<i>4. Economic entities in agriculture and food industry</i>	
5. Žemės ūkio pagrindiniai ištekliai	44
<i>5. Main agricultural resources</i>	
5.1. Žmogiškieji ištekliai. Živilė Gedminaitė-Raudonė	44
<i>5.1. Human resources</i>	
5.2. Žemės ištekliai. Gediminas Kuliešis	51
<i>5.2. Land stock</i>	
5.3. Techniniai ištekliai ir investicijos. Vaida Šapolaitė	58
<i>5.3. Technical resources and investment</i>	
5. Ūkių kreditavimas. Jeronimas Kraujelis	64
<i>5. Farm lending</i>	
II. ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ GAMYBA BEI PARDAVIMAI VIDAUS IR UŽSIENIO RINKOSE	67
<i>II. PRODUCTION OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS AND SALES IN THE DOMESTIC AND FOREIGN MARKETS</i>	
1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje. Albertas Gapšys	67
<i>1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market</i>	
2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais. Andrej Bogdanov, Audronė Laskauskienė	71
<i>2. Foreign trade in agricultural and food products</i>	
3. Pokyčiai žemės ir maisto ūkio produktų gamybos sektoriuose	87
<i>3. Changes in production of agricultural and food products</i>	
3.1. Grūdai. Vida Dabkienė	87
<i>3.1. Cereals</i>	

3.2. Pienas. Deiva Mikelionytė	96
3.2. <i>Milk</i>	
3.3. Mėsa. Albertas Gapšys	107
3.3. <i>Meat</i>	
3.4. Cukriniai runkeliai. Viktoras Vaikutis	115
3.4. <i>Sugar beet</i>	
3.5. Bulvės. Ingrida Lukošitė	118
3.5. <i>Potatoes</i>	
3.6. Daržovės. Ingrida Lukošitė	124
3.6. <i>Vegetables</i>	
3.7. Vaisiai ir uogos. Laura Petrauskaitė-Senkevič	132
3.7. <i>Fruit and berries</i>	
3.8. Rapsai. Vida Dabkienė	140
3.8. <i>Rapeseed</i>	
III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS POKYČIAI	145
<i>III. CHANGES IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL AND</i>	
<i>FOOD SECTOR</i>	
1. Ūkių ekonominės veiklos pokyčiai. Vaidotas Kučas	145
1. <i>Farm business survey</i>	
2. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veikla.	
Aldona Stalgienė	161
2. <i>Survey of manufacture of food products and beverages</i>	
3. Alternatyvių žemės ūkiui verslų plėtra kaimo vietovėse.	
Erika Ribašauskienė	170
3. <i>Development of alternative businesses in rural areas</i>	
4. Žuvininkystės ūkio veiklos apžvalga. Viktoras Vaikutis,	
Vilija Girgždienė	180
4. <i>Survey of the fisheries sector</i>	
REZIUMĖ	192
<i>SUMMARY</i>	
SANTRUMPOS	194
<i>ABBREVIATIONS</i>	

PRATARMĖ

Leidiny „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2013“ yra penkioliktasis iš Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) kasmetinių leidinių. Tai analitinė ekonominė žemės ūkio, perdirbamosios pramonės ir žuvininkystės apžvalga, parengta pagal statistinę informaciją, įmonių atskaitomybės duomenis, LAEI darbuotojų atliktų tyrimų rezultatus.

2013 metai Lietuvos žemės ir maisto ūkiui buvo vieni sėkmingiausių per analizuojamąjį laikotarpį. Nors 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, bendrasis vidaus produktas (BVP), sukuriamas žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, padidėjo tik 1,6 proc., tačiau augimas buvo spartesnis nei visos šalies. 2013 metais Lietuvos žemės ir maisto ūkis eksportą padidino net 10,8 proc. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų yra teigiamas. 2013 metais jis buvo 2,5 karto didesnis nei 2009-aisiais ir sudarė 3385 mln. Lt. Šalies žemės ūkio plėtrą skatino Europos Sąjungos (ES) ir nacionalinio biudžeto parama. 2013 metais Lietuvos biudžeto lėšų dalis, skirta žemės ūkio tiesioginei ir investicinei paramai, intervencinėms ir kitoms rinkos reguliavimo priemonėms finansuoti, sudarė 3,23 mlrd. Lt.

Leidinyje pateikti penkerių metų laikotarpio žemės ir maisto ūkio plėtos rodiklių pokyčiai, daugiau dėmesio skiriant 2013 metų įvykiams ir rezultatams, išskyrus „Techninius išteklius“ ir „Ūkių ekonominės veiklos pokyčius“ (2013 m. respondentinių ūkių tyrimų rezultatai bus tik metų pabaigoje). Siekiant išsaugoti pagrindinių tendencijų lyginimo galimybę, visose apžvalgose duomenys pateikiami laikantis bendros metodologijos ir struktūros.

Kaip ir kiekvienais metais, naudotasi kai kuriais išankstiniais 2013 metų statistiniais rodikliais. Galutiniai ekonominiai ir finansiniai rezultatai atsispindės vėliau išleistuose Statistikos departamento leidiniuose ir kitų metų LAEI apžvalgoje. Galimi nedideli statistinių duomenų nukrypimai dėl skaičių apvalinimo.

Leidiny skiriamas visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkio laimėjimais ir problemomis. Naudingos medžiagos jame ras žemės ūkio specialistai ir mokslininkai, ūkininkai ir verslininkai, dėstytojai ir studentai.

Nuoširdžiai dėkojame Statistikos departamento, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (ŽŪM), Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC) vadovams ir darbuotojams už statistinę informaciją bei patarimus. Laukiame ir Jūsų, gerbiami skaitytojai, pastabų bei pasiūlymų.

Lietuvos agrarinės ekonomikos
instituto direktorė

Dr. Rasa Melnikienė

I. LIETUVOS AGRARINIO SEKTORIAUS PASIEKIMAI IR JUOS LEMIANTYS PAGRINDINIAI VEIKSNIAI

I. ACHIEVEMENTS OF LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR AND KEY FACTORS INFLUENCING THEM

1. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus reikšmė šalies ekonomikoje

1. Importance of agricultural and food sector in the national economy

Narystės ES dešimtmetį 2014 metais Lietuva pasitiko augančia ekonomika ir stabilia makro ekonomine situacija. Atsigavusi po ekonominės krizės, Lietuva išsaugojo pozicijas tarp ES šalių lyderių pagal BVP augimą, kuris palyginamosiomis kainomis 2009–2013 metais siekė 119,7 proc. Metinė infliacija 2013 metais sumažėjo iki 0,4 proc. (2009 m. siekė 1,3 proc.). Palaipsniui mažėjo finansinės krizės laikotarpiu išaugęs nedarbas. 2009 metais nedarbas sudarė 13,8 proc., o 2013 metais nukrito iki 11,8 proc. Lietuvos ekonomikos augimas buvo kuriamas eksporto pagrindu. 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, Lietuvos eksportas to meto kainomis išaugo 2 kartus ir siekė 84,8 mlrd. Lt. Prie Lietuvos ekonominės plėtros prisidėjo žemės ūkis ir maisto pramonė.

Žemės ūkio ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gaminių gamybos bendroji pridėtinė vertė (BPV). 2009 metais dėl sumažėjusių žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų kritusi žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukurta BPV vėliau stabiliai didėjo per visą nagrinėjamą laikotarpį ir 2013 metais siekė 4139 mln. Lt. Vertinant pagal šį rodiklį, Lietuvos žemės ūkiui 2013 metai buvo sėkmingiausi per visą nepriklausomybės laikotarpį. Nors 2013 metų rezultatus lyginant su 2012 metais matyti, kad augimas sudarė tik 1,6 proc., 2009–2013 metais šis rodiklis padidėjo 1,8 karto (1.1 lentelė). Žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukuriamos BPV augimas gerokai lenkė viso šalies ūkio BPV augimą, kuris per 2009–2013 metų laikotarpį siekė 1,4 karto.

Spartesnis nei šalies ūkyje, žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukuriamos BPV augimo tempas lėmė naujas tendencijas Lietuvos ūkio struktūroje. Nuo nepriklausomybės atkūrimo keletą metų buvo stebima tendencija, kai sparčiai augant pramonės ir paslaugų sektoriams, žemės ūkio indėlis į BPV mažėjo. Lietuvoje iki 2009 metų taip pat vyravo nuosekli žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės indėlio į šalyje sukuriamą BPV mažėjimo tendencija, kuri nuo 2009 metų pakito: 2009 metais žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukurtos BPV dalis siekė 2,8 proc., o 2010 metais – 3,3 proc. 2013 metais išaugusios gamybos apimtys lėmė, kad ir analizuojamo sektoriaus sukurtos bendrosios pridėtinės vertės dalis išaugo iki 3,8 proc.

Per visą nagrinėjamą laikotarpį stabiliai augo ir maisto produktų gamybos pramonės sukuriamą BPV. Statistikos departamentas 2013 metų duomenų neteikia, todėl galima vertinti tik 2009–2012 metų laikotarpį, kurio duomenys rodo BPV 27,4 proc. didėjimą. Augimas 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, siekė 7,5 proc.

Lietuvos ūkio struktūroje žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriui tenkanti BPV dalis 2013 metais net 2,5 karto lenkė senųjų šalių (ES-15) ir 2,2 karto – ES-28 šalių rodiklį. Pagal žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriui

tenkančią BPV dalį tarp 28 ES šalių Lietuva buvo 7-oji. Didesnė žemės ūkiui, miškininkystei ir žuvininkystei tenkanti BPV dalis 2013 metais teko tik Rumunijai (6,4 proc.), Bulgarijai ir Latvijai (po 4,9 proc.), Vengrijai (4,8 proc.), Kroatijai (4,7 proc.), Estijai (3,9 proc.).

1.1 lentelė. Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės makroekonominiai rodikliai 2009–2013 metais

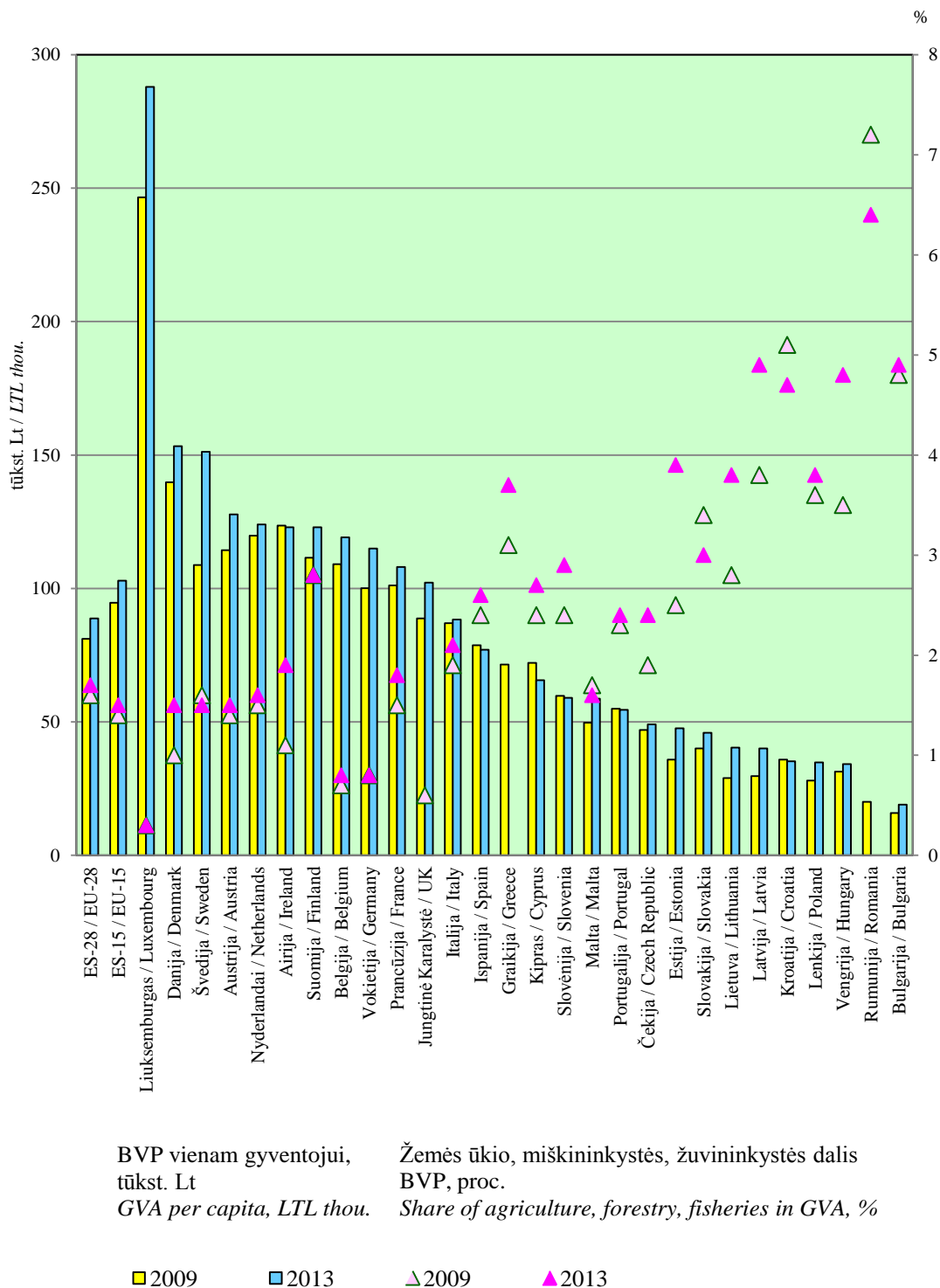
Table 1.1. Macroeconomic indicators of agriculture, forestry and fisheries in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013*
Bendrasis vidaus produktas to meto kainomis, mln. Lt / <i>Gross domestic product, at current prices, LTL mill.</i>	92032	95676	106893	113735	119575
Bendroji pridėtinė vertė to meto kainomis, mln. Lt / <i>Gross value added, at current prices, LTL mill.</i>	82910	85914	96066	102678	107656
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, mln. Lt <i>Gross value added created in agriculture, forestry and fisheries, LTL mill.</i>	2318	2815	3658	4074	4139
Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. <i>Share of agriculture, forestry and fisheries in gross value added, %</i>	2,8	3,3	3,8	4,0	3,8
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonėje, mln. Lt / <i>Gross value added created in manufacture of food products, beverages and tobacco products, LTL mill.</i>	3727	3878	4415	4748	...
Maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonės dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. <i>Share of manufacture of food products, beverages and tobacco products in gross value added, %</i>	4,5	4,5	4,6	4,6	...

* Išankstiniai duomenys / *Preliminary data.*

Šaltiniai: *Statistikos departamento, Eurostato duomenys.*

Didelė žemės ūkio generuojama BPV dalis Lietuvoje yra suvokiama kaip šalies ekonominis pranašumas. Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad mažesnis žemės ūkio indėlis ūkio struktūroje yra būdingas sėkmingai industrializacijos etapą įgyvendinusioms ES senbuvėms narėms, kurios lyderiauja ES pagal gyventojui tenkantį BVP. Pavyzdžiui, didžiausią BVP vienam gyventojui turinčioje ES šalyje – Liuksemburge, kur 2013 metais šis rodiklis siekė 288 tūkst. Lt, žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sukuriamas BPV dalis buvo pati mažiausia – 0,3 proc. Antrąją ir trečiąją vietą iš eilės užimančioms Danijai (BVP gyventojui – 153,3 tūkst. Lt) ir Švedijai (151,2 tūkst. Lt) taip pat būdinga maža žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sukuriamas BPV dalis – po 1,5 proc. 2013-aisiais. Kaip pasiskirsto žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukuriamas BPV dalis ir vienam gyventojui sukuriamas BVP, pateikiama 1.1 paveiksle.

1.1 pav. Lietuvos ir kitų ES šalių žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sukurtos bendrosios pridėtinės vertės dalis nuo šalies pridėtinės vertės 2009 ir 2013 metais, proc.

Fig. 1.1. The share of value added created in agriculture, forestry and fisheries in the total country's value added in Lithuania and other EU countries in 2009 and 2013, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Svarbiausios užsienio prekybos tendencijos. Didelė dalis Lietuvoje sukurtos žemės ūkio ir maisto pramonės produkcijos atiteko eksportui. Nors vertinant žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir importo kitimo tendencijas galima konstatuoti, kad šio sektoriaus užsienio prekybos apimtys buvo mažiau veikiamos krizės nei kitų ūkio šakų užsienio prekybos rodikliai, tačiau 2009 metais žemės ūkio maisto produktų eksportas krito iki 7979,4 mln. Lt, šios eksportuojamų prekių grupės dalis visame šalies eksporte padidėjo iki 19,6 proc. Gerėjanti ekonominė situacija eksporto rinkose sukūrė prielaidas žemės ūkio ir maisto produktų eksporto augimui. Nuo 2010 metų susiformavo stabili šio rodiklio augimo tendencija. 2013 metais eksporto apimtys siekė 16217,1 mln. Lt ir 2009 metų apimtis viršijo daugiau nei 2 kartus (1.2 lentelė). 2013 metai eksporto apimčių didėjimo aspektu Lietuvos žemės ūkiui ir perdirbamajai maisto pramonei buvo sėkmingesni nei 2012 metais, kai žemdirbiai nuėmė rekordinį javų derlių.

1.2 lentelė. Žemės ir maisto ūkio produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2009–2013 metais

Table 1.2. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013*
Eksportuotų produktų vertė, mln. Lt <i>Value of exported products, LTL mill.</i>	7979	9710	11530	14640	16217
dalis nuo šalies eksporto, proc. <i>share in total export, %</i>	19,6	18,0	16,6	18,4	19,1
Importuotų produktų vertė, mln. Lt <i>Value of imported products, LTL mill.</i>	6650	7978	9580	11275	12832
dalis nuo šalies importo, proc. <i>share in total import, %</i>	14,7	13,1	12,2	13,1	14,0
Užsienio prekybos balansas, mln. Lt <i>Foreign trade balance, LTL mill.</i>	1329	1733	1950	3365	3385

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Lietuva išsaugojo svarbiausias žemės ūkio ir maisto produktų eksporto rinkas ir išplėtė eksporto geografiją. 2013 metais svarbiausia žemės ūkio ir maisto produktų eksporto partnerė išliko Rusija. Šiai šaliai teko net 29,3 proc. visos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės, o per metus eksportas išaugo 9,9 proc. Antroje vietoje – Latvija, eksportas į šią šalį per tą patį laikotarpį padidėjo tik 0,7 proc. (1764,7 mln. Lt), o jai tenkanti dalis eksporto struktūroje sudarė 10,9 proc. Trečioji pagal svarbą eksporto partnerė buvo Vokietija, tačiau į ją išvežta produktų 15 proc. mažiau nei 2012-aisiais (už 1097,9 mln. Lt), jai tenkanti eksporto dalis sudarė 6,8 proc. Svarbu pažymėti, kad 2012 metais atsiradę nauji svarbūs eksporto partneriai Saudo Arabija ir Iranas, išliko ir 2013 metais: eksportas į Saudo Arabiją išaugo 69 proc., nemažėjo eksporto apimtys į Iraną. 2012 metais Lietuva žemės ūkio ir maisto produktus eksportavo į 131 šalį, o 2013 metais – į 134 šalis.

Vertinant Lietuvos užsienio prekybos tendencijas per nagrinėjamą laikotarpį, galima teigti, jog krizė padarė didžiulį poveikį ne tik eksportui, bet ir importui. 2009 metais žemės ūkio ir maisto produktų importas buvo sumažėjęs iki 6650,2 mln. Lt. Per

2009–2013 metus importas išaugo beveik du kartus ir pasiekė 12831,8 mln. Lt. Žemės ūkio ir maisto produktų importui tenkanti dalis šalies importe per minėtą laikotarpį išliko gana stabili ir sudarė apie 12,2–14,7 proc. (atitinkamai 2011 ir 2009 m.) viso šalies importo. Analizuojant užsienio prekybos žemės ir maisto ūkio produktais balansą tenka daryti išvadą, kad eksporto augimą lemia ne tik Lietuvos žemės ūkio gamybos apimčių augimas, bet ir importo didėjimas.

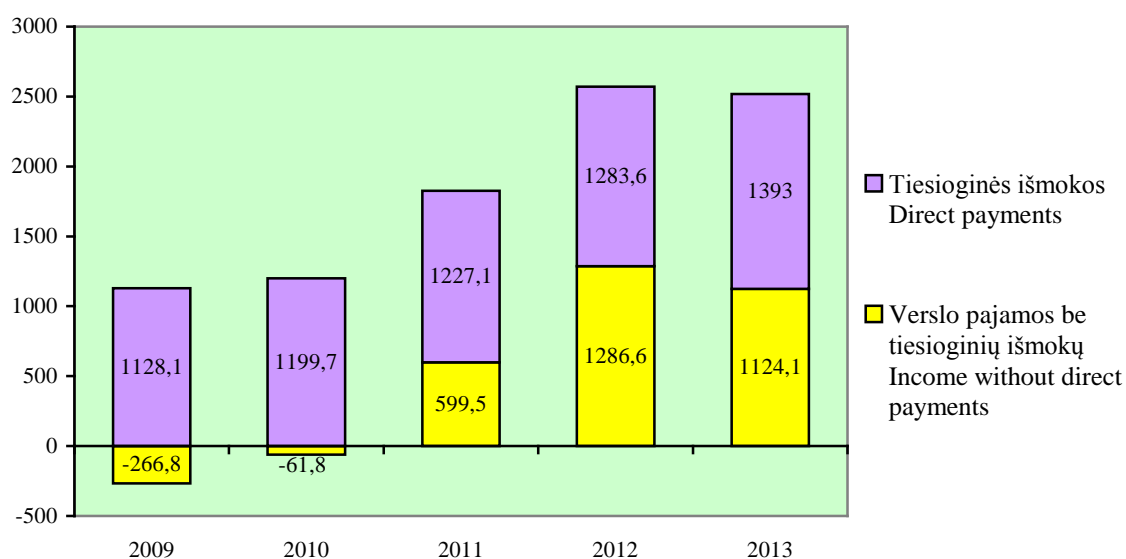
2009–2013 metais mažėjo lietuviškos kilmės produktų eksporto dalis visame žemės ūkio ir maisto produktų eksporte. Reeksportas augo sparčiau nei lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksportas. Eksportuojamų produktų vertė didėjo tiek dėl lietuviškos kilmės, tiek dėl nelietuviškos kilmės produktų vertės augimo, tačiau nelietuviškos kilmės produktų eksporto, kuris remiasi kitose šalyse pagamintų žemės ūkio ir maisto produktų importu, vertė augo greičiau nei produktų, pagamintų Lietuvoje. 2013 metais pastarųjų eksportas, palyginti su 2012-aisiais, padidėjo 6,9 proc., reeksportas – 18 proc. Per 2009–2013 metų laikotarpį lietuviškos kilmės produktų eksportas išaugo 1,8 karto, o reeksportas – 2,7 karto. 2013 metais lietuviškos kilmės produktai sudarė 64 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto.

Užimtumas ir pajamos. Vertinant užimtumo situaciją remiantis ilgalaikėmis Lietuvos ekonominės raidos tendencijomis, galima teigti, kad dėl gyventojų emigracijos visame ūkyje darbo jėgos skaičiaus mažėjimas neaplenkė ir žemės ūkio. 2013 metais šalies ūkio užimtieji sudarė 1292,8 tūkst., palyginti su 2009-aisiais, jų skaičius sumažėjo 24,6 tūkst., arba 2,7 proc. Nors per 5 metų laikotarpį tendencijos išliko neigiamos, tačiau iki 2010 metų Lietuvos darbo rinkoje vyravusią užimtumo mažėjimo tendenciją nuo 2011 metų pakeitė užimtųjų skaičiaus augimas. Per 2009–2013 metus net 38,6 proc. nuo viso sumažėjusių užimtųjų Lietuvos ūkyje skaičiaus teko žemės ūkiui, miškininkystei ir žuvininkystei. Sparčios užimtumo žemės ūkyje kitimo tendencijos susiformavo nuo Lietuvos narystės ES pradžios. Ekonominė krizė pristabdė užimtumo žemės ūkyje mažėjimą, nes dalis darbingo amžiaus kaimo gyventojų, ekonomikos pakilimo metais įsidarbinę statybų, paslaugų ar pramonės sektoriuose, praradę darbą dėl krizės, vėl įsiliejo į ūkininkaujančiųjų gretas. Tačiau nuo 2010 metų išryškėjo užimtumo žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje mažėjimo tendencija. 2013 metais šis rodiklis siekė 8,4 proc., palyginti su 2009 metais, sumažėjo 0,6 proc. punkto, o 2013-iusius palyginti su 2012-aisiais, sumažėjimas siekė 0,4 proc. punkto. Užimtumo žemės ūkyje mažėjimas buvo viena iš nedarbo augimo priežasčių. Statistikos departamento duomenimis, 2009 metais 6,1 proc. Lietuvoje darbo neturinčių ir jo aktyviai ieškančių asmenų iki darbo praradimo buvo dirbę žemės ūkyje. 2010 metais šis rodiklis išaugo iki 6,9 proc., 2011-aisiais – iki 8,7 proc., o 2012-aisiais siekė 8,4 proc.

Didėjant žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukuriamai BPV ir mažėjant užimtųjų skaičiui, didėjo darbo našumas – BPV, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui. Per 2009–2013 metų laikotarpį šis rodiklis išaugo nuo 19,6 tūkst. iki 38,0 tūkst. Lt sąlyginiam darbuotojui, t. y. 94,1 proc. Spartų darbo našumo rodiklių augimą lėmė tai, jog analizuojamo laikotarpio pradžia sutapo su finansine krize, kurią lydėjo BPV sumažėjimas pirmaisiais analizuojamojo laikotarpio metais. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, augimas siekė 103,3 proc. Darbo našumo augimą lydėjo žemdirbių pajamų didėjimas. Vertinant žemdirbių pajamas ir darbo našumą ekonominėje literatūroje yra įprasta remtis BPV rodikliu, tačiau šis rodiklis labiau tinka nustatyti žemės ūkio industrializavimo proceso efektyvumą. Analizuojant, kaip keičiasi BPV dedamųjų tarpusavio proporcijos, galima įvertinti, koku mastu, didėjant žemės ūkio apsirūpinimui ilgalaikiu kapitalu, mažėja darbo sąnaudos žemės ūkio produkcijos vienetai pagaminti.

Užimtųjų žemės ūkyje pajamų dinamiką geriau iliustruoja grynosios pridėtinės vertės rodiklis, nes jis parodo sektoriuje naujai sukuriama vertę. Grynosios pridėtinės vertės rodiklio struktūra parodo, kaip pajamos pasiskirsto tarp verslo subjektų ir samdomų darbuotojų, ir kiek žemės ūkio sektorius yra svarbus pajamų šaltinis tiems kaimo gyventojams, kurie neturi ūkio, ar jų valdomas ūkis nesukuria pragyvenimui pakankamų pajamų. Žemės ūkio ekonominių sąskaitų duomenys rodo, kad per 2009–2013 metus grynoji pridėtinė vertė išaugo 2,3 karto – nuo 1291,1 mln. Lt 2009-aisiais iki 3022,8 mln. Lt 2013-aisiais. 2013 metais kompensacijos darbuotojams tesudarė 88,6 proc. 2009 metų lygio, o verslo pajamos (be tiesioginių išmokų) nuo 2009 metais patirto neigiamo rezultato, kai nuostolis siekė 266,8 mln. Lt, išaugo iki 1124,1 mln. Lt 2013-aisiais. Remiantis ekonominių sąskaitų duomenimis, atlikti skaičiavimai parodė, jog gerėjant ekonominei sektoriaus situacijai ir sparčiai augant verslo pajamoms vidutinis mėnesinis darbo užmokestis žemės ūkyje mažėjo. Per 2009–2013 metus jis sumažėjo dešimtadaliu ir 2013-aisiais siekė 1300 Lt.

Papildomu ūkininkų ir kitų žemės ūkio produkcijos gamintojų pajamų didinimo veiksmu tapo kasmet augančios tiesioginės išmokos, mokamos tiek ES, tiek nacionalinio biudžeto lėšomis. Šios paramos dėka žemės ūkio produkcijos gamintojai papildomai gavo: 2009 metais – 1,13 mlrd. Lt, 2010 metais – 1,20 mlrd. Lt, 2011 metais – 1,23 mlrd. Lt, 2012 metais – 1,29 mlrd. Lt, o 2013 metais – 1,39 mlrd. Lt pajamų. Finansinės krizės laikotarpiu 2009 ir 2010 metais tiesioginės išmokos sudarė galimybę ūkininkams kompensuoti patirtą nuostolį ir gauti pelno (1.2 pav.).

1.2 pav. Žemės ūkio verslo pajamos ir tiesioginės išmokos 2009–2013 metais, mln. Lt

Fig. 1.2. Income from agriculture and direct payments in 2009–2013, LTL million

Šaltinis: Žemės ūkio ekonominės sąskaitos.

Gerėjant makroekonominiams žemės ūkio rodikliams ir augant žemdirbių pajamoms, Lietuvos kaimo gyventojų pajamos 2009–2011 metais buvo daugiau nei 20 proc. mažesnės nei miesto gyventojų. 2011 metais disponuojamosios pajamos,

tenkančios vienam namų ūkio nariui, kaime siekė 836 Lt per mėnesį, o mieste – 1106 Lt, t. y. 25 proc. daugiau. Kaimo vietovėse vis dar išlieka didelis skurdo rizikos lygis. Statistikos departamento duomenimis, 2009 metais skurdo rizikos lygis siekė 31,6 proc., o 2012 metais sumažėjo iki 28,5 proc., bet vis dar buvo daugiau kaip du kartus didesnis nei mieste, kur šis rodiklis 2013-aisiais siekė 13,7 proc. Statistikos departamento duomenimis, dažniausiai skurdo grėsmę patiria pensininkai ir bedarbiai. Ūkių apskaitos duomenų tinklo (ŪADT) duomenys rodo, jog pajamų nepriteklis yra būdingas ir mažiesiems ūkiams. 2009 metais bendrasis pelnas su subsidijomis ūkiuose iki 10 ha vienam viso užimtumo ūkininko ūkio nariui siekė 9684 Lt per metus. 2013 metais šis rodiklis sumažėjo iki 5849 Lt. Pajamų atotrūkis tarp didžiųjų ir mažųjų ūkių nuosekliai didėjo per visą 2009–2012 metų laikotarpį. Ūkiuose, valdančiuose daugiau kaip 150 ha žemės ūkio naudmenų (ŽŪN), 2012 metais vienam visiškai užimtam ūkio nariui tenkantis bendrasis pelnas su tiesioginėmis išmokomis siekė 249785 Lt. Šie skaičiai rodo, jog taikytas ES paramos paskirstymo tarp ūkių modelis didina turtinę diferenciaciją, o ES paramos indėlis sprendžiant mažų ūkių pajamų lygio problemas yra nepakankamas.

2. Bendroji žemės ūkio produkcija

2. *Gross agricultural production*

Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, bendrosios žemės ūkio produkcijos 2013 metais, skaičiuojant to meto kainomis, buvo pagaminta už 9,12 mlrd. Lt, t. y. 2,6 proc. mažiau nei 2012-aisiais. Tai lėmė mažesnis kai kurių augalininkystės produktų derlius ir supirkimo kainos. Per visą analizuojamąjį laikotarpį augalininkystės produkcija sudarė didesnę dalį bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės negu gyvulininkystės produkcija, tačiau ši dalis 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, sumažėjo 3,6 proc. punkto (1.3 lentelė).

1.3 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos* struktūra 2009–2013 metais

Table 1.3. Structure of gross agricultural production in 2009–2013*

Produkcija <i>Output</i>	2009		2010		2011		2012		2013**	
	mln. Lt <i>LTL mill.</i>	%	mln. Lt <i>LTL mill.</i>	%	mln. Lt <i>LTL mill.</i>	%	mln. Lt <i>LTL mill.</i>	%	mln. Lt <i>LTL mill.</i>	%
Iš viso / <i>Total</i>	5707,0	100	6388,2	100	8128,0	100	9361,2	100	9121,9	100
augalininkystės <i>crop production</i>	3239,5	56,8	3476,2	54,4	4825,1	59,4	6049,6	64,6	5564	61,0
gyvulininkystės <i>animal production</i>	2467,5	43,2	2912,0	45,6	3302,9	40,6	3311,6	35,4	3557,9	39,0

* To meto kainomis / *At current prices.*

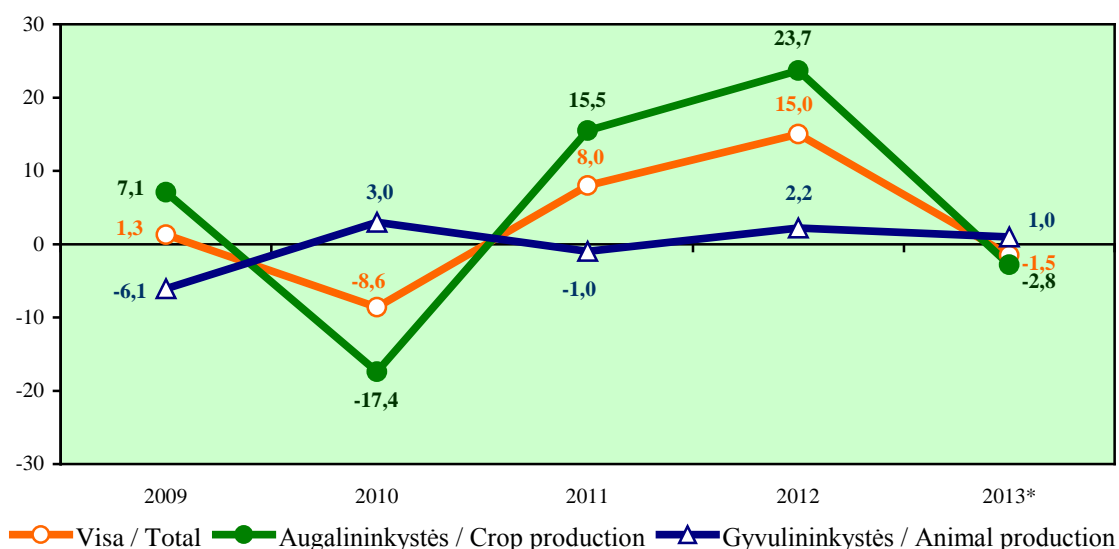
** Išankstiniai duomenys / *Preliminary data.*

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

Vertinant pagal apskritis, didžiausia augalininkystės produkcijos dalis 2012 metais buvo Šiaulių, Marijampolės ir Kauno apskrityse (atitinkamai 76,6, 71,0 ir

66,8 proc.), o mažiausia – Klaipėdos, Vilniaus ir Tauragės (atitinkamai 47,5, 48,1 ir 49,3 proc.). Didžiausias augalininkystės produkcijos dalies augimas 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, užfiksuotas Kauno, Marijampolės ir Vilniaus apskrityse (atitinkamai 9,8, 9,3 ir 7,8 proc. punkto). Mažiausią augalininkystės produkcijos dalį turinčiose apskrityse – Klaipėdos ir Tauragės – ši dalis 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, padidėjo 3,9 ir 2,5 proc. punkto.

Skaiciuojant palyginamosiomis kainomis, bendrosios žemės ūkio produkcijos sumažėjimas ne toks didelis (1,5 proc.). Per visą 2009–2013 metų laikotarpį augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos pokyčiai, palyginti su ankstesniais metais, nevienodi (1.3 pav.). 2010 metais augalininkystės produkcija sumažėjo daugiausia – 17,4 proc. Didžiausias jos prieaugis buvo 2012 metais. Gyvulininkystės produkcija daugiausia sumažėjo 2009 metais – 6,1 proc., o labiausiai padidėjo 2010 metais – 3,0 proc. Gyvulininkystės produkcija 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, padidėjo 1,0 proc.

1.3 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos** apimties pokyčiai*** 2009–2013 metais, proc.

*Fig. 1.3. Changes in gross agricultural output** in 2009–2013***, per cent*

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

** Palyginamosiomis kainomis / At constant prices.

*** Palyginti su ankstesniais metais / Compared to the previous year.

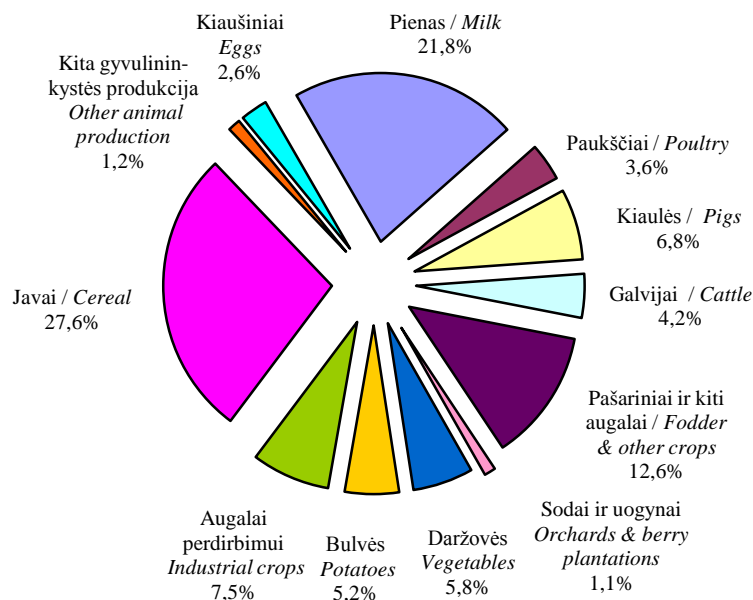
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Augalininkystės produkcijos vertė 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, buvo 8 proc. mažesnė. Tai lėmė sumažėjęs derlius: rapsų – 13,3 proc. (dėl 1,2 proc. mažesnio nuimto ploto ir 12,3 proc. mažesnio derlingumo), grūdinių augalų – 3,9 proc. (dėl 8,1 proc. mažesnio derlingumo), cukrinių runkelių – 3,6 proc. (dėl 8,3 proc. mažesnio nuimto ploto). Prie augalininkystės produkcijos vertės sumažėjimo taip pat prisidėjo mažesnės rapsų ir grūdinių augalų supirkimo kainos (atitinkamai 23,6 ir 14,5 proc.).

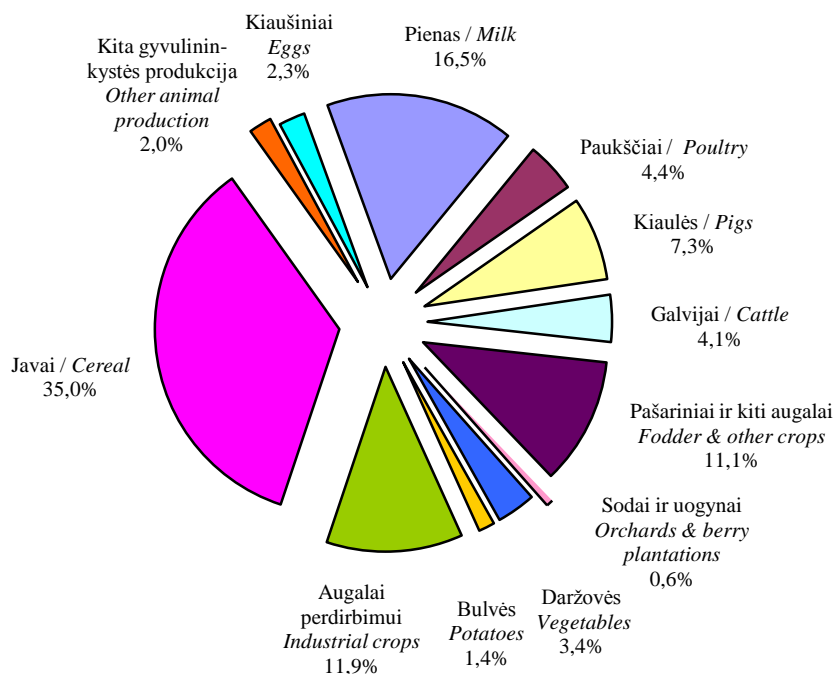
Gyvulininkystės produkcijos vertė 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, padidėjo 7,4 proc. Tai lėmė padidėjusios kai kurių gyvulininkystės produktų supirkimo kainos.

Didžiausią bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūros dalį Lietuvoje 2009 ir 2013 metais sudarė javai (atitinkamai 27,6 ir 35 proc.) ir pienas (21,8 ir 16,5 proc.) (1.4 pav.).

2009 m.

2013 m.*

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

1.4 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra 2009 ir 2013 metais

Fig. 1.4. Structure of gross agricultural production in 2009 and 2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje daugiausia išaugo grūdinių ir perdirbti skirtų augalų (atitinkamai 7,4 ir 4,4 proc. punkto), o labiausiai sumažėjo pieno, bulvių ir daržovių dalis (atitinkamai 5,3, 3,8 ir 2,4 proc. punkto). Pagrindinės neigiamų tendencijų pieno sektoriuje priežastys yra mažos pieno supirkimo kainos ir, palyginti su augalininkystės produktais, santykinai mažesnės tiesioginės išmokos.

Atskirose ES šalyse bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra skiriasi. Pagal bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūrą visas ES šalis galima suskirstyti į tris grupes. Pirmąją grupę sudaro šalys, kuriose vyrauja gyvulininkystės produkcija (pvz., Airija, Danija), antrąją – šalys, kuriose augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos dalis yra beveik vienoda (pvz., Belgija, Lenkija), trečiąją – šalys, kuriose vyrauja augalininkystės produkcija (pvz., Rumunija, Graikija). Lietuva patenka į trečiąją šalių grupę. 2013 metais Lietuvoje augalininkystės produkcija sudarė tokią pat žemės ūkio produkcijos dalį kaip Italijoje ir nedaug skyrėsi nuo Čekijos ir Prancūzijos (1.4 lentelė).

1.4 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra ES šalyse 2009 ir 2013 metais
Table 1.4. Structure of gross agricultural production in EU countries in 2009 and 2013

Šalis / Country	2009			2013		
	augalininkystės dalis, proc. <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, proc. <i>animal production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, Lt/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, LTL/ha UAA</i>	augalininkystės dalis, proc. <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, proc. <i>animal production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, Lt/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, LTL/ha UAA</i>
Airija / Ireland	29,0	71,0	3468	25,7	74,3	5137
Danija / Denmark	35,5	64,5	10911	34,7	65,3	15382
Suomija / Finland	37,6	62,4	5303	39,9	60,1	6943
Jungtinė Karalystė / United Kingdom	39,8	60,2	4758	39,2	60,8	6009
Malta / Malta	41,4	58,6	36660	41,4	58,6	37269
Estija / Estonia	44,7	55,3	1925	46,1	53,9	3061
Švedija / Sweden	46,1	53,9	5035	48,1	51,9	6706
Austrija / Austria	46,2	53,8	6619	45,6	54,4	8046
Liuksemburgas / Luxembourg	49,0	51,0	8102	53,6	46,4	11429
Kipras / Cyprus	49,3	50,7	18484	50,9	49,1	20541
Belgija / Belgium	50,4	49,6	19137	42,4	57,6	21818
Lenkija / Poland	51,0	49,0	5113	50,6	49,4	5460
Slovakija / Slovakia	51,1	48,9	3055	58,3	41,7	3869
Vokietija / Germany	51,7	48,3	9009	48,6	51,4	10992
Slovėnija / Slovenia	52,4	47,6	7592	53,3	46,7	8366
Čekija / Czech Republic	54,7	45,3	3819	61,9	38,1	4917
Nyderlandai / Netherlands	55,4	44,6	41180	52,8	47,2	49390

Šalis / Country	2009			2013		
	augalininkystės dalis, proc. <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, proc. <i>animal production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, Lt/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, LTL/ha UAA</i>	augalininkystės dalis, proc. <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, proc. <i>animal production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, Lt/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, LTL/ha UAA</i>
Latvija / Latvia	55,7	44,3	1080	56,7	43,3	1547
Portugalija / Portugal	56,1	43,9	5677	57,1	42,9	6217
Lietuva / Lithuania	56,8	43,2	2201	61,0	39,0	3568
Vengrija / Hungary	60,0	40,0	4677	63,4	36,6	5631
Kroatija / Croatia	60,4	39,6	7652	63,4	36,6	6795
Prancūzija / France	61,0	39,0	7634	60,1	39,9	9012
Ispanija / Spain	61,8	38,2	5348	62,6	37,4	6263
Italija / Italy	61,9	38,1	11362	61,0	39,0	13031
Bulgarija / Bulgaria	63,4	36,6	2652	68,6	31,4	2819
Rumunija / Romania	66,6	33,4	3835	75,0	25,0	4289
Graikija / Greece	69,6	30,4	9779	70,2	29,8	9647

Šaltinis: Eurostato duomenys.

2013 metais didžiausia bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo Nyderlanduose, Maltoje, Belgijoje ir Kipre. Šios šalys racionaliai išnaudojo savo gamtinius ir gamybos išteklius, prioritetus pasirinko pagal savo konkurencinius pranašumus ir rinkos konjunktūrą. 2012 metais Lietuvoje bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo viena mažiausių ES. Palyginti su panašias sąlygas turinčia Danija, šis rodiklis buvo daugiau nei 4 kartus mažesnis. Giliau paanalizavus matyti, kad tam įtakos turi mažesnės nei kitose šalyse žemės ūkio produktų supirkimo kainos ir parama.

Lyginant bendrąją žemės ūkio produkciją, tenkančią 1 ha ŽŪN, atskirose ES šalyse, matyti, kad ryškaus skirtumo tarp grupių nėra. Šie rodikliai tiek augalininkystėje, tiek gyvulininkystėje yra panašūs. Pavyzdžiui, Airijoje, kurioje beveik tris ketvirtadalius bendrosios žemės ūkio produkcijos sudaro gyvulininkystės produkcija, bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, yra panašaus dydžio kaip ir Vengrijoje, kurioje gyvulininkystės produkcija 2013 metais sudarė tik 36,6 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Lietuvoje bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, 2013 metais buvo 16,6 proc. didesnė nei Estijoje, kurioje daugiau nei pusę bendrosios žemės ūkio produkcijos sudaro gyvulininkystės produkcija.

Bendrosios žemės ūkio produkcijos apimtims daugiausia įtakos turi žemės ūkio produktų supirkimo kiekis ir kainos bei jiems pagaminti reikalingų materialinių išteklių kainos. Lietuvoje žemės ūkio produkcijos gamybos apimtis ir struktūrinius pokyčius lėmė ir nuolat besikeičianti rinkos konjunktūra. Atskirų žemės ūkio produktų supirkimo apimtys per 2009–2013 metų laikotarpį kito netolygiai. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, rapsų supirkta 13,9 proc., grūdų – 4,5 proc., bulvių – 0,2 proc. mažiau, o vaisių ir uogų bei daržovių – atitinkamai 15,6 ir 1,4 proc. daugiau. Gyvulių ir gyvulininkystės produktų supirkimo tendencijos taip pat nevienareikšmės. Gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio) supirkta 7,3 proc. daugiau, o pieno – 1,5 proc. mažiau. Šiems

pokyčiams daug įtakos turėjo žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų išteklių kainos.

Žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksų kitimo tendencijos per 2009–2013 metų laikotarpį šiek tiek skyrėsi. Tiek augalininkystės, tiek gyvulininkystės produktų, tiek materialinių išteklių kainų indeksas didžiausias buvo 2011 metais, o mažiausias – 2009-aisiais. Tačiau 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, pokyčiai buvo skirtingi: augalininkystės produktų ir materialinių išteklių kainos sumažėjo atitinkamai 2,9 ir 3,4 proc., o gyvulininkystės produktų kainos padidėjo 7,2 proc. Šių kainų indeksų pokyčiai 2009–2013 metų laikotarpiu lėmė disproporciją (vadinamąsias kainų žirkles) tarp žemės ūkio produktų supirkimo ir materialinių išteklių kainų (1.5 lentelė).

1.5 lentelė. Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksai* 2009–2013 metais, proc.

Table 1.5. Price indices of agricultural products and inputs in 2009–2013, per cent

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013
Kainų žirklys / Price scissors	95,4	110,5	103,9	91,7	106,1
Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų indeksai <i>Purchase price indices of agricultural products</i>					
bendrasis / total	75,5	116,6	123,8	99,5	102,5
augalininkystės / crop products	67,7	122,6	137,5	97,1	97,1
gyvulininkystės / livestock products	82,2	112,4	113,3	101,7	107,2
Materialinių išteklių kainų indeksas <i>Price index of inputs</i>	79,1	105,5	119,1	108,5	96,6

* Palyginti su ankstesniais metais / Compared to the previous year.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nepalankiausi žemės ūkio produktų gamintojams buvo 2012 metai, kai augalininkystės produktų kainos, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo 2,9 proc., gyvulininkystės produktų kainos padidėjo 1,7 proc., o materialinių išteklių išaugo net 8,5 proc. Nepalankūs žemdirbiams taip pat buvo 2009 metai, tačiau šiek tiek mažiau nei 2012-ieji. Per visą 2009–2013 metų laikotarpį palankiausi žemdirbiams buvo 2010 metai.

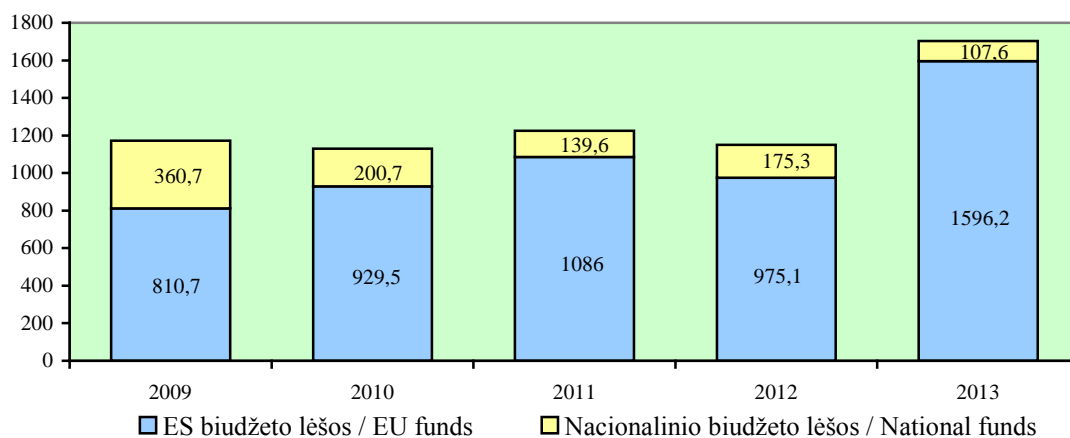
Svarbu pažymėti, kad kainų žirklys turėjo skirtingą poveikį augalininkystės ir gyvulininkystės produktų gamintojams. 2013 metai palankesni buvo gyvulininkystės produktų gamintojams, nes gyvulininkystės produktų supirkimo kainos, palyginti su ankstesniais metais, buvo 7,2 proc. didesnės, o materialinių išteklių kainos – 3,4 proc. mažesnės. Augalininkystės sektoriuje padėtis 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, buvo mažiau palanki, nes materialinių išteklių kainų indeksas buvo tik 0,5 proc. punkto mažesnis nei augalininkystės produkcijos supirkimo kainų indeksas.

3. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai

3. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector

Nuo 2004 metų Lietuvos ūkininkai, žemdirbiai ir kaimo gyventojai naudojami bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) privalumais. Šia politika siekiama padėti žemės ūkio subjektams konkuruoti tarptautinėje rinkoje ir skatinti kaimo, visų pirma skurdesnių vietovių, plėtrą. Be to, BŽŪP prisideda prie vartotojų aprūpinimo saugiais ir kokybiškais maisto produktais, skatina palaikyti saugią aplinką, padeda prisitaikyti prie kintančių tarptautinės prekybos taisyklių, atlieka žemės ūkio subjektų pajamų palaikymo funkciją ir kt. Šiems uždaviniams spręsti žemės ūkio subjektams teikiama parama iš ES ir nacionalinio biudžeto. 2013 metais lėšų dalis, skirta žemės ūkiui finansuoti, sudarė 3233 mln. Lt, t. y. 15,8 proc. daugiau, nei buvo numatyta 2012-aisiais (2791 mln. Lt).

Tiesioginės išmokos. Daugiau negu 20 metų tiesioginės išmokos yra pagrindinė BŽŪP paramos priemonė ES šalyse, skirta palaikyti ūkininkų pajamų, gaunamų iš žemės ūkio veiklos, lygį. Didžioji jų dalis atsieta nuo gamybos apimčių. Lietuvoje tiesioginės išmokos yra mokamos žemės ūkio veiklos subjektams už deklaruotus pasėlius, gyvulius ir kvotinį pieną pagal vienkartinės išmokos už plotus įgyvendinimo schemą. Lietuvoje 2013 metais, kaip ir ankstesniais metais, tiesioginė parama buvo mokama iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir iš valstybės biudžeto, mokant papildomas nacionalines tiesiogines išmokas (PNTI). EŽŪGF lėšų, skirtų Lietuvos tiesioginėms išmokoms, dalis 2013 metais sudarė 94 proc. 2013 metais, įskaitant 2012-aisiais skirtą dalį, išmokėta 1596,2 mln. Lt (2013 m. skirta 1312,4 mln. Lt) (1.5 pav.). Iš šių lėšų tiesioginės išmokos yra mokamos už deklaruotus žūn, cukrų, mėsinius galvijus ir mėsines avis. Palyginti su 2012 metais, EŽŪGF skirta lėšų dalis padidėjo 9,4 proc., o išmokėta – net 63,7 proc. Tokį staigų išmokėtos dalies padidėjimą nulėmė tai, kad didelė dalis tiesioginėms išmokoms gauti paraiškų, pateiktų 2012 metais, buvo apmokėtos 2013 metais.

1.5 pav. Tiesioginių išmokų finansavimas 2009–2013 metais, mln. Lt

Fig. 1.5. Funds for direct payments in 2009–2013, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

2013 metais PNTI dalis, išmokėta už 2012-aisiais ir ankstesniais metais deklaruotus gyvulius ir ŽŪN, sudarė 107,6 mln. Lt, t. y. 38,6 proc. mažiau negu 2012 metais (175,3 mln. Lt).

Už 2013 metais auginamą produkciją PNTI lėšos nėra planuojamos, nes PNTI schema pakeičiama pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos (PLNP) schema. Minėtas pakeitimas neturės įtakos nacionalinių tiesioginių išmokų mokėjimui ar administravimui. Pasikeičia tik schemos pavadinimas, kuris susietas su nauju 2014–2020 metų BŽŪP laikotarpiu. Už 2013 metais deklaruotus gyvulius ir ŽŪN numatyta maksimali leistina mokėti PLNP suma po moduliacijos (išmokų dydžio, viršijančio nustatytas ribas, mažinimas ir sumoduliuotų lėšų perkėlimas į kaimo plėtros fondą) – 117 mln. Lt. Tai 10,3 proc. didesnė suma, palyginti su PNTI finansavimu 2012 metais.

2013 metais bazinės tiesioginės išmokos, mokamos pareiškėjui už ŽŪN (neatsižvelgiant į augalų rūšį) plotus, dydis buvo 451,72 Lt, t. y. 11,8 proc. daugiau nei 2012 metais (2012 m. – 403,6 Lt). Tiesioginės išmokos už grūdinius augalus, rapsus, kukurūzus ir linus nuo 2007 metų bei už baltyminius augalus nuo 2012 metų yra visiškai atsietos nuo gamybos apimčių. Nuo 2010 metų žemės ūkio veiklos subjektams nėra teikiama parama už energetinius augalus (1.6 lentelė).

1.6 lentelė. Tiesioginių išmokų dydžiai Lietuvoje 2009–2013 metais

Table 1.6. Direct payments in Lithuania in 2009–2013

Išmokos rūšis / <i>Kind of payment</i>	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Išmokos iš ES biudžeto / EU budget payments</i>					
bazinė išmoka, Lt/ha / <i>basic payment, LTL/ha</i>	291	341	370	404	452
kvotinio cukraus išmoka, Lt/t <i>quota sugar payment, LTL/t</i>	344	344	344	344	344
išmoka už energetinius augalus, Lt/ha <i>energy crops, LTL/ha</i>	155	–	–	–	–
išmoka už mėsinius galvijus, Lt/gyv. <i>beef cattle payment, LTL/head</i>	–	–	426–546	511–648	442–561
išmoka už mėsines avis, Lt/gyv. <i>sheep (meat breeding) payment, LTL/head</i>	–	–	38–67	38–68	31–55
<i>Papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos už produkciją*</i> <i>Complementary national direct payments for production*</i>					
grūdinius augalus, rapsus, Lt/ha <i>grain crops, rape LTL/ha</i>	99	60	33	–	10
baltyminius augalus, Lt/ha <i>protein crops, LTL/ha</i>	180	100	75	45	45
pluoštinius linus, Lt/ha / <i>fibre flax, LTL/ha</i>	297	247	217	150	150
daugiametės žolės sėklai ir pašarinių augalų mišinys, Lt/ha / <i>perennial herbs for seed and fodder crop mix, LTL/ha</i>	99	60	33	–	–
energetinius augalus, Lt/ha <i>energy crops LTL/ha</i>	99	–	–	–	–
karves žindenes, Lt/gyv. <i>suckler cows, LTL/head</i>	590	590	400	310	310

Lietuvos agrarinio sektoriaus pasiekimai ir juos lemiantys pagrindiniai veiksniai

Išmokos rūšis / <i>Kind of payment</i>	2009	2010	2011	2012	2013
bulius, Lt/gyv. / <i>bulls, LTL/head</i>	543	543	543	600	800
bulių auginimo ekstensyvinimo, Lt/gyv. / <i>bull production extensification, LTL/head</i>	50	50	–	–	30
skerdžiamus suaugusius galvijus, Lt/gyv. / <i>slaughtered adult cattle, LTL/head</i>	220	213	30	–	30
ėriavedes, Lt/gyv. / <i>ewes, LTL/head</i>	48	48	40	39	26
kvotinį pieną, Lt/t / <i>quota milk, LTL/t</i>	87	87	70	70	65

* Bendra susietos ir atsietos dalių suma / *Total sum of coupled and decoupled payments.*

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Siekiant paskatinti Lietuvoje auginti galvijus, už 2013 metus skiriama nacionalinė parama ne tik už bulius, bet ir skerdimo bei bulių auginimo ekstensyvinimo išmokos, kurios už 2012 metus nebuvo numatytos. Be šių išmokų, 2013 metais Lietuvoje buvo tęsiama speciali mėšinių galvijų ir mėšinių avių rėmimo schema pagal Tarybos reglamento (EB) Nr. 73/2009 68(1) straipsnį. Šios schemos finansavimas vykdomas iš EŽŪGF lėšų, persikirstant 2011–2013 metų tiesioginių išmokų finansinį voką.

Mėšinių galvijų augintojams, atitinkantiems reikalavimus išmokoms gauti pagal specialią paramos schemą, buvo papildomai išmokėta nuo 441,8 Lt iki 561,1 Lt už gyvulį, o mėšinių avių augintojams užtikrinta papildoma išmoka nuo 30,9 iki 54,5 Lt už avį (1.7 lentelė).

1.7 lentelė. Tiesioginės išmokos už mėšinius galvijus ir mėšines avis Lietuvoje 2013 metais

Table 1.7. Direct payments for beef cattle and sheep (meat breeds) in Lithuania in 2013

Mėšinių galvijų grupės pagal galvijų skaičių / <i>Beef cattle groups by number of heads</i>	Išmokų dydis, Lt/gyv. / <i>Payment, LTL/head</i>	Mėšinių avių grupės pagal avių skaičių / <i>Sheep (meat breeding) groups by number of heads</i>	Išmokų dydis, Lt/gyv. / <i>Payment, LTL/head</i>
1–5	561	1–50	55
6–50	541	51–100	38
51–100	500	101–150	35
101–150	481	>150	31
>150	442		

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

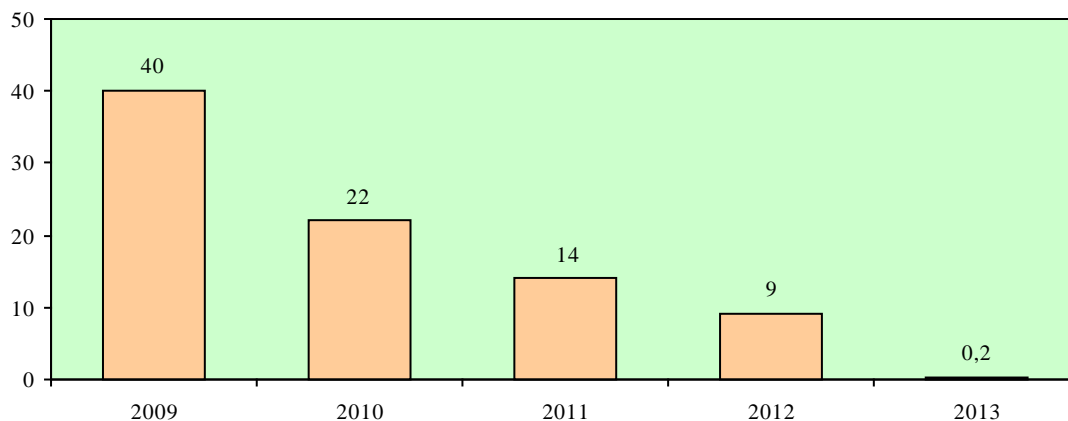
Išmokų svyravimą nulėmė šios specialios paramos schemos išmokų paskirstymo principai – išmokos yra diferencijuojamos pagal gyvulių skaičių ūkyje, t. y. kuo didesnis gyvulių skaičius, tuo mažesnė vidutinė išmoka už gyvulį.

Pasibaigus 2007–2013 metų BŽŪP laikotarpiui, 2013 metais bazinės tiesioginės išmokos dydis (451,7 Lt/ha) buvo didžiausias, palyginti su ankstesniais šio laikotarpio metais. Nuolat didėjusi bazinė išmoka iki pat 2012 metų mažino augalininkystės ir

gyvulininkystės ūkiuose nacionalinės paramos dalį. Tačiau 2013 metais suderinus su Europos Komisija (EK) PLNP išmokas Lietuvoje, nacionalinių tiesioginių išmokų rėmimas, palyginti su 2012 metais, padidėjo daugiau nei 10 proc. 2013 metais buvo atnaujintas nacionalinės paramos teikimas grūdinių augalų, rapsų bei kukurūzų augintojams. Taip pat atnaujintas ekstensyvinimo išmokų ir išmokų už suaugusius skerdžiamus gyvulius mokėjimas, daugiau nei 33,3 proc. padidėjo parama už bulius. Remiantis EK nustatytais maksimaliomis tiesioginių išmokų už žemės ūkio produkciją ribomis, 2013 metais sumažėjo išmokos tik už parduotą kvotinį pieną (apie 7,1 proc.) bei už laikomas ėriavedes (apie 33,3 proc.).

Eksperto gražinamosios išmokos yra skirtumo tarp pasaulinės ir ES rinkos kainos kompensavimas ir mokamos už produkciją, išvežamą už ES ribų į trečiąsias šalis. Šios išmokos yra mokamos siekiant padidinti ES pagamintų produktų konkurencingumą trečiųjų šalių rinkose. Nors eksperto gražinamosios išmokos mokamos perdirbėjams, jos turi įtakos ir žemdirbių pajamoms, nes sudaro galimybes mokėti augintojams didesnę kainą už jų tiekiamą žaliavinę produkciją. Lietuvoje pagamintiems produktams taikomos tokio pat dydžio eksperto gražinamosios išmokos, kaip ir kitose ES valstybėse.

Vykdydamos įsipareigojimus Pasaulio prekybos organizacijai (PPO), ES priklausančios šalys sutinka užtikrinti lygiagrečių visų eksperto subsidijų formų (tiesioginės eksperto subsidijos, eksperto kreditai ir kt.) panaikinimą iki 2013 metų pabaigos. Lietuvoje 2013 metais paskutinės eksperto gražinamosios išmokos buvo išmokėtos iki liepos mėnesio. Šios išmokos buvo mokamos tik už galvijus (gyvus arba jų mėsą). 2013-aisiais bendra sumokėta eksperto gražinamųjų išmokų suma siekė 168,3 tūkst. Lt, t. y. 98,1 proc. mažiau negu 2012-aisiais (1.6 pav.).

1.6 pav. Išmokėtos eksperto subsidijos 2009–2013 metais, mln. Lt

Fig. 1.6. Export subsidies paid in 2009–2013, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

2013 metais Lietuvoje eksperto gražinamosios išmokos už galvijų mėsą sudarė 97,5 proc., likusi 2,5 proc. dalis buvo išmokėta už eksportuotus gyvus galvijus.

Panaikinus eksperto gražinamąsias išmokas Lietuvoje planuojama eksportą skatinti remiant prekių ženklų, regioninių produktų populiarinimą, tęsiant projektą

„Virtuali mugė“, kurio tikslas – skatinti Lietuvos įmonių gaminamų produktų eksportą elektroninio ryšio priemonėmis. Taip pat aktyviai planuojama pristatinėti lietuviškos kilmės produktus tarptautinėse parodose.

Kitos rinkos reguliavimo priemonės. Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, yra vykdomos BŽŪP rinkos reguliavimo priemonės – produkcijos gamybos kvotos, intervenciniai pirkimai, privatus saugojimas, vartojimo skatinimas.

2013-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, Lietuvoje nebuvo pateikta paraiškų produktų intervenciniams pirkimams, nes rinkos kainos buvo aukštesnės nei nustatytos intervencinės.

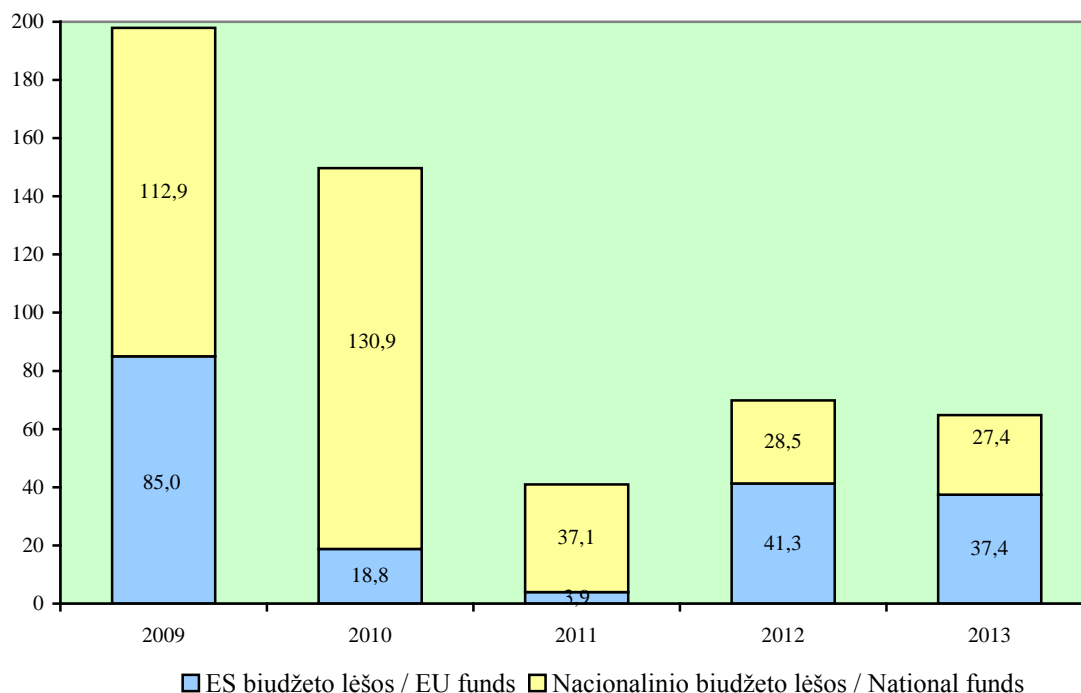
Kaip ir 2012 metais, privačiai buvo saugomas tik sviestas, tačiau jo kiekis sumažėjo 54 proc. – nuo 751 tūkst. t 2012 metais iki 346 tūkst. t 2013 metais. Šios priemonės finansavimas vykdomas ES lėšomis. 2013 metais išmokėta paramos suma, palyginti su 2012 metais (71 tūkst. Lt), sumažėjo 8,5 proc. ir sudarė 65 tūkst. Lt.

2013 metais maisto produktų tiekimo iš intervencinių atsargų labiausiai nepasiturintiems asmenims programos įgyvendinimui Lietuvoje EK skyrė 27,2 mln. Lt, t. y. 5 proc. daugiau, nei buvo skirta 2012 metais (25,9 mln. Lt). Iš šių paramos lėšų buvo įsigyta 7,1 tūkst. t. produktų ir išdalyta daugiau nei 184,5 tūkst. asmenų.

RRP padeda gerinti vaikų ir paauglių valgymo įpročius, skatinti pieno produktų ir vaisių vartojimą ugdymo įstaigose (mokyklose, darželiuose ir globos namuose). 2013 metais paramos programos „Pienas vaikams“ priemone pasinaudojo 1618 ugdymo įstaigų, kuriose remiamų vaikų skaičius sudarė 217,1 tūkst., t. y. 7,8 proc. daugiau nei 2012 metais (201,4 tūkst.). Šios priemonės įgyvendinimui 2013 metais buvo išmokėta 19,2 mln. Lt, t. y. 21,5 proc. daugiau nei 2012-aisiais, iš kurių ES lėšų dalis sudarė 13,5 proc.

2012–2013 mokslo metais Vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programoje dalyvavo 1367 ugdymo įstaigos. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikams 2012 metų rugpjūčio mėnesį buvo dalijami obuoliai, kriaušės, bananai, morkos ir citrusiniai vaisiai (apelsinai, mandarinai, greipfrutai). Nuo 2012 metų rugsėjo 1 dienos iki 2012 metų spalio 30 dienos programa nevyko. Nuo 2012 metų lapkričio mėnesio iki 2013 gegužės mėnesio, pasikeitus programos administravimo taisyklėms, ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikams ir bendrojo ugdymo mokyklų pradinėse klasių mokiniams buvo dalijami obuoliai, kriaušės, apelsinai, bananai ir morkos. Per 2012–2013 mokslo metus vaikams buvo išdalyta 1975 tūkst. kg vaisių ir daržovių. Priemonės įgyvendinimui skirta 6,8 mln. Lt, iš jų 79,4 proc. sudarė ES lėšos.

2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, rinkos reguliavimo priemonių (be eksporto grąžinamųjų išmokų) rėmimas mažai skyrėsi. 2013 metais jų finansavimui skirta 64,5 mln. Lt, t. y. tik 7,6 proc. mažiau negu 2012-aisiais (69,8 mln. Lt) (1.7 pav.). ES lėšų dalis 2013 metais – 37,4 mln. Lt, 9,4 proc. mažiau negu 2012 metais, iš kurių net 64,0 proc. buvo skirta programai „Maisto iš intervencinių atsargų tiekimo labiausiai nepasiturintiems asmenims Bendrijoje“ įgyvendinti.

1.7 pav. Rinkos reguliavimo priemonių* finansavimas 2009–2013 metais, mln. Lt
Fig. 1.7. Funds for market regulation measures in 2009–2013, LTL million

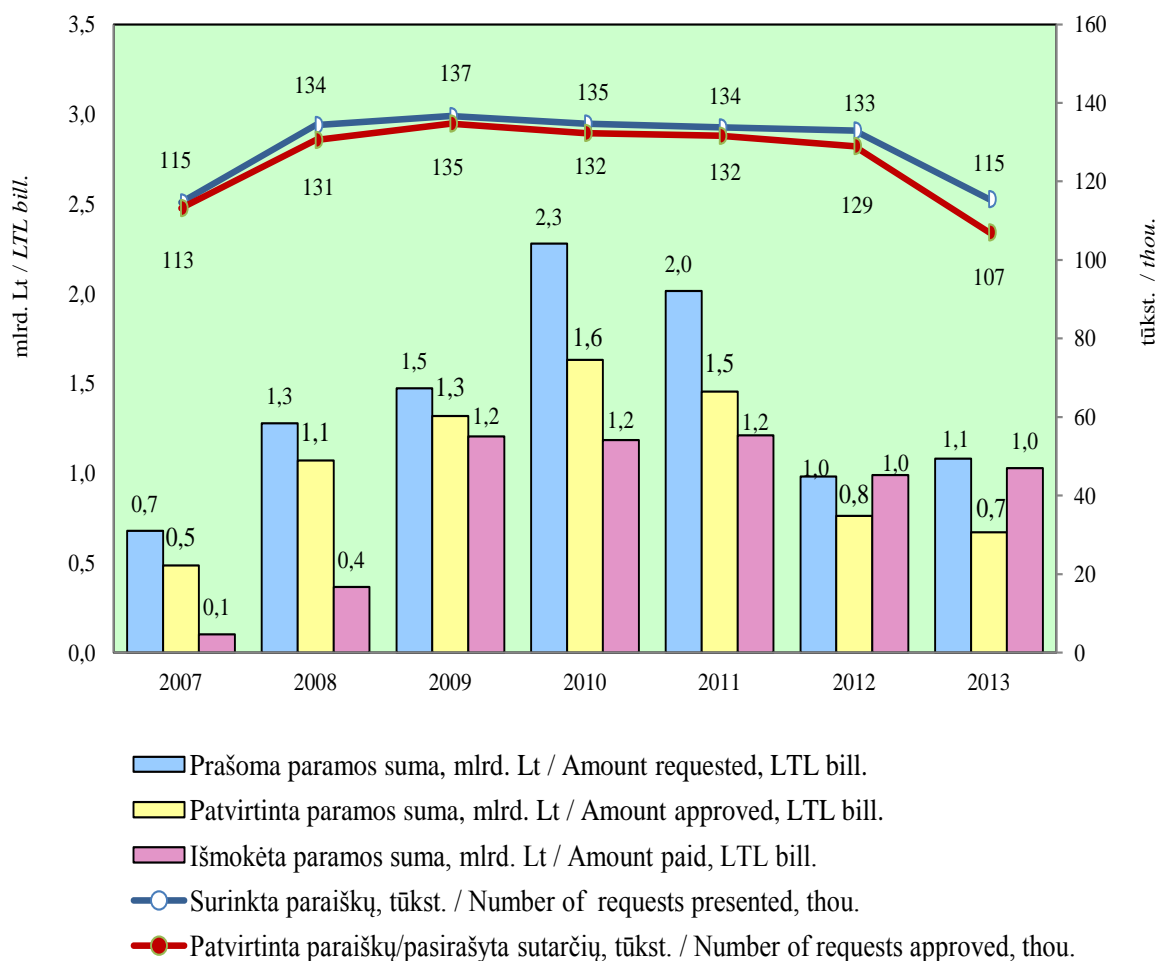
* Be eksporto grąžinamųjų išmokų / *Subsidies for export excl.*

Šaltinis: NMA duomenys.

2013 metais nacionalinė lėšų dalis, skirta minėtoms priemonėms, buvo apie 3,8 proc. mažesnė negu 2012 metais ir sudarė apie 27,4 mln. Lt. Didžiausia šių lėšų dalis (apie 60,6 proc.) buvo skirta paramos programos „Pienas vaikams“ įgyvendinimui.

Kaimo plėtros priemonės. Nuo 2007 metų investicinė ir kompensacinė parama žemės ūkiui skirstoma pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą (KPP). Pagrindinis šios programos tikslas – prisidėti prie žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo stiprinimo, aplinkos ir kraštovaizdžio tvarkymo, kaimo gyventojų gyvenimo sąlygų gerinimo, smulkaus ir alternatyvaus žemės ūkiui verslo stiprinimo ir kaimo gyventojų užimtumo didinimo.

Pasibaigus 2007–2013 metų programavimo laikotarpiui iš viso pagal Lietuvos KPP priemones surinkta beveik 902,6 tūkst. paraiškų, iš kurių patvirtinta 97,3 proc. Prašoma paramos suma siekė daugiau kaip 9,8 mlrd. Lt, tačiau patvirtinta parama sudarė 7,6 mlrd. Lt. Iki 2013 metų pabaigos jau buvo išmokėta apie 87,6 proc. visos 2007–2013 metais patvirtintos paramos (1.8 pav.).

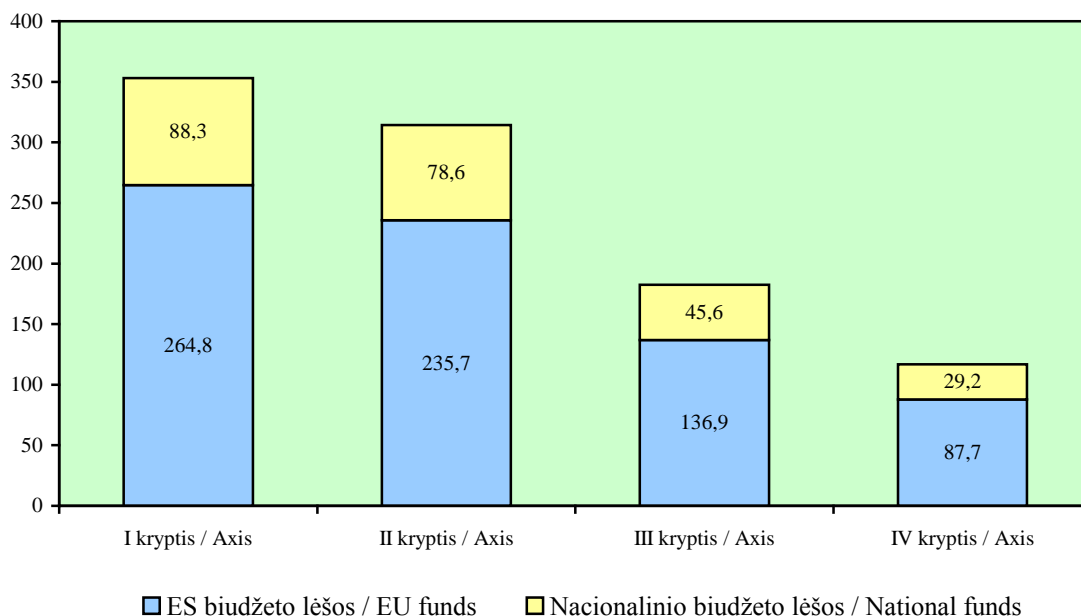

1.8 pav. KPP priemonių finansavimas ir paraiškų skaičius 2007–2013 metais

Fig. 1.8. Funds for RDP measures and numbers of requests in 2007–2013

Šaltinis: NMA duomenys.

2013 metais KPP priemonių finansavimo struktūra nežymiai skyrėsi nuo 2012 metų finansavimo struktūros. Palyginti su 2012 metais, pareiškėjų skaičius 2013-aisiais sumažėjo 13,1 proc., t. y. surinkta apie 115,5 tūkst. paraiškų (2012 m. – 133,0 tūkst.). Pagal 2013 metais pateiktas paraiškas buvo prašoma 10,1 proc. daugiau paramos (1081,1 mln. Lt) nei 2012 metais, tačiau patvirtinta paramos suma 2013 metais buvo 12,0 proc. mažesnė nei 2012-aisiais. 2013 metais buvo išmokėta 966,9 mln. Lt paramos (pagal I krypties priemones – 353,1 mln. Lt, II – 314,3 mln. Lt, III – 182,6 mln. Lt ir IV – 116,9 mln. Lt). Iš ES biudžeto lėšų buvo išmokėta 725,2 mln. Lt paramos, o nacionalinio biudžeto dalis sudarė 241,7 mln. Lt (1.9 pav.).

1.9 pav. Lėšos kaimo plėtros priemonėms finansuoti 2013 metais, mln. Lt

Fig. 1.9. Funds for rural development measures in 2013, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

Daugiausia paramos 2013 metais išmokėta Vilniaus, Panevėžio ir Kauno apskrityse – atitinkamai 147,0 mln. Lt, 134,3 mln. Lt ir 132,0 mln. Lt, mažiausiai, kaip ir ankstesniais metais, – Alytaus apskrityje – 54,9 mln. Lt. 2013 metais daugiausia paraiškų buvo pateikta Utenos, Vilniaus ir Panevėžio apskrityse – atitinkamai 19,4, 18,7 bei 11,7 tūkst., mažiausia – Marijampolės apskrityje – apie 2,5 tūkst.

Kaip ir ankstesniaisiais metais, 2013 metais populiariausios buvo KPP antros krypties „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimo“ kompensacinio pobūdžio priemonės – pagal jas mokamos kompensacinės išmokos už tam tikrus veiklos apribojimus. Daugiausia paraiškų 2013 metais – 76,7 tūkst. sulaukta pagal su plotu susijusią priemonę – „Išmokos ūkininkams vietovėse, kuriose yra kliūčių, išskyrus kalnuotas vietoves“, iš kurių buvo patvirtinta 73,1 tūkst. Pagal šią priemonę mokama kompensacinė parama žemdirbiams, kurių žemės yra mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse. 2013 metais pagal minėtą priemonę išmokėta 117,5 mln. Lt, t. y. 12,2 proc. 2013 metais išmokėtos paramos pagal visas KPP priemones.

Nebe pirmus metus antroji pagal populiarumą su plotu susijusi KPP priemonė – „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“. Kompensacinėms išmokoms už aplinką tausojantį ūkininkavimą per 2013 metus žemdirbiai pateikė 16,8 tūkst. paraiškų (patvirtinta – 13,4 tūkst. paraiškų), kuriose prašoma paramos suma siekė 181,5 mln. Lt (patvirtinta paramos suma – 143,2 mln. Lt). Didžiausio susidomėjimo sulaukė priemonės programa „Kraštovaizdžio tvarkymas“, kurioje 2013 metais dalyvavo net 13,8 tūkst. pareiškėjų.

Tarp populiariausių KPP pirmos krypties „Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimo“ priemonių 2013 metais išliko „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“ ir „Žemės ūkio valdų modernizavimas“. 2013 metais pagal priemonę

„Pusiau natūrinis ūkininkavimas“ buvo pateikta daugiau nei 1 tūkst. paraiškų (patvirtinta 970 paraiškų), kuriose ūkininkų prašoma paramos suma siekia 15,7 mln. Lt (patvirtinta paramos suma – 15,1 mln. Lt). Pagal priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ 2013 metais pateikta 716 paraiškų, tačiau dėl ribotų finansavimo galimybių buvo patvirtinta 315 paraiškų, kurių suma – 70,6 mln. Lt. Didžioji dalis pareiškėjų paramos kreipėsi pagal antrąją šios priemonės veiklos sritį – „Investicijos į žemės ūkio produktų gamybą ir paslaugas“ (gyvulininkystės sektorius).

2013 metais nebuvo renkamos paraiškos pagal KPP pirmosios krypties priemones „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ bei „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“, nes šioms priemonėms įgyvendinti skirtos paramos lėšos jau išnaudotos.

2013 metais iš KPP trečios krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemonių didžiausio susidomėjimo sulaukė priemonės „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ projektai, įgyvendinami planavimo būdu. Iš viso 2013 metais pagal minėtą priemonę gauta 4,4 tūkst. paraiškų, kuriose pareiškėjų prašoma paramos suma siekia 88,4 mln. Lt. Daugiausia (4,3 tūkst.) paraiškų, kaip ir 2012 metais (8,3 tūkst.), buvo pateikta pagal veiklos sritį „Asbestinių stogų dangos keitimas“. Prašoma paramos suma stogams pakeisti siekia 25,5 mln. Lt. Iš viso 2013 metais priemonės „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ projektams, įgyvendinamiems planavimo būdu, patvirtina 68,3 mln. Lt paramos lėšų. KPP trečiosios krypties priemonei „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ 2013 metais buvo patvirtinta 10,4 mln. Lt paramos lėšų. Iš viso šia priemone susidomėjo 55 pareiškėjai, kurių prašoma suma siekia 23,3 mln. Lt. 2013 metais nebuvo renkamos paraiškos pagal KPP trečiosios krypties priemones „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ ir „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“, kadangi šioms priemonėms skirtos lėšos išnaudotos anksčiau.

Per 2007–2013 metus ketvirtajai KPP krypciai „Leader“ metodu įgyvendinamos priemonės“ buvo skirta 464,4 mln. Lt, patvirtinta paramos suma siekė 461,0 mln. Lt. Didžioji dalis paramos (434,1 mln. Lt) patvirtinta pagal priemonę „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“. 2013 metais paraiškos buvo renkamos tik pagal ketvirtos KPP krypties priemonę „Tarptautinis ir teritorinis bendradarbiavimas“. Pateikta 21 paraiška, prašoma paramos suma sudarė beveik 4,8 mln. Lt.

Nuo 2007–2013 metų KPP paramos lėšų mokėjimo pradžios ūkininkus, žemdirbius, bendroves, miškininkus ir kitus paramos gavėjus jau pasiekė daugiau kaip 6,7 mlrd. Lt (išmokėta 88,1 proc. visų skirtų paramos lėšų). Sparčiausiai paramos lėšomis remiamus projektus įgyvendinti sekasi jaunesiems ūkininkams – jiems išmokėta 98 proc. visam laikotarpiui skirtų lėšų. Nedaug atsilieka ir modernizuojantys savo ūkius – pagal priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ išmokėta 91 proc. skirtų lėšų. Miškininkai aktyviai naudojami parama pagal priemonę „Miškų ekonominės vertės didinimas“ – išmokėta 89 proc. visam programiniam laikotarpiui skirtų paramos lėšų.

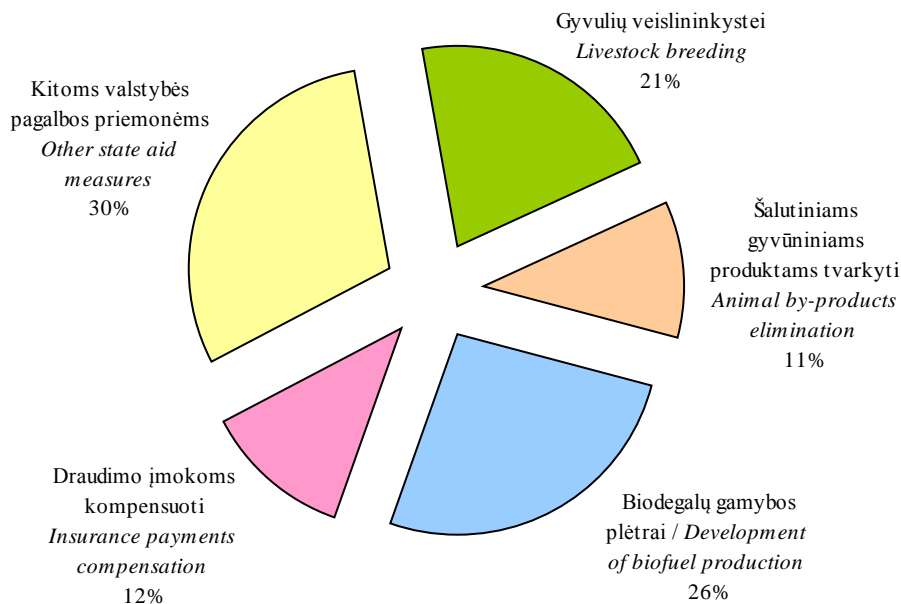
Valstybės pagalba. Siekiant užtikrinti konkurencingo ir efektyvaus žemės ir maisto ūkio plėtros perspektyvas, iš nacionalinio biudžeto lėšų finansuojamos valstybės pagalbos priemonės. 2013 metais, kaip ir 2012-aisiais, iš šių lėšų buvo finansuojamos šios valstybės pagalbos priemonės: biodegalų gamyba, dalies draudimo įmokų kompensavimas žemės ūkio veiklos subjektams, gyvulių veislininkystė, šalutinių gyvūninių produktų tvarkymas, sertifikuotų tautinio paveldo produktų išsaugojimas, kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų gamybos, populiarinimo ir realizavimo

skatinimas, žemės ūkio konsultavimo, mokslo, mokymo sistemos plėtra, tarptautinių ir respublikinių parodų, profesinių, kultūrinių ir švietėjiškų renginių organizavimas ir kt.

Kaip ir 2012 metais, daugiausia paramos lėšų 2013 metais buvo skirta programos „Parama biodegalų gamybos plėtrai“ finansavimui – 29,6 mln. Lt, t. y. 15,6 proc. daugiau negu 2012 metais (25,6 mln. Lt). Ši programa skirta skatinti biodegalų gamybą ir žemės ūkio produkcijos naudojimą ne maisto reikmėms bei mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisiją ir priklausomybę nuo importuoto kuro. Pagal minėtą priemonę valstybės pagalba teikiama kompensuojant dalį rapsų aliejaus ir dehidratuoto etanolio gamybai nupirktų rapsų ir javų kainas.

Nuo 2012 metų padidėję draudimo įkainiai draudžiant pasėlius ir palankios gamtinės sąlygos (2013 m.) nulėmė pasyvų ūkininkų naudojimąsi draudimo paslaugomis. 2013 metais buvo išmokėta tik 6,2 mln. Lt paramos, t. y. beveik 2,5 karto mažiau, negu buvo išmokėta 2012 metais.

Ūkių subjektai, auginantys gyvulius, kaip ir ankstesniais metais, buvo skatinami auginti aukštos veislinės vertės gyvulius ir gerinti jų veislines savybes, didinti gyvulių produktyvumą ir gerinti genetinį potencialą. Todėl 2013 metais nemaža valstybės pagalbos lėšų dalis teko veislininkystės sistemos plėtrai. Nors parama veisliniams gyvuliams įsigyti nebeteikiama, tačiau daug dėmesio skiriama veislininkystės priežiūrai ir produkcijos kokybės gerinimui. 2013 metais gyvulių veislininkystei remti išleista 10,7 mln. Lt (10,2 proc. daugiau negu 2012 m.), t. y. 20,8 proc. visų valstybės pagalbos priemonėms išmokėtų lėšų (1.10 pav.).

1.10 pav. Valstybės pagalbos priemonių struktūra 2013 metais
Fig. 1.10. Structure of state-financed measures in 2013

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

2013 metais beveik 5,5 mln. Lt, arba apie 10,8 proc. valstybės pagalbos priemonėms finansuoti numatytų lėšų, buvo išmokėta pagal paramos priemonę „Parama šalutiniams gyvūniniams produktams tvarkyti“. Ši parama gyvulių augintojams leido utilizuoti nugaišusius gyvulius, patiriant mažiau nuostolių.

Palyginti su 2012 metais, visoms valstybės pagalbos priemonėms skirtas finansavimas sumažėjo 8,8 proc. ir 2013 metais buvo 67,5 mln. Lt, o išmokėta suma buvo dar mažesnė ir sudarė 76,1 proc. skirto finansavimo. Toks skirtumas tarp skirtos ir išmokėtos dalies atsirado dėl dalies išmokų apmokėjimo perkėlimo į 2014 metus.

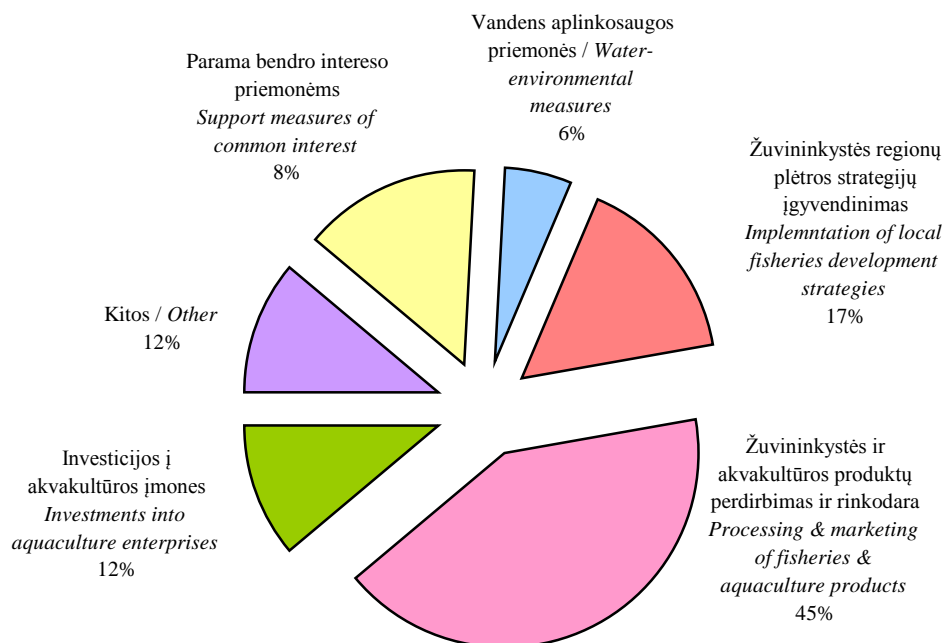
Žuvininkystės sektoriaus plėtros skatinimo priemonės. 2007–2013 metais paramos lėšos Lietuvos žuvininkystės sektoriui skiriamos iš Europos žuvininkystės fondo bei Lietuvos Respublikos biudžeto pagal Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų veiksmų programą. Šia programa siekiama skatinti žuvininkystės sektoriaus plėtrą ir konkurencingumo didinimą, užtikrinti ekonominį, aplinkos apsaugos ir socialinį tvarumą, žuvų išteklių tausojimą ir atkūrimą. Išmokėta parama pagal Veiksmų programos priemones per 2007–2013 metų laikotarpį siekė 159,9 mln. Lt, iš kurių ES biudžeto dalis sudarė 76 proc. Per 2013 metus pagal Veiksmų programos priemones (išskyrus kryptį „Techninė parama“) buvo pateiktos 44 paraiškos (5 proc. daugiau negu 2012 m.), išmokėta 21,3 proc. daugiau paramos lėšų (44,8 mln. Lt) negu 2012-aisiais (36,9 mln. Lt).

Pirmosios prioritutinės krypties „Jūrų žvejybos laivyno pritaikymo priemonės“ tikslai buvo įgyvendinti iki 2011 metų, todėl 2013 metais pagal šią kryptį kvietimų teikti paraiškas nebuvo.

2013 metais, kaip ir ankstesniaisiais, aktyviai buvo įgyvendinamos antrosios prioritutinės krypties „Akvakultūra, žvejyba vidaus vandenyse, žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimas ir rinkodara“ priemonės. 2013 metais dvigubai daugiau nei 2012-aisiais paramos lėšų (2,54 mln. Lt) buvo išmokėta pagal šios krypties priemonės „Akvakultūra“ veiklą „Investicijos į akvakultūros įmones“ – 5,34 mln. Lt, iš kurių ES lėšos sudarė 75,5 proc. Pagal šią veiklą buvo pateikta net 79,5 proc. visų 2013 metais pateiktų paraiškų. Tačiau daugiausia paramos lėšų (20,3 mln. Lt) 2013 metais buvo išmokėta pagal veiklą „Žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimas ir rinkodara“, t. y. 45,4 proc. visų 2013 metais Veiksmų programos išmokėtų lėšų (1.11 pav.).

Pagal Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų Veiksmų programos trečiosios prioritutinės krypties „Bendro intereso priemonės“ priemones 2013 metais buvo išmokėta 5,5 mln. Lt, t. y. 10,2 proc. mažiau nei 2012 metais (6,1 mln. Lt).

Pagal ketvirtąją prioritutinę kryptį „Tvari žuvininkystės regionų plėtra“, kuri orientuota į žuvininkystės regionų vietos veiklos grupes, 2013 metais išmokėta 7,5 mln. Lt pagal dvi priemones „Žuvininkystės regionų plėtros strategijų įgyvendinimas“ ir „Regioninis ir tarptautinis žuvininkystės regionų vietos veiklos grupių bendradarbiavimas“, t. y. beveik aštuoniais kartais daugiau negu 2012-aisiais (1,0 mln. Lt).

1.11 pav. Žuvininkystės skatinimo priemonių struktūra 2013 metais

Fig. 1.11. Structure of fishery measures funding in 2013

Šaltinis: NMA duomenys.

Per 2007–2013 metų laikotarpį buvo pateiktos 389 paraiškos paramai gauti. Daugiausia paraiškų per šį laikotarpį pateikta pagal Veiksmų programos antrąją prioritetinę kryptį „Akvakultūra, žvejyba vidaus vandenyse, žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimas ir rinkodara“ (196 paraiškos).

Pagal Veiksmų programos priemones iki 2014 metų pradžios išmokėta beveik 160,8 mln. Lt paramos. 2013 metais paramos gavėjams išmokėta suma siekia per 44,7 mln. Lt. Didžioji dalis paramos – 106,4 mln. Lt – išmokėta pagal antrąją prioritetinę kryptį.

BŽŪP nuo jos atsiradimo iki šių dienų išgyveno ne vieną reformą. Atsižvelgiant į iššūkius ir problemas, kurias turėjo spręsti BŽŪP, keitėsi ir ES biudžeto paskirstymas tarp BŽŪP priemonių. Pasibaigus 2007–2013 metų BŽŪP laikotarpiui, Lietuva kartu su kitomis ES šalimis ruošiasi naujiems iššūkiams 2014–2020 metais. Nepaisant to, kad BŽŪP struktūra lieka nepasikeitusi, atskiros sudėtinės dalys (tiesioginės išmokos ir tam tikros KPP priemonės) keisis iš esmės, siekiant labiau prisidėti prie aplinkosaugos problemų sprendimo, skiriant daugiau dėmesio smulkiam ūkiui.

4. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektai

4. Economic entities in agriculture and food industry

Žemės ūkio subjektai. Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2009–2013 metus kito netolygiai. 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 9,8 proc., o palyginti su 2012-aisiais – 3,3 proc. Per minėtus penkerius metus ŽŪN deklaravusių ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių padaugėjo 33,5 proc., o gyventojų asmeninių ūkių sumažėjo 25,6 proc. (1.8 lentelė).

1.8 lentelė. Žemės ūkio subjektų skaičius 2009–2013 metais
Table 1.8. Number of agricultural entities in 2009–2013

Žemės ūkio subjektai <i>Agricultural entities</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to</i> 2009, %
Registruoti ūkininkų ūkiai, tūkst. <i>Registered farmer farms, thou.</i>	107,0	108,7	111,1	113,8	117,5	9,8
ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės <i>Agricultural companies and enterprises</i>	632	662	734	796	844	33,5
Gyventojų asmeniniai ūkiai, tūkst. <i>Households, thou.</i>	103,2	99,2	94,0	85,5	76,8	–25,6

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, pagal visų žemės ūkio subjektų 2013 metais deklaruotą ŽŪN plotą vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 18,5 ha (1.9 lentelė), t. y. 5,7 proc. daugiau nei 2012-aisiais ir 23,3 proc. – nei 2009-aisiais. Iš viso 2013 metais žemės ūkio subjektai deklaravo 5,3 proc. mažiau ūkių nei 2012-aisiais, jų deklaruojamas plotas išaugo nežymiai – 0,2 proc. Nors 2013 metais, kaip ir ankstesniaisiais, ūkiai iki 5 ha sudarė daugiau kaip 50 proc. visų deklaravusių ŽŪN ūkių, tačiau jų skaičius 2013 metais sumažėjo 7,4 proc. Palyginti su 2009 metais, tokių ūkių sumažėjo 18,0 tūkst., arba 19,0 proc. Kasmet mažėja ir 5,1–10 ha ūkių grupė. Per nagrinėjamąjį laikotarpį šios grupės ūkių skaičius sumažėjo 14,5 proc., tačiau dalis struktūroje pakito nežymiai. Ūkių skaičius grupėse tiek nuo 10,1 iki 20 ha, tiek nuo 20,1 iki 50 ha mažėjo ir 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo atitinkamai 12,4 ir 7,8 proc. Tačiau ūkių struktūroje šių grupių dalis nežymiai išaugo. Per analizuojamąjį laikotarpį ūkių skaičius išaugo 50,1–100 ha ir 100,1–500 ha ūkių grupėse, atitinkamai 15,2 proc. ir 34,4 proc. Didžiausiųjų – daugiau nei 500 ha – grupėje ūkių skaičius ir dalis struktūroje per 2009–2013 metus pakito nežymiai.

Ūkių skaičiaus mažėjimą lėmė keletas veiksnių. Dėl restruktūrizacijos procesų ūkiai stambėja. Dalis vyresnio amžiaus žemdirbių, gaunančių ES paramą, pasitraukia iš prekinės žemės ūkio gamybos. Be to, kai kurie žemdirbiai atsisako deklaruoti plotus dėl geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės griežtų reikalavimų.

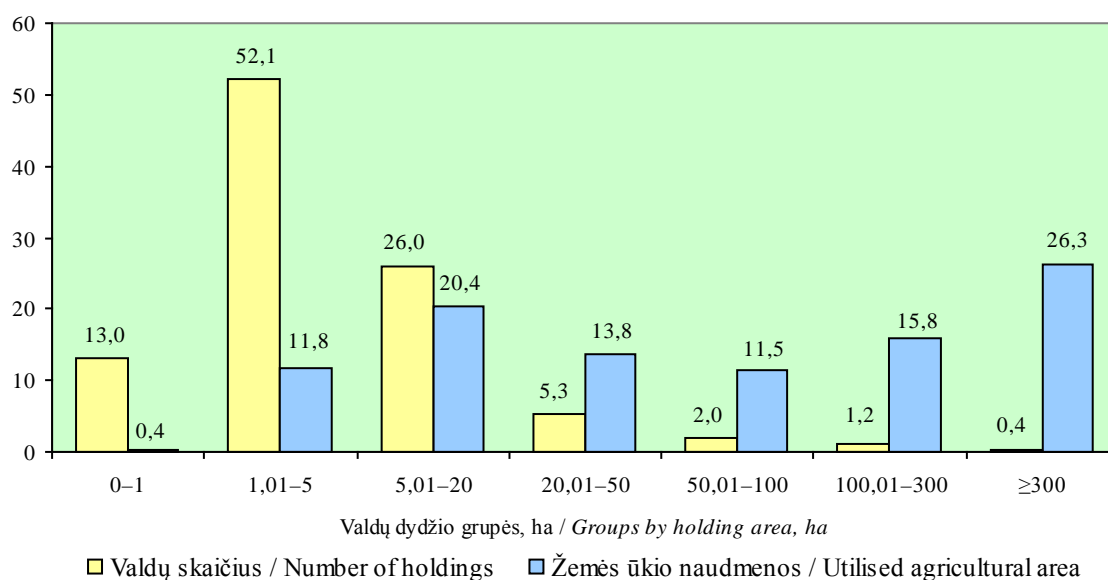
1.9 lentelė. Ūkių struktūra pagal deklaruotų žemės ūkio naudmenų plotą 2009–2013 metais

Table 1.9. Structure of farms by declared agricultural area in 2009–2013

Ūkio dydis, ha Farm size, ha	2009		2010		2011		2012		2013	
	skaičius, tūkst. number, thou.	dalis, % share, %	skaičius, tūkst. number, thou.	dalis, % share, %	skaičius, tūkst. number, thou.	dalis, % share, %	skaičius, tūkst. number, thou.	dalis, % share, %	skaičius, tūkst. number, thou.	dalis, % share, %
< 5	94,6	53,6	92,1	53,6	88,8	53,1	82,7	51,8	76,6	50,8
5,1–10	39,3	22,3	37,4	21,7	36,3	21,7	34,8	21,8	33,6	22,2
10,1–20	21,7	12,3	20,9	12,2	20,6	12,3	20,1	12,6	19,0	12,6
20,1–50	12,8	7,2	12,6	7,4	12,2	7,3	12,1	7,6	11,8	7,8
50,1–100	4,6	2,6	4,9	2,9	5,1	3,0	5,3	3,3	5,3	3,5
100,1–500	3,2	1,8	3,4	2,0	3,8	2,3	4,1	2,6	4,3	2,8
> 500	0,4	0,2	0,4	0,3	0,4	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3
Visi ūkiai All farms	176,6	100	171,8	100	167,3	100	159,5	100,0	151,1	100,0
Vidutinis Average	15,0		15,6		16,3		17,5		18,5	

Šaltiniai: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registro (Valdų registro), Supaprastintų tiesioginių išmokų informacinės sistemos duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, 2013 metų pabaigoje Valdų registre buvo įregistruota 201,6 tūkst. fizinių asmenų – valdų savininkų. Palyginti su 2012 metais, įregistruotų valdų skaičius išaugo 1,2 proc. Nors valdų skaičius padidėjo nežymiai, tačiau valdytojų valdomas žemės plotas išaugo 4,0 proc., iki 2,94 mln. ha bendro žemės ploto, kuriame jų valdomas ŽŪN plotas taip pat išaugo (siekė 2,43 mln. ha) (1.12 pav.).

1.12 pav. Įvairaus dydžio valdų ir joms tenkančių žemės ūkio naudmenų pasiskirstymas Lietuvoje 2013 metais, proc.

Fig. 1.12. Distribution of holdings and their agricultural area by group of different size in Lithuania in 2013, per cent

Šaltinis: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registras.

Vidutinis valdos dydis 2013 metais pagal bendrą valdos plotą buvo 14,6 ha, pagal ŽŪN – 12,1 ha. Valdos iki 5 ha ŽŪN sudarė 65,1 proc. visų valdų (12,2 proc. visų ŽŪN). 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, tokio dydžio valdų skaičius išaugo 2,1 proc. 5–20 ha valdų skaičius struktūroje nepakito, o pagal ŽŪN dalį sumažėjo 0,9 proc. punkto. Valdų skaičius ir jų valdomos ŽŪN grupėje nuo 20 iki 100 ha liko tokios pat. 2013 metais 3,5 proc. padaugėjo valdų 100–300 ha grupėje, o jų valdomos ŽŪN – 3,9 proc. Daugiau nei 300 ha grupėje bendras valdų skaičius ir bendras ŽŪN plotas išaugo – atitinkamai 3,2 ir 12,2 proc.

Palankiose ūkininkauti vietovėse įregistruota 55,2 proc. visų registruotų valdų ŽŪN. 2013 metais 44,9 proc. visų valdų savininkų buvo vyresni nei 60 metų. Ši tendencija išlieka ir nagrinėjant valdų savininkų skaičių pagal regionus, kur didelio nepalankumo teritorijose vyresnių nei 60 metų dalis viršija 51,9 proc. Jauniesiems, iki 40 metų amžiaus, ūkininkams teko 11,0 proc. visų šalies valdų, didžiausia jų dalis palankiose ūkininkauti vietovėse – 11,3 proc. (1.10 lentelė).

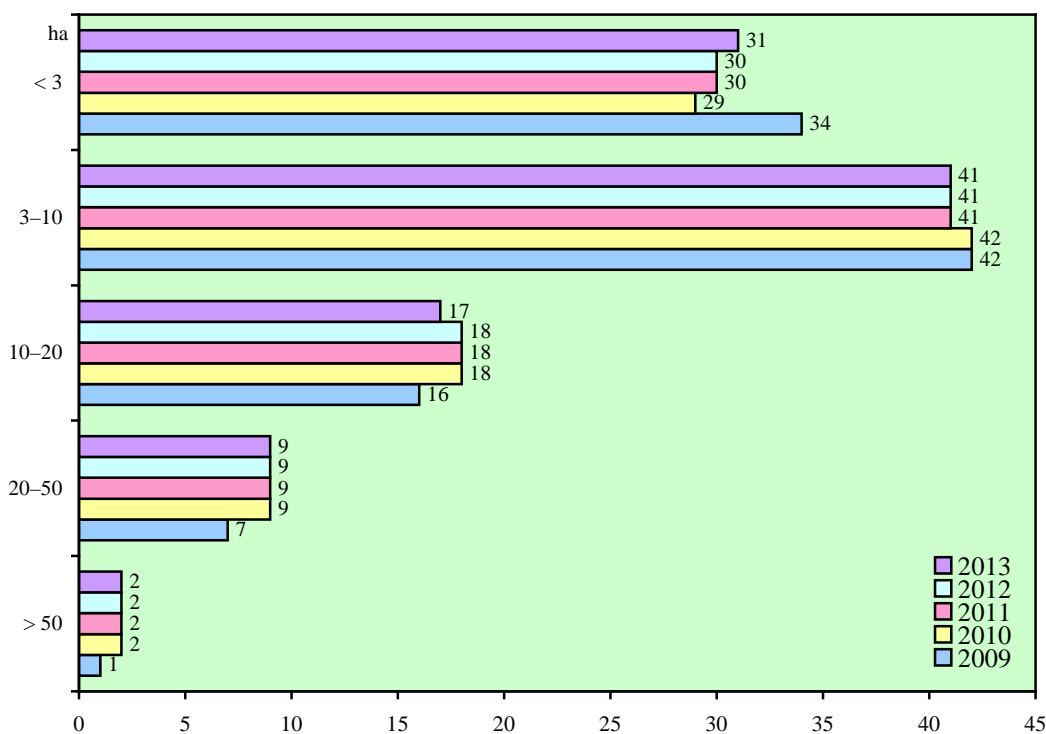
1.10 lentelė. Valdų pasiskirstymas pagal palankumo ūkininkauti vietoves ir savininkų amžių 2013 metais

Table 1.10. Distribution of holdings by type of farming area and owners' age in 2013

Rodikliai / Indicators	Vietovės / Areas		
	didelio nepalankumo <i>highly disadvantaged</i>	mažo nepalankumo <i>less disadvantaged</i>	palankios ūkininkauti <i>normal</i>
Valdų skaičius, proc. <i>Number of holdings, %</i>	11,1	40,9	48,0
Valdų plotas, proc. <i>Area of holdings, %</i>	9,1	35,7	55,2
Vidutinis valdos dydis, ha <i>Average size of holding, ha</i>	12,1	12,9	16,9
Valdų savininkų skaičius pagal amžių, proc. <i>Number of holding owners by age, %</i>	< 40 m.	9,8	10,8
	40–60 m.	38,3	43,7
	> 60 m.	51,9	45,4

Šaltinis: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registras.

Beveik pusę ŽŪN valdo registruotų ūkininkų ūkių savininkai – 58,3 proc. visų valdų valdytojų. 2013 metais registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 3,3 proc., palyginti su 2012-aisiais. Per 2012–2013 metus ūkininkų ūkių struktūra pagal naudojamos žemės plotą nekito, tačiau buvo nežymus augimas visose grupėse. Lietuvoje vyravo ūkiai, naudojantys nuo 3 iki 10 ha žemės (41 proc.), ūkiai iki 3 ha sudarė 31 proc., stambiausi ūkiai – 2 proc. visos ūkininkų ūkių naudojamos žemės. Tai rodo, kad vyksta nežymus ūkių stambėjimo procesas (1.13 pav.).

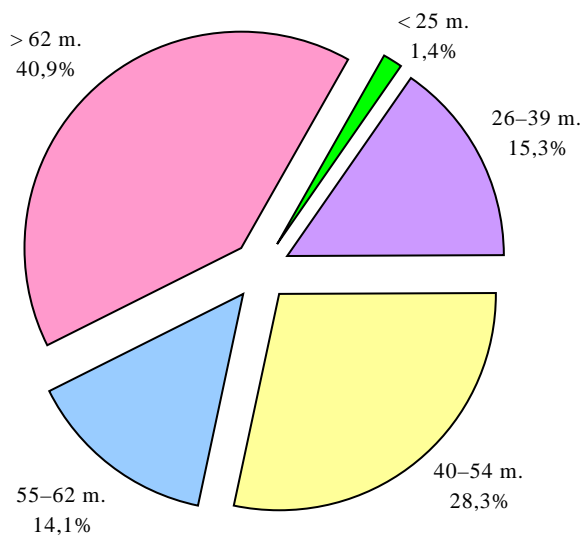

1.13 pav. Registruoti ūkininkų ūkiai pagal naudojamos žemės plotą 2009–2013 metais, proc.

Fig. 1.13. Number of registered family farms by used area in 2009–2013, per cent

Šaltinis: LR ūkininkų ūkių registras.

Registruotų ūkininkų ir valdų valdytojų struktūra pagal amžių panaši, nes 40,9 proc. registruotų ūkininkų sudaro pensinio amžiaus (vyresni nei 62 m.) ir 16,7 proc. – asmenys iki 40 metų, t. y. jaunieji ūkininkai (1.14 pav.).

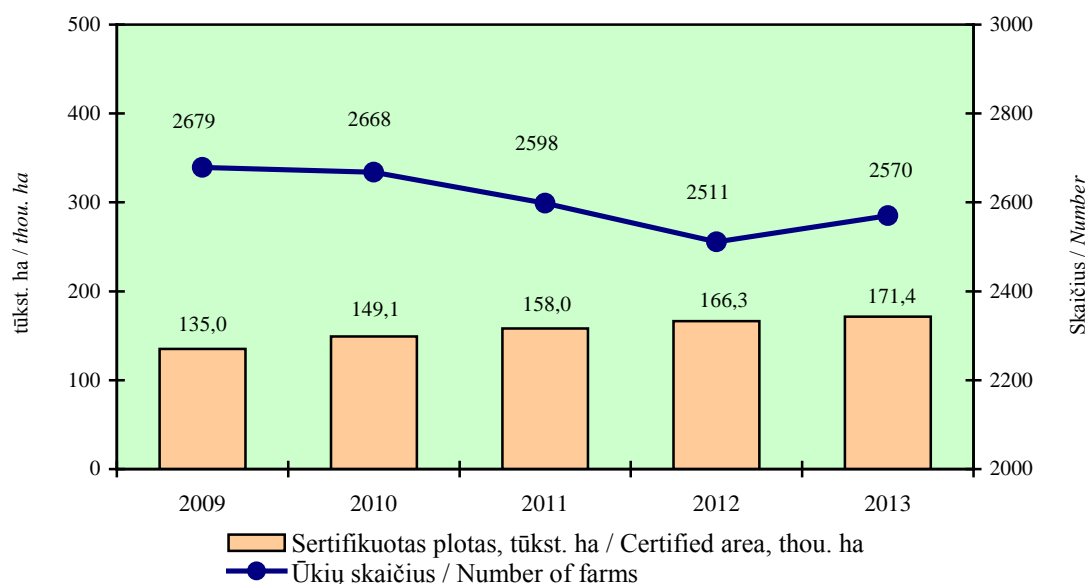
1.14 pav. Registruotų ūkininkų struktūra pagal amžių 2013 metais

Fig. 1.14. Structure of registered farmers by age in 2013

Šaltinis: LR ūkininkų ūkių registras.

Ūkių restruktūrizacijos procesui įtakos turi ES BŽŪP priemonės. Pagal KPP, kaip ir ankstesniu laikotarpiu, vyresniems ūkininkams sudaromos sąlygos pasitraukti iš prekinės žemės ūkio gamybos ir žemės valdas perduoti jaunesniems. Siekiant paspartinti ūkių restruktūrizacijos procesą, parama teikiama pusiau natūriniais ūkiams, pertvarkant juos į prekinius. Be to, teikiama parama žemės ūkio subjektams, įgyvendinantiems ES veterinarijos, sanitarijos ir gamtosaugos reikalavimus. 2013 metais ES paramai pagal kaimo plėtros priemones gauti NMA surinko 114,4 tūkst. parašų. Prašyta suma buvo 13,7 proc. didesnė negu ankstesniais 2012 metais. Kaimo žmonės labiausiai domino dvi I krypties priemonės – „Žemės ūkio valdų modernizavimas“, „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“.

Lietuvoje 2013 metais sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 171,4 tūkst. ha. Per 2009–2013 metų laikotarpį sertifikuotas plotas išaugo 27,0 proc., o ūkininkaujančiųjų nuo 2009-ųjų sumažėjo 4,1 proc. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, plotas padidėjo 3,1 proc., ūkių skaičius išaugo 2,3 proc. (1.15 pav.). Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, išaugo nežymiai – nuo 66,2 iki 66,7 ha. 2013 metais tik 36,7 proc. ekologinių ūkių laikė gyvulius, t. y. 34,2 tūkst. galvijų, 19,1 tūkst. avių, 6,2 tūkst. paukščių, 0,8 tūkst. ožkų ir 0,4 tūkst. kiaulių.

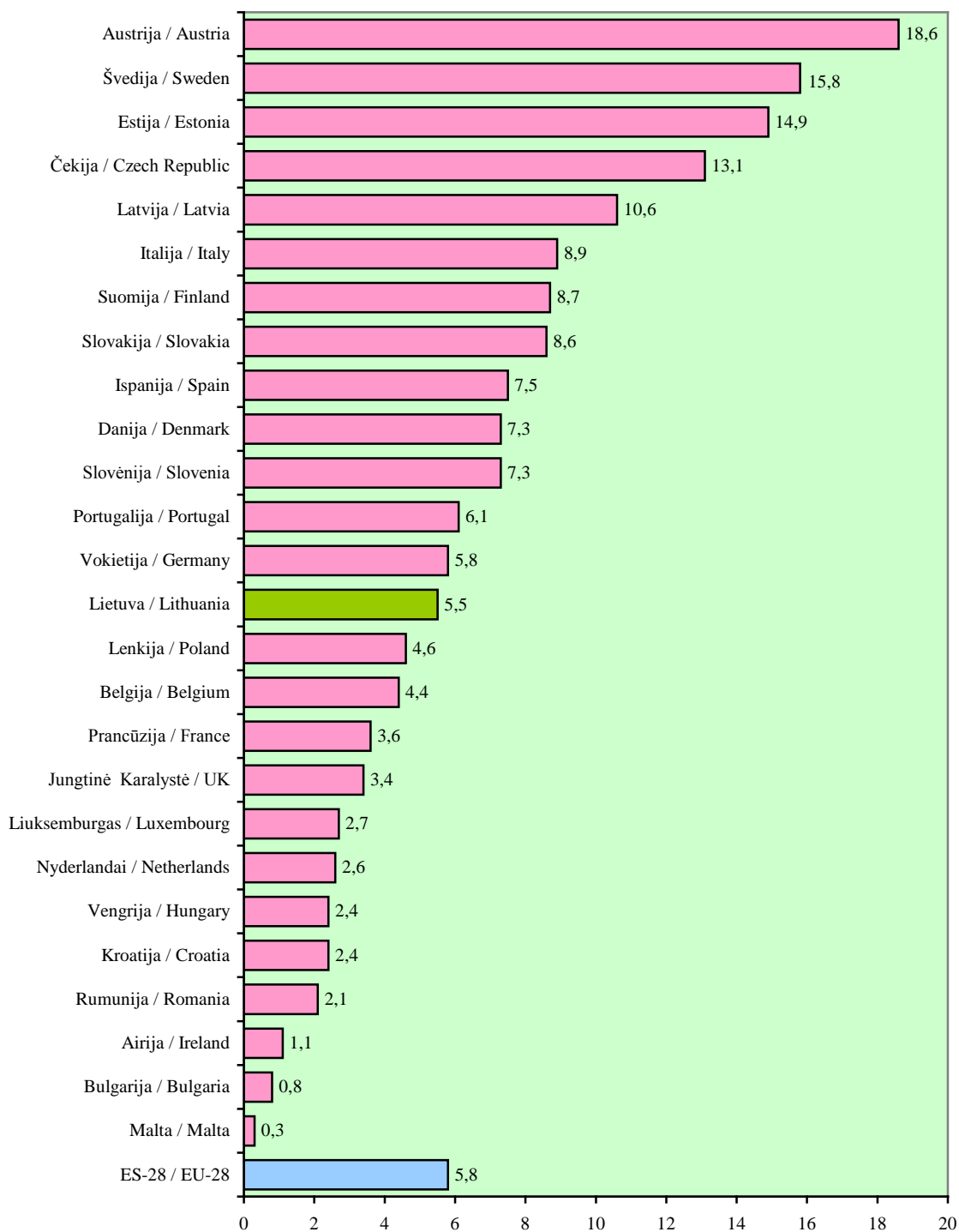

1.15 pav. Ekologinių ūkių skaičius ir sertifikuotas plotas Lietuvoje 2009–2013 metais

Fig. 1.15. Number of organic farms and certified area in Lithuania in 2009–2013

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

2012 metais sertifikuotų ekologinės žemės ūkio gamybos ūkių naudojamų ŽŪN dalis sudarė 5,5 proc. bendro ŽŪN ploto. Pagal šį rodiklį Lietuva nuo ES-28 vidurkio atsilieka tik 0,2 proc. punkto ir žymiai lenkia tokias šalis kaip Bulgarija, Airija, Rumunija, bet daug atsilieka nuo Austrijos, Švedijos, Estijos ir Latvijos (1.16 pav.).

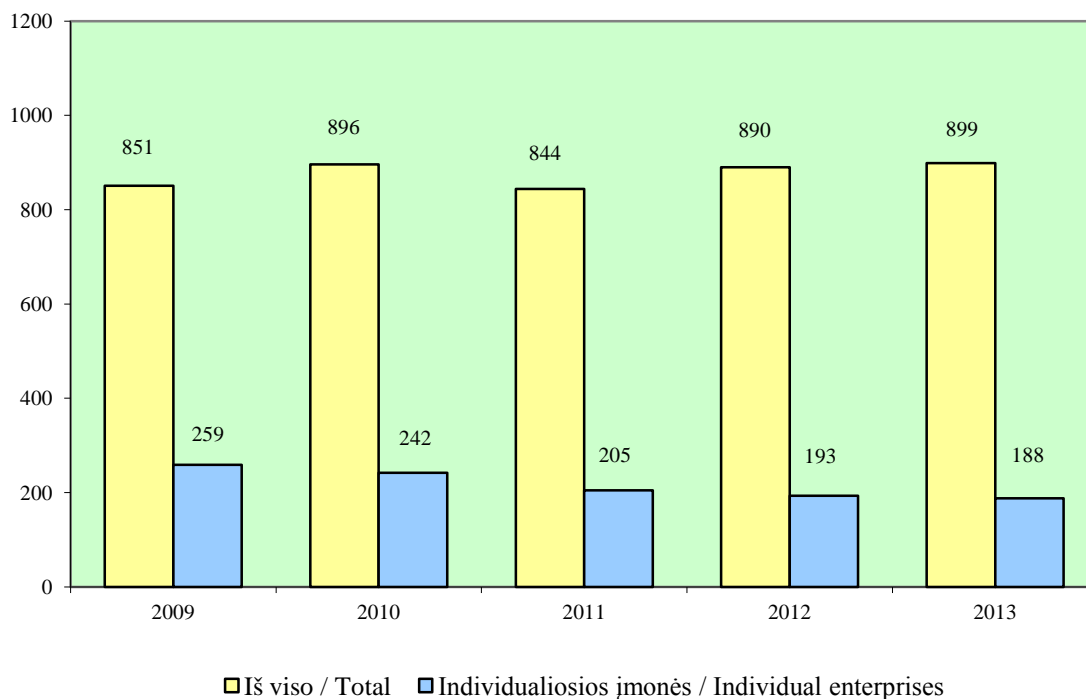

1.16 pav. Sertifikuotų ekologinės žemės ūkio gamybos ūkių naudojamų ŽŪN dalis nuo bendro ŽŪN ploto kai kuriose ES šalyse 2012 metais, proc.

Fig. 1.16. Share of certified utilized agricultural area in total agricultural area in some EU countries in 2012, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

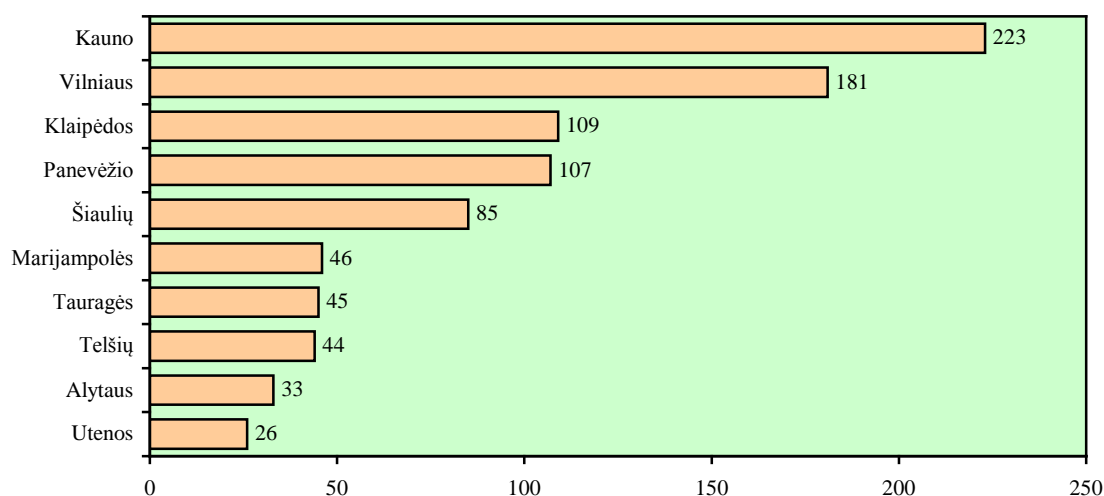
Maisto pramonės įmonės. 2013 metais Lietuvoje veikė 899 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių. 20,9 proc. visų įmonių buvo individualiosios. Per 2009–2013 metus bendras įmonių skaičius išaugo 1,7 proc., o individualiųjų sumažėjo daugiau nei 27,4 proc. (1.17 pav.).

1.17 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius 2009–2013 metais
Fig. 1.17. Number of enterprises of manufacture of food products and beverages in 2009–2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, daugiausia maisto produktų gamybos įmonių išsidėsčiusios netoli didžiųjų miestų. Kauno apskrityje yra 24,8 proc., Vilniaus – per 20,1 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių (1.18 pav.). Mažiausiai maisto pramonės įmonių – Utenos ir Alytaus apskrityse, atitinkamai 2,9 ir 3,7 proc. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, vienoje apskrityse įmonių skaičius augo, kitose – mažėjo. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius išaugo Telšių, Vilniaus ir Klaipėdos apskrityse – atitinkamai 15,8 proc., 4,6 proc. ir 2,8 proc., tačiau sumažėjo Alytaus, Marijampolės, Kauno apskrityse – atitinkamai 5,7 proc., 4,2 proc., 2,2 proc.

1.18 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius apskrityse 2013 metų pabaigoje

Fig. 1.18. Number of enterprises of manufacture of food and beverages by county in 2013 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per analizuojamąjį 2009–2013 metų laikotarpį išaugo kai kurių maisto produktų gamybos sektorių įmonių skaičius – pieno ir jo produktų gamybos, žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo, atitinkamai – 24,0 proc. ir 4,1 proc. Kitų sektorių gamybos įmonių skaičius nepakito (1.11 lentelė).

1.11 lentelė. Maisto pramonės subjektai 2009–2013 metais

Table 1.11. Entities of the food industry in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013
Maisto produktų ir gėrimų gamyba <i>Production of food products and beverages</i>					
Įmonių skaičius / Number of enterprises	851	896	844	890	899
Darbuotojų skaičius / Number of employees	49465	42957	41000	40828	41385
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	5552,6	6337,6	7341,5	7877,7	8253,0
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	3099,5	4247,5	4971,7	5728,3	6095,2
Grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamyba <i>Production of grain milling products and starch</i>					
Įmonių skaičius / Number of enterprises	30	31	28	28	28
Darbuotojų skaičius / Number of employees	1134	1229	1245	1063	798
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	118,8	176,6	298,2	274,8	227,0
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	154,0	214,1	353,2	355,3	400,3

Lietuvos agrarinio sektoriaus pasiekimai ir juos lemiantys pagrindiniai veiksniai

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013
Mėsos ir jos produktų gamyba <i>Production of meat and meat products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	170	182	159	167	167
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	10355	9103	8726	8372	8185
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	1221,8	1151,6	1306,4	1779,6	1851,5
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	351,0	407,9	522,7	591,2	577,4
Pieno ir jo produktų gamyba <i>Production of milk and dairy products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	30	33	29	25	31
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	8899	5848	5526	5713	7735
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	1227,0	1525,8	1903,2	1892,0	1880,7
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	903,9	1288,1	1608,1	1822,1	2006,0
Žuvų ir jų produktų paruošimas ir perdirbimas <i>Preservation and processing of fish and fish products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	46	52	44	49	51
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	4529	4582	4181	4565	4658
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	205,1	234,5	256,1	265,0	392,9
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, mill. Lt</i>	701,9	898,0	989,2	1025,3	1000,5
Vaisių, uogų ir daržovių paruošimas, perdirbimas ir konservavimas <i>Preparation, processing and conservation of fruit, berries and vegetables</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	34	36	32	39	39
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	972	985	934	1053	1024
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	104,5	89,3	100,1	137,3	149,1
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	50,0	52,1	74,8	103,0	132,0

* Su PVM ir akcizais / *VAT and excise duty incl.*

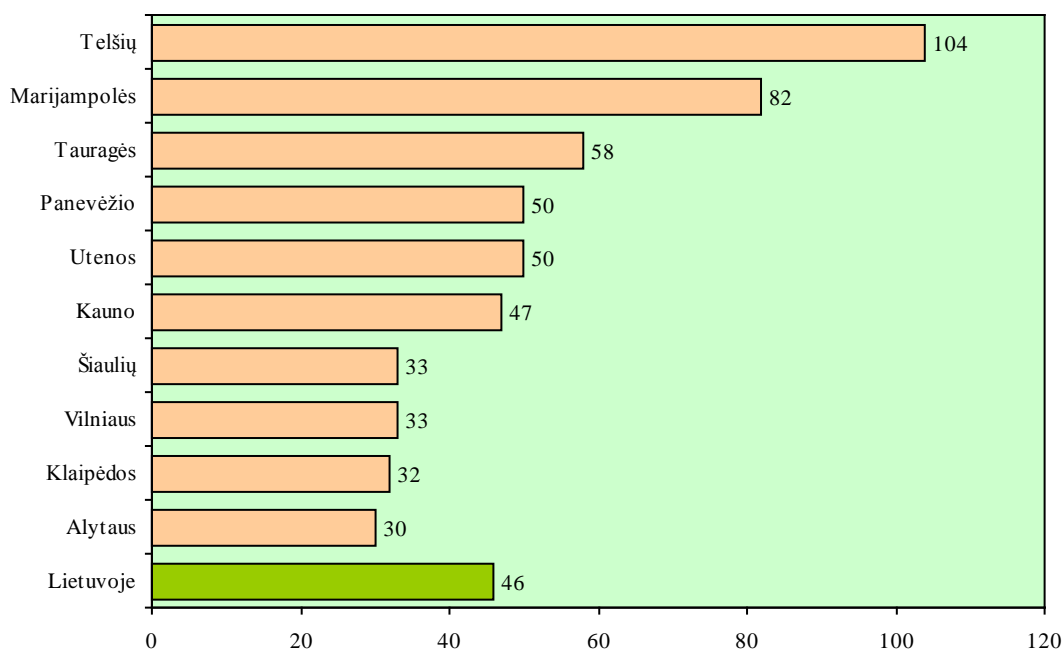
Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

Bendras maisto produktų ir gėrimų pramonės darbuotojų skaičius 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, nežymiai išaugo – 1,4 proc., o palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo 16,3 proc. Per analizuojamąjį laikotarpį didžiausias darbuotojų skaičiaus sumažėjimas užfiksuotas 2012 metais. Atskiruose sektoriuose tendencijos buvo nevienodos. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, daugiausia darbuotojų sumažėjo grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos įmonėse – 24,9 proc., vaisių, uogų, daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo gamybos įmonėse – 2,8 proc., bei mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuje – 2,2 proc. Išaugo pieno ir jo produktų

sektoriuje – 35,4 proc., žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo įmonėse – 2,0 proc. 2013 metais daugiausia įmonių veikė miltinių produktų (351 įmonės), mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuose, tačiau pagal darbuotojų skaičių jos buvo santykinai mažesnės nei kitų sektorių įmonės.

Sumažėjus darbuotojų skaičiui, 20,8 proc. sumažėjo ir vidutinis vienos įmonės darbuotojų skaičius. Įvairiuose sektoriuose 2013 metais vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo labai skirtingas: mažiausias – gyvulinių ir augalinių riebalų bei aliejaus ir vaisių, uogų, daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo gamybos sektoriuose (atitinkamai 18 ir 26), didžiausias – pieno ir jo produktų gamybos bei žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo (atitinkamai 250 ir 91 darbuotojas).

Pagal vidutinį darbuotojų skaičių įmonėje 2013 metais pirmauja Telšių, Marijampolės ir Tauragės apskritys ir lenkia Lietuvos vidurkį atitinkamai 2,2; 1,7 ir 1,3 karto (1.19 pav.).

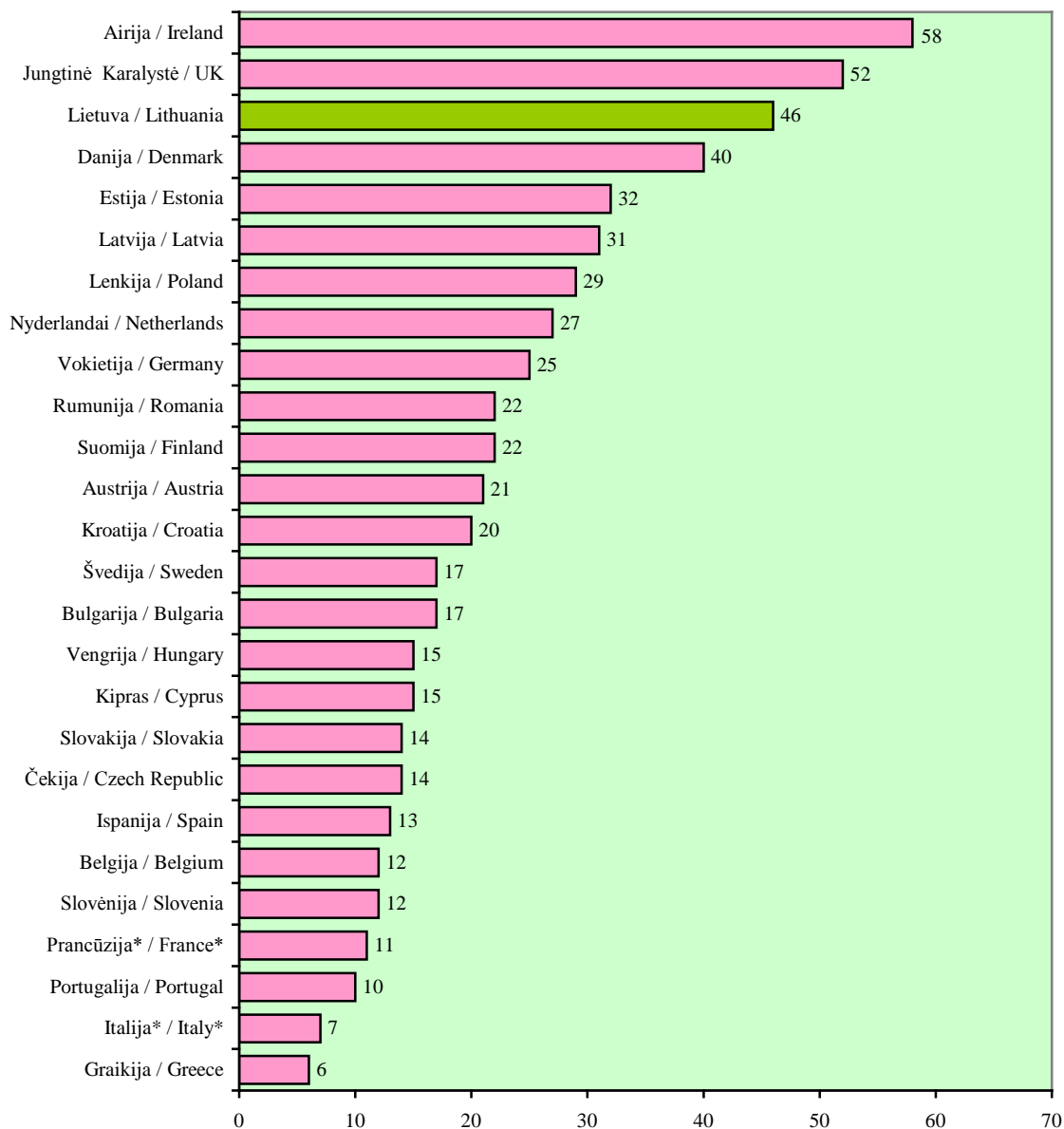

1.19 pav. Vidutinis vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės darbuotojų skaičius apskrityse 2013 metų pabaigoje

Fig. 1.19. Average number of employees per enterprise of manufacture of food and beverages by county in 2013 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vidutiniškai vienoje Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonėje dirba 46 darbuotojai. Tai yra kelis kartus daugiau negu daugelyje ES šalių. Vidutiniškai įmonėje daugiau darbuotojų buvo tik Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje, atitinkamai 52 ir 58 darbuotojai (1.20 pav.). Lenkijoje, Latvijoje ir Estijoje vidutinis darbuotojų skaičius buvo apie 1,5 karto mažesnis negu Lietuvoje, tačiau tai žymiai daugiau negu daugelyje senųjų ES šalių narių.

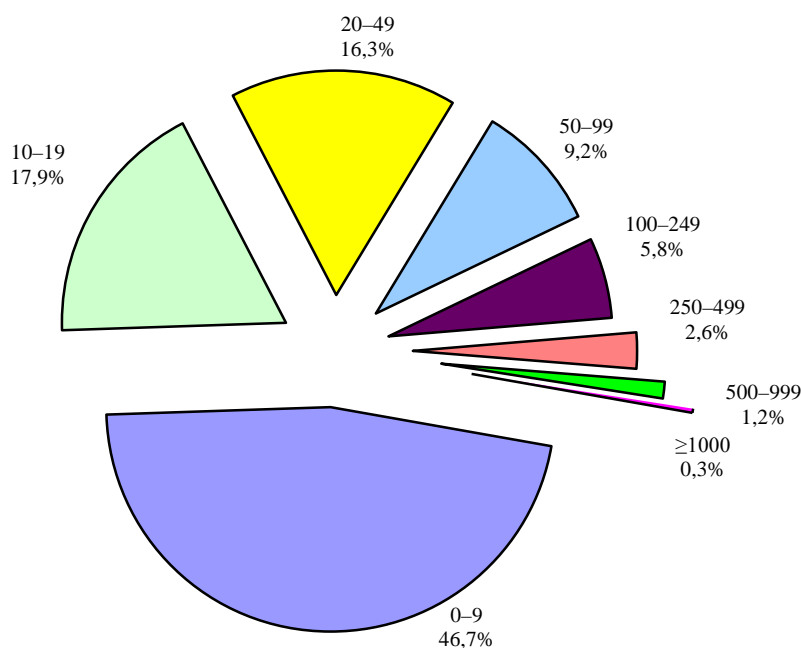
* 2011 m.

1.20 pav. Vidutinis vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės darbuotojų skaičius kai kuriose ES šalyse 2012 metais

Fig. 1.20. Average number of employees per enterprise of manufacture of food and beverages in some EU countries in 2012

Šaltinis: Eurostato duomenys.

46,7 proc. visų Lietuvoje veikiančių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pagal darbuotojų skaičių priskirtinos prie labai mažų (mažiau kaip 10 darbuotojų), 34,2 proc. – prie mažų (10–49 darbuotojai) ir 15,0 proc. – prie vidutinių įmonių (50–249 darbuotojai) (1.21 pav.). Įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 250 darbuotojų, 2013 metais tesudarė 4,1 proc., tačiau jose dirbo beveik 45,4 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus darbuotojų.

1.21 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2013 metais

Fig. 1.21. Structure of enterprises of manufacture of food and beverages by number of employees in 2013

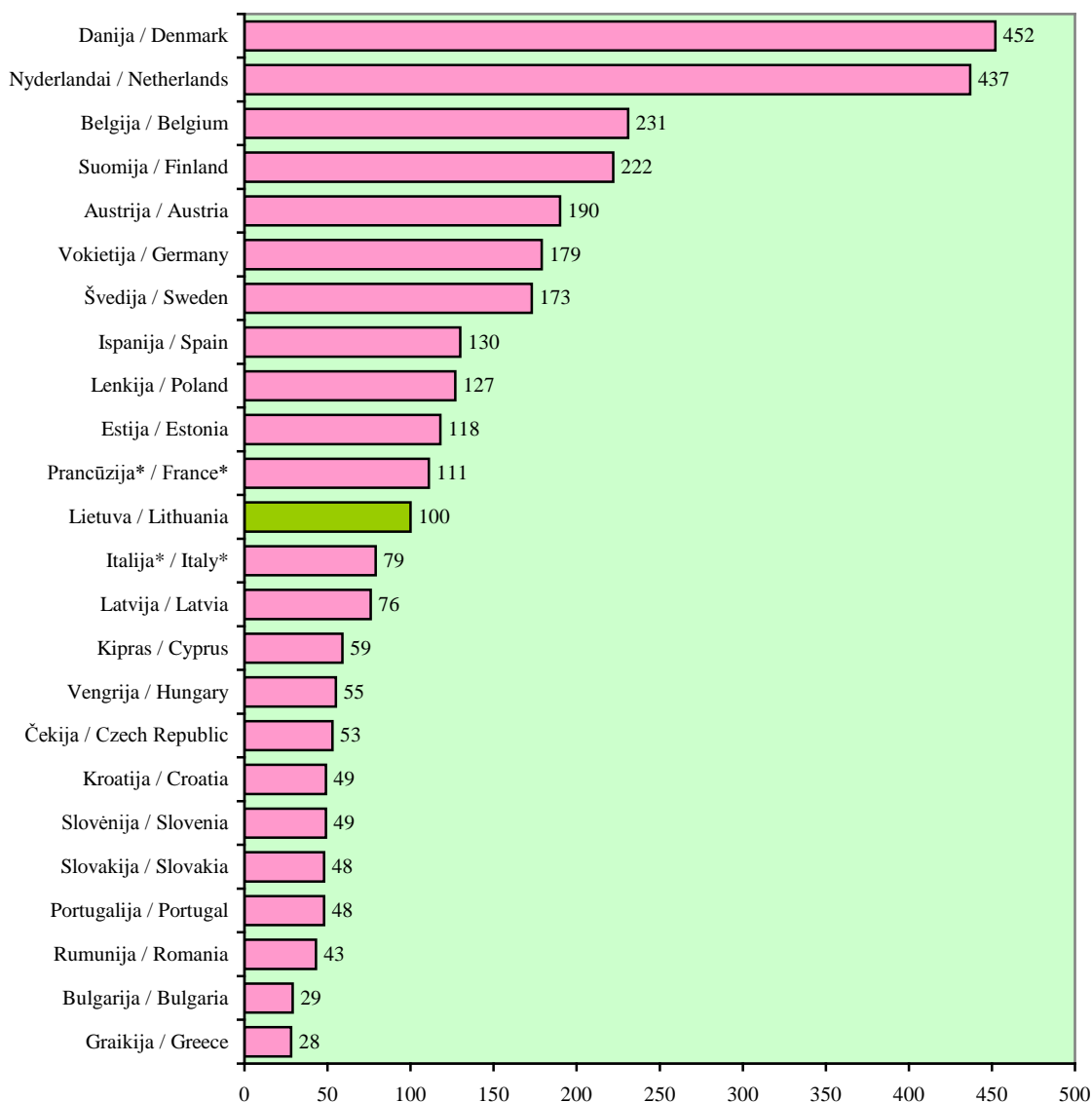
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Gamybos koncentracijos pokyčius bei lygį Lietuvos maisto ir gėrimų gamybos įmonėse rodo ir įmonių realizuojamos produkcijos apimtys. 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, vidutiniškai vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimai išaugo 57,0 proc., o palyginti su 2012-aisiais – 4,4 proc.

Sparčiausiai gamybos koncentracija didėjo grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės įmonės gamybos apimtys per penkerius metus išaugo 2,5 karto, pieno ir jo produktų gamybos – 1,8 karto, vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo ir mėsos ir jos produktų gamybos – 1,6 karto.

Didžiausia gamybos koncentracija buvo pieno ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės vienos įmonės realizavimo apimtys 2013 metais buvo 125,4 mln. Lt, o keturios stambiausios įmonės gavo apie 78 proc. visų sektoriaus pajamų. Daugiau kaip 1,7 karto didesnės nei vidutinės vienos maisto produktų gamybos įmonės pardavimo apimtys buvo ir žuvų bei jų produktų paruošimo ir perdirbimo pramonėje.

Nors pagal darbuotojų skaičių Lietuvos maisto ir gėrimų gamybos įmonės yra didesnės negu daugelio ES šalių, pagal vidutines vienos įmonės pajamas buvo mažesnės negu Danijoje (4,5 karto), Nyderlanduose (4,4 karto), Belgijoje (2,3 karto) ir Suomijoje (2,2 karto). Tačiau vienos įmonės pajamos Lietuvoje buvo kelis kartus didesnės negu Graikijoje, Bulgarijoje, Rumunijoje ir Portugalijoje (1.22 pav.).

* 2011 m.

1.22 pav. Vienos Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės vidutinių metinių pardavimo pajamų palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2012 metais, proc.

Fig. 1.22. Comparison of average annual income per enterprise in manufacture of food products and beverages in Lithuania and selected EU countries in 2012, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

2013 metais maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių vidutinės pajamos buvo 4,4 proc. didesnės nei ankstesniais metais. Svarbiausias veiksnys, lėmęs tokias tendencijas, – išaugęs vartojimas vidaus ir užsienio rinkose. Sparčiau augantis vartojimas pasaulyje užtikrins maisto ir gėrimų pramonės plėtrą ir ateityje.

5. Žemės ūkio pagrindiniai ištekliai

5. Main agricultural resources

5.1. Žmogiškieji ištekliai

5.1. Human resources

Žmogiškieji ištekliai atlieka svarbų vaidmenį regionų ekonominei ir socialinei raidai plėtoti, siekiant užtikrinti raidos tvarumą. Išskirtina tai, kad žmogiškojo kapitalo vaidmuo kasmet auga. Be to, pastaruosiu metu svarbiausiomis tampa ne kiekybinės darbo jėgos apimtys, bet kokybinės žmogiškųjų išteklių charakteristikos. Regiono gyventojų žinios, gautos iš švietimo ir profesinio mokymo sistemos, ir jų taikymo įgūdžiai, įgyti kaip gyventojų darbinės bei gyvenimiškos patirties rezultatas, tampa esminiu ekonomikos varikliu.

Bendras gyventojų skaičius Lietuvos kaime 2013 metų pradžioje buvo 982,6 tūkst. Nors per 2009–2013 metų laikotarpį kaimo gyventojų dėl emigracijos ir natūralios kaitos procesų sumažėjo 7,7 proc., gyventojų skaičiaus mažėjimo tempas buvo toks pat, kaip ir mieste, taigi kaimo gyventojų dalis išliko stabili. 2013 metais, kaip ir kasmet nuo 1990-ųjų, ji sudarė lygiai trečdali visų šalies gyventojų.

Analizuojant vidaus migracijos procesus pastebimas augantis kaimo gyventojų mobilumas. Skaičiuojant 1000-iui gyventojų, kaimiečiai pastaruosiu metu buvo mažiau sėslūs nei miestiečiai ir Lietuvos teritorijoje migravo aktyviau. 2013 metais iš 1000-io kaimo gyventojų gyventi į kitą šalies vietovę persikraustė 24 žmonės, o iš miesto gyventojų – 17 žmonių. Nors ir susilpnėjusi, išliko tendencija keltis gyventi iš miesto į kaimą. 2013 metais tarp atvykusiųjų gyventi į kaimą vidaus migrantų net 84 proc. sudarė buvę Lietuvos miestų gyventojai. Iš viso 2013 metais iš kaimo į miestą gyventi persikėlė 20,2 tūkst., o į kaimą iš miesto – 18,0 tūkst. žmonių (1.12 lentelė).

1.12 lentelė. Gyventojų vidaus migracijos srautai 2009–2013 metais, tūkst.

Table 1.12. Internal population migration in 2009–2013, thousand

Migracijos kryptis / Migration direction	2009	2010	2011	2012	2013
Atvykusieji į miestus / Arrivals to urban areas					
iš viso / total	30,1	30,3	31,8	38,0	35,3
iš miestų / from urban areas	13,6	13,7	14,3	16,7	15,7
iš kaimų / from rural areas	16,5	16,6	17,5	21,3	20,2
Atvykusieji į kaimus / Arrivals to rural areas					
iš viso / total	19,4	19,5	20,3	22,0	21,4
iš miestų / from urban areas	15,8	16,3	17,0	18,4	18,0
iš kaimų / from rural areas	3,6	3,2	3,3	3,6	3,4

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Demografiniai Lietuvos kaimo gyventojų pokyčiai 2009–2013 metų laikotarpiu pastebimos įtakos žmogiškųjų išteklių dydžiui ir kokybei neturėjo. Gyventojų struktūra pagal lytį analizuojamuoju laikotarpiu buvo stabili. Kaip ir 2009 metais, 2013-aisiais 51,5 proc. kaimo gyventojų sudarė moterys. Moterys dominavo vyriausiųjų gyventojų pogrupyje. 2013 metų pradžioje 65 metų ir vyresnių amžiaus grupėje 1000-iui kaimo vyrų teko 1902 tokio amžiaus moterys. Svarbiausi demografiniai pokyčiai susiję su kaimo senėjimu. Vaikų ir jaunimo iki 15 metų dalis tarp kaimo gyventojų šiek tiek sumažėjo – nuo 16,7 proc. 2009 metais iki 14,9 proc. 2013 metais. Tačiau gyventojų, sulaukusių 65-erių ir daugiau, dalis per šį laikotarpį padidėjo nuo 18,2 iki 19,3 proc.

52,4 proc. kaimo gyventojų buvo aktyvūs darbo rinkos dalyviai, be to, aktyvumo lygis 2009–2013 metais kasmet didėjo (1.13 lentelė). 2013 metais Lietuvos kaime buvo 361,1 tūkst. užimtų gyventojų ir bendras užimtumo lygis sudarė 43,4 proc. Mieste užimtumo lygis visą analizuojamą laikotarpį buvo aukštesnis, lyginant su užimtumo lygiu kaime.

1.13 lentelė. Darbo jėgos aktyvumo ir užimtumo lygis kaime ir mieste 2009–2013 metais

Table 1.13. Labour force activity and employment rates in urban and rural areas in 2009–2013

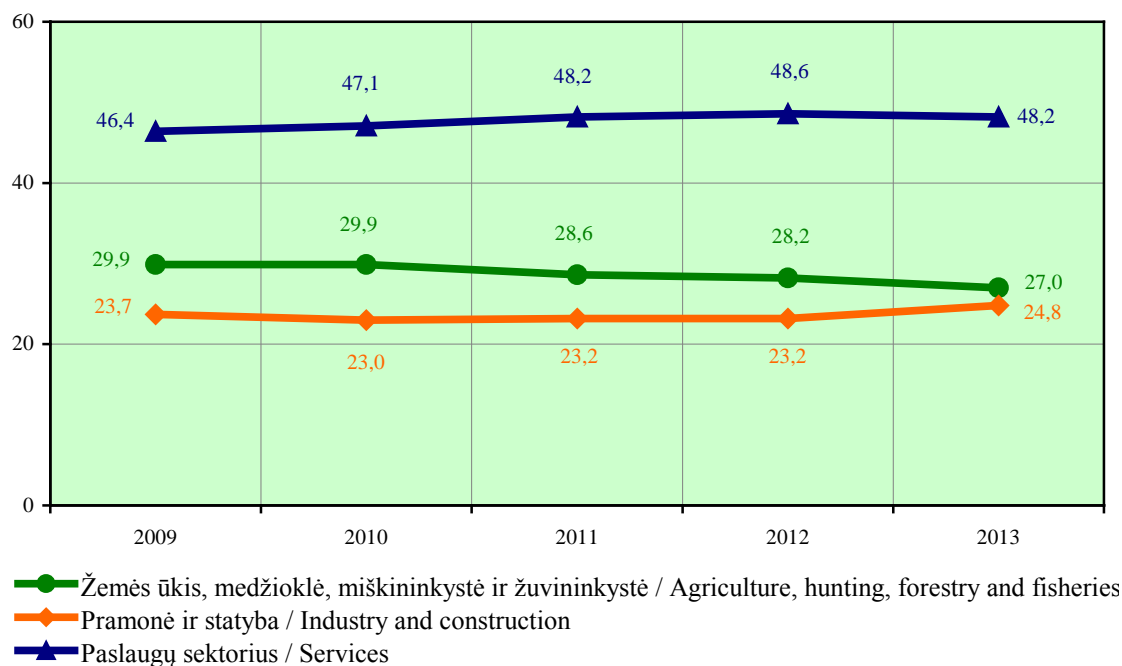
Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Kaime / Rural areas</i>					
Gyventojų (15 m. ir vyresnių) skaičius, tūkst. <i>Population (aged 15+), thou.</i>	928,1	917,7	851,9	841,3	835,8
Aktyvumo lygis, proc. / <i>Activity rate, %</i>	49,6	50,7	52,0	52,4	52,4
Užimtumo lygis, proc. / <i>Employment rate, %</i>	41,4	39,3	41,0	42,2	43,4
<i>Mieste / Urban areas</i>					
Gyventojų (15 m. ir vyresnių) skaičius, tūkst. <i>Population (aged 15+), thou.</i>	1916,8	1896,3	1729,8	1708,9	1699,5
Aktyvumo lygis, proc. / <i>Activity rate, %</i>	61,6	61,7	60,1	60,4	60,7
Užimtumo lygis, proc. / <i>Employment rate, %</i>	53,8	51,8	52,4	54,1	55,0

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per analizuojamąjį laikotarpį padidėjo kaime gyvenančių vyrų ir moterų užimtumas. Darbingo amžiaus (15–64 m.) vyrų grupėje 2013 metais šis rodiklis sudarė 57,2 proc., palyginti su 2009 metais, padidėjo 4,1 proc. punkto, o moterų – 53 proc., padidėjo 3,5 proc. punkto. Vyrų užimtumo augimas labiausiai pasireiškė tarp jaunesnio amžiaus asmenų. Pavyzdžiui, 15–24 metų amžiaus grupėje vyrų užimtumas per penkmetį padidėjo nuo 21,2 iki 27 proc.

Ypač svarbiu pastarųjų metų įvykiu Lietuvos kaimo gyvenime reikėtų laikyti kardinalų kaimo gyventojų užimtumo struktūros pasikeitimą. Iki 2006 metų daugiausia kaimo gyventojų dirbo žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, tačiau nuo 2006-ųjų tradicinė kaimo gyventojų veikla – agrarinis sektorius – buvo

nustumtas į antrą, o 2008-aisiais – net į paskutinę vietą, pirmenybę užleisdamas paslaugų sektoriui, kuriame 2008 metais dirbo beveik pusė kaimo užimtųjų. 2009 metais dėl ekonominės krizės sumažėjus statybos darbų ir apdirbamosios pramonės produkcijos paklausai, kaimo užimtųjų agrariniame sektoriuje dalis vėl padidėjo iki 29,9 proc. ir tokia pati išliko 2010 metais. Tačiau šalyje gerėjant ekonominei situacijai užimtųjų dalis žemės ūkyje vėl ėmė mažėti, o paslaugų sektoriuje – didėti (1.23 pav.).

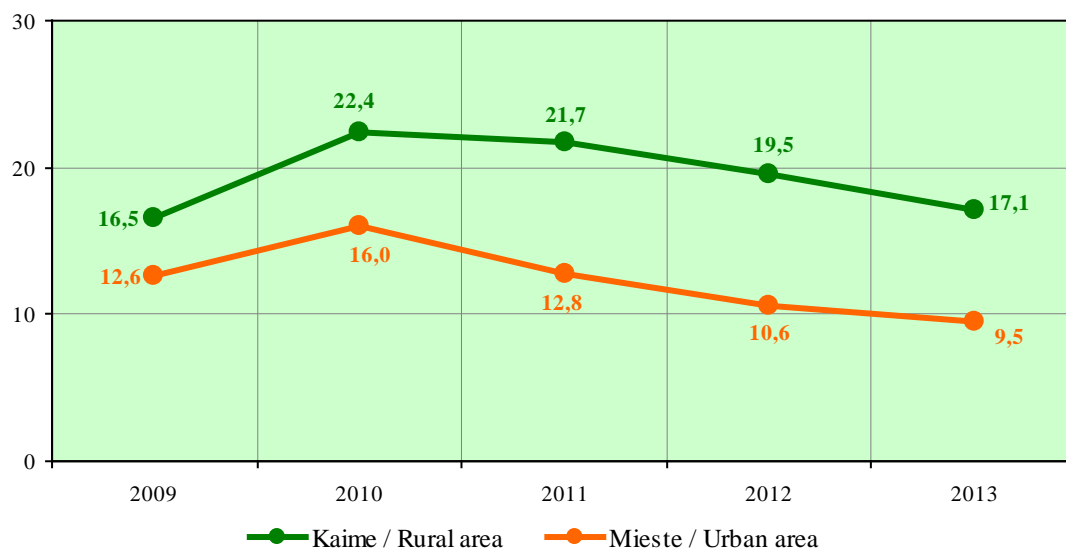

1.23 pav. Kaimo gyventojų užimtumas pagal ekonominės veiklos sektorius 2009–2013 metais, proc.

Fig. 1.23. Employment rate of rural population by economic activity in 2009–2013, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Analizuojamojo laikotarpio pradžioje nedarbo lygis kaime buvo 16,5 proc. ir iki pat 2010 metų augo. Gerėjant šalies ekonominei situacijai bedarbių skaičius ir nedarbo lygis pradėjo mažėti ir 2013 metais sudarė atitinkamai 74,7 tūkst. žmonių ir 17,1 proc. Per visą analizuojamąjį laikotarpį kaime nedarbo lygis buvo didesnis nei mieste, tačiau nuo 2010 metų augęs atotrūkis 2013-aisiais pradėjo mažėti (1.24 pav.).

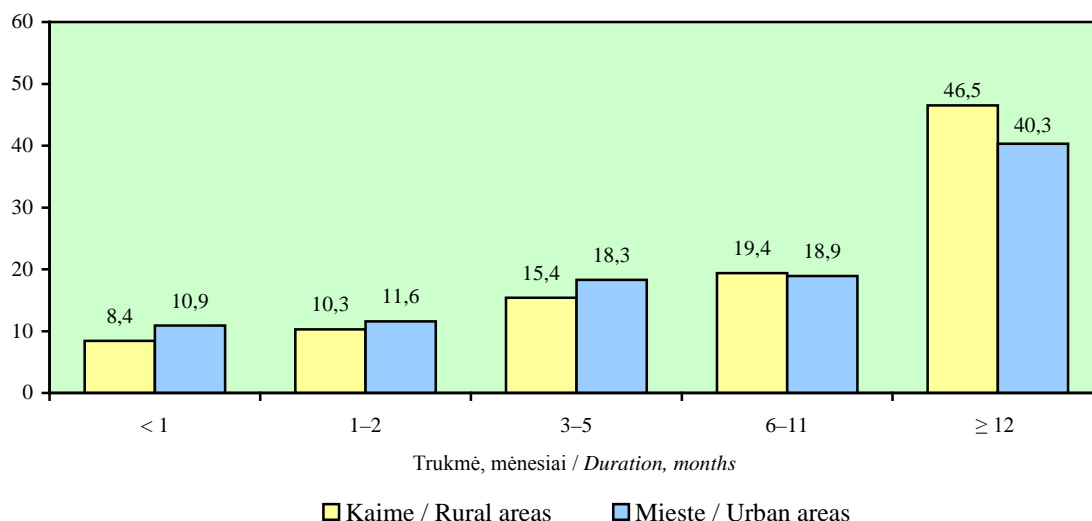

1.24 pav. Nedarbo lygis kaime ir mieste 2009–2013 metais, proc.

Fig. 1.24. Unemployment rate in rural and urban areas in 2009–2013, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nedarbas kaime trunka ilgiau nei mieste. Ši tendencija būdinga visam analizuojamam 2009–2013 metų laikotarpiui. 2013 metais rasti darbą greičiau nei per vienus metus labiau sekėsi mieste gyvenantiems bedarbiams. Ilgalaikių bedarbių (neturinčių darbo vienus metus ar ilgiau) tarp kaimo gyventojų dalis sudarė 46,5 proc. visų kaimo bedarbių, o mieste – 40,3 proc. (1.25 pav.).

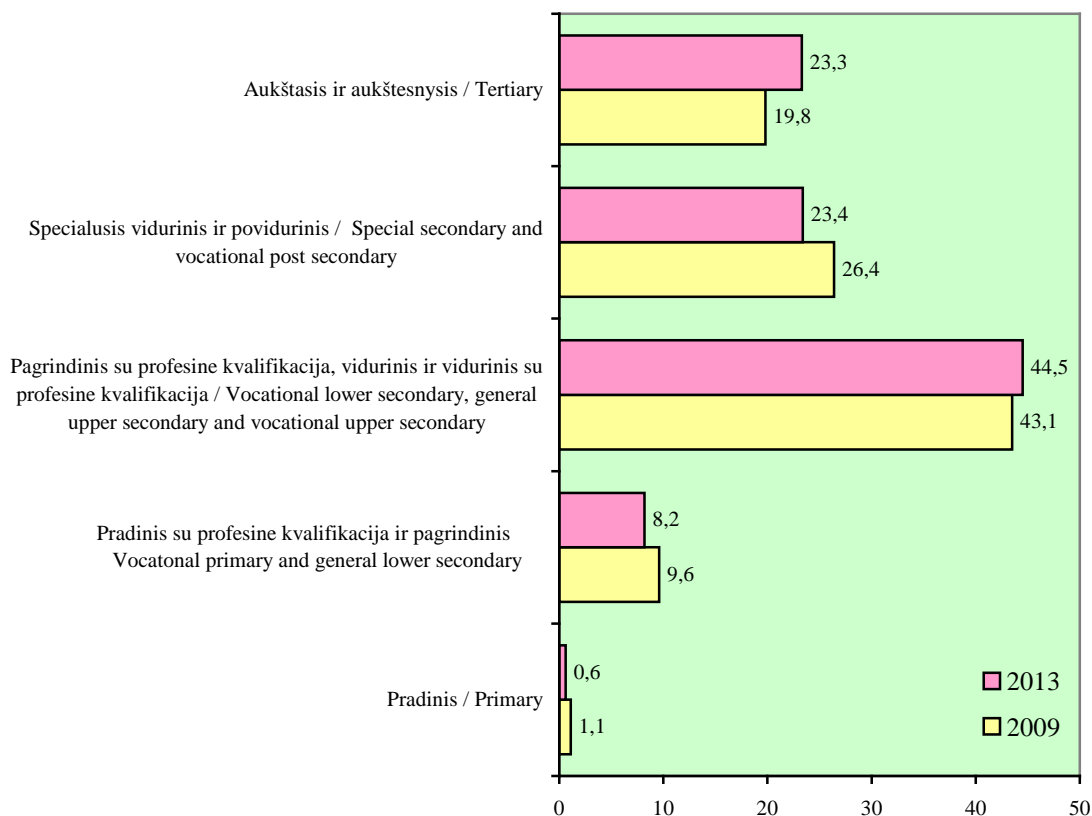

1.25 pav. Bedarbių dalis pagal nedarbo trukmę kaime ir mieste 2013 metais, proc.

Fig. 1.25. The share of the unemployed in rural and urban areas by duration of unemployment in 2013, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Gerinti ekonominę situaciją kaime labiausiai trukdo tai, kad užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra išliko daug prastesnė nei mieste. Kaime užimtų su aukštesniu ir aukštesniu išsilavinimu gyventojų dalis 2013 metais sudarė 23,3 proc., o mieste – 47,9 proc. Nors per 2009–2013 metų laikotarpį buvo palankių pokyčių, tokių užimtųjų dalis kaime išaugo 3,5 proc. punkto (1.26 pav.) – sumažinti atotrūkį nuo miesto nepavyko, nes mieste aukštąjį ir aukštesnį išsilavinimą turinčių užimtųjų dalis augo sparčiau – per analizuojamąjį laikotarpį padidėjo 5 proc. punkto.

1.26 pav. Užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra 2009 ir 2013 metais, proc.

Fig. 1.26. The employed rural population by education level in 2009 and 2013, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Bedarbių struktūros pagal išsilavinimą palyginimas Lietuvos kaime ir mieste rodo, kad 2013 metais labiau išsilavinę kaimo gyventojai turėjo daugiau galimybių darbo rinkoje. Bedarbiai, turintys aukštąjį arba aukštesnį išsilavinimą, Lietuvos kaime 2013 metais sudarė tik 8,5 proc., o mieste jų dalis siekė net 22,3 proc. Be to, turintieji tik pradinį išsilavinimą kaimo gyventojai taip pat sudarė daug didesnę bedarbių dalį nei mieste (1.14 lentelė).

1.14 lentelė. Bedarbių struktūra pagal išsilavinimą kaime ir mieste 2013 metais, proc.

Table 1.14. The unemployed structure by education level in rural and urban areas in 2013, per cent

Išsilavinimas / Education level	Kaime Rural areas	Mieste Urban areas
Aukštasis, aukštesnysis / Tertiary	8,5	22,3
Specialusis vidurinis ir povidurinis <i>Special secondary and vocational post secondary</i>	16,5	20,7
Pagrindinis su profesine kvalifikacija, vidurinis ir vidurinis su profesine kvalifikacija <i>Vocational lower secondary, general upper secondary and vocational upper secondary</i>	54,5	46,8
Pradinis su profesine kvalifikacija ir pagrindinis <i>Vocational primary and general lower secondary</i>	18,5	9,5
Pradinis / Primary	1,8	0,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kad žemas išsilavinimas yra viena pagrindinių Lietuvos kaimo gyventojų nedarbo priežasčių, rodo ir bedarbių struktūra pagal profesijų grupes. 2013 metais net 46,1 proc. kaimo bedarbių sudarė nekvalifikuoti darbininkai.

Analizuojant daugiausia įtakos kaimo gyventojų išsilavinimo pokyčiams darančią 20–24 metų amžiaus grupę, matyti, kad išliko skirtumas tarp kaimo ir miesto jaunimo požiūrio į išsilavinimo svarbą. 2013 metais kaime vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą buvo įgiję 84,5 proc. šios amžiaus grupės jaunuolių, o mieste – 92,8 proc. Aukštesnio išsilavinimo mažiau linkę siekti jauni kaimo vyrai. Jaunų kaimo moterų, įgijusių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, dalis 2013 metais buvo didesnė 7,6 proc. punkto. Ši tendencija pastebima ir mieste (1.15 lentelė).

1.15 lentelė. 20–24 metų jaunimo, įgijusio vidurinį ar aukštesnį išsilavinimą, dalis kaime ir mieste 2009–2013 metais, proc.

Table 1.15. Share of young population, aged 20–24 with secondary and higher education, in rural and urban areas in 2009–2013, per cent

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013
Kaime / Rural areas					
iš viso / total	79,4	74,6	79,2	82,1	84,5
vyrai / males	74,0	70,8	74,1	79,8	81,0
moterys / females	85,2	78,7	85,5	85,0	88,6
Mieste / Urban areas					
iš viso / total	91,0	93,7	91,8	92,8	92,8
vyrai / males	88,0	91,9	89,5	90,7	92,5
moterys / females	94,0	95,5	94,1	94,9	93,1

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

18–24 metų jaunimo, neturinčio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis Lietuvos kaime taip pat žymiai didesnė nei mieste (1.16 lentelė).

1.16 lentelė. 18–24 metų jaunimo, neturinčio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis kaime ir mieste 2009–2013 metais, proc.

Table 1.16. Share of young population, aged 18–24 who did not attain secondary education and do not study, in rural and urban areas in 2009–2013, per cent

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Kaime / Rural areas</i>					
iš viso / total	14,8	15,7	12,2	11,7	11,4
vyrai / males	19,5	18,2	15,5	14,4	14,7
moterys / females	9,8	12,9	8,2	8,6	7,3
<i>Mieste / Urban areas</i>					
iš viso / total	5,3	3,7	4,6	3,6	3,6
vyrai / males	7,0	4,9	6,5	4,7	3,8
moterys / females	3,6	2,6	2,8	2,6	3,4

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vyresnių kaimo gyventojų mokymąsi atspindi „Mokymosi visą gyvenimą“ lygio rodiklis, rodantis 25–64 metų amžiaus gyventojų, dalyvavusių formaliame arba neformaliame mokyme, dalį nuo visų to paties amžiaus gyventojų. Palyginti su miestu, Lietuvos kaime šio rodiklio reikšmės labai mažos. Ypač mažą suinteresuotumą mokytis rodo kaimo vyrai. 2013 metais besimokančių 25–64 metų amžiaus kaimo moterų dalis sudarė 3,7 proc., o vyrų – tik 2,2 proc. (1.17 lentelė).

1.17 lentelė. 25–64 metų amžiaus gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis kaime ir mieste 2009–2013 metais, proc.

Table 1.17. The level of lifelong learning of the population aged 25–64 in rural and urban areas in 2009–2013, per cent

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Kaime / Rural areas</i>					
iš viso / total	2,3	1,9	2,4	2,2	2,9
vyrai / males	1,5	1,2	1,2	1,8	2,2
moterys / females	3,1	2,7	3,7	2,6	3,7
<i>Mieste / Urban areas</i>					
iš viso / total	5,5	5,0	7,4	6,5	6,9
vyrai / males	4,6	4,2	6,2	5,7	6,5
moterys / females	6,3	5,6	8,4	7,3	7,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Žmoniškųjų išteklių vertinimo rezultatai rodo, kad minėtų išteklių kokybinių savybių formavimo ir valdymo problemos išlieka didelis iššūkis Lietuvos kaimo politikos formuotojams. Lietuvos kaimo gyventojų išsilavinimo siekis įvardijamas kaip svarbus veiksnys kaimo socialinei ir ekonominei raidai gerinti. Didžiausią dėmesį kaimo politikoje rekomenduojama skirti visų amžiaus grupių kaimo gyventojų žinioms gilinti, nes dabartinio ekonomikos vystymosi etape žinios išlieka svarbiausias regionų ekonominio klestėjimo ir gyvenimo kokybės gerinimo veiksnys.

5.2. Žemės ištekliai

5.2. Land stock

Kiekvienoje šalyje žemė, atsižvelgiant į teritorinius, gamtinius ypatumus ir žmonių veiklą, yra skirstoma į tam tikras kategorijas, iš kurių didžiausią dalį (60,4 proc.) Lietuvoje sudaro žemės ūkio paskirties žemė. Tai viena svarbiausių gamybos priemonių žemės ūkyje. Jos plotai, kokybė lemia žemės naudojimo ir ūkininkavimo formas, žemės ūkio gamybos rezultatus.

Žemės fondo struktūra ir naudojimas. Lietuvos Respublikos žemės fondas – 6 530,0 tūkst. ha (65,3 tūkst. kv. km). Pagal tikslią žemės naudojimo paskirtį šalies teritorija skirstoma į 6 kategorijas (1.18 lentelė).

1.18 lentelė. Žemės fondo sudėtis pagal tikslią paskirtį 2010 ir 2014 m. sausio 1 d.
Table 1.18. Total land area by land category as of 1 January 2010 and 2014

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure</i> 2014, %	Pokytis / <i>Change</i> 2014, palyginti su <i>compared to 2010</i>	
	2010	2014		tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas <i>Total land area</i>	6 530,0	6 530,0	100,0	0,0	0,00
žemės ūkio paskirties <i>land used for agricultural purposes</i>	3 954,1	3 941,8	60,4	-12,3	-0,19
miškų ūkio paskirties <i>land of forestry</i>	1 970,4	1 977,4	30,3	7,0	0,11
vandens ūkio paskirties ¹ <i>land for aquaculture</i>	176,3	175,4	2,7	-0,9	-0,01
konservacinės paskirties ² <i>conservation land</i>	43,3	43,6	0,7	0,3	0,00
kitos paskirties ³ <i>other land</i>	382,1	386,7	5,9	4,6	0,07
laisvos valstybinės žemės fondo <i>state stock of land</i>	3,9	5,2	0,1	1,3	0,02

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

¹ Žemė, kuriai priskiriami Kuršių marių, upių, ežerų, tvenkinių, taip pat prieplaukų, elingų, kitų vandens ūkio objektų, pakrančių ir salų plotai.

² Saugomų teritorijų žemė, kuriai priskiriami rezervatai, rezervatinės apyrbės ir kultūros paveldo objektų žemės sklypai.

³ Žemė, skirta gyvenamosioms, visuomeninės paskirties, bendro naudojimo, pramonės ir sandėliavimo, komercinių objektų, inžinerinės infrastruktūros teritorijoms bei naudojama naudingųjų iškasenų, atliekų saugojimo, krašto apsaugos ir kitiems tikslams.

2009–2013 metais žemės sudėtis pagal tikslinę paskirtį beveik nekito. Didžiausią žemės fondo dalį sudarė žemės ūkio paskirties (60,4 proc.) ir miškų ūkio paskirties (30,3 proc.) žemė. Pastaruosius penkerius metus nors ir nežymiai, bet didėjo miškų ūkio, konservacinės ir kitos paskirties žemių plotai, o daugiausia mažėjo žemės ūkio paskirties žemės plotai. Tokias žemės fondo struktūros tendencijas reikėtų vertinti teigiamai, nes buvo nuosekliai vykdoma LR Vyriausybės politikos nuostata dėl miškų plotų ir saugomų teritorijų, žemės plotų, kuriuose yra kultūros paveldo objektų, didinimo.

Pagal tikslinę žemės panaudojimo paskirtį žymių struktūrinių pokyčių per minėtus metus neįvyko, o žemės nuosavybės struktūra kito sparčiai (1.19 lentelė). Pagrindinė pokyčio esmė – 350,6 tūkst. ha (5,4 proc.) padidėjęs privačios žemės plotas ir dėl to jos dalies žemės struktūroje padidėjimas nuo 58,8 proc. 2009 metais iki 64,1 proc. 2014-ųjų pradžioje. Tiriant šiuos procesus pagal žemės fondo kategorijas matyti, kad labiausiai sumažėjo valstybinės žemės ūkio paskirties (324,7 tūkst. ha) ir miškų ūkio paskirties (14,9 tūkst. ha) žemės plotai.

1.19 lentelė. Valstybinės žemės dalis Žemės fonde 2010 ir 2014 m. sausio 1 d.

Table 1.19. Share of state-owned land in total land area as of 1 January 2010 and 2014

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Valstybinė <i>State-owned,</i> %		Pokytis / <i>Change</i> 2014, palyginti su <i>compared to 2010</i>	
	2010	2014	tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas <i>Total land area</i>	41,2	35,9	-350,6	-5,4
iš jos: / <i>of which:</i>				
žemės ūkio paskirties žemė <i>land used for agricultural purposes</i>	22,2	14,0	-324,7	-5,0
miškų ūkio paskirties žemė <i>land of forestry</i>	66,6	65,6	-14,9	-0,2
vandens ūkio paskirties žemė <i>land for aquaculture</i>	99,9	98,5	-1,7	-0,0
kitos paskirties žemė <i>other land area</i>	73,0	69,3	-10,8	-0,2

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Tiriamuoju laikotarpiu mažėjo visų tipų valstybinės nuomojamos ir naudojamos žemės ūkio paskirties žemės (1.20 lentelė). Daugiausia sumažėjo fizinių asmenų nuomojamos (127,4 tūkst. ha, arba 3,2 proc.) ir nesuteiktos naudotis bei neišnuomos žemės (111,3 tūkst. ha, arba 2,8 proc.). Dėl to privačios žemės ūkio paskirties žemės plotas padidėjo 312,5 tūkst. ha, arba 8,2 proc., o iš jo daugiausia padidėjo fizinių ir juridinių asmenų nuosavybės teise valdomi žemės plotai – atitinkamai 240,8 ir 71,4 tūkst. ha, arba 6,3 proc. ir 1,8 proc. Spartus juridinių asmenų žemės plotų didėjimas buvo susijęs su priimtais teisės aktais, kurie leido juridiniams asmenims įsigyti žemės nuosavybės teise. Nors juridinių asmenų nuosavybės teise valdomų žemės plotų sparčiai daugėjo, jie tesudarė 5,2 proc. visos privačios žemės.

**1.20 lentelė. Žemės ūkio paskirties žemės pagal naudotojus pokyčiai
2010 ir 2014 m. sausio 1 d.**

Table 1.20. Land used for agricultural activities by users as of 1 January 2010 and 2014

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure,</i> %		Pokytis / <i>Change</i> 2014, palyginti su <i>compared to 2010</i>	
	2010	2014	2010	2014	tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Žemės ūkio paskirties žemė, iš viso <i>Total land used for agricultural purposes</i>	3 954,1	3 941,7	100,0	100,0	-12,3	-0,3
valstybinė, iš viso <i>total state-owned land</i>	878,0	553,2	22,2	14,0	-324,8	-37,0
gyventojų asmeninio ūkio <i>land of households</i>	98,2	47,6	2,5	1,2	-50,6	-51,6
fizinių asmenų nuomojama <i>land of natural entities leased from the state</i>	321,1	193,7	8,1	4,9	-127,4	-39,7
valstybės įmonių, mokslo ir mokymo įstaigų naudojama <i>land of state enterprises, science and scholastic institutions</i>	14,5	11,6	0,4	0,3	-3,0	-20,4
žemės ūkio bendrovių ir kt. juridinių asmenų nuomojama <i>land of agricultural companies and other legal entities leased from the state</i>	73,5	41,4	1,8	1,0	-32,1	-43,6
sodininkų bendrijų ir jų narių naudojama / <i>land used by horticulturist societies</i>	6,6	6,1	0,2	0,2	-0,4	6,5
nesuteikta naudotis ir neišnuomota / <i>land non-granted for usage and non-leased</i>	364,1	252,8	9,2	6,4	-111,3	-30,6
privati, iš viso <i>total private land</i>	3 076,1	3 388,5	77,8	86,0	312,5	10,2
fizinių asmenų <i>land of natural entities</i>	2 927,2	3 167,9	74,0	80,4	240,8	8,2
juridinių asmenų <i>land of legal entities</i>	134,6	206,0	3,4	5,2	71,4	53,1
sodininkų bendrijų narių / <i>land owned by horticulturist societies</i>	14,3	14,6	0,4	0,4	0,3	2,2

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Žemės naudotojų struktūros pokyčius pastaraisiais metais reikėtų vertinti teigiamai, nes šiuo laikotarpiu daugiau kaip 312 tūkst. ha perėjo iš valstybinės į privačią nuosavybę, kuri sudaro prielaidas labiau atsakingiems ir įpareigojantiems savininko santykiams su nuosavybės objektu – žeme, o tai sukuria sąlygas racionaliau ją panaudoti.

Pažymėtina, kad procesai, parodyti 1.18–1.20 lentelėse, tiriamuoju laikotarpiu vyko tolygiai, t. y. minėtu laikotarpiu nepastebėti žymesni procesų sulėtėjimai ar paspartėjimai.

Valdų skaičius ir plotas. Statistinė informacija apie žemės ūkio valdų (valda) struktūrą, skaičių, plotą ir kiti duomenys yra kaupiami LR žemės ūkio ir kaimo verslo registre.

Iki 2012 metų valdų skaičius buvo stabilus ir viršijo 300 tūkst. Buvo pastebimi tik nedideli (iki 1 proc.) valdų skaičiaus svyravimai. Tačiau 2011 metais buvo patvirtinta nauja Registro nuostatų redakcija, kurioje įteisinta galimybė išregistruoti valdą mirus valdytojui, jeigu per nustatytą laikotarpį neatsirado paveldėtojas ir supaprastinta tvarka inicijuoti jos išregistravimą, jeigu per paskutinius 3 metus nebuvo atnaujinti valdos duomenys. Šios naujovės leido išregistruoti arba inicijuoti išregistravimą tų valdų, kuriose kelerius metus nebuvo vykdoma žemės ūkio veikla ir kurių duomenys neatitiko realios padėties. Todėl nuo 2011 m. sausio 1 d. iki 2013 m. sausio 1 d. valdų skaičius sumažėjo 42,6 proc., tačiau per 2013 metus, nors nežymiai, vėl pradėjo augti, kol 2014 m. sausio 1 d. perkopė 200 tūkst. (1.21 lentelė).

1.21 lentelė. Valdų skaičiaus ir ploto kaita 2011–2014 m. sausio 1 d.

Table 1.21. Number and area of holdings as of 1 January 2011–2014

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	Pokytis / Change 2014, palyginti su compared to 2011, %
Valdų skaičius, tūkst. <i>Number of holdings, thou.</i>	344,2	209,8	197,6	201,6	-41,4
iš jų: atnaujintų / of which renewed	178,5	171,5	164,9	155,3	-13,0
atnaujintų valdų dalis, proc. <i>share of renewed holdings, %</i>	51,9	81,7	82,7	77,0	25,1*
Valdų plotas, tūkst. ha <i>Area of holdings, thou. ha</i>	2 999,6	2 826,9	2 829,0	2 877,9	-4,0
Vidutinis valdos dydis, ha <i>Average size of holding, ha</i>	8,7	13,5	14,2	14,3	64,0
Valdų valdytojų struktūra pagal amžiaus grupes, % / <i>Structure of holdings' owners by age group, %</i>					
< 40 m. / year	11,2	13,3	12,9	12,0	0,8*
40–60 m. / year	36,2	41,8	42,5	43,6	7,4*
> 60 m. / year	52,6	44,9	44,6	44,5	-8,1*

* Procentiniai punktai / *Percentage points.*

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Valdose esantis žemės plotas, atsižvelgiant į 2011 metų reformas, nuo 2012 metų padidėjo nežymiai – 1,8 proc. Vidutinis valdos dydis, priešingai, padidėjo nuo 8,7 ha (2011 m.) iki 14,3 ha (2014 m. pradžioje), arba 64,0 proc. Vidutinio valdos dydžio augimą galima paaiškinti tuo, kad absoliuti dauguma išregistruotų iki 2012 m. sausio 1 d. valdų, kuriose nebuvo vykdoma žemės ūkio arba alternatyvioji veikla, buvo smulkausios.

Sumažėjus bendram valdų skaičiui padidėjo vidutinių ir stambesnių valdų dalis. Per 2012 ir 2013 metus valdų žemėvaldos struktūra pasikeitė nežymiai (iki 2 proc.).

Kaip ir ankstesniais metais, 2014 m. sausio 1 d. Lietuvoje vyrauja valdos, kurių žemės plotas mažesnis nei 10 ha. Šios valdos sudaro 77,3 proc. visų valdų skaičiaus, 18,5 proc. tenka valdoms nuo 10 iki 50 ha, stambios valdos nuo 50 iki 100 ha sudaro 2,4 proc. ir didesnės nei 100 ha – 1,9 proc. visų valdų.

Tiriamuoju laikotarpiu, nors ir nežymiai, valdų savininkų pagal amžiaus grupes struktūroje vyko teigiamų poslinkių: didėjo jaunesnių valdų savininkų dalis mažėjant senesnių valdų savininkų daliai.

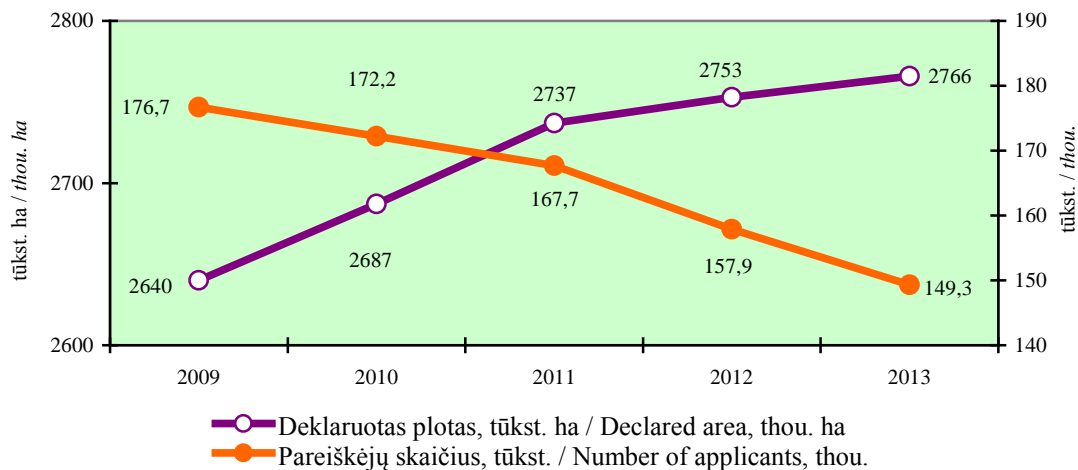
Apleista žemė. Nežiūrint į tai, kad Lietuvoje vyksta teigiamų žemės struktūros pokyčių – didėja privačios žemės, sklypų dydžiai ir pan., vis dar yra apleistų žemių. Apleista žemė – tai nuotoliniais kartografavimo metodais nustatyti sumedėjusiais augalais (išskyrus želdinius) apaugę žemės sklype ar jo dalyje esančių žemės naudmenų plotai. Įvairiais metais atlikti apleistų žemių tyrimai Lietuvoje, remiantis skirtingomis apleistos žemės skaičiavimo metodikomis, parodė, kad jų gali būti 250–800 tūkst. ha. Taip yra dėl to, kad atkuriant nuosavybės teises gražinamos žemės, kurias dalis savininkų laiko kaip nekilnojamąjį turtą ir nesirengia naudoti žemės ūkio ar kitokiai veiklai. Tačiau pastaraisiais metais priimti LR Vyriausybės sprendimai dėl nenaudojamos žemės ūkio paskirties žemės apmokestinimo suteikia vilties, kad vis didesni apleistos žemės plotai bus panaudoti žemės ūkio produkcijos gamybai.

Žemės konsolidacija. Nuo 2011 metų Lietuvoje vėl pradėta rengti žemės konsolidacijos projektus. Tokie įgaliojimai suteikti LR Vyriausybės įsteigta valstybės įmonei Valstybės žemės fondui. Žemės konsolidacijos projektuose gali dalyvauti privačios žemės savininkai, savivaldybių tarybos ir valstybinės žemės patikėtiniai. Vykdamas žemės konsolidaciją, kompleksiskai pertvarkomos tam tikroje kaimo vietovės teritorijoje esančių žemės sklypų ribos, juos sujungiant taip, kad būtų suformuotos racionaliai valdomos žemės ūkio valdos, sukuriama tinkama kaimo infrastruktūra. Tokiu būdu sudaromos prielaidos kompleksiskai pertvarkyti žemės sklypus, juos stambinant, suformuojant racionaliai tvarkomas žemės ūkio valdas ir pagerinant jų struktūrą, sukuriant konkurencingus ūkius, sutvarkant likusią laisvą valstybinę žemę ir įgyvendinant kitus žemės ūkio ir kaimo plėtros bei aplinkos apsaugos tikslus ir uždavinius.

Pagal Lietuvos KPP šiems projektams skirta 56 mln. Lt ES paramos. Projektų vykdymas finansuojamas iš ES ir Lietuvos nacionalinio biudžetų. Žemės konsolidacijos projektų dalyviams savo lėšų investuoti nereikia. Iki 2015 metų pabaigos numatyta parengti ir įgyvendinti 40 žemės konsolidacijos projektų. Pažymėtina, kad 2005–2008 metais jau buvo įgyvendinta 14 tokių projektų.

Pasėlių deklaravimas. Siekiant užtikrinti sklandų ŽŪN ir pasėlių deklaravimo procesą pagal ES reikalavimus, sudaryti žemdirbiams sąlygas pasinaudoti tiesioginėmis išmokomis už ŽŪN ir pasėlius bei pasinaudoti bendra bazine kartografinė medžiaga nekilnojamojo turto kadastro, žemėtvarkos, teritorijų planavimo ir kitose srityse, atnaujinti visos LR teritorijos spalvoti ortofotografiniai žemėlapiai, pagal juos – ir pasėlių duomenų bazė.

Pasėlių deklaravusiųjų skaičius per pastaruosius 5 metus nuolat mažėjo, o deklaruotų pasėlių plotas tuo laiku vis didėjo (1.27 pav.). Dėl šių priežasčių vidutinis deklaruotas pareiškėjo pasėlių plotas išaugo nuo 14,9 iki 18,5 ha, arba beveik penktadaliu.

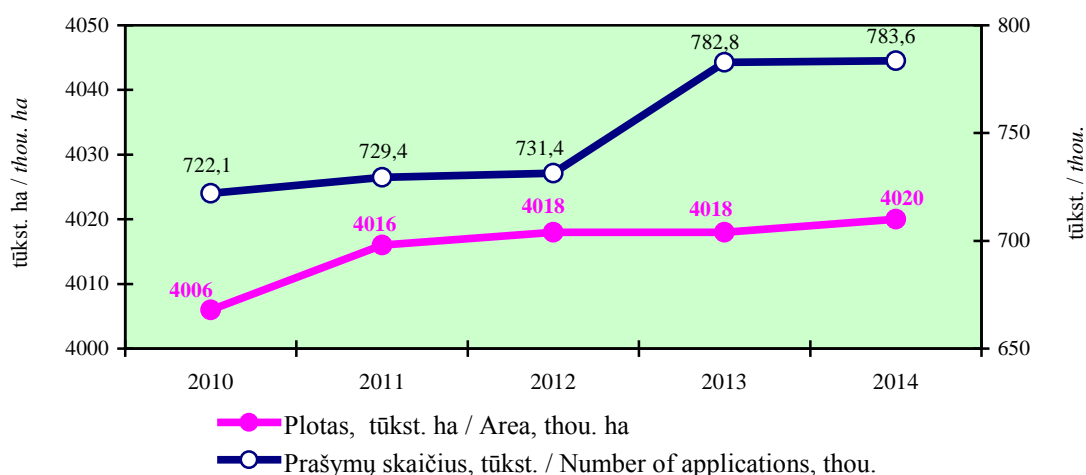
1.27 pav. Pareiškėjų skaičius ir deklaruotas plotas 2009–2013 metais

Fig 1.27. Number of applicants and declared area in 2009–2013

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Pareiškėjų skaičius mažėja dėl keleto veiksnių. ES teikia paramą vyresnio amžiaus ūkininkams, tarp kurių nemažai ir tokių, kurie pasitraukę iš prekinės žemės ūkio gamybos savo ūkių neperleidžia jaunesniems ūkininkams. Be to, deklaruojamiems žemės plotams keliami geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimai, todėl dalis pareiškėjų, negalinčių įvykdyti šių reikalavimų, paraiškų nebeteikia.

Žemės reformos eiga. Nuo žemės reformos pradžios 1991 metais iki 2014 m. sausio 1 d. iš viso pateikta 783,6 tūkst. piliečių prašymų šalies kaimo vietovėse atkurti nuosavybės teises į 4,02 mln. ha turėtos žemės. Iki šios datos priimti sprendimai 763,8 tūkst. piliečių atkurti nuosavybės teises į 3,98 mln. ha žemės, miško ir vandens telkinių. Tai sudaro 99,0 proc. piliečių prašymuose nurodyto ploto (1.28 pav.).

1.28 pav. Nuosavybės teisių į žemę, mišką ir vandens telkinius atkūrimas 2010–2014 m. sausio 1 d.

Fig. 1.28. Restoration of ownership rights to land, forests and water bodies as of 1 January 2010–2014

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Pagal patikslintus duomenis kaimo vietovėse nuosavybės teises liko atkurti 19,9 tūkst. piliečių į 39,0 tūkst. ha žemės. Patvirtintuose žemės reformos žemėtvarkos projektuose jau suformuoti 29,4 tūkst. ha gražintinos žemės (miško) sklypai 11,0 tūkst. piliečių. Šiuo metu rengiamuose projektuose projektuojami 3,7 tūkst. piliečių žemės sklypai 5,7 tūkst. ha plote, o 3,3 tūkst. piliečių artimiausiu metu rengiamuose projektuose numatoma atkurti nuosavybės teises į 4,9 tūkst. ha plotą.

Žemės privatizavimas ir nuoma. Per pastaruosius 5 metus asmeninio ūkio žemės naudotojų skaičius sumažėjo 2,4 tūkst., o šios kategorijos žemės plotas – 12,8 tūkst. ha (1.22 lentelė). Privatizuotos asmeninės ūkio žemės ir žemės, kuria privatizavo ūkio subjektai asmeniniam naudojimui, ir žemės, kuriai sudarytos valstybinės žemės nuomos sutartys, padaugėjo nuo 90,4 proc. 2010 m. sausio 1 d. iki 95,4 proc. 2014 m. sausio 1 d. Tai sudaro sąlygas fiziniams asmenims geriau panaudoti žemės potencialą.

1.22 lentelė. Žemės privatizavimas ir nuoma 2010 ir 2014 m. sausio 1 d.

Table 1.22. Privatisation and lease of land of households as of 1 January 2010 and 2014

Rodikliai / Indicators	2010	2014	Pokytis / Change	
			vnt. / units	%
Asmeninio ūkio žemės naudotojai, tūkst. <i>Number of users of land of households, thou.</i>	305,7	303,3	-2,4	-0,8
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	663,2	645,4	-17,8	-2,7
iš jų: / <i>of which:</i>				
gyventojų, privatizavusių asmeninio ūkio žemę, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who privatised land of households, thou.</i>	244,1	261,3	17,2	7,0
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	534,3	567,2	32,9	6,2
gyventojų, sudariusių valstybinės žemės nuomos sutartis, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who leased the state-owned land under contracts, thou.</i>	20,7	23,3	2,6	12,6
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	44,5	48,8	4,3	9,6
Privatizuotos arba iš valstybės išnuomos žemės dalis nuo naudojamo asmeninio ūkio žemės ploto, proc. / <i>Share of private or leased from the state land in total area of land of households, %</i>	87,3	95,4	x	8,1*

* Procentiniai punktai / *Percentage points.*

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas. Vykdamas žemės reformą, buvo sudarytos palankios sąlygos fiziniams ir juridiniams asmenims įsigyti žemės iš valstybės.

**1.23 lentelė. Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas
2010 ir 2014 m. sausio 1 d.**

*Table 1.23. Sale of state-owned land used for agricultural purpose
as of 1 January 2010 and 2014*

Rodikliai / Indicators	2010	2014	Pokytis / Change 2014, palyginti su compared to 2010	
			ha	%
Pateikta prašymų pirkti, tūkst. <i>Number of applications for purchase submitted, thou.</i>	25,5	28,4	2,9	11,4
Prašomas pirkti plotas, tūkst. ha <i>Area requested for purchase, thou. ha</i>	438,4	456,1	17,7	4,0
Parduota valstybinės žemės, tūkst. ha <i>State-owned area sold, thou. ha</i>	69,3	303,7	234,4	3,4*
Parduoto žemės ploto dalis nuo viso pageidaujamo pirkti ploto, proc. <i>Share of sold land area in the total area applied, %</i>	15,8	66,6	x	x

* Kartai / Times.

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Iš 1.23 lentelės matyti, kad tiriamuoju laikotarpiu tiek prašymų skaičius, tiek pageidaujamos įsigyti valstybinės žemės plotas nuolat didėjo, tačiau ryškiausi pokyčiai susiję su valstybinės žemės pardavimu. Parduotos žemės plotas, lyginant su pageidaujamos įsigyti žemės plotu, padidėjo nuo 15,8 proc. 2010 m. sausio 1 d. iki 66,6 proc. 2014 m. sausio 1 d.

5.3. Techniniai išteklių ir investicijos

5.3. Technical resources and investment

Žemės ūkio produkcijos konkurencingumui didelės įtakos turi jos kokybė, savikaina. Kita vertus, šių rodiklių lygis priklauso nuo darbuotojų kvalifikacijos, darbo našumo, inovacijų, apsirūpinimo techniniais ir energetiniais ištekliais. Moderni technika užtikrina technologinių operacijų kokybišką atlikimą laiku, taupų energetinių ir materialinių išteklių naudojimą, didina darbo našumą ir ūkių pajamingumą. Specialistų nuomone, 60–80 proc. darbo našumo nulemia apsirūpinimas minėtais ištekliais.

Per analizuojamąjį laikotarpį daugelis ūkių, pasinaudoję Lietuvos KPP priemonėmis skirtomis lėšomis, aktyviai investavo į ūkių modernizavimą, kasmet stengėsi įsigyti modernesnės žemės ūkio technikos ir įrengimų. Ūkių veiklos apskaitos rezultatų tyrimo duomenimis, 2008–2012 metų laikotarpiu ūkininkų ūkiuose metinės investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, vidutiniškai sudarė 4341 Lt, o žemės ūkio bendrovėse (ŽŪB) – 3094 Lt. Daugiausia investicijų 1 ha ŽŪN teko mažesnėms nei 500 ha ŽŪB ir 10,1 ha bei mažesniems ūkininkų ūkiams. Santykinai didelės investicijos buvo turinčiuose 40,1–50,0, 100,1–150,0 ha ir didesniuose nei 150,0 ha ūkininkų ūkiuose (1.24 lentelė).

1.24 lentelė. Žemės ūkio investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, 2008–2012 metais, Lt
Table 1.24. Agricultural investment per hectare UAA in 2008–2012, LTL

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2008	2009	2010	2011	2012
<i>Ūkininkų ūkiai / Farmers' farms</i>					
<10,1	1363	1555	1107	1072	523
10,1–20	303	433	706	699	2065
20,1–30	420	619	563	1001	330
30,1–40	1182	424	817	712	547
40,1–50	1920	947	940	944	353
50,1–100	1021	877	935	1106	575
100,1–150	990	967	917	1049	907
>150	1010	820	786	879	824
<i>Vidutiniškai / Average</i>	1013	788	839	940	761
<i>Žemės ūkio bendrovės / Agricultural companies</i>					
< 500	1380	1373	1929	698	1489
50–1000	864	536	399	709	577
>1000	777	335	352	624	702
<i>Vidutiniškai / Average</i>	830	442	472	646	704

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Vidutinės investicijos ūkininkų ir ŽŪB ūkiuose kasmet mažėja iš dalies dėl baigiamų išmokėti pagal KPP programos priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ skirtų lėšų, iš dalies ir dėl to, kad nemažai ŽŪB ir didesnių ūkių jau apsirūpinę šiuolaikine technika. Pažymėtina, kad per 2007–2013 metų laikotarpį pagal minėtą priemonę išmokėta daugiau kaip 1,4 mlrd. Lt paramos lėšų.

ŪADT tyrimo duomenimis, 2008–2012 metais ūkininkų ūkiams suteikta parama sudarė trečdalį visos paramos investicijoms. ŽŪB ši dalis buvo daug mažesnė (1.25 lentelė).

1.25 lentelė. Vidutinės žemės ūkio investicijos ir parama 2008–2012 metais, Lt
Table 1.25. Average investments and support in the agricultural in 2008–2012, LTL

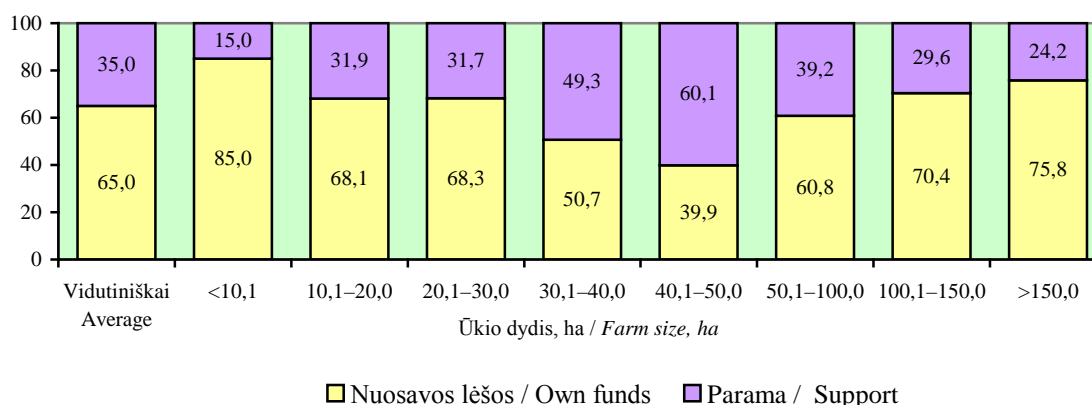
Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2008	2009	2010	2011	2012
<i>Ūkininkų ūkiai / Farmers' farms</i>					
Investicijos, Lt / <i>Investment, LTL</i>	44419	34367	34037	37524	31920
Parama investicijoms, Lt <i>Support for investment, LTL</i>	11646	19956	13393	10905	8149
Paramos dalis investicijose, proc. <i>Share of support in the total investment, %</i>	26,2	58,1	39,3	29,1	25,5

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2008	2009	2010	2011	2012
<i>Žemės ūkio bendrovės / Agricultural companies</i>					
Investicijos, Lt / <i>Investment, LTL</i>	910284	483134	465656	757929	757045
Parama investicijoms, Lt <i>Support for investment, LTL</i>	40271	100626	130035	38189	24316
Paramos dalis investicijose, proc. <i>Share of support in the total investment, %</i>	4,4	20,8	27,9	5,0	3,2

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Nors skiriama parama turi didžiulę reikšmę ūkio modernizavimui, tačiau didžiąją dalį investicijų sudarė nuosavos lėšos. Ūkininkai patys investuoja į žemės ūkio technikos atnaujinimą, gamybinius pastatus, kitą turtą. Didžiųjų žemės ūkio technikos pardavėjų teigimu, KPP įgyvendinimo pradžioje 80 proc. žemės ūkio subjektų techniką pirkto naudodamiesi parama, o pastaruosiu metu ja naudojasi tik 30–40 proc. pirkėjų. Toks pokytis iš dalies paaiškinamas tuo, kad daugelis ūkio subjektų, pasinaudojusių paramos lėšomis ir anksčiau įsigijusių modernios, didelio našumo technikos, sugebėjo pagerinti veiklos rezultatus ir generuoti pajamas, leidžiančias toliau modernizuoti gamybą savo lėšomis. Kita vertus, 2010–2012 metais suaktyvėjo smulkių ūkių investicinė veikla, tačiau dėl ribotų finansinių galimybių jie dažniausiai perka naudotą techniką, o pagal KPP priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ parama teikiama tik ūkiams, įsigyjantiems naują, neeksploatuotą žemės ūkio techniką.

Santykinai mažesnę nei vidutinę paramą gavo mažesni nei 30 ha ir didesni nei 100 ha ūkininkų ūkiai (1.29 pav.). Mažesnę paramą iki 30 ha ūkiams susijusi su ribotomis jų finansinėmis galimybėmis. Kadangi parama investicijoms teikiama tik po to, kai ūkis įsigyja technikos, paraiškas jai gauti dėl nuosavų lėšų trūkumo ir kreditavimo ribojimų teikia tik nedidelė dalis ūkininkų ūkių. Dažniausiai, kaip minėta, tokie ūkiai perka naudotą techniką; o tie, kurie įsigyja naujos, dėl mažų plotų ne visada ją efektyviai panaudoja.

1.29 pav. Paramos investicijoms dalis nuo visų investicijų ūkininko ūkyje 2008–2012 metais, proc.

Fig. 1.29. The share of support for investment in the total investment of farmer farm in 2008–2012, per cent

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Mažesnė nei vidutinė parama didesniuose nei 100 ha ūkininkų ūkiuose paaškinama tuo, kad nemažai jų jau pasiekę santykinai aukštą apsirūpinimo žemės ūkio technika lygį. Tai leido padidinti gamybos efektyvumą ir sukaupti lėšų tolimesniam ūkio modernizavimui savo jėgomis.

Apie 70 proc. ūkininkų ūkių ir 56 proc. ŽŪB visų investicijų sudaro investicijos į žemės ūkio techniką. Ūkininkų ūkiuose investicijų į techniką struktūroje 2008–2012 metais didžiausią dalį sudarė traktoriai bei įrengimai ir inventoriai, atitinkamai 30,0 proc. ir 29,0 proc., o ŽŪB – žemės ūkio ir transporto priemonės įrengimai bei inventoriai, atitinkamai 38,5 proc. ir 28,9 proc. (1.26 lentelė). Skaičiuojant buvo daroma prielaida, kad ūkio dydis per analizuojamąjį laikotarpį nekito.

1.26 lentelė. Investicijos į žemės ūkio techniką ir gamybinius pastatus, tenkančios 1 ha ŽŪN, 2008–2012 metais, Lt

Table 1.26. Investments into agricultural machinery and farm buildings per hectare UAA in 2008–2012, LTL

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	Žemės ūkio mašinos ir transporto priemonės <i>Agricultural machinery and means of transport</i>				
	Traktoriai <i>Tractors</i>	Kombainai <i>Combine harvesters</i>	Įrengimai ir inventoriai <i>Equipment</i>	Gamybiniai pastatai <i>Farm buildings</i>	
<i>Ūkininkų ūkiai / Family farms</i>					
<10,1	709	503	1224	1581	269
10,1–20	770	448	458	1965	113
20,1–30	955	309	509	586	92
30,1–40	864	87	662	717	189
40,1–50	1287	181	1060	819	141
50,1–100	1105	290	952	820	398
100,1–150	953	577	941	943	421
>150	689	593	809	717	426
Vidutiniškai <i>Average</i>	904	413	821	874	314
<i>Žemės ūkio bendrovės / Agricultural companies</i>					
< 500	457	197	1569	2375	724
50–1000	127	325	939	849	307
>1000	313	290	975	444	743
Vidutiniškai <i>Average</i>	271	296	671	504	552

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Skirtingo dydžio ūkiuose skirtinga investicijų į žemės ūkio techniką struktūra. Ūkiuose, gavusiose santykinai (skaičiuojant 1 ha ŽŪN) didesnę paramą investicijoms, didžiausią dalį sudarė traktoriai, o smulkiuose ūkiuose – žemės ūkio mašinos ir transporto priemonės bei įrengimai ir inventoriai. 2008–2012 metais mažesni nei

10,1 ha ūkiai į įrengimus ir inventorių investavo 29,5 proc., į žemės ūkio mašinas ir transporto priemones – 24,5 proc., o į traktorius – tik 16,7 proc. visų investicijų, skirtų aktyviajai ūkio turto daliai. Į kombainus ir į gamybinius pastatus daugiausia investavo 150,0 ha ir didesni ūkininkų ūkiai.

Gamybinių pastatų dalis investicijose santykinai nedidelė. Vidutiniškai ūkininkų ūkių investicijose investicijos į gamybinius pastatus 2008–2012 metais sudarė apie 7 proc., o ŽŪB – apie 18 proc. ŪADT duomenimis, analizuojamojo laikotarpio pradžioje į gamybinius pastatus daugiausia investavo ūkiai, gaminantys gyvulininkystės produkciją, o 2012 metais – javų, rapsų, mišrūs augalininkystės – žolėdžių gyvulių ir augalininkystės krypties ūkiai. Jų investicijos sudarė apie 60 proc. visų investicijų į gamybinius pastatus.

Investicijų į žemės ūkį struktūra priklauso ne tik nuo ūkio dydžio, bet ir nuo ūkininkavimo krypties, lauko reljefo, akmenuotumo, dirvos sudėties ir kitų veiksnių. ŪADT duomenimis, į traktorius daugiausia investuoja augalininkystės ir javų, rapsų krypties ūkiai (apie 33 proc.), į kombainus – javų, rapsų ir mišrūs augalininkystės – žolėdžių gyvulių ūkiai (apie 23 proc.). Daržininkystės, sodininkystės ūkiuose didžiausia investicijų dalis tenka žemės ūkio mašinoms ir transporto priemonėms (apie 43 proc.), o pienininkystės ūkiuose – įrengimams ir inventoriui (apie 60 proc.).

Dėl santykinai didelių investicijų per analizuojamąjį laikotarpį tiek kokybiškai, tiek kiekybiškai pakito žemės ūkio technikos parko struktūra. Traktorių parke iki 97–98 proc. išaugo ratinių traktorių dalis. ŽŪIKVC duomenimis, bendras traktorių skaičius per 2009–2013 metų laikotarpį išaugo 34 proc. ir 2013 metais siekė 188,7 tūkst. Dar sparčiau augo javų kombainų skaičius – 2013 metais jis buvo 2,5 karto didesnis nei 2009-aisiais. Pagrindiniai naujos technikos tiekėjai – Vakarų šalių firmos. Iš Vakarų šalių įsigyjama daugiausia „John Deere“, Suomijos firmų gamybos „Valtra“, „Massey Ferguson“ ir kitokios žemės ūkio technikos. Vakarų šalių gamybos žemės ūkio mašinos pasižymi didesniu patvarumu ir geromis techninėmis bei ekonominėmis charakteristikomis, turi ES standartus atitinkančius Euro-4 variklius. Dirbant patikima Vakarų Europos gamybos technika, sumažėja žemės ūkio darbų išlaidos.

Be naujos, modernios žemės ūkio technikos ūkiai vis dar naudoja senas technologijas. Smulkūs ūkiai, kaip minėta, dėl ribotų finansinių galimybių perka pigesnę, naudotą arba Nepriklausomų valstybių sandraugos šalių techniką. Ypač populiarūs dėl nedidelės kainos ir nesudėtingo valdymo baltarusiški traktoriai.

Per analizuojamąjį laikotarpį sparčiau nei visas žemės ūkio technikos parkas didėjo galingesnių traktorių ir javų kombainų skaičius (1.27 lentelė). Visam traktorių parkui išaugus 33,7 proc., didesnio galingumo – 100–180 kW ir 180 kW bei galingesnių – traktorių skaičius padidėjo atitinkamai 51,1 proc. ir 66,7 proc. Nepaisant spartaus didesnio galingumo traktorių skaičiaus augimo, ūkiuose vis dar vyrauja mažo ir vidutinio galingumo traktoriai. 2013 metais mažesni nei 40 kW traktoriai sudarė 40,7 proc. viso parko, 40–60 kW – 41,1 proc., o javų kombainų parko struktūroje didžiausią dalį sudaro 200 kW ir galingesni 28 proc. Vidutinio galingumo 120–160 kW javų kombainų dalis santykinai nedidelė – 12 proc.

1.27 lentelė. Žemės ūkio technikos parko ūkiuose struktūra 2009 ir 2013 metais
Table 1.27. Structure of agricultural machinery in farms in 2009 and 2013

Rodikliai / Indicators	2009		2013		Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
	vnt. / units	%	vnt. / units	%	
Traktorių skaičius iš viso, tūkst. <i>Total number of tractors, thou.</i>	141,0	100,0	188,6	100,0	33,8
iš jų: / of which:					
<40 kW	58,8	41,7	76,8	40,7	30,6
40–60 kW	61,2	43,4	77,5	41,1	26,6
60–100 kW	9,8	7,0	17,1	9,1	74,5
100–180 kW	9,4	6,6	14,2	7,5	51,1
>180 kW	1,8	1,3	3,0	1,6	66,7
Žemės ūkio naudmenų tenka vienam traktoriui, ha <i>UAA per tractor, ha</i>	13,8	–	12,2	–	–11,6
Javų kombainų skaičius, vnt. <i>Total number of combine harvesters, units</i>	2932	100,0	7408	100,0	1,6*
iš jų: / of which:					
<80 kW	551	18,8	1387	18,7	1,5*
80–120 kW	510	17,4	1418	19,1	1,8*
120–160 kW	339	11,6	915	12,4	1,7*
160–200 kW	709	24,1	1557	21,0	1,2*
>200 kW	823	28,1	2131	28,8	1,6*
Žemės ūkio naudmenų tenka vienam javų kombainui, ha <i>UAA per combine harvester, ha</i>	376	-	164	-	–56,4

* Kartai / Times.

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

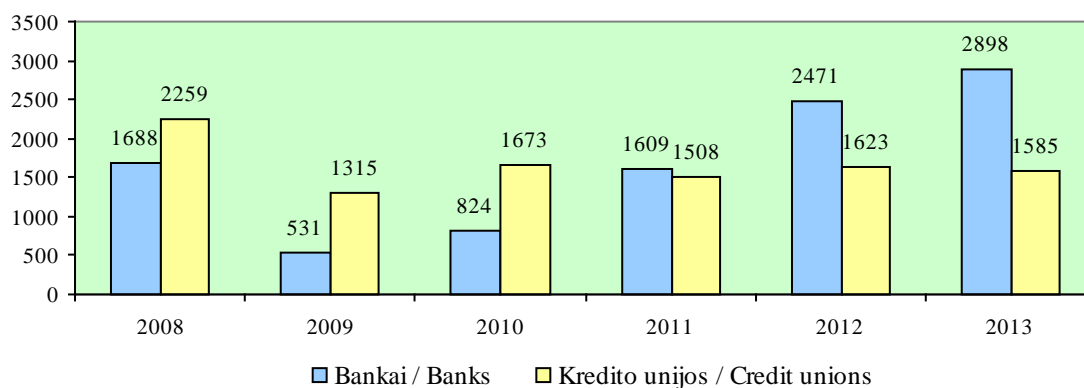
Galingesnės žemės ūkio technikos dalies didėjimas visoje parko struktūroje vertintinas nevienareikšmiai. Specialistų nuomone, mažesniame negu 20 ha ūkyje minimalus traktorių variklių galios poreikis apytikriai yra 22–32 kW, 20–40 ha ūkyje – 45–60 kW, 40–90 ha – 80–100 kW, 100–200 ha – 120–240 kW. 2013 metais Lietuvoje tarp 151,1 tūkst. ūkių, deklaravusių savo ŽŪN, net 85,6 proc. buvo smulkesni negu 20 ha ūkiai, daugelyje jų visa traktorių galia nėra panaudojama. Didelės galios žemės ūkio technika, naujausios technologijos efektyviai gali būti panaudojama tik didesniuose ūkiuose arba plėtojant kooperatinius ryšius. Todėl siekiant didinti žemės ūkio subjektų veiklos efektyvumą svarbu ne plėsti žemės ūkio technikos parką, bet spręsti jo kokybinio gerinimo bei efektyvesnio panaudojimo klausimus.

5.4. Ūkių kreditavimas

5.4. Farm lending

2013 metais komerciniai bankai (be Ūkio banko) ir Centrinei kredito unijai priklausančios kredito unijos suteikė kreditų 4483 ūkiams už 681,8 mln. Lt. Kredituotų ūkių skaičius, palyginti su 2012 metais, padidėjo 389 ūkiais, arba 9,5 proc., o suteiktų kreditų suma padidėjo tik 16,1 mln. Lt, arba 2,4 proc. 2013 metais, palyginti su aktyviausiais ūkių kreditavimo metais – 2008-aisiais, kredituotų ūkių jau buvo 13,6 proc. daugiau, tačiau kreditų suma dar buvo mažesnė 20,5 proc. Skirtingai nei analizuojamojo laikotarpio ankstesniais metais, 2013-aisiais daugiausia ūkių kreditavo ne kredito unijos, o komerciniai bankai – 2898 ūkius, arba 61,6 proc. visų kredituotų ūkių (kredito unijos – 1585 ūkius). Didžiausias kreditų sumas taip pat skyrė komerciniai bankai – 576,2 mln. Lt, arba 84,5 proc. ūkiams visų kredito įstaigų skirtos sumos (kredito unijos – 105,6 mln. Lt). Vienam ūkiui skirta kredito suma sudarė: komercinių bankų – 199 tūkst. Lt, kredito unijų – 67 tūkst. Lt.

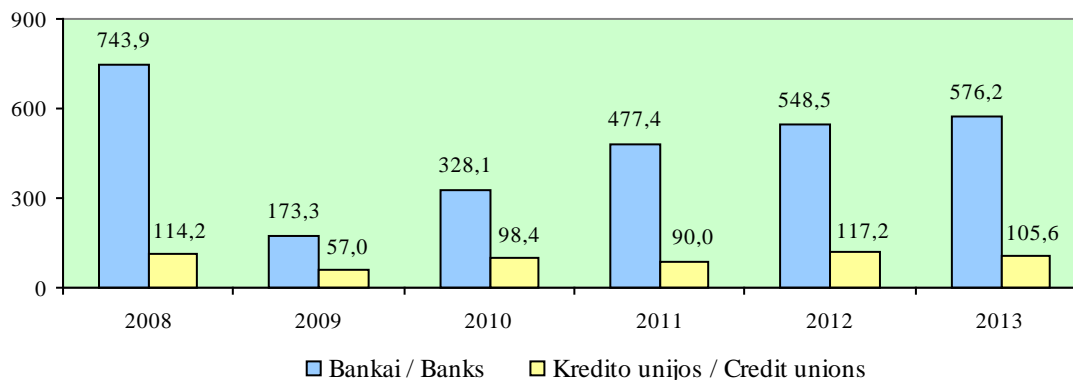
Kredituotų ūkių skaičiaus ir jiems suteiktų kreditų sumų pokyčiai 2008–2013 metais pagal kredito įstaigų grupes parodyti 1.30 ir 1.31 paveiksluose.

1.30 pav. 2008–2013 metais gavusių kreditus ūkių skaičius

Fig. 1.30. Number of farms credited in 2008–2013

Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

1.31 pav. 2008–2013 ūkiams suteikti kreditai, mln. Lt

Fig. 1.31. Credits provided to farms in 2008–2013, LTL million

Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

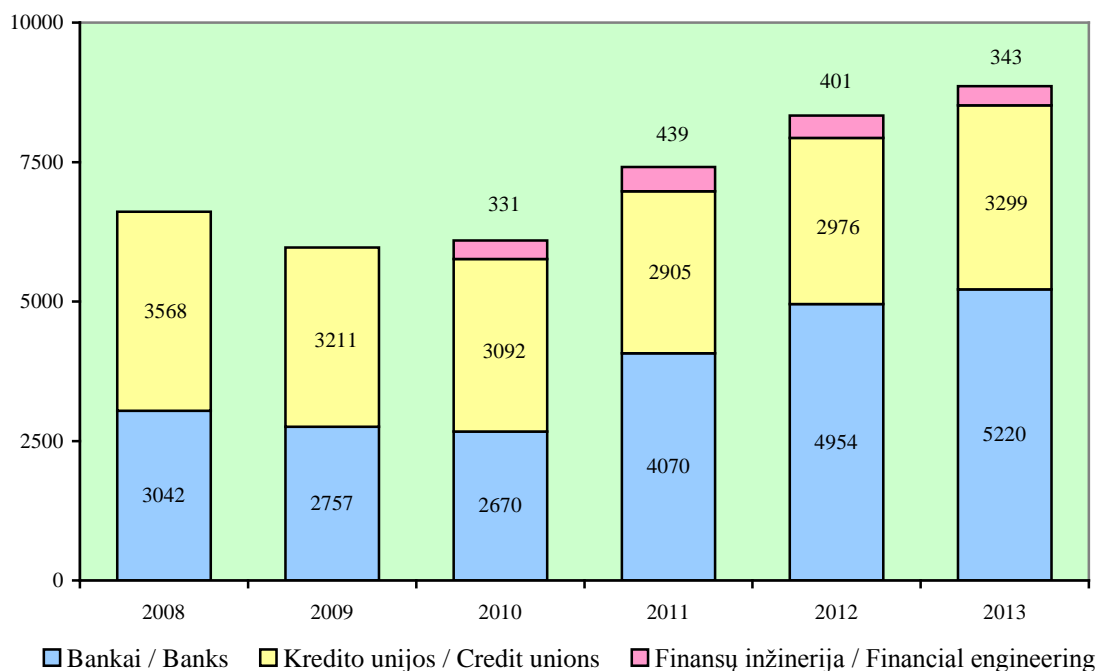
Kaip ir ankstesniais, 2013 metais daugiausia kredituota ūkininkų ūkių – 4212. Tai 93,9 proc. nuo visų kredituotų žemės ūkio subjektų. Jiems suteikta 494,6 mln. Lt kreditų – 72,5 proc. visos kreditų sumos. Vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui suteiktas kreditas siekia 117 tūkst. Lt. 79 proc. kreditų ūkininkai gavo iš komercinių bankų – 391,1 mln. Lt, 21 proc. – iš kredito unijų (103,5 mln. Lt).

2013 metais ŽŪB ir kitoms žemės ūkio įmonėms suteikta 187,2 mln. Lt kreditų. Jais pasinaudojo 271 ŽŪB. 98,9 proc. kreditų suteikė komerciniai bankai. Vidutiniškai vienai bendrovei teko 691 tūkst. Lt kreditų.

2013 metų pabaigoje (gruodžio 31 d.) gautais kreditais naudojosi 8819 ūkių. Tai 889 ūkiais daugiau nei prieš metus ir 2209 ūkiais daugiau nei 2008 metų pabaigoje. Komercinių bankų kreditais naudojosi 5520 ūkių (62,6 proc. nuo visų kreditus turinčių ūkių). Kredito unijų kreditų turėjo 3299 ūkiai.

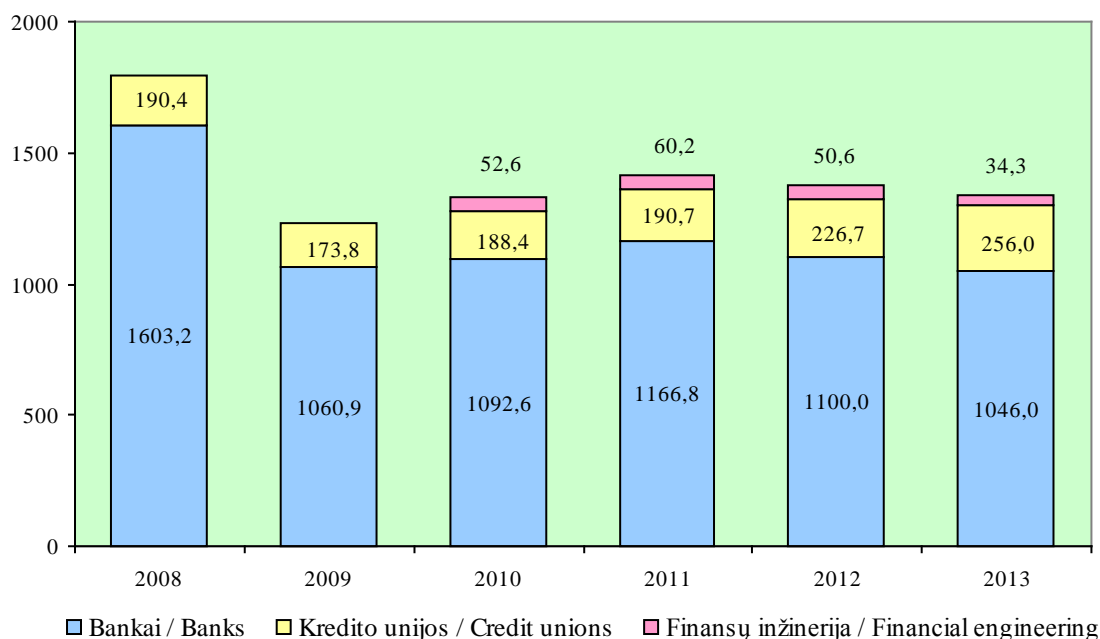
Iš viso ūkiai panaudojo 1 mlrd. 303 mln. Lt kredito įstaigų lėšų. Tai 24 mln. Lt mažiau nei 2012 metais ir 490,6 mln. Lt mažiau nei 2008 metų pabaigoje. Komercinių bankų išduotų kreditų suma – 1 mlrd. 46 mln. Lt – sudarė 80,3 proc. nuo visos kreditų sumos. Ji buvo 54 mln. Lt mažesnė nei 2012 metų pabaigoje ir net 557 mln. Lt mažesnė nei 2008 metais.

Ūkių, turėjusių kreditų 2008–2013 metų pabaigoje, skaičiaus ir kreditų sumų pokyčiai pagal kreditų šaltinius parodyti 1.32 ir 1.33 paveiksluose

1.32 pav. Ūkių, 2008–2013 metų pabaigoje turėjusių kreditus, skaičius
 Fig. 1.32. Number of farms with credits in 2008–2013 (at the end of the year)

Šaltinis: Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

1.33 pav. Ūkių kreditiniai įsipareigojimai 2008–2013 metų pabaigoje, mln. Lt

Fig. 1.33. Farm credit obligations in 2008–2013 (at the end of the year), LTL million

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos ir Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Ūkiai kreditus stengiasi gražinti. 2013 metais gražinta suma nuo buvusios metų pradžioje sudarė 53,2 proc. Gražinta 705,5 mln. Lt, o naujų kreditų suteikta už 681,8 mln. Lt.

2013 metais 176 ūkio subjektams (iš jų 155 ūkininkų ūkiams) suteikta UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo garantija. Kreditų su garantija suteikta už 87,3 mln. Lt. Tai sudarė 12,8 proc. visos kreditų sumos.

Nors per 2013 metais ūkių, naudojančių kreditų lėšas, padaugėjo, tačiau ir bankams, ir kredito unijoms didinti klientų skaičių ūkininkų sąskaita galimybės didelės. Tuo labiau, kad apskritai rizika žemės ūkio sektoriuje yra nedidelė. Tai rodo pajamų ir suteiktų kreditų santykio stabilumas.

Apskaičiuota, kad suteiktiems kreditams gražinti 2008 metais reikėjo skirti 16,7 proc. visų gautų pajamų, o 2011 metais – tik 10,7, 2012-aisiais – 9,5, 2013-aisiais – 10 proc. 2015 metais, pradėjus intensyviai įsisavinti ES 2014–2020 metų laikotarpio investicinę paramą, kreditinių lėšų poreikis padidės, nes projektus pirma reikės įgyvendinti, o tik tada bus teikiama parama.

Geras pozicijas ūkių rizikai sušvelninti turi UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondas, kuris 2008-aisiais, Lietuvos KPP įsisavinimo piko metais, suteikė garantijas 437 ūkiams už 215,6 mln. Lt kreditų sumą.

II. ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ GAMYBA BEI PARDAVIMAI VIDAUS IR UŽSIENIO RINKOSE

II. PRODUCTION OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS AND SALES IN THE DOMESTIC AND FOREIGN MARKETS

1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje

1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market

2013 metais maisto, gėrimų ir tabako mažmeninė prekyba 5,9 proc. buvo didesnė nei prieš metus, tačiau palyginus su prieškriziniais 2008 metais, jo lygio dar 3,5 proc. nepasiekta. Geresnė šių produktų vartojimo statistika, skaičiuojant vienam gyventojui – maisto, gėrimų ir tabako vartojimas per penkerius metus padidėjo daugiau kaip ketvirtadaliu (2.1 lentelė), o palyginti su 2009 metais, – beveik 10 proc. daugiau.

2.1 lentelė. Mažmeninė prekyba maisto produktais, alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais 2009–2013 metais

Table 2.1. Retail sales of food products, alcoholic beverages and tobacco products
in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Parduota iš viso, mln. Lt Total sales, LTL mill.	11391,5	10717,2	11498,5	12020,4	12733,8	12,1
Vienam gyventojui, Lt Per capita, LTL	3411	3261	3569	4015	4305	26,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis padidėjo 4,7 proc., o maisto produktų kainų indeksas (2013 m. gruodį, palyginti su 2012 m. gruodžiu) buvo didesnis 1,1 proc. Palyginti su 2012 metais, 2013-aisiais šalies gyventojai galėjo įpirkti daugiau mėsos ir grūdinių produktų, kiaušinių ir cukraus, mažiau pieno produktų (2.2 lentelė).

**2.2 lentelė. Šalies ūkio darbuotojų neto darbo užmokesčio perkamoji galia
2009–2013 metais**

Table 2.2. Purchasing power of net earnings of employees in the whole economy in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013*	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Vidutinis neto darbo užmokestis, Lt <i>Average monthly net earnings, LTL</i>	1602	1552	1595	1661	1729	7,9
Galima buvo nusipirkti už vidutinį mėnesinį neto darbo užmokestį IV ketv. <i>Purchasing power of average monthly net earnings in IV Q</i>						
jautienos kumpio su kaulu, kg <i>beef ham with bone, kg</i>	86	101	91	89	97	12,8
kiaulienos kumpio be kaulo, kg <i>pork ham without bone, kg</i>	125	130	124	122	134	7,2
pieno, 2,5 proc. riebumo, l <i>milk, 2.5% fat, l</i>	895	757	684	718	665	-25,7
sviesto, 82 proc. riebumo, kg <i>butter, 82% fat, kg</i>	93	79	71	75	69	-25,8
kiaušinių, 10 vnt. / <i>eggs, 10 pcs</i>	400	442	459	339	430	7,5
ruginės duonos, kg / <i>rye bread, kg</i>	379	362	342	343	348	-8,2
cukraus, kg / <i>sugar, kg</i>	521	543	424	435	487	-6,5

* LAEI skaičiavimai / *LIAE calculations.*

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

Antri metai iš eilės Lietuvoje užaugintas didžiausias grūdų derlius, o ir kita žemės ūkio produkcijos gamyba užtikrino vidaus rinkos poreikius (2.3 lentelė). Lentelėje pateikti duomenys apima tik šalies perdirbėjų, mažų gamintojų ir prekybos įmonių gamybos ir supirkimo apimtis. Bulvių, daržovių ir vaisių supirkimas neatspindi tikros jų apyvartos, nes didelė dalis šių žemės ūkio produktų parduodama per turgų arba kitais tiesioginiais pardavimais.

2.3 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir supirkimas 2009–2013 metais, tūkst. t

Table 2.3. Production and purchase of agricultural products in 2009–2013, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Gamyba / Production						
Prikulta grūdų / <i>Grain production</i>	3892	2867	3304	4737	4550	16,9
Cukriniai runkeliai perdirbimui <i>Sugar beet for industry</i>	682	723	878	1003	967	41,8
Paskersta gyvulių ir paukščių (gyv. sv.) <i>Livestock & poultry, slaughtered (l. w.)</i>	272	296	299	315	327	20,2
Primelžta pieno / <i>Milk production</i>	1791	1737	1786	1778	1742	-2,7
Surinkta kiaušinių, mln. vnt. <i>Egg production, mill. pieces</i>	853	825	817	810	788	-7,6

*Žemės ūkio ir maisto produktų gamyba bei
pardavimai vidaus ir užsienio rinkose*

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to</i> 2009, %
Supirkimas / <i>Purchase</i>						
Grūdai / <i>Grain</i>	2551	1927	1661	3092	2954	15,8
Rapsų sėklos / <i>Rapeseed</i>	368	386	395	582	501	36,1
Bulvės / <i>Potatoes</i>	50	55	46	53	53	6,0
Daržovės / <i>Vegetables</i>	57	56	47	56	56	-1,8
Vaisiai ir uogos / <i>Fruit & berries</i>	23	25	41	49	57	147,8
Gyvuliai ir paukščiai (gyv. sv.) <i>Livestock & poultry (l. w.)</i>	215	235	234	244	262	21,9
Natūralus pienas / <i>Natural milk</i>	1274	1278	1317	1360	1339	5,1
Pienas (perskaičiuotas į baziinį) <i>Milk (equivalent of base fatness)</i>	1534	1540	1587	1638	1611	5,0
Kiaušiniai, mln. vnt. / <i>Eggs, mill. pcs.</i>	448	446	412	392	463	3,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais pasaulyje gautas geras grūdų derlius 20–25 proc. sumažino grūdų supirkimo kainas. Pigo pašarai, tačiau nuo balandžio brango pieno supirkimo kainos, kurios metų pabaigoje pasiekė rekordines aukštumas. Supirkimo kainų kaita turėjo įtakos produktų mažmeninėms kainoms. 2013 metų pabaigoje buvo pigesni arba nežymiai pabrango mėsos produktai, kiaušiniai, bet daug brangesni pieno produktai (2.4 lentelė).

2.4 lentelė. Maisto produktų mažmeninės kainos 2009–2013 metų gruodžio mėnesį, Lt/kg
Table 2.4. Retail prices of food products in December 2009–2013, LTL per kilogram

Produktai / <i>Products</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to</i> 2009, %
Jautienos kumpis su kaulu <i>Beef ham with bone</i>	18,69	16,47	18,72	19,58	18,28	-2,2
Kiauliena su kaulu <i>Pork ham with bone</i>	11,88	10,63	11,36	12,43	12,05	1,4
Išdarinėtos vištos <i>Chicken, drawn</i>	8,80	8,11	8,59	9,05	8,91	1,3
Pienas, 2,5 proc. riebumo, Lt/l <i>Milk, 2.5 %, LTL/l</i>	1,84	2,26	2,50	2,41	2,65	44,0
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82 % fat</i>	18,98	22,09	23,96	22,91	25,51	34,4
Varškė, 5–9 proc. riebumo <i>Curd, 5–9 % fat</i>	9,67	11,41	12,59	12,41	13,76	42,3
Kiaušiniai, 10 vnt. <i>Eggs, 10 pcs</i>	4,14	3,72	3,73	5,15	4,10	-1,0

Produktai / Products	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
A. r. kvietiniai miltai <i>Best quality wheat flour</i>	2,24	2,40	2,59	2,41	2,36	5,4
Ruginė duona / <i>Rye bread</i>	4,32	4,62	4,98	5,05	5,06	17,1
Batonai iš a. r. miltų / <i>Best quality wheat flour bread</i>	4,90	5,42	5,70	5,45	5,69	16,1
Bulvės / <i>Potatoes</i>	0,85	1,20	0,78	0,81	1,2	41,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vidaus rinkoje parduotų lietuviškų žemės ūkio ir maisto produktų kainoms įtakos turi tų biržų produktų, kuriuos dideliais kiekiais eksportuojame, pasaulinės kainos. Tai grūdai, eksportui gaminami pieno produktai. Daržovių, bulvių, vaisių kainas kartais nulemia kaimyninių šalių situacija. Be to, įtakos vidaus rinkos vartojimui ir kainoms turi gyventojų perkamoji galia. Vartotojų kainų lygio indeksai geriausiai atspindi atskirų šalių kainų padėtį.

Didžiausi vartotojų kainų lygio indeksai ES šalyse 2012 metais buvo Danijoje, o mažiausi – Lenkijoje (2.5 lentelė). Lietuvos kainų lygis vienas mažiausių, tačiau pieno produktų (90 proc.) lygis artimas tokioms šalims kaip Vokietija ir Nyderlandai.

2.5 lentelė. Maisto ir nealkoholinių gėrimų kainų lygio indeksai 2012 metais ES šalyse

Table 2.5. Price level indices for food and non-alcoholic beverages in 2012

Šalis / Country	Maistas ir nealkoholiniai gėrimai / <i>Food and non- alcoholic beverages</i>	Duona ir grūdų produktai <i>Bread and cereals</i>	Mėsa <i>Meat</i>	Pienas, sūris ir kiaušiniai <i>Milk, cheese and eggs</i>	Vaisiai, daržovės, bulvės <i>Fruits, vegetables, potatoes</i>
Lenkija / <i>Poland</i>	61	58	55	63	55
Rumunija / <i>Romania</i>	67	63	57	93	59
Bulgarija / <i>Bulgaria</i>	68	57	59	92	61
Lietuva / <i>Lithuania</i>	77	75	63	90	74
Vengrija / <i>Hungary</i>	81	74	72	88	78
Čekija / <i>Czech Republic</i>	84	74	73	91	85
Latvija / <i>Latvia</i>	87	80	75	96	86
Estija / <i>Estonia</i>	87	84	79	88	87
Slovakija / <i>Slovakia</i>	87	82	71	97	88
Portugalija / <i>Portugal</i>	90	98	75	105	88
Ispanija / <i>Spain</i>	93	111	83	95	96
Nyderlandai / <i>Netherlands</i>	96	90	117	93	98
Slovėnija / <i>Slovenia</i>	97	101	93	101	92

Šalis / Country	Maistas ir nealkoholiniai gėrimai / Food and non-alcoholic beverages	Duona ir grūdų produktai / Bread and cereals	Mėsa / Meat	Pienas, sūris ir kiaušiniai / Milk, cheese and eggs	Vaisiai, daržovės, bulvės / Fruits, vegetables, potatoes
ES / EU	100	100	100	100	100
Jungtinė Karalystė / United Kingdom	104	89	100	107	119
Graikija / Greece	104	115	91	132	79
Vokietija / Germany	106	104	128	92	109
Prancūzija / France	109	106	123	100	120
Kipras / Cyprus	109	121	89	141	92
Belgija / Belgium	110	108	118	111	104
Italija / Italy	111	114	115	126	105
Liuksemburgas / Luxembourg	116	117	129	119	120
Airija / Ireland	118	110	110	119	138
Suomija / Finland	119	130	119	114	121
Austrija / Austria	120	134	132	101	124
Švedija / Sweden	124	135	126	112	141
Danija / Denmark	143	159	132	117	134

Šaltinis: http://www.cso.ie/en/media/csoie/releasespublications/dokuments/prices/2012/plieur_2012.pdf.

Mūsų šalies vidaus rinka kartu su kitomis ES šalimis sudaro bendrą ES rinką, kurioje nėra muitų, kitų specifinių ribojimų vartotojams. Maisto produktų kainų skirtumai susiformuoja tik dėl skirtingos perkamosios galios, skirtingų PVM tarifų ir lengvatų. Pavyzdžiui, lyginant vienam gyventojui tenkantį BVP, išreikštą perkamosios galios standarto vienetais, apibūdinančiais šalies gyvenimo lygį, Lietuvos rodiklis yra 1,5 karto didesnis už Bulgarijos ir 3,5 karto mažesnis už Liuksemburgo.

2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais

2. Foreign trade in agricultural and food products

Pasaulinės ekonomikos globalizacijos sąlygomis užsienio prekyba yra vienas svarbiausių veiksnių, veikiančių šalies ekonomikos raidą, nes ji ne tik suteikia galimybę vystyti prekybinius santykius tarp šalių, bet ir skatina šalies konkurencingumo didinimą, naujų technologijų ir inovacijų plėtrą, naujų darbo vietų kūrimą. Tokiai mažai ir atviros ekonomikos šaliai kaip Lietuva užsienio prekyba yra itin svarbi. Tai patvirtina ir tas faktas, kad būtent užsienio prekybos apimčių augimas buvo svarbiausias veiksnys, lėmęs spartesnę Lietuvos ūkio atsigavimą po 2008–2009 metais įvykusios pasaulio finansinės ekonominės krizės. Svari visos Lietuvos užsienio prekybos dalis teko prekybai žemės ūkio ir maisto produktais, kuri pastaraisiais metais vis augo (2.6 lentelė).

**2.6 lentelė. Baltijos šalių prekybos žemės ūkio ir maisto produktais pokytis*
ir dalis nuo visos šalies užsienio prekybos 2009–2013 metais, proc.**

*Table 2.6. The change*of foreign trade of agricultural and food products and the share
in total foreign trade of the Baltic countries in 2009–2013, per cent*

Šalis Country	Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013**
Eksportas / Export						
Estija Estonia	pokytis / change	-15,0	26,2	21,0	18,1	4,6
	dalis nuo viso eksporto share in total export	10,2	9,5	8,4	9,5	10,1
Latvija Latvia	pokytis / change	-10,6	25,3	17,0	44,9	0,03
	dalis nuo viso eksporto share in total export	18,6	17,9	16,4	20,5	20,3
Lietuva Lithuania	pokytis / change	-10,3	21,7	18,7	27,0	10,8
	dalis nuo viso eksporto share in total export	19,6	18,0	16,6	18,4	19,1
Importas / Import						
Estija Estonia	pokytis / change	-16,9	9,0	23,6	8,9	9,1
	dalis nuo viso eksporto share in total import	12,9	11,0	9,9	9,9	11,0
Latvija Latvia	pokytis / change	-16,4	11,6	21,0	16,3	3,1
	dalis nuo viso eksporto share in total import	18,3	16,3	15,1	15,4	15,8
Lietuva Lithuania	pokytis / change	-18,3	20,0	20,1	17,7	13,8
	dalis nuo viso eksporto share in total import	14,7	13,1	12,2	13,1	14,0

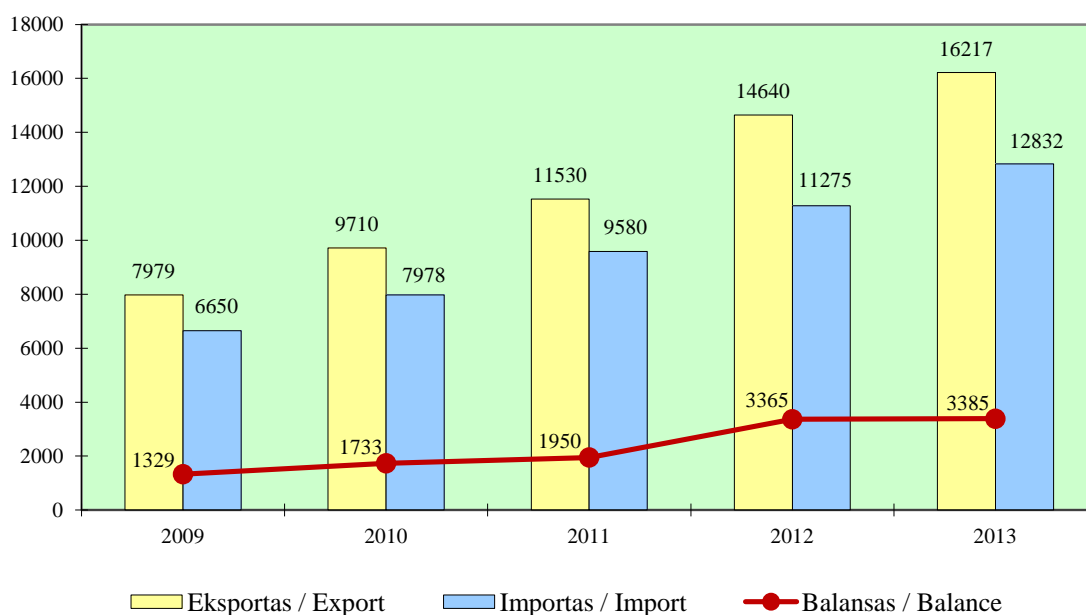
* Palyginti su ankstesniais metais / Compared to the previous year.

**Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Estijos, Latvijos ir Lietuvos statistikos departamentų duomenys.

Analizuojamuoju laikotarpiu didžiausią dalį visos Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktai sudarė kriziniais 2009 metais, kai didesnę paklausą turėjo kasdieninio vartojimo prekės. Tais metais žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dalis siekė 19,6 proc., importas – 14,7 proc. Dėl nuo 2010 metų pagerėjusios Lietuvos ir jos prekybos partnerių ekonominės situacijos pradėjo augti kitų ekonomikos sektorių produkcijos paklausa ir tai lėmė žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir importo lyginamojo svorio mažėjimą bendroje šalies prekyboje. 2011-aisiais jų eksporto dalis sudarė 16,6 proc., importo – 12,2 proc. Tačiau pastaraisiais metais dėl išaugusios maisto produktų paklausos ir padidėjusių jų pasaulinių kainų, eksporto ir importo dalis pradėjo augti ir 2013 metais beveik pasiekė 2009-ųjų lygį – atitinkamai 19,1 proc. ir 14,0 proc. Palyginti su kitomis Baltijos šalimis, visu nagrinėjamuoju laikotarpiu viso Lietuvos prekių eksporto dalis, tenkanti žemės ūkio ir maisto produktams, buvo didesnė nei atitinkama Estijos prekių eksporto dalis, o Latvijos – tik išskyrus 2012 ir 2013 metus. Lietuvos importo dalis visu minėtu laikotarpiu buvo didesnė nei Estijos, bet mažesnė nei Latvijos.

Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, 2013 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 16,2 mlrd. Lt (10,8 proc. daugiau nei 2012 m. ir 2 kartus daugiau nei 2009 m.), importuota – už 12,8 mlrd. Lt (atitinkamai 13,8 proc. ir 1,9 karto daugiau). Lietuviškos kilmės produktų eksportas sudarė 64 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Per analizuojamąjį laikotarpį jam tenkanti dalis sumažėjo 9 proc. punktais. Lietuviškos kilmės produktų eksporto vertė padidėjo 6,9 proc., o nelietuviškos – 1,2 karto. Prekybos balansas per visą nagrinėjamą laikotarpį augo ir buvo teigiamas (2.1 pav.). Užsienio prekybos apyvarta siekė 29,0 mlrd. Lt. Importo padengimo eksportu koeficientas sudarė 1,26.

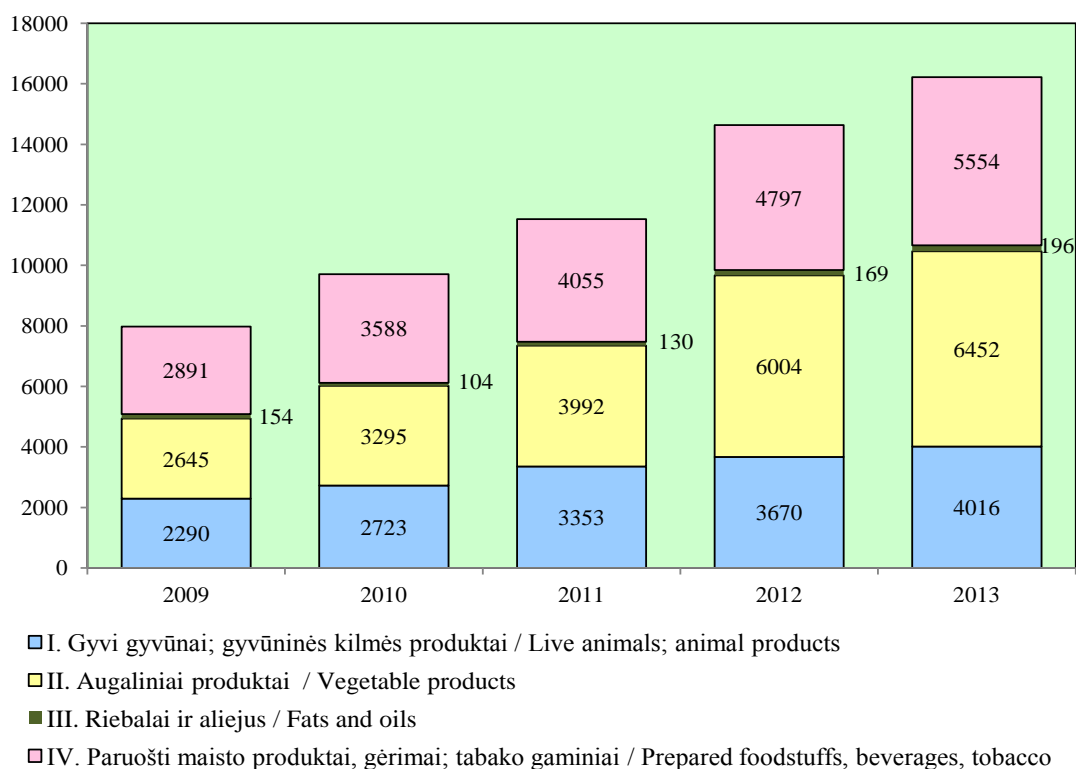
2.1 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2009–2013 metais, mln. Lt

Fig. 2.1. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2009–2013, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir importo augimo tempai, atitinkamai 10,8 ir 13,8 proc., buvo lėčiausi nuo 2010 metų. Ta pati situacija susiklostė ir kitose Baltijos šalyse, tačiau augimo tempai buvo mažesni nei Lietuvoje: Estijos eksportas augo 4,6 proc., importas – 9,1 proc.; Latvijos eksportas – 0,03 proc., importas – 3,1 proc. Spartesniai Lietuvos importo augimo tempai nei eksporto įtakos turėjo auganti vidaus paklausa, žaliavos poreikis maisto produktų gamybos pramonei ir reeksporto galimybės. 2013 metais, palyginti su kriziniais 2009-aisiais, Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertė padidėjo daugiau kaip 2 kartus, Latvijos – 2,1 karto, Estijos – 1,9 karto. Tuo metu Lietuvos importo augimas buvo sparčiausias tarp Baltijos šalių ir sudarė 1,9 karto, o Latvijos ir Estijos buvo vienodas – po 1,6 karto. Pažymėtina, kad per visą nagrinėjamą laikotarpį Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportas buvo didesnis nei Latvijos ir Estijos kartu sudėjus.

2013 metais Lietuva eksportavo prekes į 188 šalis, žemės ūkio ir maisto produktų eksportuota į 134 valstybes (lietuviškos kilmės – į 133). Nuo 2009 metų iki 2011-ųjų eksporto struktūroje pagal KN produktų skyrius dominavo paruošti maisto produktai, nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei tabako gaminiai (2.2 pav.). Tačiau nuo 2012-ųjų eksporto struktūroje lyderės poziciją užima augaliniai produktai. Šiuos eksporto struktūros pasikeitimus lėmė gerokai padidėjęs vaisių ir riešutų, daržovių ir javų eksportas. 2013 metais daugiausia eksportuota augalinių produktų (II KN skyrius). Jų vertė sudarė 39,8 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės. 34,2 proc. sudarė paruošti maisto produktai, nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei tabako gaminiai (IV KN skyrius), 24,8 proc. – gyvi gyvūnai ir gyvūninės kilmės produktai (I KN skyrius) ir tik 1,2 proc. – riebalai ir aliejus (III KN skyrius). Palyginti su 2012-aisiais, visų keturių KN produktų skyrių eksportas padidėjo.

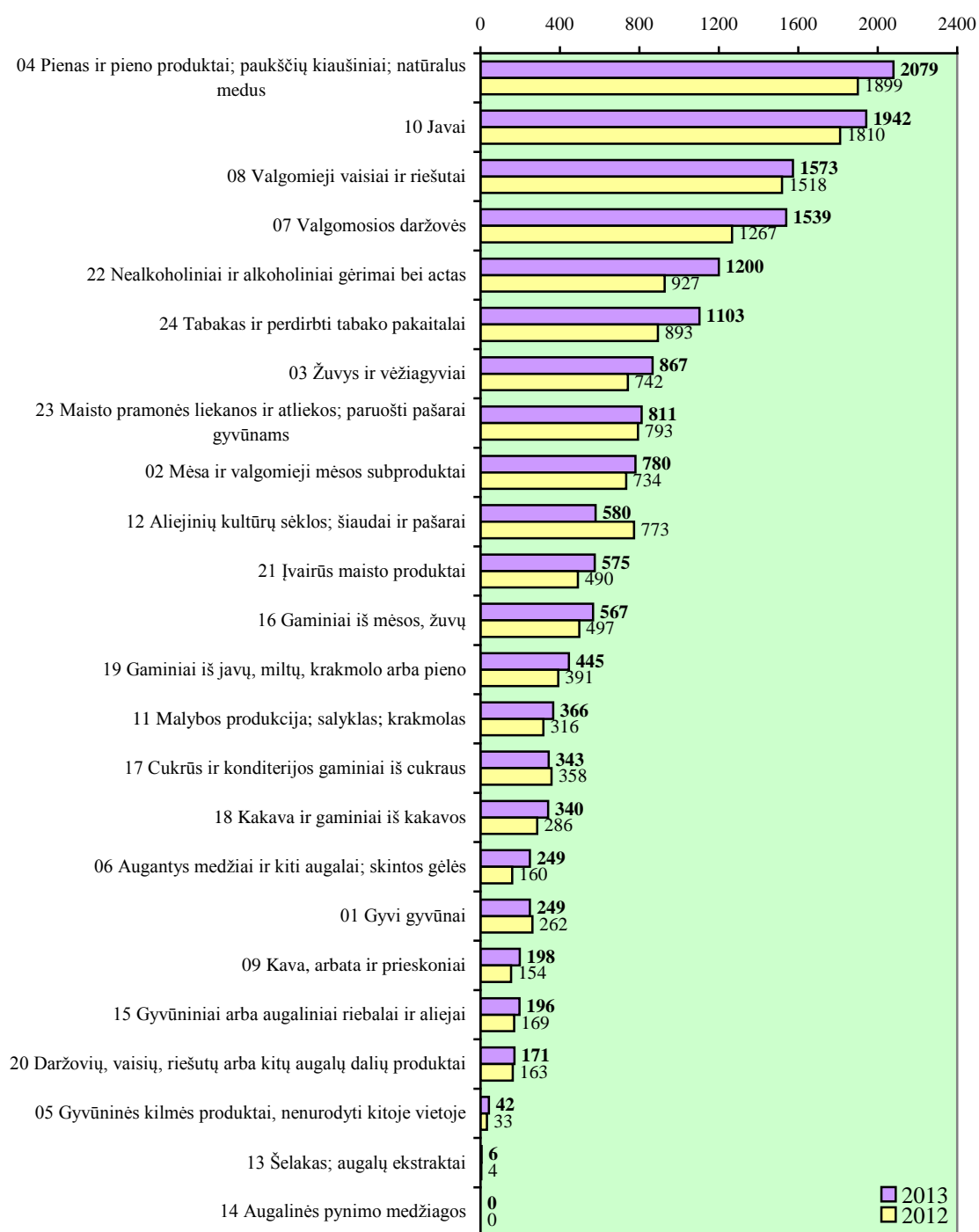

**2.2 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūra pagal KN skyrius
2009–2013 metais, mln. Lt**

Fig. 2.2. Structure of export of agricultural and food products by CN section in 2009–2013, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia eksportuota pieno produktų, kiaušinių, medaus – už 2079 mln. Lt (12,8 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto). Antroje vietoje pagal eksporto vertę buvo javai (12,0 proc.). Daug eksportuota vaisių (9,7 proc.), daržovių (9,5 proc.). Palyginti su 2012 metais, iš 24 KN skirsnų padidėjo 21 produkto eksportas (2.3 pav.).

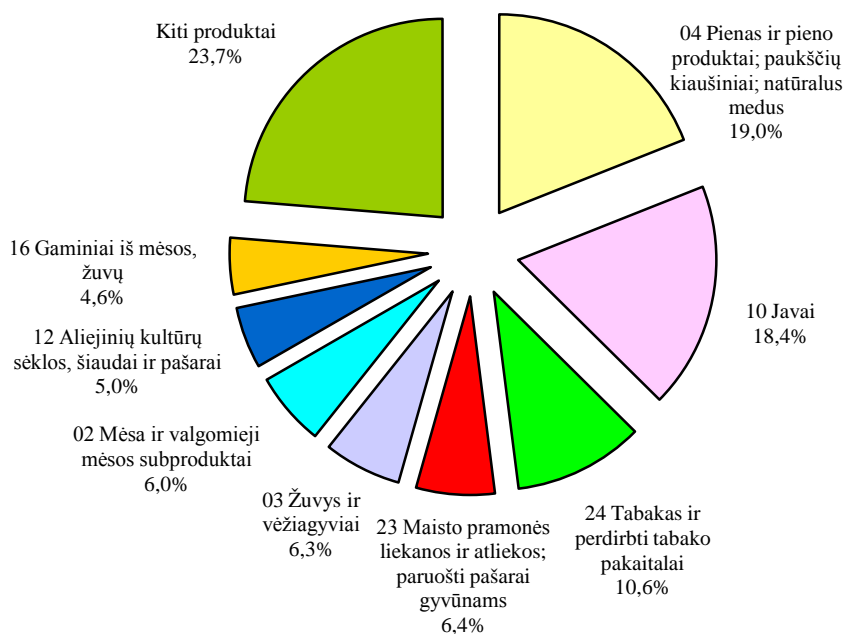

2.3 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2012 ir 2013 metais, mln. Lt

Fig. 2.3. Exports of agricultural and food products in 2012 and 2013, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais eksportuotų lietuviškos kilmės produktų vertė siekė 10385 mln. Lt. 61 proc. lietuviškos kilmės produktų vertės sudarė pienas ir jo produktai, kiaušiniai ir medus, javai, tabako gaminiai, maisto pramonės liekanos ir paruošti pašarai gyvūnams, žuvis ir vėžiagyviai (2.4 pav.).

2.4 pav. Lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūra 2013 metais, mln. Lt

Fig. 2.4. Structure of export of Lithuanian origin agricultural and food products in 2013, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Didesnę nei 50 proc. eksporto dalį lietuviškos kilmės produktai sudarė penkiolikoje iš dvidešimt keturių KN skirsnių produktų, daugiausia – daugiau kaip 90 proc. – tabako gaminių, javų, malybos produktų, pieno ir jo produktų, gyvų gyvūnų, aliejinių kultūrų sėklų. Įvairūs Lietuvoje pagaminti gėrimai sudarė 32 proc., daržovės – 12 proc., vaisiai – 5 proc., kava, arbata ir prieskoniniai – 5 proc. atitinkamų produktų eksporto.

Analizuojamuoju laikotarpiu beveik visų lietuviškos kilmės produktų eksportas išaugo. Labiausiai padidėjo tabako gaminių eksportas – 24 proc., 21 proc. – nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto, 16 proc. – gaminių iš mėsos ir žuvų, 9 proc. – javų, 8 proc. – pieno ir jo produktų, kiaušinių, medaus eksportas.

2013 metais pieno ir pieno produktų (KN 0401–0406) eksporto vertė, palyginti su 2012-aisiais, padidėjo 9,9 proc. iki 2013 mln. Lt. Augimas būtų buvęs didesnis, jei ne Rusijos draudimas įvežti lietuviškus pieno produktus. Pienas ir jo produktai sudarė 12,4 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. 95 proc. minėtų produktų pagaminta Lietuvoje.

Analizuojamuoju laikotarpiu lietuviškos kilmės pieno ir jo produktų eksportas padidėjo 8,2 proc., vertė siekė 1918 mln. Lt. 46 proc. pieno produktų eksporto sudarė sūriai ir varškė, nors jų eksportuota 9,9 tūkst. t mažiau nei 2012-aisiais. Nekoncentruotos grietinėlės ir pieno išvežta 17,7 tūkst. t daugiau, vertė siekė 490 mln. Lt (26 proc. pieno produktų eksporto) ir padidėjo 1,4 karto. 14 proc. lietuviškos kilmės pieno produktų eksporto sudarė koncentruoti pienas ir grietinėlė, jų eksporto vertė sumažėjo 3,3 proc. ir sudarė 263 mln. Lt. Palyginti su 2012 metais, įvairaus pavidalo išrūgų eksporto vertė išaugo 25 proc. Eksportuotų sviesto ir kitų pieno riebalų kiekis padidėjo 8,6 proc., vertė išaugo 1,4 karto ir siekė 77 mln. Lt.

Pagrindinės lietuviškos kilmės pieno produktų eksporto šalys – Rusija (26 proc. viso pieno produktų eksporto), Lenkija, Italija (po 15 proc.), Vokietija (9,6 proc.), Latvija (7,8 proc.). 2013 metais į šias šalis iš Lietuvos išvežta 73 proc. pieno produktų.

12,0 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės sudarė javai. 2013 metais jų eksportuota už 1942 mln. Lt ir, palyginti su 2012-aisiais, vertė padidėjo 7,3 proc. Ši augimą lėmė 2013 metų pradžioje rekordinio 2012-ųjų javų derliaus realizavimas ir tik nežymiai už 2012-ųjų javų derlių mažesnis 2013-ųjų derlius. 98 proc. eksportuotų javų užauginta Lietuvoje. Lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūroje pagal vertę javai sudarė 18,4 proc. Iš viso eksportuota 2478 tūkst. t Lietuvoje užaugintų įvairių javų, 1,2 karto daugiau nei 2012-aisiais. Kviečių eksportas išaugo 16 proc., miežių – 2,9 karto, kvietrugių – 29 proc., avižų – 1,7 karto, kukurūzų – 1,5 karto, grikių – 4,2 karto. Sumažėjo tik rugių eksportas – 46 proc.

Pagrindinės eksporto partnerės – Irano Islamo Respublika (39 proc. viso javų eksporto), Saudo Arabija (23 proc.), Latvija (6,8 proc.), Švedija (5,5 proc.).

Trečioje vietoje pagal eksporto vertę – vaisiai, jų eksportuota už 1573 mln. Lt. Tačiau lietuviškos kilmės vaisiai tesudarė 5,1 proc. (2012 m. – 6,1 proc.). Daugiausia eksportuota Lietuvoje surinktų ir užšaldytų mėlynųjų (5,6 tūkst. t už 52 mln. Lt). 68 proc. visų eksportuotų vaisių ir riešutų išvežta į Rusiją, 13 proc. – į Baltarusiją, 5 proc. – į Latviją. 26 proc. lietuviškos kilmės vaisių ir uogų eksportuota į Vokietiją, 13 proc. – į Kiniją, 12 proc. – į Lenkiją.

2013 metais daržovių eksportuota už 1539 mln. Lt, vertė sudarė 9,5 proc. viso eksporto. Analizuojamu laikotarpiu eksporto vertė padidėjo 21 proc., tačiau lietuviškos kilmės produktai sudarė tik 12 proc. 90 proc. lietuviškos kilmės daržovių eksporto – tai Lietuvoje surinktos voveraitės (išvežta 2,9 tūkst. t už 56 mln. Lt), užauginti pievagrybiai (10,9 tūkst. t už 55 mln. Lt), džiovinti žirniai (22,4 tūkst. t už 25 mln. Lt), bulvės (26,6 tūkst. t už 18 mln. Lt), morkos (9,6 tūkst. t už 9,8 mln. Lt), įvairūs kiti grybai (0,3 tūkst. t už 9,7 mln. Lt). Iš nelietuviškos kilmės daržovių daugiausia eksportuota pomidorų (sudarė 36 proc. nelietuviškos kilmės daržovių eksporto), paprikų (19 proc.), gūžinių salotų (6 proc.), baklažanų (5 proc.).

Didžiausia daržovių eksporto dalis atiteko Rusijai – 76 proc. visų eksportuotų daržovių. 71 proc. lietuviškos kilmės daržovių išvežta į Vokietiją (17 proc. viso lietuviškų daržovių eksporto), Švediją (14 proc.), Rusiją (11 proc.), Latviją (9,7 proc.), Lenkiją (7,1 proc.), Norvegiją (6,6 proc.), Prancūziją (5,5 proc.).

2013 metais 7,4 proc. eksporto vertės teko nealkoholiniams ir alkoholiniams gėrimams, eksporto vertė padidėjo 30 proc. Tačiau lietuviškos kilmės gėrimams teko tik 32 proc. eksporto vertės.

Tabako gaminių eksportuota už 1103 mln. Lt, jų viso eksporto dalis – 6,8 proc. Visi šie gaminiai pagaminti Lietuvoje. Tabako gaminiams teko 10,6 proc. lietuviškos kilmės produktų eksporto vertės.

Žuvų ir vėžiagyvių eksportas sudarė 5,3 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės. Palyginti su 2012 metais, vertė padidėjo 17 proc. iki 867 mln. Lt. Lietuviškos kilmės produktai sudarė 76 proc. viso žuvų ir vėžiagyvių eksporto.

Maisto pramonės liekanų ir paruoštų pašarų gyvūnams eksporto vertė (811 mln. Lt) buvo 2,2 proc. didesnė nei 2012 metais. Šiems produktams teko 5,0 proc. viso eksporto. Lietuviškos kilmės produktai sudarė 82 proc. viso minėtų produktų eksporto. Pagrindiniai eksporto partneriai – Jungtinė Karalystė, Lenkija, Baltarusija, Vokietija, Latvija.

Palyginti su 2012 metais, 2013-aisiais mėsos ir valgomųjų mėsos subproduktų eksportas padidėjo 6,3 proc. iki 780 mln. Lt ir sudarė 4,8 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. 80 proc. eksportuotos mėsos buvo lietuviškos kilmės. 44 proc. eksporto vertės sudarė paukštiena, 41 proc. – galvijiena, 10 proc. – kiauliena.

2013 metais daugiausia eksportuota Lietuvoje pagamintos paukštienos – 37,9 tūkst. t, 17 proc. daugiau nei 2012-aisiais, vertė sudarė 274 mln. Lt, buvo 23 proc. didesnė. 96 proc. paukštienos eksporto vertės sudarė vištiena. Vidutinė paukštienos eksporto kaina padidėjo nuo 6857 iki 7229 Lt/t. Paukštienos eksportuota į 32 šalis. 77 proc. minėtos mėsos išvežta į Nyderlandus (už 62,5 mln. Lt), Jungtinę Karalystę (38,6 mln. Lt), Latviją (37,9 mln. Lt), Prancūziją (36,9 mln. Lt) ir Estiją (36,8 mln. Lt).

Pagamintos Lietuvoje galvijienos eksportuota 21,2 tūkst. t, jos vertė – 259 mln. Lt (kiekis sumažėjo 15 proc., vertė – 23 proc.). Vidutinė šviežios arba atšaldytos galvijienos eksporto kaina sumažėjo nuo 13264 iki 12109 Lt/t (8,8 proc.), sušaldytos – nuo 13664 iki 12504 Lt/t (8,5 proc.). Galvijienos eksportuota į 27 šalis. 80 proc. jos išvežta į Rusiją (už 107 mln. Lt), Italiją (31 mln. Lt), Nyderlandus (28 mln. Lt) ir Švediją (18 mln. Lt).

Lietuviškos kilmės kiaulienos eksportuota 1,5 karto daugiau nei 2012 metais – 6,6 tūkst. t. Jos išvežta už 60,6 mln. Lt, vidutinė eksporto kaina padidėjo nuo 8839 iki 9246 Lt/t. Kiauliena eksportuota į 21 šalį. 80 proc. kiaulienos išvežta į Rusiją (25,5 mln. Lt), Latviją (17 mln. Lt), Estiją (6,1 mln. Lt).

2013 metų aliejinių kultūrų sėklų eksporto vertė, palyginti su 2012-aisiais, sumažėjo 25 proc. Pagrindinės aliejinių kultūrų eksporto partnerės, kurioms teko 69 proc. jų eksporto, – Nyderlandai (24 proc.), Vokietija (16 proc.), Belgija (15 proc.), Latvija (13 proc.).

KN 21 skirsnio įvairūs maisto produktai sudarė 3,6 proc. žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, vertė siekė 575 mln. Lt. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, eksportas padidėjo 17 proc. Lietuviškos kilmės produktų dalis – 40 proc. Daugiausia šio skirsnio produktų eksportuota į Rusiją (32 proc.), Latviją (24 proc.), Estiją (15 proc.).

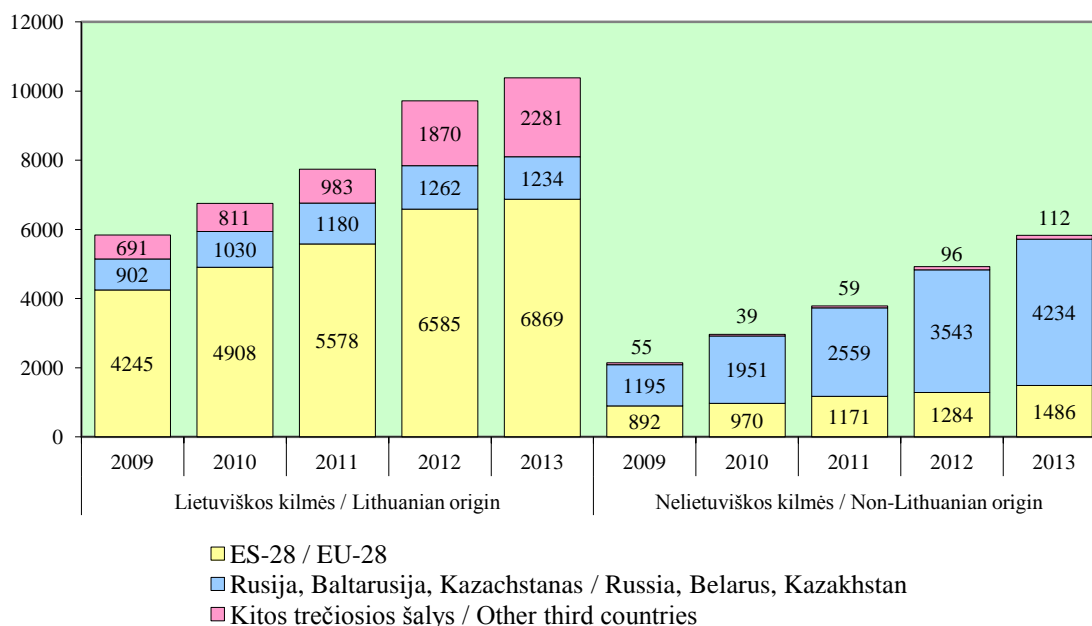
3,5 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto teko mėsos ir žuvų gaminiams. Palyginti su 2012 metais, eksportas padidėjo 14 proc. Lietuviškos kilmės produktų dalis – 84 proc. Žuvų gaminiams teko 62 proc. eksporto vertės, mėsos gaminiams – 38 proc. Daugiausia žuvų ir mėsos gaminių eksportuota į Vokietiją (15 proc.), Rusiją (15 proc.), Prancūziją (12 proc.), Estiją (12 proc.), Latviją (11 proc.).

Gaminių iš javų, miltų, krakmolo arba pieno bei miltinių konditerijos gaminių eksportuota 14 proc. daugiau nei 2012 metais. Šie gaminiai sudarė 2,7 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Lietuviškos kilmės produktų dalis – 63 proc. Pagrindinės eksporto partnerės – Rusija (24 proc.), Latvija (18 proc.), Jungtinė Karalystė (15 proc.), Estija (8,6 proc.).

Malybos produkcijos, salyko, krakmolo, inulino ir kviečių glitimo (KN 11 skirsnio produktų) eksporto vertė sudarė 2,3 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir buvo 16 proc. didesnė nei 2012 metais. Lietuviškos kilmės produktų dalis – 96 proc. Daugiausia eksportuota kviečių krakmolo, kviečių glitimo ir salyko. Pagrindiniai eksporto partneriai – Lenkija (23 proc.), Latvija (14 proc.), JAV (10 proc.), Nyderlandai (7,5 proc.), Vokietija (7,4 proc.).

2013 metais cukraus ir konditerijos gaminių iš cukraus eksportas sumažėjo 3,9 proc. ir sudarė 343 mln. Lt. Eksporto mažėjimui įtakos turėjo cukraus kainų kritimas pasaulinėse rinkose. 78 proc. eksportuoto cukraus – lietuviškos kilmės. 81 proc. baltojo cukraus išvežta į Latviją (47 proc.), Estiją (24 proc.), Lenkiją (11 proc.).

Nagrinėjamoju laikotarpiu daugiausia žemės ūkio ir maisto produktų buvo eksportuota į ES šalių rinką. 2009–2013 metų žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į skirtingas šalių grupes analizė parodė, kad nepaisant to, kad eksporto į ES šalis vertė kasmet didėjo, šiai rinkai tenka vis mažesnė eksporto dalis, kuri nuo 64 proc. 2009-aisiais sumažėjo iki 52 proc. 2013-aisiais. 2013 metais eksportas į ES šalis sudarė 8356 mln. Lt, palyginti su 2012-aisiais, išaugo 6,2 proc. ir 1,6 karto viršijo 2009-ųjų eksportą. Šį augimą lėmė lietuviškos kilmės produktų eksportas, kurio dalis nuo viso eksporto į ES šalis per nagrinėjamus metus sudarė apie 83 proc. Šių produktų eksporto vertė 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, padidėjo 4,2 proc. iki 6869 mln. Lt (2.5 pav.).

2.5 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalių grupes ir produktų kilmę 2009–2013 metais, mln. Lt

Fig. 2.5. Exports of agricultural and food products by country group and origin in 2009–2013, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

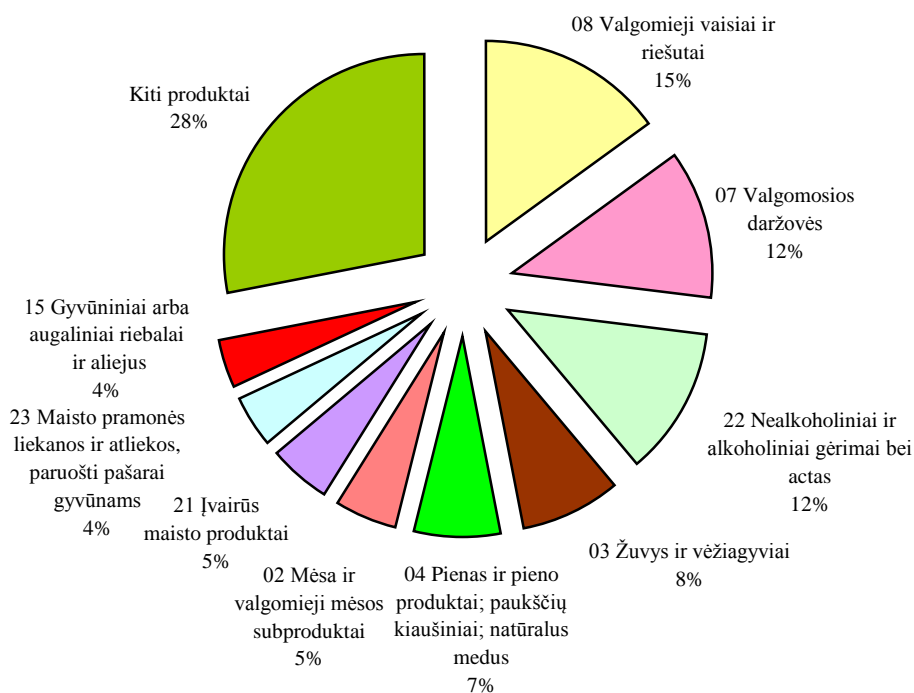
Daugiausia į ES šalis išvežta lietuviškos kilmės pieno produktų, tabako gaminių, žuvų ir vėžiagyvių, maisto pramonės liekanų ir paruoštų pašarų gyvūnams, aliejinių kultūrų ir kitų sėklų, javų, mėsos ir mėsos subproduktų, mėsos ir žuvų gaminių. Minėti produktai sudarė 73 proc. lietuviškos kilmės produktų eksporto į ES rinką. Pagrindiniai eksporto į ES šalis partneriai – Latvija, Vokietija, Lenkija, Estija, Nyderlandai, Italija ir Švedija. Eksportas į šias šalis sudarė 75 proc. viso eksporto į ES.

Pastaraisiais metais vis svarbesnė Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportui tampa trečiųjų šalių rinką. Eksporto į trečiąsias šalis dalis padidėjo nuo 36 proc. 2009 metais iki 48 proc. 2013-aisiais. 2013 metais produktų eksporto į trečiąsias šalis vertė, palyginti su 2012-aisiais, išaugo 16 proc. ir siekė 7861 mln. Lt (palyginti su 2009 m., išaugo 2,8 karto). Eksporto į trečiąsias šalis dalis, tenkanti lietuviškos kilmės produktams, sumažėjo nuo 56 proc. 2009 metais iki 45 proc. 2013-aisiais. 70 proc. į trečiąsias šalis išvežtų produktų teko Muitų Sąjungos šalims (Rusijai, Baltarusijai ir Kazachstanui). Palyginti su 2012-aisiais, eksportas į minėtas šalis padidėjo 14 proc.

Daugiausia į trečiąsias šalis eksportuota lietuviškos kilmės javų, pieno produktų, tabako gaminių, mėsos ir jos subproduktų, maisto pramonės liekanų ir paruoštų pašarų gyvūnams. Pagrindiniai eksporto į trečiąsias šalis partneriai – Rusija, Irano Islamo Respublika, Baltarusija, Saudo Arabija, Norvegija, Turkija, Egiptas. Eksportas į šias šalis sudarė 89 proc. viso eksporto į trečiąsias šalis.

2013 metais Lietuva importavo prekių iš 152 šalių, žemės ūkio ir maisto produktų importuota iš 109 valstybių. 2013 metais į Lietuvą importuota žemės ūkio ir maisto produktų už 12832 mln. Lt, 14 proc. daugiau nei per 2012-uosius, žemės ūkio ir maisto produktai sudarė 14 proc. viso Lietuvos importo. Iš 24 KN skirsnių sumažėjo 3 produktų importas, likusių 21 skirsnio produktų importas padidėjo. Daugiausia, beveik 1,7 karto, padidėjo augalų ir skintų gėlių, po 1,3 karto – gyvūninės kilmės produktų, nenurodytų kitoje vietoje (KN 05) bei pieno ir jo produktų, paukščių kiaušinių, natūralaus medaus, po 1,2 karto – gaminių iš miltų ir krakmolo, gyvū gyvūnų, daržovių, įvairių maisto produktų (KN 21), įvairių gėrimų, aliejinių kultūrų sėklų ir pašarų, gaminių iš mėsos ir žuvų, malybos produkcijos, salyklo, krakmolo importas. 45 proc. sumažėjo augalinių pynimo medžiagų, 20 proc. – cukraus ir konditerijos gaminių iš cukraus, 18 proc. – javų importas.

2009–2013 metų laikotarpiu vaisių ir riešutų importas pagal vertę užėmė pirmąją vietą. 2013 metais jų vertė sudarė 15 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės. Daug įsivežta daržovių, įvairių gėrimų, žuvų ir vėžiagyvių, pieno ir jo produktų, kiaušinių, medaus, mėsos, įvairių 21 KN skirsnio maisto produktų (ekstraktų, maistinių priedų, tepinių), maisto pramonės liekanų ir pašarų, riebalų ir aliejus. Šių produktų vertė sudarė daugiau nei 72 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo (2.6 pav.).

2.6 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo struktūra 2013 metais

Fig. 2.6. Structure of import of agricultural and food products in 2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

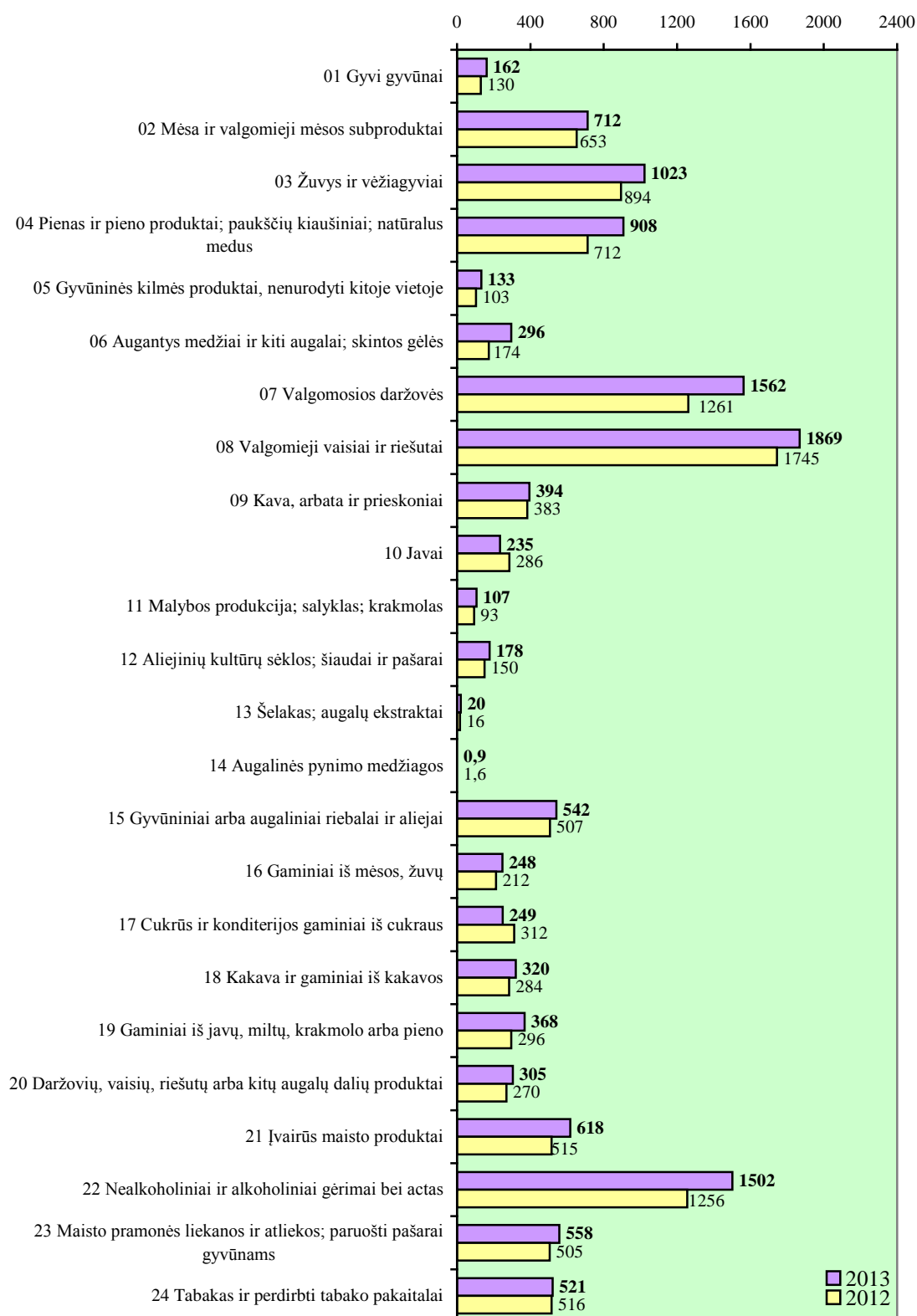
Kaip minėta, kiekvienais metais daugiausia importuojama valgomųjų vaisių ir riešutų. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, jų importas padidėjo 7,1 proc., 74 proc. viso vaisių ir riešutų importo vertės sudarė šviežios braškės, kiviai, avietės, spanguolės, mėlynės (19,5 proc.), citrusiniai vaisiai (17,5 proc.), obuoliai ir kriaušės (15,4 proc.), vynuogės, šviežios arba džiovintos (11,2 proc.), abrikosai, vyšnios, persikai, slyvos (10,2 proc.). 42 proc. vaisių ir riešutų atvežta iš Nyderlandų. Toliau seka Ispanija (13 proc.), Italija (11 proc.), Lenkija (5,0 proc.), Baltarusija (3,0 proc.). Vertinant pagal svorį, 72 proc. šio skirsnio produktų buvo reeksportuota.

2013 metais antroje vietoje pagal importo vertę buvo valgomosios daržovės. Jų importas, palyginti su 2012-aisiais, padidėjo 24 proc. ir sudarė 12 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. Pievagrybiams, paprikoms, voveraitėms, baklažanams teko 38 proc. (reeksportuota 108 tūkst. t, 85 proc.), pomidorams – 33 proc. (reeksportuota 108 tūkst. t, 85 proc.), įvairioms salotoms – 7,6 proc. (reeksportuota 23 tūkst. t, 89 proc.), agurkams – 4,9 proc. (reeksportuota 14 tūkst. t, 65 proc.). Daugiausia daržovių įvežta iš Nyderlandų (68 proc.), Lenkijos (8,5 proc.) ir Ispanijos (7,3 proc.). Vertinant pagal svorį, 82 proc. šio skirsnio produktų buvo reeksportuota.

Trečioje vietoje pagal importo apimtį – įvairūs gėrimai. Gėrimų importas per metus padidėjo 20 proc., 49 proc. šios grupės importo vertės sudarė vynas, 22 proc. – stiprūs spiritiniai gėrimai, 9,0 proc. – mineraliniai ir gazuotieji vandenys su cukrumi ar saldikliais ir kitais priedais, 7,4 proc. – alus. Vyno importuota iš 36 pasaulio šalių, tačiau importo iš Prancūzijos, Italijos ir Ispanijos dalis sudarė 81 proc. viso įvežto vyno. Stiprių spiritinių gėrimų daugiausia įvežta iš Prancūzijos, Vokietijos, Latvijos, Švedijos, Jungtinės Karalystės ir Rusijos (beveik 68 proc.), mineralinių ir gazuotųjų vandenių su įvairiais priedais – iš Lenkijos, Latvijos, Austrijos ir Vengrijos (daugiau kaip 70 proc.), alaus – iš Latvijos, Baltarusijos, Vokietijos, Nyderlandų, Lenkijos, Estijos (beveik 77 proc.).

2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, žuvų ir vėžiagyvių importas pagal vertę padidėjo 14 proc. Įvežta 27 tūkst. t šviežių ir atšaldytų žuvų, 33 tūkst. t žuvų filė ir kitos žuvų mėsos, 47 tūkst. t sušaldytų žuvų. Visų žuvų importo kainos lyginamuoju laikotarpiu padidėjo. Vidutinė šviežių ir atšaldytų žuvų importo kaina padidėjo 28 proc. – nuo 11923 iki 15208 Lt/t, žuvų filė ir kitos žuvų mėsos kaina padidėjo tik 6,2 proc. – nuo 8354 iki 8874 Lt/t. 34 proc. žuvų ir vėžiagyvių importuota iš Švedijos, po 10 proc. – iš Vokietijos ir Norvegijos, po 5,5 proc. – iš Kazachstano ir Latvijos, 4,3 proc. – iš JAV. Importas iš šių šalių sudarė 70 proc. visų įvežtų žuvų ir vėžiagyvių vertės.

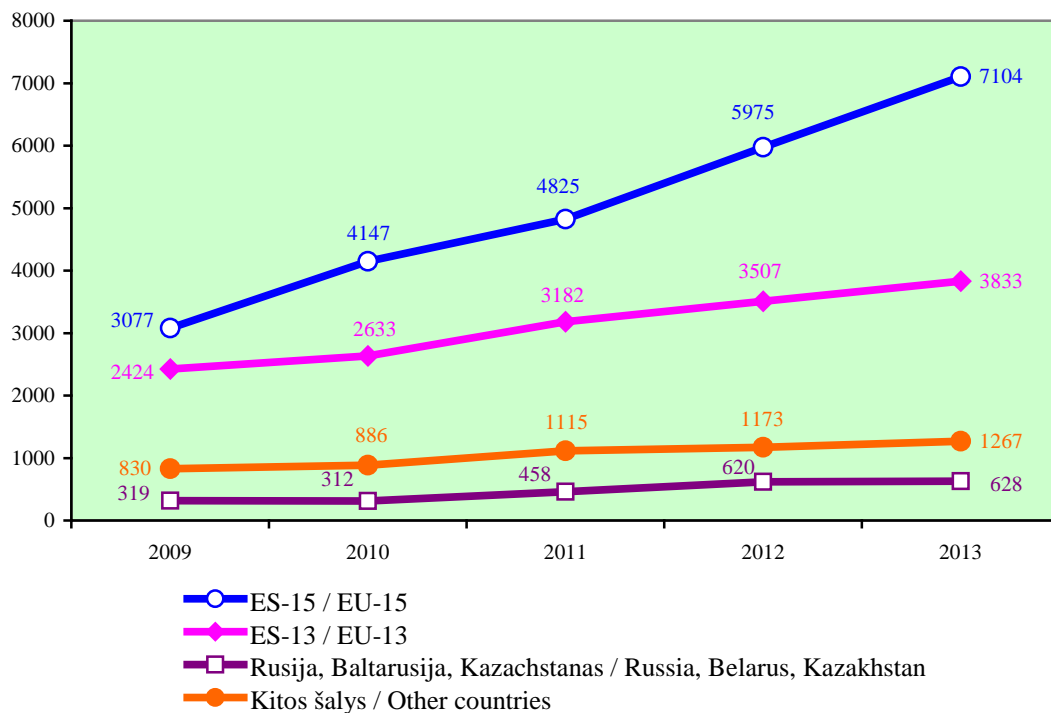
*Žemės ūkio ir maisto produktų gamyba bei
pardavimai vidaus ir užsienio rinkose*

2.7 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas 2012 ir 2013 metais, mln. Lt
Fig. 2.7. Import of agricultural and food products in 2012 and 2013, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Importas iš ES sudaro didžiausią žemės ūkio ir maisto produktų importo dalį – 85,2 proc. (10936,8 mln. Lt) viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. ES narių senbuvų (ES-15) dalis, palyginti su 2012-aisiais, padidėjo 1,9 proc. punkto, iš jų įvežta 64 proc. importuotų iš ES produktų. 51 proc. visų importuotų žemės ūkio ir maisto produktų vertės sudarė importas iš Nyderlandų, Lenkijos, Latvijos ir Vokietijos.

2.8 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo dinamika pagal šalių grupes 2009–2013 metais, mln. Lt

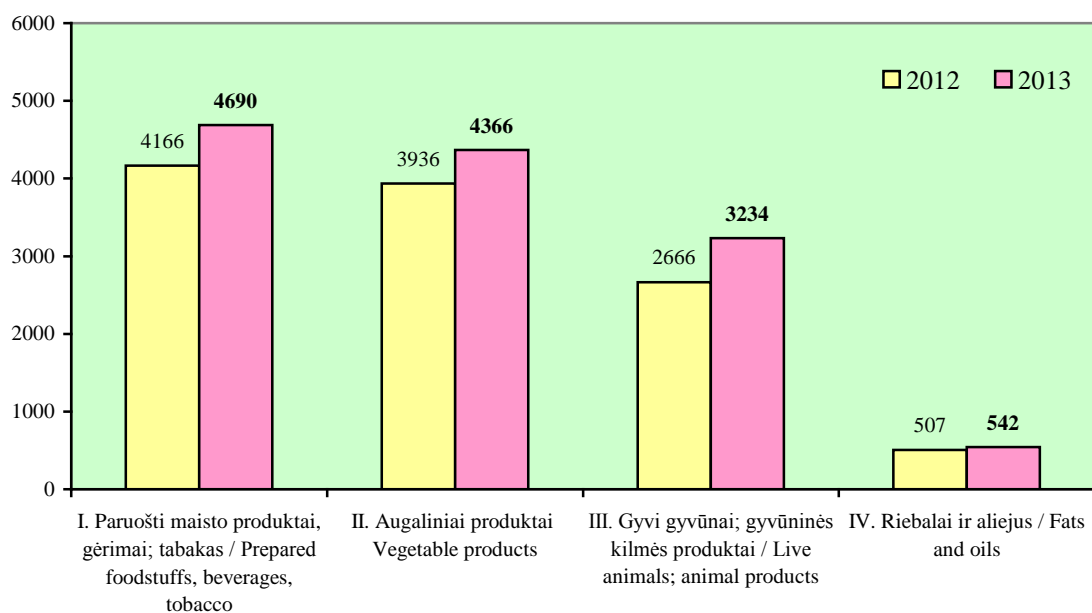
Fig. 2.8. Dynamics of import of agricultural and food products by country group in 2009–2013, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais žemės ūkio ir maisto produktų importas iš visų šalių grupių viršijo 2009-ųjų lygį. Importo iš Rusijos, Baltarusijos, Kazachstano (Muitų Sąjungos) ir kitų trečiųjų šalių apimtys 2009–2013 metais kito panašiai. Importas iš ES šalių senbuvų augo sparčiau nei iš naujųjų ES šalių, iš ES-15 jau 2010-aisiais, o iš ES-13 šalių – 2011-aisiais viršijo ikikrizinį lygį, o per analizuojamąjį laikotarpį padidėjo atitinkamai 2,3 ir 1,6 karto.

2013 metais importas iš Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano buvo beveik 2 kartus didesnis negu 2009 metais, o palyginti su 2012-aisiais, padidėjo tik 7,8 mln. Lt. 2013 metais importas iš Muitų Sąjungos sudarė 4,9 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo, ir 33 proc. trečiųjų šalių žemės ūkio ir maisto produktų importo.

2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, visų keturių KN produktų skyrių importas padidėjo. 13 proc. išaugo paruoštų maisto produktų, gėrimų, tabako (KN 16–24 skirsniai, IV skyrius), 6,9 proc. – riebalų ir aliejaus (KN 15 skirsnis, III skyrius), 11 proc. – augalinių produktų (KN 06–14 skirsniai, II skyrius) ir 21 proc. – gyvūnų ir gyvūninės kilmės produktų (KN 01–05 skirsniai, I skyrius) importas.

2.9 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas pagal KN produktų skyrius 2012 ir 2013 metais, mln. Lt

Fig. 2.9. Import of agricultural and food products by CN section in 2012 and 2013, LTL million

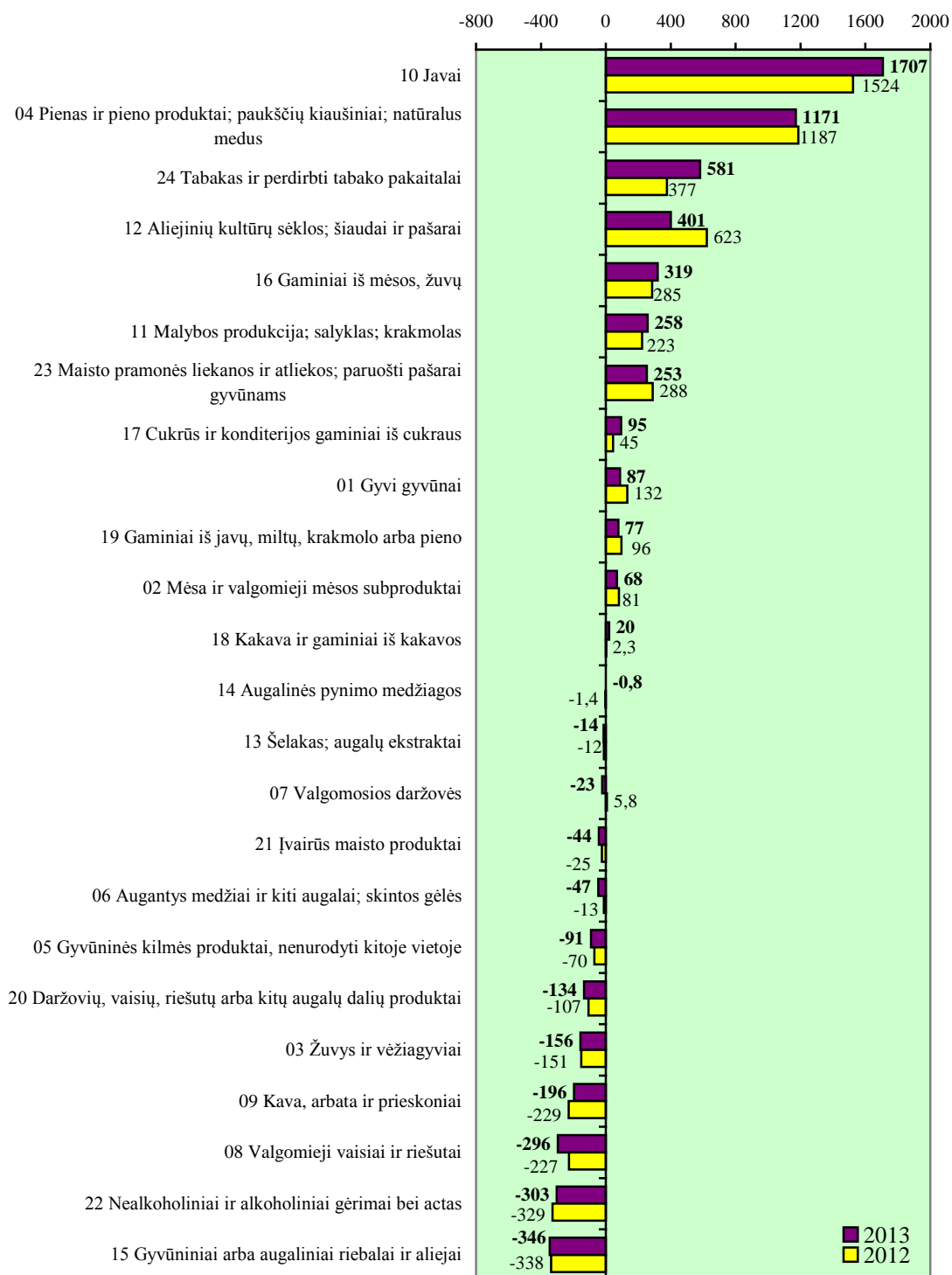
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais analizė parodė dvylikos KN skirsninių produktų prekybos perviršį. Didžiausi teigiami buvo prekybos grūdais, KN 04 skirsnio produktais (pienu ir jo produktais, kiaušiniams, medumi), tabaku ir jo gaminiais, aliejinių augalų sėklomis ir pašarais, gaminiais iš mėsos ir žuvų, malybos produkcija, salyklu ir krakmolu balansai. Didžiausi neigiami buvo prekybos riebalais ir aliejumi, įvairiais gėrimais, vaisiais ir riešutais, kava ir arbata balansai.

Ryškiai padidėjo prekybos kakava ir šokoladu, cukraus ir konditerijos gaminiais iš cukraus, tabaku, malybos produkcija, grūdais, mėsa bei žuvų gaminiais perviršiai. 31 proc. padidėjo neigiamas prekybos riešutais ir vaisiais balansas. 2012 metais buvęs teigiamas prekybos daržovėmis balansas 2013-aisiais tapo neigiamas.

Prekybos su ES šalimis balansas, kaip ir ankstesniais metais, buvo neigiamas, deficitas išaugo 1,6 karto – nuo 1612 iki 2581 mln. Lt. Prekyboje su trečiosiomis šalimis buvo perviršis, analizuojamuoju laikotarpiu padidėjęs 20 proc. – nuo 4977 iki 5966 mln. Lt.

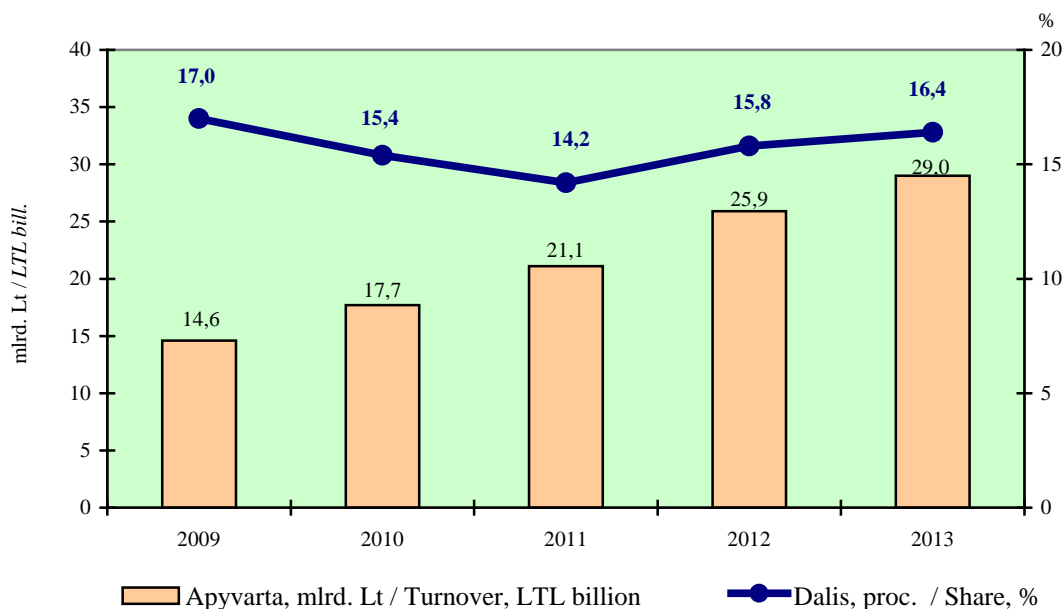
Didžiausias perviršis buvo prekiaujant su Rusija (4415 mln. Lt), Iranu (736 mln. Lt), Latvija (492 mln. Lt), Saudo Arabija (441 mln. Lt), Baltarusija 380 mln. Lt), didžiausias deficitas – prekyboje su Nyderlandais (1795,4 mln. Lt), Lenkija (573 mln. Lt), Prancūzija (275 mln. Lt), Ukraina (169 mln. Lt).

2.10 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų prekybos balansas 2012 ir 2013 metais, mln. Lt

Fig. 2.10. Balances of agricultural and food products in 2012 and 2013, LTL million
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, apyvarta padidėjo beveik 2 kartus ir sudarė 29 mlrd. Lt (2.11 pav.). Žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos apyvartos dalis visoje šalies užsienio prekybos apyvartoje kasmet didėja, 2013 metais sudarė 16,4 proc., tačiau 2009 metų buvusio rodiklio (17,0 proc.) dar nepasiekė.

2.11 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos apyvarta ir jos dalis nuo visos užsienio prekybos 2009–2013 metais

Fig. 2.11. Turnover of foreign trade of agricultural and food products and its share in total Lithuania's foreign trade in 2009–2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

60,4 proc. visos žemės ūkio ir maisto produktais prekybos apyvartos sudarė: prekyba su Rusija – 5073 mln. Lt (17,5 proc.), Nyderlandais – 3166 mln. Lt (10,9 proc.), Latvija – 3037 mln. Lt (10,5 proc.), Lenkija – 2585 mln. Lt (8,9 proc.), Vokietija – 2311 mln. Lt (8,0 proc.), Estija – 1332 mln. Lt (4,6 proc.).

Tolesnės Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais tendencijos priklausys tiek nuo šių produktų gamybos plėtros tempų, verslo aplinkos, darnios rinkos dalyvių veiklos, tiek nuo pasaulinių tarptautinės prekybos tendencijų, šalių partnerių vykdomos užsienio prekybos politikos. Svarbią reikšmę turi ir tarptautiniai susitarimai, kurie liberalizuoja prekių srautus, mažina arba visai panaikina tarifinius ir netarifinius barjerus, politinė situacija kai kuriose šalyse, su kuriomis Lietuva turi didelę prekybos apyvartą.

3. Pokyčiai žemės ir maisto ūkio produktų gamybos sektoriuose

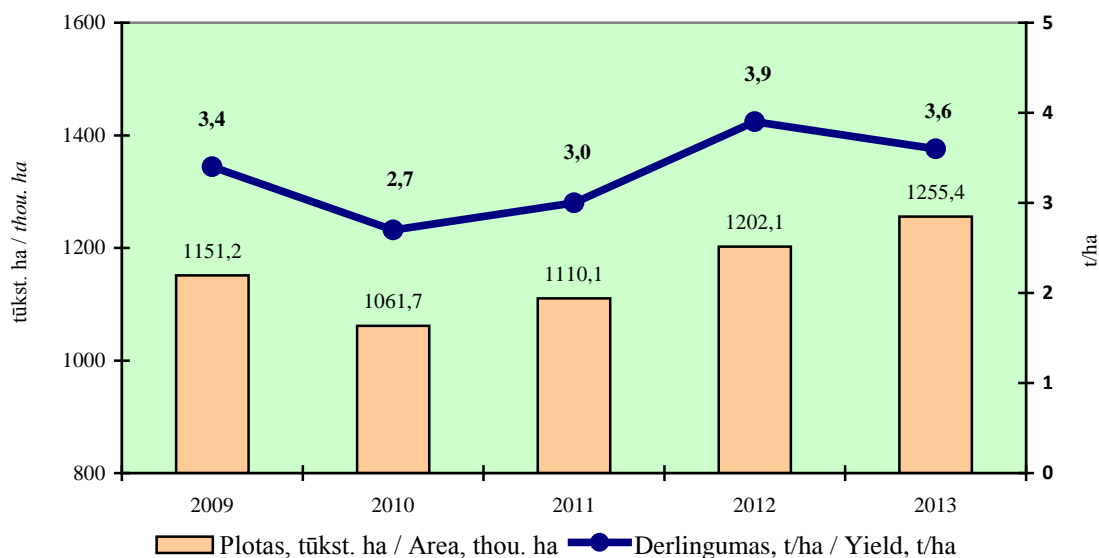
3. Changes in production of agricultural and food products

3.1. Grūdai

3.1. Cereals

Didėjantys grūdinių augalų pasėlių plotai rodo, kad ši šaka Lietuvoje nepraranda populiarumo. Lietuva apsirūpina pagrindiniais grūdinais augalais, o pagal eksportuojamų kviečių kiekį ES yra ketvirtoje vietoje (po Prancūzijos, Vokietijos ir Rumunijos). Jos eksportuojami kviečiai sudaro 8 proc. viso ES kviečių eksporto. Pagal eksportuojamų kviečių kiekį, tenkantį vienam ŽŪN hektarui minėtose šalyse, Lietuva pirmauja.

Auginimas. Lietuvoje grūdinių augalų pasėlių plotas 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, išaugo 9,1 proc. (2.12 pav.). Javų pasėlių plotas didėjo sparčiau. Per 2009–2013 metų laikotarpį jis padidėjo 9,7 proc., iš jų vasarinių javų – 19,6 proc., žieminių – 2,2 proc. 2013 metais javų pasėlių struktūroje žieminių javų pasėliai sudarė 52,9 proc. Labiausiai išaugo vasarinių kvietrugių (2 kartus) ir kviečių (95,2 proc.), o iš žieminių pasėlių labiausiai sumažėjo miežių (69,3 proc.) ir rugių (41,5 proc.) plotai.

2.12 pav. Grūdinių augalų pasėlių plotas ir derlingumas 2009–2013 metais

Fig. 2.12. Crop area and yield of grain crops in 2009–2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, javų pasėlių plotai kito nežymiai, vidutiniškai padidėjo 4,4 proc.: žieminių – 7,7 proc., vasarinių – 0,8 proc. 2013 metais žieminių javų pasėlių struktūroje didžiausią pasėlių plotų dalį užėmė kviečiai – 72,5 proc., o vasarinių – kviečiai ir miežiai sudarė po 35,2 proc.

Bendras grūdinių augalų derlingumas 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, buvo 0,32 t/ha mažesnis, tačiau derlius buvo 4,4 proc. didesnis, kurį lėmė padidėjęs pasėlių plotas. Per 2009–2013 metų laikotarpį daugumos grūdinių augalų žemiausi derlingumai buvo 2010 ir 2011 metais. Tokius rezultatus lėmė nepalankios meteorologinės sąlygos. 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, derlingumas labiausiai padidėjo kukurūzų – 70,2 proc., grikių – 38,8 proc., o sumažėjo rugių – 22,5 proc. (2.7 lentelė).

2.7 lentelė. Grūdinių augalų derlingumas 2009–2013 metais, t/ha

Table 2.7. Average yield of grain crops in 2009–2013, tonnes per hectare

Grūdinių augalų rūšis <i>Kind of grain crops</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to 2009,</i> %
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	3,38	2,70	2,98	3,94	3,62	7,1
javai / <i>cereals</i>	3,45	2,76	3,03	4,02	3,68	6,7
žieminiai / <i>winter cereals</i>	3,89	3,06	3,03	4,73	4,09	5,1
kviečiai / <i>wheat</i>	4,40	3,40	3,32	5,17	4,56	3,6
kvietrugiai / <i>triticale</i>	3,16	2,43	2,54	3,82	3,18	0,6
rugiai / <i>rye</i>	2,53	1,76	2,02	2,81	1,96	-22,5
miežiai / <i>barley</i>	3,83	2,52	2,95	4,42	3,60	-6,0
vasariniai / <i>spring cereals</i>	2,87	2,45	3,03	3,27	3,22	12,2
kviečiai / <i>wheat</i>	3,41	3,06	3,47	3,89	3,71	8,8
miežiai / <i>barley</i>	3,03	2,36	3,01	3,38	3,27	7,9
kvietrugiai / <i>triticale</i>	2,73	2,11	2,41	2,91	2,88	5,5
avižos / <i>oat</i>	2,23	1,62	2,04	2,31	2,24	0,4
grikiiai / <i>buckwheat</i>	0,67	0,73	0,96	0,90	0,93	38,8
varpinių augalų mišiniai <i>mixed cereals</i>	2,01	1,76	1,98	2,25	2,28	13,4
kukurūzai / <i>grain maize</i>	4,33	6,68	7,48	6,10	7,37	70,2
kiti javai / <i>other cereals</i>	0,55	1,42	1,81	2,56	1,60	2,9*
ankštiniai augalai grūdams <i>dried pulses grain</i>	1,80	1,41	1,72	1,89	2,02	12,2

* Kartai / *Times*.

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, javų derlingumas sumažėjo 8,1 proc. Labiausiai sumažėjo rugių – 30,2 proc., miežių – 18,6 proc. derlingumas.

Nors šalies javų augintojai 2012 metais pasiekė didžiausią grūdų derlingumą 2009–2013 m. laikotarpiu, tačiau jis nesiekė ES šalių vidurkio. Pavyzdžiui, vidutinis kviečių derlingumas Lietuvoje 2008–2012 metais buvo 3,8 t/ha, o ES – 5,4 t/ha. Viena iš priežasčių, lemiančių ne tokį aukštą derlingumo lygį, yra santykinai mažas sertifikuotos sėklos naudojimas.

Nors grūdinių augalų pasėlių plotai nuo 2010 metų nuolat didėjo, jų derlius per analizuojamąjį laikotarpį kito netolygiai: palyginti su prieš buvusiais metais, sumažėjo 2010 ir 2013 metais. Lietuvoje 2013 metais buvo prikulta 4550,0 tūkst. t grūdų, arba 658 tūkst. t (16,9 proc.) daugiau nei 2009-aisiais, bet 187 tūkst. t (3,9 proc.) mažiau nei 2012-aisiais (2.8 lentelė).

2.8 lentelė. Grūdinių augalų derlius 2009–2013 metais, tūkst. t

Table 2.8. Average harvest of grain crops in 2009–2013, thousand tonnes

Grūdinių augalų rūšis <i>Kind of grain crops</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to</i> 2009, %
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	3892	2867	3304	4737	4550	16,9
javai / <i>cereals</i>	3806	2797	3226	4657	4459	17,2
žieminiai / <i>winter cereals</i>	2440	1592	1192	2810	2623	7,5
kviečiai / <i>wheat</i>	1749	1250	912	2257	2119	21,1
kvietrugiai / <i>triticale</i>	394	218	187	370	385	-2,3
rugiai / <i>rye</i>	208	87	85	155	94	-54,7
miežiai / <i>barley</i>	89	37	8	28	25	-71,5
vasariniai / <i>spring cereals</i>	1366	1204	2034	1847	1836	34,4
kviečiai / <i>wheat</i>	351	460	957	742	744	111,9
miežiai / <i>barley</i>	770	513	752	714	656	-14,8
kvietrugiai / <i>triticale</i>	31	41	50	65	66	113,9
avižos / <i>oat</i>	143	94	128	164	163	13,9
grikliai / <i>buckwheat</i>	15	14	26	31	28	88,0
varpinių augalų mišiniai <i>mixed cereals</i>	33	35	47	50	55	67,3
kukurūzai / <i>grain maize</i>	24	47	72	79	121	5,0*
kiti javai / <i>other cereals</i>	0,1	1	1	2	1	13,0*
ankštiniai augalai grūdams <i>dried pulses grain</i>	86	70	78	80	91	5,5

* Kartai / *Times*.

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys*.

Javų derlius Lietuvoje 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, sumažėjo 4,2 proc., nors pasėlių plotas padidėjo. Derliaus sumažėjimą lėmė 4,4 proc. mažesnis derlingumas.

2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, žiemkenčių derlius buvo 7,5 proc. didesnis. Ryškus žieminių rugių (sumažėjo 54,7 proc.) ir miežių (sumažėjo 71,5 proc.) pokytis analizuojamuoju laikotarpiu atsiranda dėl jų rekordinio derliaus 2009-aisiais. Minėtu laikotarpiu žieminių rugių plotas sumažėjo 41,5 proc., žieminių miežių – 69,3 proc. Vasarinių javų gauta 34,4 proc. daugiau dėl 12,2 proc. padidėjusio derlingumo ir 19,6 proc. išaugusio pasėlių ploto.

Grūdų supirkimas Lietuvoje. 2013 metais Lietuvoje iš augintojų supirkta 12 proc. daugiau javų grūdų nei 2012-aisiais (2.9 lentelė). Labiausiai 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, išaugo kukurūzų, I klasės maistinių kviečių ir maistinių miežių supirkimas.

2.9 lentelė. Grūdų supirkimas 2009–2013 metais, tūkst. t

Table 2.9. Purchase of grains in 2009–2013, thousand tonnes

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Iš viso / <i>Total</i>	2544	1916	1661	3092	3471	36,4
kviečiai / <i>wheat</i>	1717	1366	1195	2356	2209	28,7
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	635	613	497	686	970	52,8
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	700	256	195	852	794	13,4
pašariniai / <i>feed wheat</i>	382	497	503	818	433	13,3
rugiai / <i>rye</i>	115	51	25	79	46	-60,0
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	78	17	12	35	21	73,1
miežiai / <i>barley</i>	439	372	320	337	357	-18,7
maistiniai / <i>food barley</i>	34	32	40	51	57	67,6
salykliniai / <i>malt barley</i>	60	68	56	72	74	23,3
pašariniai / <i>feed barley</i>	345	272	224	214	226	-34,5
avižos / <i>oats</i>	16	12	15	20	27	68,8
grikliai / <i>buckwheat</i>	3	2	9	15	13	4,3*
kvietrugiai / <i>triticale</i>	252	110	73	249	248	-1,6
kukurūzai / <i>maize</i>	2	3	11	26	47	23,5*

* Kartai / *Times*.

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS.

Grūdų supirkimo kainos 2013 metais buvo žemesnės nei 2012-aisiais, kadangi pastarųjų metų aukštą kainą lėmė grūdų stygius pasaulyje. Labiausiai 2013 metais atpigę avižos – 27 proc., kvietrugiai – 22 proc. ir kukurūzai – 19 proc. Tačiau 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, grūdų vidutinė supirkimo kaina buvo gerokai aukštesnė (2.10 lentelė).

2.10 lentelė. Vidutinės grūdų supirkimo kainos 2009–2013 metais, Lt/t
Table 2.10. Average purchase prices of grains in 2009–2013, LTL per tonne

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to 2009,</i> %
Iš viso / <i>Total</i>	362	517	657	709	606	67,4
kviečiai / <i>wheat</i>	396	544	671	719	619	56,3
maistiniai / <i>food wheat</i>	400	559	711	733	619	54,8
rugiai / <i>rye</i>	248	391	605	606	469	89,1
miežiai / <i>barley</i>	317	446	617	691	614	93,7
salykliniai / <i>malt barley</i>	394	503	718	780	735	86,5
pašariniai / <i>feed barley</i>	305	433	597	674	594	94,8
avižos / <i>oats</i>	204	307	549	555	407	99,5
grikiiai / <i>buckwheat</i>	564	1753	1205	1026	922	63,5
kvietrugiai / <i>triticale</i>	269	471	557	648	503	87,0
kukurūzai / <i>maize</i>	403	624	624	707	576	42,9

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIŠ.

2013 metais derlius buvo geras visose grūdus eksportuojančiose šalyse. Padidėjus grūdų pasiūlai, pasaulio biržose grūdų supirkimo kainos sumažėjo apie 30 proc. Tokia pati kainų situacija susidarė ir šalies rinkoje, t. y. 2013 metų naujojo derliaus supirkimo kainos mažėjo.

Perdirbimas. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, grūdų produktų gamyba kito nežymiai. Šalies grūdų perdirbimo įmonės pagamino daugiau miltų (11 proc.), kruopų (10,3 proc.), pyragų ir konditerijos gaminių (4 proc.), iškepė mažiau šviežios duonos (0,2 proc.) (2.11 lentelė).

2.11 lentelė. Grūdų produktų gamyba 2009–2013 metais, tūkst. t
Table 2.11. Production of grain products in 2009–2013, thousand tonnes

Produktai / <i>Products</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to 2009,</i> %
Miltai / <i>Flour</i>	269,0	296,9	334,1	327,9	365,1	35,7
Javų kruopos / <i>Cereal groats</i>	22,4	19,4	14,2	18,5	20,4	-8,9
Šviežia duona / <i>Fresh bread</i>	134,3	134,1	126,1	121,3	121,1	-9,8
ruginė / <i>rye bread</i>	59,8	59,9	59,0	55,8	54,2	-9,4
kita (balta ir batonai) <i>other bread</i>	74,5	74,2	67,1	65,5	66,9	-10,2
Pyragai ir konditerijos gaminiai / <i>Pastry and</i> <i>confectionery</i>	24,1	23,5	23,4	22,4	23,3	-3,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugumos grūdų produktų vidutinių didmeninių kainų pokyčiai buvo nevienareikšmiai. 2013-aisiais, palyginti su 2012 metais, mažėjo ruginių miltų, kviečių kruopų, grikių kruopų, tačiau augo kvietinių miltų, manų kruopų, šviežios duonos, ruginės duonos ir konditerinių gaminių didmeninės kainos (2.12 lentelė).

2.12 lentelė. Vidutinės grūdų produktų didmeninės kainos 2009–2013, Lt/t

Table 2.12. Average wholesale prices of grain products in 2009–2013, LTL per tonne

Produktai / Products	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Kvietiniai miltai <i>Wheat flour</i>	937	970	1186	1101	1127	20,2
Ruginiai miltai <i>Rye flour</i>	698	704	1014	966	902	29,2
Kviečių kruopos <i>Wheat groats</i>	741	868	1282	1115	1074	45,0
Manų kruopos / <i>Semolina</i>	813	850	1319	1356	1408	73,2
Grikių kruopos <i>Buckwheat groats</i>	1775	2786	4178	2730	2168	22,1
Šviežia duona / <i>Fresh bread</i>	2992	2739	3055	3161	3214	7,4
ruginė / <i>rye bread</i>	2886	2658	3010	3123	3302	14,4
kita / <i>other bread</i>	3082	2806	3094	3193	3148	21,1
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery</i>	8300	7660	8164	8864	10091	21,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per analizuojamąjį laikotarpį padidėjo visų grūdų produktų mažmeninės kainos, tačiau jų kitimo tendencijos skirtingos. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, pokyčiai nėra ženklūs. Labiausiai sumažėjo grikių kruopų kaina (7,6 proc.), tačiau palyginti su 2009 metų kaina, ji išaugo net 69,9 proc. (2.13 lentelė).

2.13 lentelė. Vidutinės grūdų produktų mažmeninės kainos 2009–2013, Lt/kg

Table 2.13. Average retail prices of grain products in 2009–2013, LTL per kilogram

Produktai / Products	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013 palyginti su compared to 2009, %
Kvietiniai miltai, a. r. <i>Wheat flour, best q.</i>	2,37	2,37	2,60	2,47	2,48	4,8
Ruginė duona / <i>Rye bread</i>	4,41	4,39	4,89	5,02	4,99	13,2
Batonai iš kvietinių miltų <i>White bread made from wheat flour</i>	5,03	5,03	5,47	5,45	5,56	10,5
Grikių kruopos <i>Buckwheat groats</i>	3,47	5,26	9,04	6,37	5,88	69,6
Makaronai* / <i>Pasta*</i>	2,30	2,35	2,43	2,43	2,44	6,1

* 500 g.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Balansas. 2013 metais grūdų ir jų produktų ištekliai, palyginti su 2012-aisiais, buvo didesni 7,8 proc. dėl didesnio grūdų atsargų kiekio metų pradžioje (2.14 lentelė). Suvartojimo vidaus reikmėms struktūroje didžiausią dalį analizuojamuoju periodu užėmė sunaudojimas pašarams (apie 56 proc.), gyventojų vartojimo fondui teko apie 19 proc., sėklai – apie 12 proc., pramonėje perdirbta apie 10 proc.

2.14 lentelė. Grūdų ir jų produktų išteklių balansai 2009–2013 metais, tūkst. t

Table 2.14. Balances of grain and grain products in 2009–2013, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013*	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Atsargos metų pradžioje <i>Beginning stocks</i>	1300,0	1272,5	866,1	1255,1	2035,6	56,6
Išauginta / <i>Production</i>	3892,3	2867,2	3303,9	4736,5	4550,1	16,9
Importas / <i>Import</i>	199,3	294,2	408,9	477,0	386,7	94,0
Visi ištekliai <i>Total resources</i>	5391,6	4433,9	4578,9	6468,6	6972,4	29,3
Eksportas / <i>Export</i>	2067,6	1708,6	1475,0	2438,3	2612,6	26,4
Suvargota vidaus reikmėms <i>Domestic uses</i>	2051,5	1859,2	1848,8	1994,7	1791,0	-12,7
sėklai / <i>seeds</i>	230,6	221,4	229,2	240,4	251,0	8,8
pašarams <i>animal fodder</i>	1194,4	980,8	1036,1	1141,6	970,4	-18,8
nuostoliai / <i>losses</i>	57,1	52,8	51,5	54,0	53,5	-6,3
sunaudota pramonėje <i>industrial uses</i>	178,8	242,7	179,2	203,9	174,1	2,6
gyventojų vartojimo fondas / <i>human</i> <i>consumption</i>	390,6	361,5	352,8	347,1	342,0	-12,4
Suvargota vienam gyventojui, kg <i>Per capita</i> <i>consumption, kg</i>	123	117	117	116	116	-6,0
Atsargos metų pabaigoje <i>Ending stocks</i>	1272,5	866,1	1255,1	2035,6	2568,8	101,9
Apsirūpinimas, proc. <i>Self-sufficiency level, %</i>	190	154	179	237	254	64,0**

* LAEI skaičiavimai / *LIAE calculations.*

** Proc. punktai / *Percentage points.*

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658.

Suvartojimas vienam gyventojui 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo apie 6 proc. Viena iš priežasčių – didėjusios grūdų produktų mažmeninės kainos.

Grūdų ir jų produktų užsienio prekyba. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, javų grūdų eksportas padidėjo 21,8 proc. (2.15 lentelė), o importas sumažėjo 18,9 proc. (2.16 lentelė). 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, jų eksportas į ES valstybes sumažėjo 26,7 proc. ir 2013 metais sudarė 26,6 proc. viso javų grūdų eksporto. Javų grūdų eksportas į trečiąsias šalis augo ir 2013-aisiais, palyginti su 2012 metais, padidėjo 60,2 proc. Pagrindinės eksporto rinkos iš trečiųjų šalių buvo Irano Islamo Respublika (sudarė 49 proc.) ir Saudo Arabija (32,4 proc.). Vidutinė eksporto kaina į Irano Islamo Respubliką, palyginti su 2012-aisiais, buvo 17,3 proc. žemesnė ir sudarė 822,2 Lt/t, o eksporto į Saudo Arabiją vidutinė kaina nukrito 10,8 proc. ir buvo 738,4 Lt/t. Lietuvos iš ES šalių grupės pagrindinės eksporto rinkos 2013-aisiais buvo Latvija (29,2 proc.) ir Švedija (23,5 proc.). Palyginti su 2012 metais, į Latviją javų grūdų eksportas sumažėjo 19,6 proc., vidutinė eksporto kaina buvo 725,8 Lt/t. Eksportas į Švediją turėjo didėjimo tendenciją, t. y. padidėjo 45 proc., vidutinė eksporto kaina buvo 668 Lt/t.

Malybos produkcijos eksportas 2009–2013 metais turėjo didėjimo tendenciją, ir 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo 44,5 proc., o palyginti su 2012-aisiais, – 12 proc.

2.15 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų eksportas 2009–2013 metais, tūkst. t

Table 2.15. Exports of cereal grains and grain products in 2009–2013, thousand tonnes

Produktai / Products	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	1778,8	1379,5	1094,9	2051,8	2498,5	40,5
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	1275,6	1123,1	807,7	1680,3	1931,5	51,4
rugiai / rye	118,2	20,8	26,6	81,3	30,0	-74,6
miežiai / barley	189,0	154,0	204,3	101,6	278,4	47,3
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	147,5	159,8	185,1	190,2	213,1	44,5
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	11,3	15,3	9,8	11,1	16,8	48,8
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	0,7	0,7	1,7	4,2	1,2	70,4
javų kruopos <i>cereal groats</i>	4,2	3,9	2,8	2,7	3,8	-10,0

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais, kaip ir ankstesniais metais, didžiausią dalį javų grūdų eksporte sudarė kviečiai. Daugiausia jų (84,2 proc.) eksportuota į trečiąsias šalis. Vidutinė eksportuojamų kviečių kaina – 792,8 Lt/t. Rugių daugiausia eksportuota į ES (84 proc.), iš jų 23,3 proc. – į Daniją, palyginti su 2012-aisiais, 4,6 karto daugiau. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, rugių eksportas į Suomiją išaugo 41,6 proc. ir sudarė 19,4 proc. viso rugių eksporto į ES.

83,1 proc. viso malybos produktų eksporto sudarė eksportas į ES. Pagrindinė eksporto rinka 2013 metais buvo Lenkija, į ją eksportuota 35,1 proc. visų į ES išvežtų malybos produktų. Palyginti su 2012-aisiais, malybos produktų eksportui į ES padidėjus 7,9 proc., jų eksportas į Lenkiją padidėjo 53,1 proc.

Javų grūdų importas 2013 metais sudarė 291,4 tūkst. t. Tai yra 8,6 karto mažiau už eksportą. 2013 metais iš trečiųjų šalių javų importuota 55,3 proc., iš ES – 44,7 proc. Daugiausia javų įvežta iš Ukrainos (50 proc.) ir Latvijos (22,8 proc.). Palyginti su 2012 metais, importas iš Ukrainos padidėjo 96 proc., importo kaina, palyginti su 2012 metais, išaugo 13,4 proc. ir buvo 622,8 Lt/t. Importas iš Latvijos sumažėjo 30,9 proc., importo kaina, palyginti su 2012 metais, sumažėjo 6,4 proc., vidutinė importo kaina siekė 758,2 Lt/t. Malybos produkcijos importas 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, padidėjo 9,6 proc.

2.16 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų importas 2009–2013 metais, tūkst. t

Table 2.16. Imports of cereal grains and grain products in 2009–2013, thousand tonnes

Produktai / Products	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	92,3	172,7	275,4	359,4	291,4	3,2*
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	39,5	95,3	64,1	160,4	49,1	24,3
rugiai / rye	5,4	23,9	41,3	64,5	11,2	106,7
miežiai / barley	6,0	8,8	68,1	34,5	55,9	9,3*
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	48,9	50,0	64,8	53,7	58,8	20,3
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	16,4	26,2	28,4	21,9	23,6	43,6
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	13,3	3,2	4,9	10,3	13,1	-1,7
javų kruopos <i>cereal groats</i>	2,7	6,9	9,8	3,4	3,4	27,7

* Kartai / Times.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Prognozuojama, kad grūdų derlius (2013–2014 derliaus metais) pasaulyje išaugs iki 1,9 mlrd. t, o atsargos – iki 361 mln. t. Daugelyje ES šalių 2013 metais rudens sėjos metu 2014 metų derliui pasėta daugiau javų negu praėjusį sezoną. Prognozuojama, kad 2014 metais ES javų derlius turėtų būti 301,3 mln. t. Tai būtų 0,2 proc. mažiau nei 2013 metais, tačiau 6 proc. daugiau nei vidutinis derlius. Lietuvoje prognozuojama, kad derlius išliks toks pat kaip 2012 ir 2013 metais. Geras praėjusių metų derlius pasaulyje prisidėjo prie ženklaus grūdų kainų kritimo. Esant palankioms grūdų derliaus prognozėms pasaulyje, rinkoje galima laukti laipsniško grūdų kainų nuosmukio tąšos.

3.2. Pienas

3.2. Milk

2013 metais pieno supirkimo kainos buvo palankios pienininkystei vystyti. Vidutinė metinė pieno supirkimo kaina pasiekė rekordinį visų laikų lygį ir pralenkė ne tik Rumunijos, kaip ankstesniais metais, bet ir Latvijos pieno supirkimo kainą, o atskirais rudens–žiemos mėnesiais – net 9 ES šalių pieno supirkimo kainų lygį. Tačiau pieno supirkimo apimtys 2013 metais nepasiekė 2012-ųjų lygio, nors viršijo 2009-ųjų. 2012 metais pastebimai sumažėjusi pieno supirkimo kaina ir žemiau vidutinio žemės ūkio produkcijos pelningumo smukęs pieno gamybos pelningumas paskatino pieno gamintojus mažinti melžiamų karvių bandą. Kol banda pakilus pieno supirkimo kainoms 2013 metais buvo atkuriamas, tik paskutiniaisiais mėnesiais pieno supirkimas ėmė viršyti 2012 metų atitinkamų mėnesių lygį.

Lietuvos pieno perdirbėjai žaliavos trūkumą toliau sprendė didindami žaliavinio pieno importą. Vis didesnė pagamintos produkcijos dalis buvo eksportuota. Tuo metu vidaus rinkoje nuo 2012 metų pardavimai mažėjo. Lietuvos pieno produktų rinkoje vis didesnę parduotų pieno produktų dalį sudaro importuoti gaminiai. Taip vyksta ne tik dėl didėjančios pieno produktų įvežimo apimtys, bet ir dėl 2012–2013 metais pradėjusių mažėti Lietuvos pieno perdirbimo įmonių pardavimų vietos rinkoje.

Pieno gamyba ir supirkimas. 2013 metais primelžta 1742 tūkst. t pieno, iš jo 77 proc. supirktas perdirbti (2.17 lentelė). Pieno gamyba 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, sumažėjo 2 proc., o palyginti su 2009-aisiais – 2,7 proc. Pieno supirkimas per 2013 metus sumažėjo 1,5 proc., o per penkerius metus išaugo 5,1 proc. Pieno gamybos ir supirkimo apimtims didelę įtaką padarė pasaulinė ekonominė krizė. Iki 2013 metų imtinai nei pieno gamyba, nei supirkimas vis dar nepasiekė ikikrizinio 2008 metų lygio.

2.17 lentelė. Pieno gamyba ir supirkimas 2009–2013 metais, tūkst. t

Table 2.17. Milk production and purchase in 2009–2013, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013	2013, palyginti su compared to 2009, %
Primelžta pieno / Milk production	1791,0	1736,5	1786,4	1778,1	1742,0	97
Supirktas pieno / Milk purchase						
natūralaus riebumo <i>natural fatness</i>	1274,2	1278,3	1317,4	1359,9	1339,3*	105
bazinių rodiklių** <i>basic fatness**</i>	1534,3	1540,4	1587,6	1638,0	1611,4	105

* 4,15 % riebalų / milk fat, 3,26 % baltymų / protein.

** 3,4 % riebalų / milk fat, 3,0 % baltymų / protein.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2012. Vilnius: Statistikos departamentas, 2013. ISSN 2029-3658;

Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Pieno sektorius, vidaus rinka. – ŽŪIKVC [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.vic.lt/?mid=348&limit=20&offset=0>>.

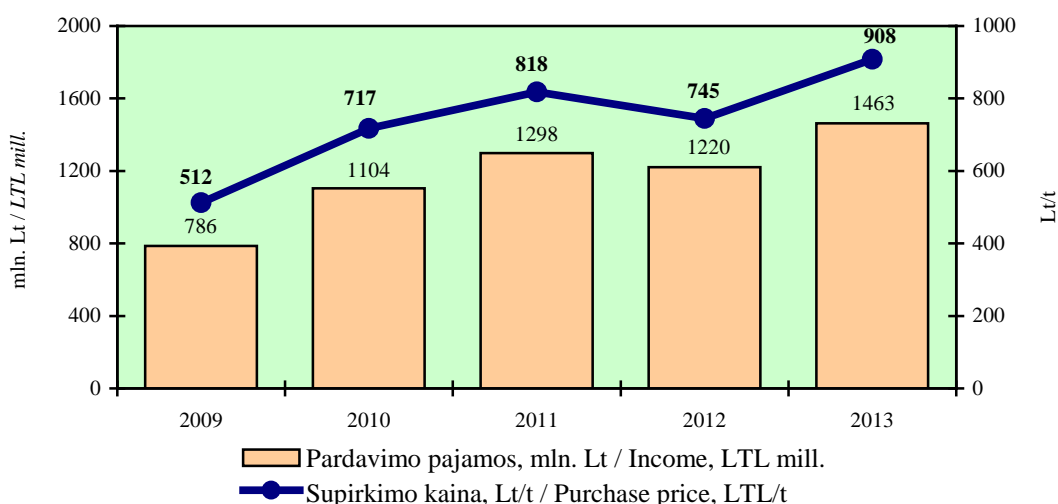
Beveik visas pienas melžiamas iš karvių. Ožkų pienas 2012 metais tesudarė 0,2 proc. viso pagaminto pieno, ir nuo 2009-ųjų ši dalis beveik nesikeitė. Tačiau fiziniu svoriu ožkų pieno 2012 metais buvo primelžta 12 proc. mažiau nei 2009-aisiais.

Daugiau nei 80 proc. pieno pagaminama ūkininkų ir šeimos ūkiuose, tačiau pamažu didėja ŽŪB ir įmonių lyginamasis svoris. 2009 metais pastarosios pagamino 15,8 proc. pieno, o 2012-aisiais – 17,7 proc.

Prekybos žaliaviniu pienu balansas Lietuvoje yra neigiamas, ir skirtumas tarp importo ir eksporto vis didėja, nes Lietuvoje superkamo žaliavinio pieno perdirbimo įmonėms trūksta. 2009 metais žaliavinio pieno importas buvo 157,2 tūkst. t didesnis už eksportą, o 2013 metais – 307,1 tūkst. t. Žaliavinio pieno importas 2013 metais siekė 399,8 tūkst. t, palyginti su 2012-aisiais, išaugo 5,1 proc., o palyginti su 2009-aisiais – 2,4 karto. Pagrindinės importo šalys išliko tradicinės – Latvija (62 proc. importuoto pieno) ir Estija (37 proc.), dar šiek tiek pieno įvežta iš Vokietijos, Lenkijos ir Rusijos. Vidutinė importuoto žaliavinio pieno kaina 2013 metais – 1214 Lt/t. Per 2013 metus eksportuota 92,7 tūkst. t žaliavinio pieno. Palyginti su 2012-aisiais, jo išvežta 17,7 proc. daugiau. 97 proc. žaliavinio pieno eksportuota į Lenkiją, 2 proc. – į Estiją, 1 proc. – į Latviją. Vidutinė eksportuoto žaliavinio pieno kaina – 1352 Lt/t. Palyginti su 2009-aisiais, 2013 metais žaliavinio pieno buvo eksportuota 8,9 karto daugiau.

2009 metais ES veterinarijos ir higienos reikalavimus atitiko 94,7 proc. viso supirkto pieno, o 2013-aisiais – 96,4 proc. Vidutinis supirkto pieno riebumas tiek 2009, tiek 2013 metais buvo 4,16 proc., o baltymingumas – 3,26 proc. (2009 m.) ir 3,25 proc. (2013 m.).

Pieno supirkimo kaina analizuojamu laikotarpiu turėjo tendenciją didėti, išskyrus 2012 metus, ir 2013 metais pasiekė visų laikų rekordą. Už natūralų pieną 2013 metais buvo mokėta 1093 Lt/t, o už bazinių rodiklių pieną – 908 Lt/t (2.13 pav.). Palyginti su 2009-aisiais, pieno supirkimo kaina padidėjo 77 proc.

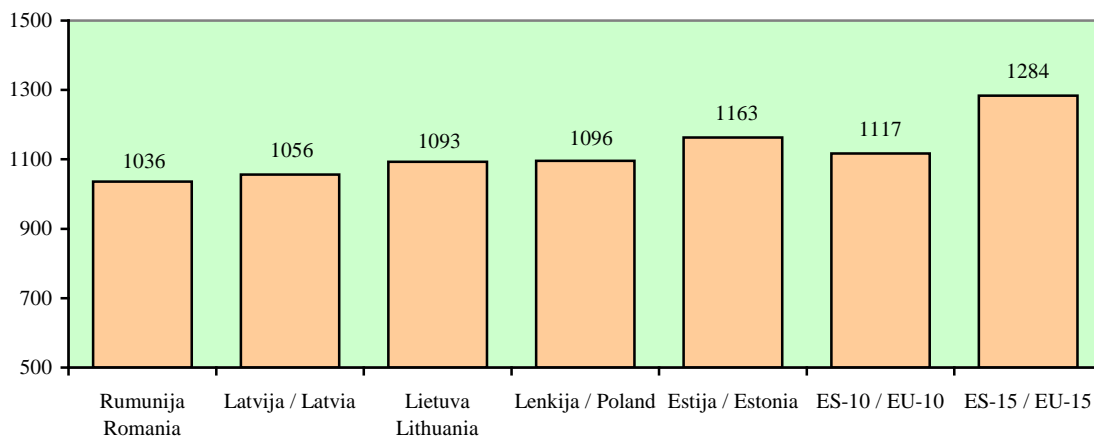

2.13 pav. Bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina ir pardavimo pajamos 2009–2013 metais

Fig. 2.13. Purchase price and income from sales of milk of basic indicators in 2009–2013

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2012. Vilnius: Statistikos departamentas, 2013. ISSN 2029-3658; Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Pieno sektorius, vidaus rinka. – ŽŪIKVC [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=348&id=11599>>.

Panašios pieno supirkimo kainos kitimo tendencijos buvo ir kitose ES šalyse, tačiau Lietuvoje jų svyravimo amplitudė buvo staigesnė ir gilesnė. 2010 metais Lietuvos vidutinė metinė pieno supirkimo kaina pakilo iš žemiausios pozicijos ES ir buvo didesnė nei Rumunijoje. 2013 metais buvo aplenkta ir Latvija (2.14 pav.), o atskirais rudens–žiemos mėnesiais Lietuvos pieno supirkimo kaina buvo aplenkusi 9 kitų ES šalių supirkimo kainas.

2.14 pav. Natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje ir kai kuriose kitose ES šalyse 2013 metais, Lt/t

Fig. 2.14. Milk (natural fatness) purchase price in Lithuania and selected other EU countries in 2013, LTL per tonne

Šaltinis: EU milk prices – GD Agri. DairyCo [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gegužės 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dairyco.org.uk/resources-library/market-information/milk-prices-contracts/eu-milk-prices-dg-agri/#.U1n3jbfNsdU>>.

Vidutinis Lietuvos pieno ūkis – vienas smulčiausių tarp ES šalių. 2010 metais jam teko 4,1 melžiamos karvės ir 30 proc. ES vidurkio. Smulkesni vidutiniai pieno ūkiai buvo tik Rumunijoje (1,8 karvės) ir Bulgarijoje (3,9 karvės). Tačiau pieno gamybos ūkiai Lietuvoje stambėja. 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, vidutinis pieno ūkis padidėjo 33 proc. iki 4,8 karvės.

Daugiausia vidutinio pieno ūkio stambėjimas vyksta nykstant smulkiesiems ūkiams. Nuo 2009 iki 2013 metų pabaigos 1–2 karvių laikytojų sumažėjo 31378, arba 41 proc., 3–9 karvių laikytojų sumažėjo 19 proc., 10–19 karvių – 15 proc., o 20–29 karvių – 2,4 proc. Tuo pačiu metu laikančių 30 ir daugiau karvių ūkių padaugėjo 109, arba 7,9 proc., o karvių juose – 10,4 proc. (2.18 lentelė). Lietuvoje vis dar vyrauja smulkieji pieno ūkiai. 10 karvių ir daugiau laiko tik 8 proc. šalies pieno gamintojų.

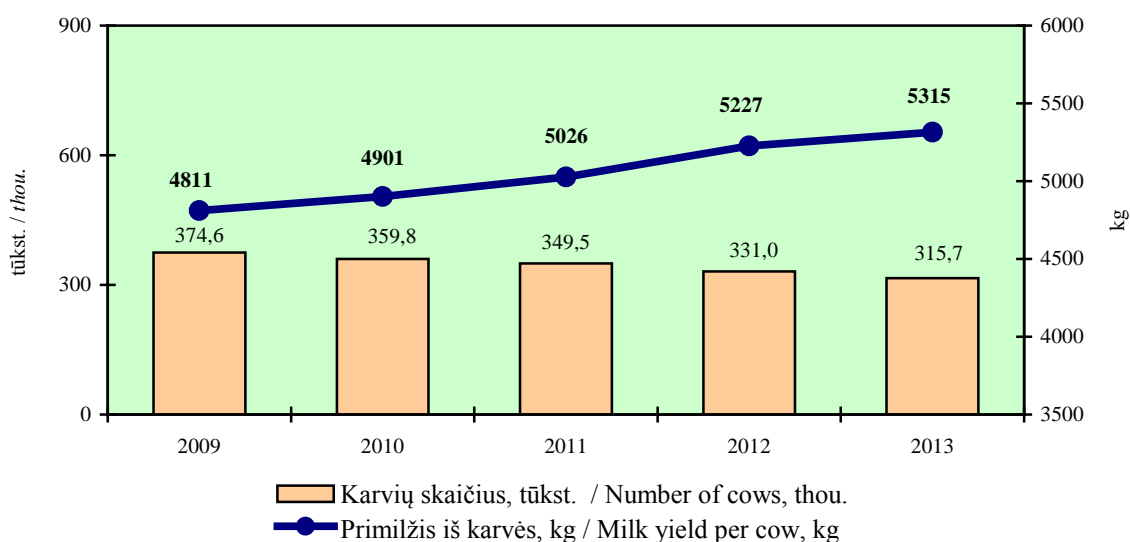
Dėl šalyje vyraujančių smulkiųjų ūkių karvių vidutinis produktyvumas gerokai mažesnis už ES vidutinį. 2011 metais jis buvo 5026 kg pieno per metus, arba 75 proc. ES šalių vidurkio. Tačiau karvių produktyvumas analizuojamu laikotarpiu didėjo: 2012 metais, palyginti su 2009-aisiais, primilžis iš vienos karvės išaugo 8,6 proc. ir siekė 5227 kg. Kontroliuojamų karvių vidutinis primilžis 2012–2013 kontrolės metais pasiekė 6766 kg – 0,9 proc. daugiau nei 2011–2012 ir 10,6 proc. daugiau nei 2008–2009. Šalyje 2012–2013 kontrolės metais buvo kontroliuojama 44 proc. visų melžiamų karvių.

2.18 lentelė. Pieno ūkiai pagal karvių skaičių 2009 ir 2013 metų pabaigoje
Table 2.18. Dairy farms by number of cows in 2009 and 2013 (at the end of the year)

Karvių skaičius ūkyje <i>Number of cows per farm</i>	2009		2013	
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>
1–2	76392	94,1	45014	56,8
3–9	17598	80,9	14250	65,7
10–19	3119	41,6	2642	35,8
20–29	1028	24,5	1003	23,9
30–49	739	27,6	781	29,7
50–99	421	28,1	457	31,0
>=100	213	60,4	244	67,5
Iš viso / Total	99510	357,1	64391	310,4
Vidutiniškai / Average		3,6		4,8

Šaltiniai: ŽŪIKVC [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.vic.lt/uploads/file/07_ukiu140101_pagal_gyvus_karvs21.pdf>;
<http://www.vic.lt/uploads/file/08_ukiu140101_pgl_gy_kar22.pdf>;
<http://www.vic.lt/uploads/file/16_07_ukiu100101_pagal_gyvus_karvs21.pdf>;
<http://www.vic.lt/uploads/file/16_08_ukiu100101_pgl_gy_kar22.pdf>.

Melžiamų karvių skaičius nuo 2009 iki 2013 metų pabaigos sumažėjo 58,9 tūkst. (2.15 pav.). Jų nuosekliai mažėjo visą analizuojamąjį laikotarpį. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, karvių sumažėjo 4,6 proc. Didžiausiais metinis karvių skaičiaus mažėjimo tempas analizuojamuoju laikotarpiu buvo 2012 metais (11 proc.), kai buvo nukritus pieno supirkimo kaina.

2.15 pav. Karvių skaičius ir primilžis iš karvės 2009–2013 metų pabaigoje
Fig. 2.15. Number of cows and milk yield per cow in 2009–2013 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2012. Vilnius: Statistikos departamentas, 2013. ISSN 2029-3658.

Pieno produktų gamyba. Lietuvos pieno perdirbimo sektoriuje dominuoja keturios pieno perdirbimo įmonių grupės: AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“ ir AB Vilkyškių pieninė. Šios įmonių grupės 2013 metais, kaip ir 2012-aisiais, gavo apie 78 proc. visų pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų. Minėtos įmonių grupės yra ir pagrindinės pieno produktų eksportuotojos. Kitos pieno perdirbimo įmonės ir jų grupės yra mažesnės. Tačiau kai kurios jų didelę savo produkcijos dalį taip pat eksportuoja.

Visos Lietuvos pieno perdirbimo įmonės ir jų filialai yra įgyvendinę ES maisto gamybos sanitarijos bei higienos reikalavimus ir gali eksportuoti produkciją į ES šalis. 16 pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų turi leidimus eksportuoti produkciją į Rusiją, o 9 – į Baltarusiją.

2008 ir 2009 metais pastebimai sumažėjusi pasaulinė pieno produktų paklausa lėmė pieno perdirbimo įmonių pardavimo ir eksporto apimčių mažėjimą. 2010–2013 metais po pasaulinės krizės atsigaunanti pasaulio ekonomika sudarė sąlygas didinti pieno produktų pardavimus (2.19 lentelė). 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, pieno produktų ir pieno produktų su augaliniais riebalais (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) pardavimas išaugo 8,2 proc., o palyginti su 2009-aisiais – 51 proc. Eksportas per minėtą 5 metų laikotarpį padidėjo 75 proc., o jo dalis nuo visų pardavimų – 8 proc. punktais.

2.19 lentelė. Pagrindiniai pieno pramonės rodikliai 2009–2013 metais

Table 2.19. Key indicators of the milk processing industry in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013
Pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų skaičius <i>Number of milk processing enterprises & subsidiaries</i>	32	31	31	31	32
Parduota pieno produktų, mln. Lt <i>Sales of dairy products, LTL mill.</i>	2150,5	2345,7	2941,2	2997,7	3244,5
dalis nuo maisto pramonės produkcijos, proc. <i>share in total production of foodstuffs, %</i>	30	31	33	30	31
Eksporto pajamos, mln. Lt / <i>Export income, LTL mill.</i>	1068,0	1169,9	1502,9	1582,2	1868,0
dalis nuo pieno produktų pardavimo, proc. <i>share in total income from sales, %</i>	50	50	51	53	58

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2009–2013. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;*

Statistikos departamento duomenys [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://osp.stat.gov.lt/analysis-portlet/print-servlet>>;

Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://veitl1.vet.lt/vepras/>>.

Pagrindinė Lietuvos pieno pramonės specializacijos kryptis – sūrių gamyba. Šie produktai vyrauja ir eksporto struktūroje. Didžiosios daugumos pieno produktų gamyba 2009–2013 metų laikotarpiu, nors ir ne visada tolygiai, augo. Tik sviesto ir sausų pieno bei išrūgų produktų gamyba nė vienu metu per minėtą laikotarpį nepasiekė 2009 metų gamybos lygio. 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, labiausiai išaugo valgomųjų ledų (39 proc.) ir nelydytų sūrių bei jogurto (po 37 proc.) gamyba. Labiausiai sumažėjo pieno konservų gamyba – 37 proc. (2.20 lentelė).

2.20 lentelė. Pagrindinių pieno produktų gamyba 2009–2013 metais, tūkst. t
Table 2.20. Production of main dairy products in 2009–2013, thousand tonnes

Produktai / Products	2009	2010	2011	2012	2013	2013, palyginti su compared to 2009, %
Geriamasis pienas / Drinking milk	99,5	94,0	102,6	100,3	101,6	102
Rūgpienis, kefyras / Sour milk, kefir	34,8	35,7	33,9	35,3	37,1	107
Jogurtas / Yoghurt	14,4	14,4	14,6	16,6	19,7	137
Grietinė ir jos mišiniai Sour cream & mixes	28,6	27,8	28,3	29,1	27,9	98
Varškė / Curd	23,5	24,4	26,5	28,2	27,4	116
Sviestas ir kiti pieno riebalai Butter and other milk fats	12,0	8,5	8,7	10,6	11,5	96
Švieži sūriai / Fresh cheese	34,8	24,0	24,8	40,1	35,3	101
Nelydyti sūriai / Unprocessed cheese	37,6	43,9	46,8	49,3	51,4	137
Sausi pieno ir išrūgų produktai Dried milk and whey products	41,4	36,6	39,2	39,0	40,2	97
Valgomieji ledai, mln. l / Ice cream, mill. l	21,1	24,5	18,1	23,8	29,3	139
Pieno konservai / Canned dairy products	21,0	25,0	21,5	22,8	13,3	63

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2009–2013. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777; Lietuvos ekonomikos ketvirtinė apžvalga 2013 ketvirtas ketvirtis. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 2029-3755 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistikos-leidiniu-katalogas>>.

Pieno produktų vidaus rinka. Pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į pieną, suvartojimas vienam Lietuvos gyventojui per 2009–2012 metų laikotarpį sumažėjo 0,7 proc. Šis sumažėjimas buvo daugiausia sąlygotas sumažėjusio ūkiuose pačių pasigamintų pieno produktų suvartojimo bei mažesnių tiesiogiai parduotų produktų kiekių, nes pramoniniu būdu pagamintų atskirų pieno produktų suvartojimas 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, išaugo 15–27 proc. ir tik sviesto suvartojimas nepadidėjo (2.21 lentelė). Per minėtą laikotarpį mažmeninės pieno produktų kainos pakilo 21–82 proc., o neto darbo užmokestis 2013 metais buvo tik 7,9 proc. didesnis nei 2009-aisiais. Tad vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, pagal atskirus pieno produktus nukrito 11–41 proc.

Didžioji dalis vidaus rinkoje parduotų pieno produktų pagaminama Lietuvoje. Tačiau importo dalis turi tendenciją didėti. 2009 metais importiniai pieno produktai sudarė 13 proc. visų Lietuvos rinkoje parduotų pieno produktų (neskaitant žaliavinio pieno importo), o 2013 metais – 23 proc. Pieno produktų importo struktūroje vyrauja sūriai ir fermentuoti bei rauginti pieno produktai, ledai. 2013 metais iš viso pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną, bet be žaliavinio pieno) įvežta už 408 mln. Lt, arba 62 proc. daugiau nei 2009-aisiais. Augant importuotų pieno produktų pardavimams, Lietuvos pieno produktų gamintojų parduodamos produkcijos apimtys vidaus rinkoje, iki 2011 metų didėjusios, 2012–2013 metais, palyginti su praėjusiais metais, jau mažėjo: 2012 metais – 1,6 proc., o 2013-aisiais – 2,8 proc. Bendra pieno produktų rinka 2013 metais sudarė 1,6 mlrd. Lt, o įskaitant ir produktus su augaliniais riebalais – 1,8 mlrd. Lt (44 proc. daugiau nei 2009 m.). Palyginti su 2009-aisiais, ji išaugo 44 proc.

**2.21 lentelė. Pieno produktų suvartojimo ir jį lemiančių veiksnių pokyčiai
2009–2013 metais**

*Table 2.21. Changes in consumption of milk and dairy products and factors
influencing consumption in 2009–2013*

Produktai / Products	2009	2010	2011	2012	2013	2013, palyginti su compared to 2009, %
Pieno ir jo produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui¹, kg <i>Per capita consumption of milk and dairy product¹, kg</i>						
Pienas ir jo produktai, perskaičiuoti į pieną <i>Milk and dairy products (in milk equivalent)</i>	305	278	302	303	n.d.	
Sūris ir varškė ² / <i>Cheese²</i>	16,1	16,4	17,0	18,7	20,4	127
Sviestas ² / <i>Butter²</i>	3,9	3,6	3,7	4,3	3,9	100
Rauginto pieno produktai ² / <i>Sour milk products²</i>	26,4	27,5	28,7	29,5	31,1	118
Geriamasis pienas ² / <i>Drinking milk²</i>	28,2	29,5	30,1	31,5	32,5	115
Vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia <i>Purchasing power of average net wages and salaries per month</i>						
Sviestas, kg / <i>Butter, kg</i>	93	78	81	71	72	77
Grietinė, 20–30 proc. riebumo, kg <i>Sour cream, 20–30 %fat content, kg</i>	299	276	253	176	177	59
Varškė, 5–9 proc. riebumo, kg <i>Curd, 5–9%fat content, kg</i>	153	148	130	133	132	86
Pienas, 2,5 proc. riebumo, l <i>Milk, 2,5%fat content, l</i>	778	773	658	658	694	89
Vidutinės mažmeninės pieno produktų pardavimo kainos, Lt/kg <i>Average retail price of milk and dairy products, Lt/kg</i>						
Sviestas / <i>Butter</i>	17,26	19,91	19,62	23,35	24,05	139
Pasterizuotas pienas, 2,5 proc. riebumo, Lt/l <i>Milk, 2,5%fat content, LTL/l</i>	2,06	2,01	2,42	2,51	2,49	121
Grietinė, 20–30 proc. riebumo <i>Sour cream, 20–30 %fat content</i>	5,35	5,63	6,29	9,40	9,76	182
Varškė, 5–9 proc. riebumo <i>Curd, 5–9%fat content</i>	10,50	10,53	12,25	12,44	13,05	124

¹ Statistiniai rodikliai patikslinti pagal gyventojų skaičių, perskaičiuotą remiantis Lietuvos Respublikos 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatais / *Statistical indicators have been revised using population figures recalculated on the basis of the results of the 2011 Population and Housing Census of the Republic of Lithuania.*

² Neskaitant pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo / *Own-produced and consumed products and direct sales excluded.*

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2009–2013. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;*

Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida 2009–2013. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 2029-5936;

Lietuvos žemės ūkis 2012. Vilnius: Statistikos departamentas, 2013. ISSN 2029-3658;

Pagrindiniai ekonominės ir socialinės raidos rodikliai: Statistikos departamento duomenys [interaktyvus],

[žiūrėta 2014 m. gegužės 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2621>>;

Statistikos departamento duomenys.

Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje nuo 2009 metų pradžios iki rugsėjo mėnesio mažėjo, o po to kilo iki 2013 metų pabaigos, šiek tiek sumažėdamos tik 2012 metų balandžio–rugsėjo mėnesiais. 2013 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2008-ųjų gruodžiu, Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje buvo išaugusios 17,5 proc. ir buvo aukščiausios analizuojamuoju laikotarpiu.

Pieno ir jo produktų eksportas. Lietuvos užsienio prekybos pienu ir jo produktais balansas 2009–2013 metais buvo teigiamas: 2009 metais eksportas 878,2 mln. Lt lenkė importą, o 2013-aisiais – 1240,8 mln. Lt. Tačiau importo augimo tempai lenkė eksporto: per 2009–2013 metų laikotarpį importas išaugo 3,2 karto, eksportas – 85 proc., o 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, importas padidėjo 29 proc., o eksportas – 10 proc.

Pieno ir jo produktų eksportas, nepaisant kainų svyravimų ir administracinių trukdžių iš vienos svarbiausių eksporto šalių – Rusijos, per visą analizuojamąjį laikotarpį augo. 2013 metais pieno ir jo produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) eksportuota už 2134,2 mln. Lt. 44 proc. viso eksporto sudarė sūris ir varškė. Dar 16 proc. pieno produktų eksporto sudarė nekoncentruota grietinėlė, 11 proc. – pieno milteliai. Panaši padėtis buvo ir ankstesniais analizuojamais metais. 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, augo beveik visų pieno produktų eksportas, labiausiai – fermentuotų ir raugintų pieno produktų (4,6 karto; iš jų jogurto – net 14,9 karto) ir pieno cukraus (beveik 4 kartus). Sumažėjo tik sutirštinto pieno be cukraus ir nenugriebto pieno miltelių eksportas, pasikeitė eksportuoto sūrio struktūra: vis didesnę lyginamąją svorį sudarė švieži sūriai (2.22 lentelė).

2.22 lentelė. Pieno produktų eksportas 2009–2013 metais, mln. Lt

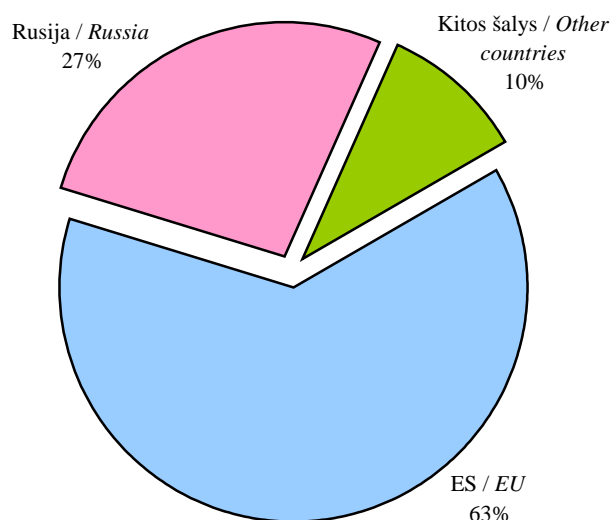
Table 2.22. Exports of dairy products in 2009–2013, LTL million

KN kodas CN code	Produktai / Products	2009	2010	2011	2012	2013	2013, palyginti su 2009, % compared to 2009, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, not concentrated</i>	177,5	291,3	416,2	360,6	493,2	278
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, concentrated</i>	163,4	256,2	208,6	289,3	283,4	173
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	66,5	151,2	136,2	202,0	229,1	345
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	30,7	28,9	10,5	24,9	8,5	28
040291	Sutirštintas pienas be cukraus <i>Condensed milk without sugar</i>	25,1	42,4	22,4	21,5	4,2	17
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi <i>Condensed milk with sugar</i>	40,4	33,4	39,3	40,7	41,1	102
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė / <i>Fermented or acidified milk & cream</i>	15,2	16,6	36,8	52,9	70,1	461
040310	Jogurtas / <i>Yogurt</i>	2,3	2,7	13,2	24,7	34,2	1487
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų / <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	61,0	83,2	95,2	115,4	148,3	243
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos / <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	39,8	33,5	36,9	58,7	83,2	209
0406	Varškė ir sūris / <i>Curd & cheese</i>	647,9	716,0	813,4	954,0	934,5	144
040610	Šviežias sūris ir varškė <i>Fresh cheese & curd</i>	252,9	293,7	333,1	436,4	427,1	169

KN kodas CN code	Produktai / Products	2009	2010	2011	2012	2013	2013, palyginti su 2009, % compared to 2009, %
040690	Kiti sūriai / Other cheese	391,5	416,6	467,9	501,9	487,8	125
210500	Valgomieji ledai / Ice cream	34,4	42,3	46,3	54,7	74,0	215
350110	Kazeinas / Casein	3,2	0,03	0,3	0,0	0,0	...
170211-19	Pieno cukrus / Milk sugar	12,0	18,1	44,2	53,8	47,4	395

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Pagrindinės pieno produktų eksporto šalys buvo ES valstybės ir Rusija. 2013 metais į ES šalis buvo išvežta 63 proc. pieno ir jo produktų, į Rusiją – 27 proc., o į visas kitas šalis – 10 proc. (2.16 pav.). 2009 metais atitinkamai buvo eksportuota 64 proc., 30 proc. ir 6 proc.

2.16 pav. Pieno produktų eksporto struktūra pagal šalių grupes 2013 metais

Fig. 2.16. Structure of dairy products export by country group in 2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Eksportuotų pieno produktų kainos 2013 metų gruodį, palyginti su 2008-ųjų tuo pačiu mėnesiu, padidėjo 68 proc. Kainų kitimo tendencijos analizuojamuoju laikotarpiu buvo panašios kaip ir vidaus rinkoje, tik kainų šuoliai ar kritimas daug didesni. 2010 ir 2013 metais pieno produktų eksporto kainos kilo ypač sparčiai, o 2012 metais patyrė didelius svyravimus: I pusmetį sumažėjo 9 proc., o II – išaugo 17 proc.

Rinkos reguliavimo priemonės. Lietuvoje, kaip ir visoje ES, veikia pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonės bei pieno gamybos kvotų sistema.

2004 metais Lietuvai buvo patvirtinta 1647 tūkst. t bendroji nacionalinė pieno gamybos kvota: 1280 tūkst. t pardavimo perdirbti ir 367 tūkst. t tiesiogiai vartoti. Nuo 2006–2007 kvotos metų (kvotos metai prasideda balandžio 1 d. ir baigiasi kitų metų

kovo 31 d.) ji padidinta 57,9 tūkst. t, nuo 2008–2009 kvotos metų – 2 proc. – iki 1739 tūkst. t, paskui kasmet didinama 1 proc. Gauta kvota yra pakankama ir nevaržo prekinės pieno gamybos (2.23 lentelė).

2.23 lentelė. Nacionalinės pieno gamybos kvotos vykdymas 2008–2014 metais, proc.

Table 2.23. Fulfilment of national milk production quota in 2008–2014, per cent

Kvotos metai <i>Quota year</i>	Pardavimo perdirbti kvota <i>Quota for processing</i>	Pardavimo tiesiogiai vartoti kvota <i>Quota for direct consumption</i>
2008–2009	84	56
2009–2010	75	61
2010–2011	77	58
2011–2012	79	54
2012–2013	79	51
2013–2014	78	

Šaltinis: NMA [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.nma.lt/index.php/parama/kvotos/pieno-kvotos/statistika/1498>>.

Už 2008–2009 kvotos metais parduotą kvotinį pieną pieno gamintojams buvo paskirstyta 118,8 mln. Lt atsietųjų papildomų nacionalinių tiesioginių išmokų. Už 2009–2010 kvotos metais parduotą kvotinį pieną apskaičiuota 117,4 mln. Lt tiesioginių išmokų ir papildomai 10,6 mln. Lt ES išmokų išmokėta pieno gamintojams, nukentėjusiems nuo pieno sektoriaus krizės. Už 2010–2011 kvotos metais parduotą kvotinį pieną pieno gamintojams skirta ir išmokėta 93,4 mln. Lt atsietųjų nacionalinių tiesioginių išmokų, už 2011–2012-aisiais – 91,65 mln. Lt ir už 2012–2013 kvotos metais – apie 40,7 mln. Lt.

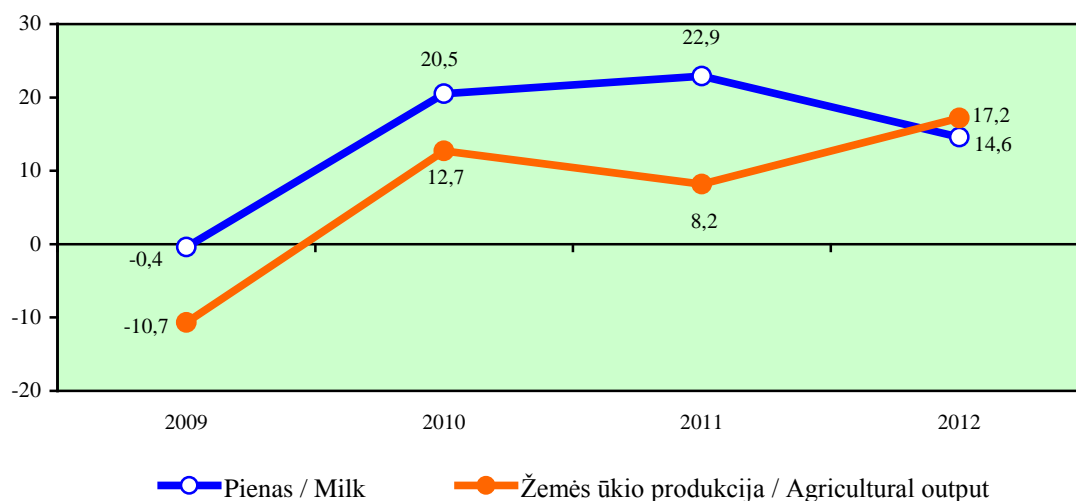
2009–2013 metų laikotarpiu pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonių pagalba daugiausia buvo naudojamos krizės paliestais 2009 metais, kadangi minėtos priemonės ir yra skirtos paremti pieno sektorių iškilus sunkumams. Plačiausiai buvo naudojamos eksporto kompensacijomis ir intervenciniais pirkimais. Nors nuo 2007 metų liepos ES eksporto į trečiąsias šalis kompensacijos buvo panaikintos, tačiau 2009 metais jų mokėjimas atnaujintas ir pieno produktų eksportuotojams išmokėta 17,55 mln. Lt eksporto kompensacijų, iš jų Lietuvos įmonėms – 13,95 mln. Lt. 2010 metais išmokėta tik 3,4 mln. Lt eksporto kompensacijų, nes dėl padidėjusių kainų kompensacijos vėl buvo nutrauktos. 2011 metais išmokėta 0,05 mln. Lt eksporto kompensacijų, o 2012–2013 metais kompensacijos nemokėtos.

2009 metais pieno perdirbimo įmonės pirmą kartą pasinaudojo intervencinių sviesto ir lieso pieno miltelių pirkimų priemone, nes pieno produktų kainos užsienio rinkose buvo labai kritusios. Iki tol intervenciniai pirkimai nevyko, nes neatsirado pieno perdirbimo įmonių, norinčių parduoti savo produkciją į intervencinius sandėlius. Į intervencinius sandėlius buvo supirkta 1,84 tūkst. t sviesto ir 10,34 tūkst. t lieso pieno miltelių. 2010 metais – 12,18 tūkst. t intervencinių pieno produktų, o 2011 metais – 6,0 tūkst. t.

2009 metais buvo pasinaudota ir privataus sviesto saugojimo parama. Buvo paremtas 21 t sviesto privatus saugojimas.

Ekonominiai rodikliai. Pieno gamyba specializuotuose ūkininkų pienininkystės ūkiuose 2009–2012 metais buvo pelninga, tačiau jeigu ne subsidijos, būtų patirta nuostolių. Pagal ŪADT respondentinių ūkių duomenis ūkininkų ūkių, kurių pagrindines pajamas sudarė pajamos už pieną, pelningumas (grynasis pelnas ir subsidijos, tenkančios 1 Lt pardavimo pajamų) 2009 metais buvo 48 proc., o be subsidijų – 27 proc. nuostolio. 2012-aisiais pelningumas sumažėjo iki 26 proc., įskaitant subsidijas, o be subsidijų patirtas 22 proc. nuostolis.

Pieno gamyba buvo pelninga ŽŪB bei įmonėse, išskyrus 2009 metus, kai patirta 0,4 proc. nuostolių (2.17 pav.). Pieno gamyba ŽŪB ir įmonėse – viena pelningesnių ūkio šakų. Atotrūkis nuo vidutinio žemės ūkio produkcijos realizavimo pelningumo 2011 metais siekė net 14,7 proc. punkto. Tačiau 2012-aisiais pirmą kartą nuo 2000 metų vidutinis žemės ūkio produkcijos pelningumas 2,6 proc. punkto aplenkė pieno gamybos pelningumą.

2.17 pav. Pieno ir visos žemės ūkio produkcijos pelningumas be subsidijų žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2009–2012 metais, proc.

Fig. 2.17. Profitability (without subsidies) of milk and total agricultural output in agricultural companies and enterprises in 2009–2012, per cent

Šaltiniai: Žemės ūkio bendrovių ir kitų žemės ūkio įmonių oficialios statistikos formos 2009–2012. – ŽŪIKVC [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=533>>.

Pieno gamybos pelningumui 2009–2012 metais didžiausios įtakos turėjo pieno supirkimo kainų svyravimas. 2009 metais, pastebimai smukus supirkimo kainai, ir pieno gamyba buvo nuostolinga. Ta pati priežastis lėmė pieno gamybos pelningumo sumažėjimą 2012 metais. Vidutinė realizuoto pieno gamybos savikaina ŽŪB ir įmonėse 2009 metais buvo 643 Lt/t, skaičiuojant įskaitomuoju svoriu, o 2012 metais padidėjo iki 755 Lt/t, t. y. 17 proc. Natūralaus pieno savikaina 2012 metais, palyginti su 2009-aisiais, dėl pasikeitusių pieno sudėties rodiklių išaugo šiek tiek mažiau – 14 proc.

Vilniaus vertybinių popierių biržos sąrašuose esančių keturių didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių grupių veikla 2009–2013 metais buvo pelninga (2.24 lentelė). 2013 metais pelningumas siekė 3,1 proc.

**2.24 lentelė. Didžiausių pieno perdirbimo įmonių grynas pelningumas
2009–2013 metais, proc.**

Table 2.24. Net profitability of major dairy enterprises in 2009–2013, per cent

Rodiklis / Indicator	2009	2010	2011	2012	2013
Grynasis pelningumas Net profitability	2,6	4,0	3,1	3,9	3,1

Šaltinis: NASDAQ OMX [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=reports>>.

2009 metais perdirbimo įmonių pelningumą didino atnaujintas eksporto kompensacijų mokėjimas, o 2010–2011 metais – pakilusios pasaulinės pieno produktų kainos. 2013 metais pelningumui tam tikros įtakos turėjo metų pabaigoje uždraustas pieno produktų eksportas į Rusiją.

3.3. Mėsa

3.3. Meat

Mėsos produktai yra svarbi suderintos mitybos dalis, kuri lietuvių racione užima svarbią vietą. 2013 metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 74 kg mėsos ir jos produktų. Sveikos mitybos požiūriu šis kiekis jau viršija rekomenduojamas normas (90 g mėsos per dieną), tačiau lietuvių tauta jau nuo seno vartoja daug daugiau mėsos. Didesnį vartojimą skatino ir tradicijos auginti gyvulius, kuriems Lietuvos klimatas priimtinas. Praėjusio šimtmečio devintajame dešimtmetyje gyvulių buvo auginama tris kartus daugiau nei dabar. Gyvulių skaičius mažėja, tačiau šalies apsirūpinimas jais išlieka gana didelis. Išimtis – kiaulininkystės sektorius, kuris šalies vartotojų poreikių nesugeba patenkinti.

Gyvulių auginimas. Per 2009–2013 metus galvijų, melžiamų karvių, kiaulių, skaičius mažėjo, o paukščių ir avių – didėjo (2.25 lentelė).

2.25 lentelė. Gyvulių ir paukščių skaičius 2009–2013 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.25. Number of livestock and poultry in 2009–2013 (at the end of the year), thousand

Gyvulių rūšys Kind of animals	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Galvijai / Cattle	759,4	748,0	752,4	729,2	713,6	-6,0
iš jų melžiamos karvės of which dairy cows	374,6	359,8	349,5	331,0	316,7	-15,5
Kiaulės / Pigs	928,2	929,4	790,3	807,5	754,6	-18,7
Paukščiai / Poultry	9308,7	9466,3	8921,2	9085,6	9761,6	4,9
Avys / Sheep	52,5	58,5	60,4	82,8	99,6	89,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Galvijai. ŽŪIKVC duomenimis, 2013 metų pabaigoje Lietuvoje galvijus augino 75,2 tūkst. ūkių, t. y. trečdaliu mažiau nei prieš penkerius metus (2.26 lentelė). Vidutinis ūkio dydis dar labai mažas. Lietuvoje vienam ūkiui teko vidutiniškai 8,5 galvijo, o ES šalyse – 34. Mažesni ūkiai – tik Rumunijoje ir Bulgarijoje. Daugiausia galvijų laiko Šilalės, Alytaus, Kelmės ir Raseinių ūkininkai.

2.26 lentelė. Galvijų ūkių skaičius 2009 ir 2013 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.26. Farms by number of cattle in 2009 and 2013 (at the end of the year), thousand

Galvijų skaičius ūkyje, vnt. / Number of cattle per farm, heads	2009		2013	
	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle
1–2	70,0	94,0	37,4	52,5
3–5	22,8	84,0	17,6	65,8
6–10	9,9	74,4	9,2	69,9
11–20	5,6	81,2	5,3	76,6
21–30	1,8	45,4	1,9	46,2
31–50	1,5	58,0	1,6	64,3
51–100	1,1	73,6	1,3	90,8
101–150	0,3	34,9	0,4	47,0
≥151	0,3	150,1	0,5	197,1
Iš viso / Total	113,3	695,6	75,2	710,3
Vidutiniškai / Average		6,1		9,4

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvoje per 2009–2013 metų laikotarpį ūkių skaičius iki 30 galvijų sumažėjo trečdaliu. Vidutiniškai vieno ūkio dydis (9,4 galvijo) yra 1,5 karto didesnis nei 2009 metais.

Per 2009–2013 metų laikotarpį grynaveislių mėšinių galvijų skaičius išaugo daugiau kaip 2 kartus. 2013 metų pabaigoje Lietuvoje augo 19,9 tūkst. grynaveislių mėšinių ir 103,6 tūkst. mėšinių mišrūnų veislių galvijų. Iš grynaveislių labiausiai paplitę limuzinų, šarolė ir abrakų veislės. Tačiau daugiausia auginama mišrūnų. Daugiausia mėšinių galvijų laiko Šilalės, Alytaus, Šilutės ir Kelmės ūkininkai.

Kiaulės. 2013 metų pabaigoje Lietuvoje buvo laikoma 754,6 tūkst. kiaulių, iš jų veislinių paršavedžių – 48,5 tūkst. (2.27 lentelė). 2013 metais kiaulių augintojai užaugino apie 1,4 mln. kiaulių, iš kurių 345 tūkst. eksportavo, o 1050 tūkst. paskerdė. Per 2009–2013 metus kiaulių skaičius sumažėjo 18,7 proc. Daugiausia kiaulių augina Panevėžio, Kelmės, Jurbarko ir Radviliškio rajonų ŽŪB ir įmonės.

2.27 lentelė. Kiaulių skaičius pagal grupes 2009 ir 2013 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.27. Number of pigs by group in 2009 and 2013 (at the end of the year), thousand

Kiaulių grupės / Group of pigs	2009	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Kiaulių, iš viso / Pigs, total	928,2	754,6	-18,7
paršeliai iki 20 kg / piglets up to 20 kg	229,0	126,9	-44,6
paršeliai 20–50 kg / piglets 20–50 kg	202,2	208,0	2,9
penimos kiaulės 50–80 kg <i>fattening pigs 50–80 kg</i>	204,4	187,5	-8,3
penimos kiaulės 80–110 kg <i>fattening pigs 80–110 kg</i>	152,9	119,4	-11,9
penimos kiaulės daugiau kaip 110 kg <i>fattening pigs over 110 kg</i>	55,0	53,0	-3,6
veislinės paršavedės / pedigree sows	67,9	48,5	-28,6
kuiliai / boars	1,3	0,8	-38,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Avys. ŽŪIKVC duomenimis, 2013 metų pabaigoje 7,4 tūkst. ūkiuose buvo auginama 100 tūkst. avių. Per 2009–2013 metus avių skaičius išaugo dvigubai (2.28 lentelė). Tokį didėjimą paskatino nauja tiesioginių išmokų tvarka už pievas nederlingose žemėse, kur norint jas gauti, reikia auginti gyvulius.

2.28 lentelė. Ūkiai pagal avių skaičių 2009 ir 2013 metų pabaigoje

Table 2.28. Farms by number of sheep in 2009 and 2013 (at the end of the year)

Avių skaičius ūkyje <i>Number of sheep per farm</i>	2009		2013	
	ūkiai <i>farms</i>	avys <i>sheep</i>	ūkiai <i>farms</i>	avys <i>sheep</i>
1–2	1782	2569	2061	3112
3–5	993	3726	1819	7084
6–10	532	4004	1384	10643
11–20	352	5198	1064	15551
21–30	152	3766	435	10893
31–50	151	5788	310	11846
51–100	96	6516	192	13221
101–150	24	3058	54	6551
≥151	38	18336	46	21281
Iš viso / Total	4120	52961	7365	100182
Vidutiniškai / Average		13		14

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Per 2012 metus paskersta apie 27 tūkst. avių, 8 tūkst. ėriukų, 15 tūkst. ožkų. Daugiausia avių ir ožkų auginama Anykščių, Molėtų, Alytaus ir Ignalinos rajonų ūkininkai.

Paukščiai. Statistikos departamento duomenimis, 2013 metų pabaigoje Lietuvoje buvo auginama beveik 9,8 mln. paukščių (2.29 lentelė). Vištos sudaro 98,6 proc. paukščių. Beveik trečdalį vištų sudaro dedeklės. Per 5 metų laikotarpį vištų skaičius padidėjo 8,8 proc., o dedeklių sumažėjo 15,8 proc.. Labiausiai sumažėjo kalakutų ir žąsų.

2.29 lentelė. Paukščių skaičius 2009 ir 2013 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.29. Number of poultry in 2009 and 2013, thousand

Paukščiai / Poultry	2009	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Vištos, iš viso / Hens, total	8840,9	9620,8	8,8
Vištos dedeklės / Laying hens	3659,1	3079,2	-15,8
Žąsų / Geese	32,5	11,4	-65,0
Antys / Ducks	33,5	35,5	6,0
Kalakutai / Turkeys	194,0	85,7	-55,8
Kiti paukščiai / Other	6,5	8,2	26,2
Iš viso / Total	9107,5	9761,6	7,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Mėsos gamyba. Išankstiniais duomenimis, 2013 metais visuose ūkiuose pagaminta 251,4 tūkst. t gyvulių ir paukščių skerdenos. Daugiau nei 43 proc. – kiaulienos ir 38 proc. – paukštienos (2.30 lentelė).

2.30 lentelė. Mėsos (skerdenos) gamyba 2009–2013 metais, tūkst. t

Table 2.30. Meat production (carcasses) in 2009–2013, thousand tonnes

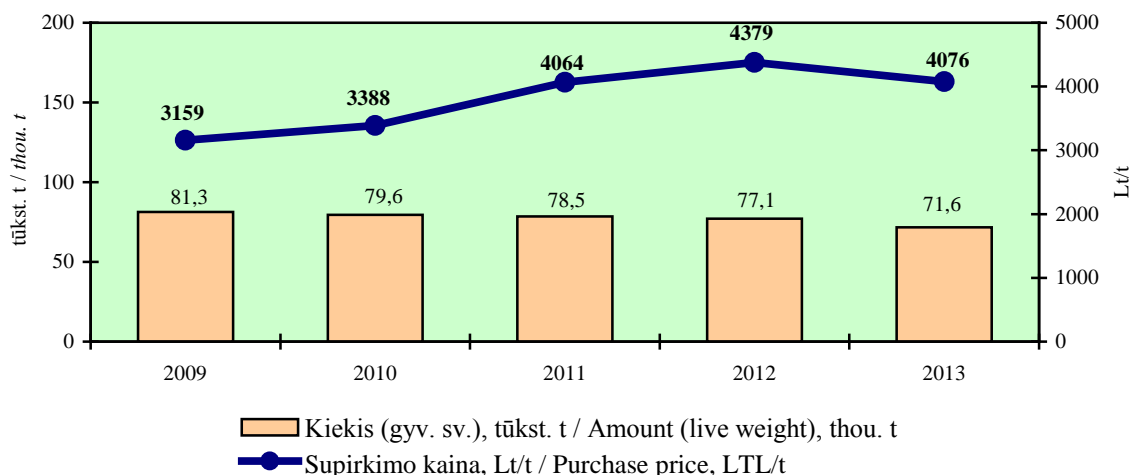
Mėsos rūšis Kind of meat	2009	2010	2011	2012	2013*	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Mėsa, iš viso / Meat, total	198,9	221,2	224,0	231,2	251,4	26,4
Kiauliena / Pork	70,9	86,1	88,5	92,8	108,7	53,3
Paukštiena / Poultry meat	74,7	81,1	83,9	88,3	96,3	28,9
Galvijiena / Beef	54,6	52,4	50,2	48,6	44,8	-17,9
Aviena / Sheep meat	0,8	0,7	0,6	0,7	0,8	0,0

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculations.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2012. Vilnius: Statistikos departamentas, 2013. ISSN 2029-3658.

2013 metais supirkta 262 tūkst. t gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio), 7,3 proc. daugiau nei 2012-aisiais.

Mėsos perdirbimo įmonės, skerdyklos supirko 134 tūkst. galvijų (8,8 proc. mažiau nei 2012 m.) ir gavo 34,4 tūkst. t skerdenos. 2013-aisiais vidutinė galvijų supirkimo kaina buvo 6,9 proc. mažesnė nei 2012 metais (2.18 pav.), nes mažėjo jautienos eksporto į Rusiją apimtys.

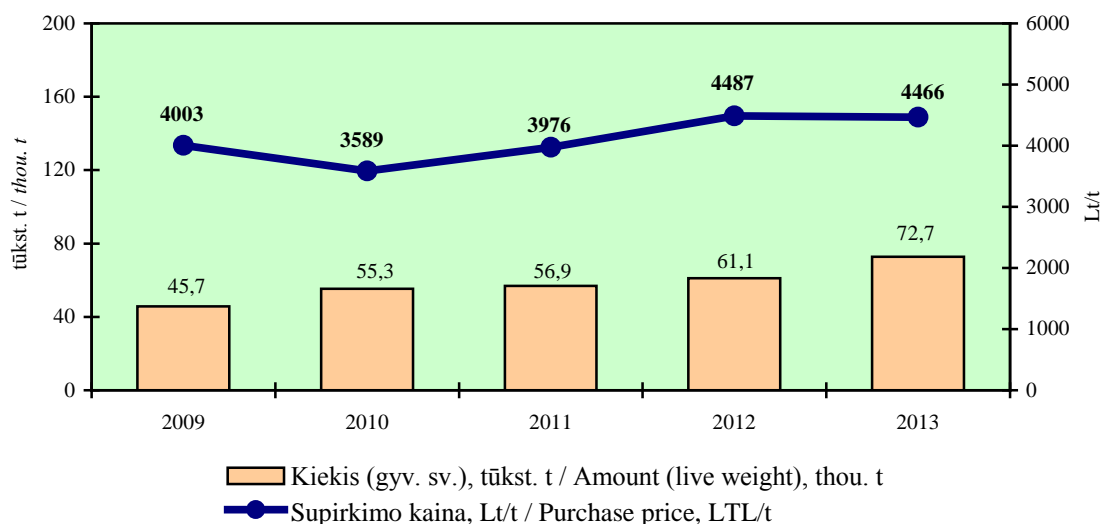
2.18 pav. Galvijų supirkimas ir vidutinė kaina 2009–2013 metais
Fig. 2.18. Amount purchased and average price of cattle in 2009–2013

Šaltinis: Statistikos departamento ir ŽŪIKVC duomenys.

Metų pabaigoje (50-ąją savaitę) O₂ klasės bulių supirkimo kaina Lietuvoje buvo 22,6 proc. mažesnė už vidutinę kainą ES šalyse ir lenkė tik Latvijos ir Vengrijos šalių kainas.

Nors karvių skaičius kiekvienais metais mažėja apie 5 proc., tačiau gimusių veršelių skaičius (apie 300 tūkst.) rinkoje didina gyvulių pasiūlą labiau nei reikia bei mažina galvijų supirkimo kainas.

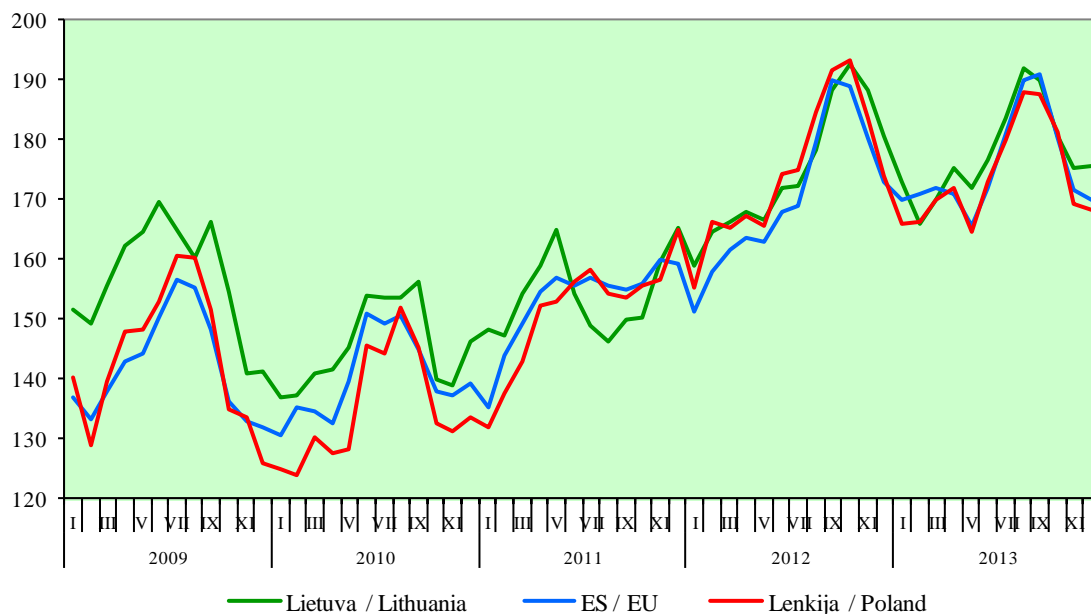
Per 2013 metus skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 663 tūkst. visuose ūkiuose užaugintų kiaulių. 2013 metais vidutinė gyvų kiaulių supirkimo kaina buvo 0,5 proc. mažesnė nei 2012-aisiais (2.19 pav.).

2.19 pav. Kiaulių supirkimas ir vidutinė kaina 2009–2013 metais
Fig. 2.19. Amounts purchased and average price of pigs in 2009–2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais vidutinė kiaulių supirkimo kaina (616 Lt/100 kg skerdenos) buvo 1,7 proc. didesnė nei 2012-aisiais. ES šalyse 2013 metais kiaulių E kategorijos skerdenų vidutinės supirkimo kainos buvo analogiškos 2012 metams. ES, Lenkijos ir Lietuvos kainų tendencijos buvo panašios (2.20 pav.).

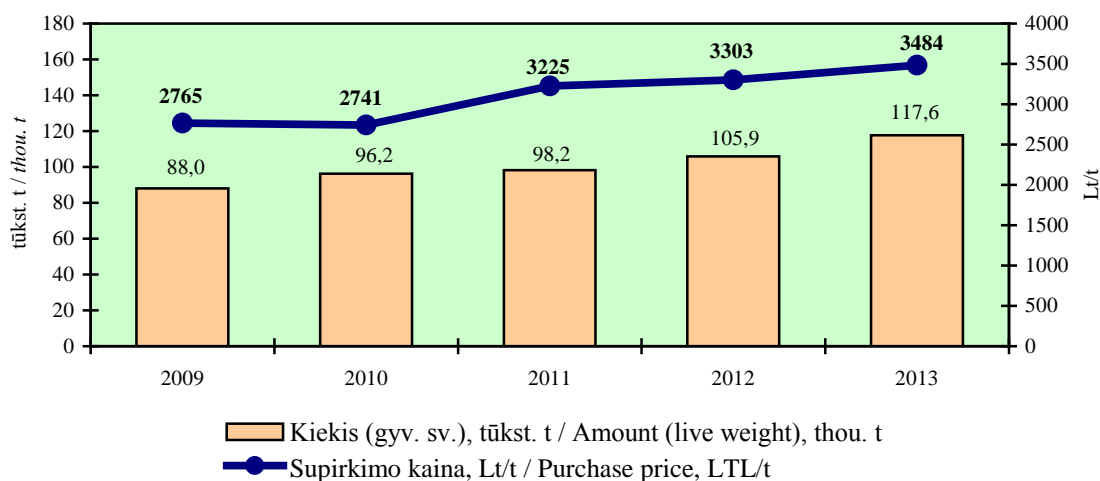

2.20 pav. Kiaulių (E kategorijos skerdenos) supirkimo kaina Lietuvoje, Lenkijoje ir ES 2009–2013 metais, eurai/100 kg

Fig. 2.20. Purchase prices of pigs (carcass grade E) in Lithuania, Poland and EU in 2009–2013, EUR per 100 kilogram

Šaltinis: Europos Komisijos duomenys.

2013 metais paskersta 46,8 mln. paukščių (7,8 proc. daugiau nei 2012 m.). 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, vidutinė paukštienos supirkimo kaina buvo apie 5,5 proc. aukštesnė nei 2012-aisiais (2.21 pav.).

2.21 pav. Paukščių supirkimas ir vidutinė kaina 2009–2013 metais

Fig. 2.21. Amounts purchased and average price of poultry in 2009–2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vidaus rinka. Šalies rinkoje 2013 metais buvo parduota 281,1 tūkst. t mėsos ir mėsos gaminių už 2,1 mlrd. Lt (2.31 lentelė). Per 5 metus didelių struktūrinių mėsos produktų pardavimų pasikeitimų neįvyko. Po krizės laikotarpio 2012–2013 metais mėsos vartojimas nusistovėjo ir pasiekė prieškrizinį laikotarpį.

2.31 lentelė. Mėsos ir jos produktų pardavimas vidaus rinkoje 2009 ir 2013 metais
Table 2.31. Sales of meat and meat products in the domestic market in 2009 and 2013

Gaminiai / Products	2009		2013	
	kiekis, tūkst. t <i>quantity, thou t value, LTL mill.</i>	vertė, mln. Lt <i>value, LTL mill.</i>	kiekis, tūkst. t <i>quantity, thou t value, LTL mill.</i>	vertė, mln. Lt <i>value, LTL mill.</i>
Mėsa ir subproduktai <i>Meat and sub-products</i>	100,2	649,2	100,9	724,0
Paukštiena ir subproduktai <i>Poultry meat and sub-products</i>	41,3	226,7	56,5	306,7
Mėsos gaminiai <i>Meat products</i>	105,2	908,2	102,2	921,9
Importuoti mėsos gaminiai <i>Imported meat products</i>	21,9	122,7	21,5	147,6
Iš viso / Total	268,6	1906,8	281,1	2100,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

LAEI skaičiavimais, 2013 metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 74 kg mėsos ir jos produktų (įskaitant I ir II kategorijos subproduktus). Palyginti su 2012-aisiais – 1 kg daugiau (2.32 lentelė).

2.32 lentelė. Mėsos produktų suvartojimas vienam gyventojui 2009–2013 metais, kg
Table 2.32. Per capita consumption of meat products in 2009–2013, kilograms

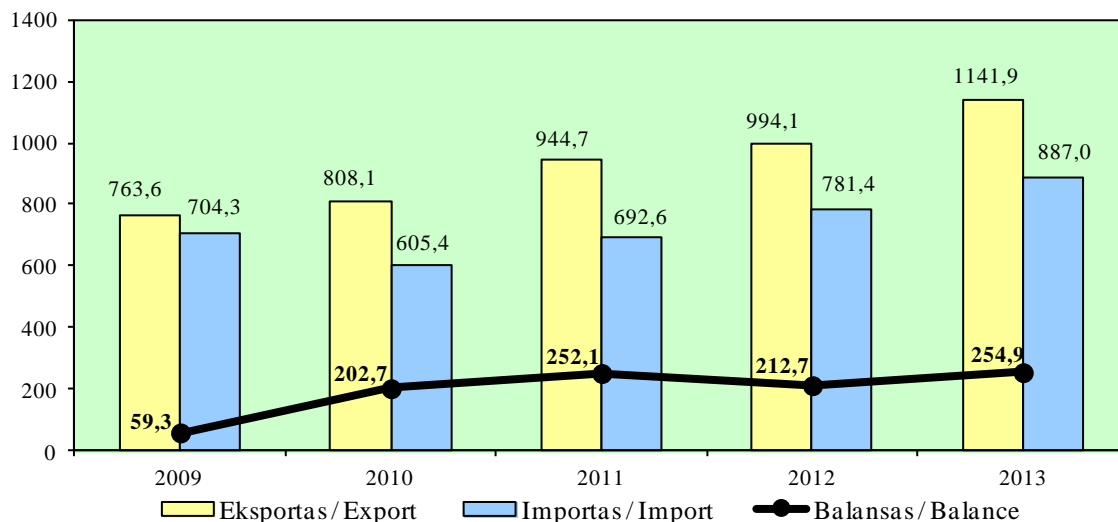
Mėsos rūšis / Meat by kind	2009	2010	2011	2012	2013*	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Mėsa, iš viso / Meat, total	72	70	69	73	74	2,8
iš jos: / of which:						
jautiena / beef	5	4	4	4	4	–20,0
kiauliena / pork	42	41	42	44	43	2,4
paukštiena / poultry	22	21	21	23	25	13,6
I ir II kategorijos subproduktai <i>sub-products, category I and II</i>	2	3	2	2	2	0,0

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658.

Nežymiai didėja paukštienos vartojimas, nes ši mėsa pigiausia ir sveikiausia vartoti. Tačiau kiauliena išlieka populiariausia, nors didesnę pusę jos dėl stygiaus importuojame kiaulienos ar kiaulių pavidalu.

Užsienio prekyba. Lietuvos mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2013 metais buvo teigiamas (2.22 pav.). Per metus eksporto apimtys padidėjo 15 proc., o importo – 14 proc. Per 2009–2013 metų laikotarpį 2,4 karto padidėjo paukštienos eksportas, kuris 2013 metais buvo didžiausias (301 mln. Lt).

2.22 pav. Mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2009–2013 metais, mln. Lt

Fig. 2.22. Foreign trade balance of meat and livestock in 2009–2013, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais eksportuota 25 tūkst. t galvijienos (2.33 lentelė), iš jos – 21 tūkst. t skerdenos. Pagrindiniai pirkėjai – Rusija (38 proc.), ES šalys – Italija, Nyderlandai ir Švedija. Kiaulienos daugiausia pirkė Rusija, Baltarusija ir Latvija, o paukštienos – ES šalys: Nyderlandai, Latvija, Estija ir Jungtinė Karalystė.

Daugiausia iš gyvų gyvulių eksportuota kiaulių – į Lenkiją. Veršelių išvežta apie 100 tūkst., daugiausia – į Nyderlandus ir Lenkiją.

2.33 lentelė. Mėsos* eksportas pagal rūšis 2009–2013 metais, tūkst. t

Table 2.33. Meat exports by kind in 2009–2013, thousand tonnes*

Mėsos rūšys / Meat by kind	2009	2010	2011	2012	2013**
Mėsa, iš viso / Meat, total	71,4	87,3	110,0	118,6	128,1
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	29,7	31,7	31,1	30,0	25,0
kiauliena / pork	12,9	15,3	23,2	27,6	41,0
paukštiena / poultry	22,4	29,1	35,9	44,3	48,5

* Įskaitant mėsos produktus, perskaičiuotus į mėsą / Including meat products converted into meat.

** LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2012. Vilnius: Statistikos departamentas, 2013. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

Pagrindinę mėsos importo dalį sudaro kiauliena (2.34 lentelė). Per 2013 metus importuota daugiau nei 84 tūkst. t kiaulienos, daugiausia – iš Lenkijos, Belgijos ir Vokietijos. 2013 metais du trečdalius paukštienos įvežta iš Lenkijos.

2.34 lentelė. Mėsos* importas pagal rūšis 2009–2013 metais, tūkst. t
Table 2.34. Meat imports by kind in 2009–2013, thousand tonnes*

Mėsos rūšys / <i>Meat by kind</i>	2009	2010	2011	2012	2013**
Mėsa, iš viso / <i>Meat, total</i>	133,1	114,5	128,4	131,7	150,5
iš jos: / <i>of which:</i>					
jautiena / <i>beef</i>	2,9	3,4	3,4	2,3	2,4
kiauliena / <i>pork</i>	95,6	78,5	83,2	85,4	84,4
paukštiena / <i>poultry</i>	26,1	21,6	25,2	32,3	34,2

* Įskaitant mėsos produktus, perskaičiuotus į mėsą / *Including meat products converted into meat.*

** LAEI skaičiavimai / *LIAE calculation.*

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2012. Vilnius: Statistikos departamentas, 2013. ISSN 2029-3658;
Statistikos departamento duomenys.

Gyvulininkystės sektorius Lietuvoje paskelbtas prioritetiniu, nes vis mažiau yra norinčių auginti gyvulius. Kiaules ir kiaulieną dėl šios mėsos trūkumo tenka įsivežti iš kitų šalių. Lietuvos gyventojas per metus suvartoja daugiau nei 74 kg mėsos, 20 proc. mažiau, nei suvalgo vidutinis ES gyventojas. Tačiau ES senbuviai keičia savo mitybos įpročius, vis dažniau mėsą keisdami žuvimi ar augalinės kilmės maisto produktais. Tad pagrindinis prioritetas gyvulininkystės tikslas būtų išsaugoti esamas gyvulių bandas, o kiauliu – net padidinti, tačiau nebeskatinti didesnio mėsos vartojimo.

3.4. Cukriniai runkeliai

3.4. Sugar beet

Pasaulyje pagaminama apie 160–165 mln. t cukraus: apie 20 proc. – iš cukrinių runkelių ir apie 80 proc. – iš cukranendrių. Europoje pagaminama apie 19 proc. pasaulinio cukraus kiekio.

Lietuva – viena iš 20-ies ES šalių, 2013 metais auginusių cukrinius runkelius. Mūsų šalyje išauginti cukriniai runkeliai tesudaro 0,7 proc. ES šalių šios žemės ūkio kultūros derliaus.

Lietuvoje cukraus sektorius buvo pertvarkytas pagal ES reikalavimus. Pertvarkos tikslas – sukurti konkurencingą sektorių. Ji įgyvendinama ir auginant cukrinius runkelius, ir juos perdirbant. Siekdama išvengti cukraus pertekliaus, ES visoms valstybėms narėms, gaminančioms cukrų, mažino jo gamybos kvotą. 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 318/2006 dėl bendrojo cukraus sektoriaus rinkų organizavimo nurodoma, kad ES valstybių cukraus gamybos kvota yra 17,44 mln. t, o 2008 m. birželio 6 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 510/2008 nustatė 13,47 mln. t kvotą. Tokio dydžio kvota nustatyta ir 2012–2013 cukraus prekybos metams (nuo liepos 1 d. iki kitų metų rugsėjo mėn. 30 d. imtinai). Pagal tarptautinius įsipareigojimus ES užsienio rinkose gali parduoti apie 1,5 mln. t virškvotinio cukraus.

Stodama į ES Lietuva suderėjo 103,01 tūkst. t baltojo cukraus gamybos kvotą, atitinkančią to laikotarpio šalies cukraus poreikį.

2007 m. spalio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1234/2007, nustatantis bendrą žemės ūkio rinkų organizavimą ir kai kuriems žemės ūkio produktams taikomas nuostatas, ir 2009 m. kovo 6 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 183/2009, iš dalies keičiantis Tarybos reglamento (EB) Nr. 1234/2007 VI priedą dėl kvotų patikslinimo cukraus sektoriuje, 2009–2010 prekybos metams Lietuvai, kaip ir kitoms ES šalims, sumažino viršutinę cukraus gamybos ribą. Lietuvai 2006–2007 prekybos metais buvo skirta 94,2 tūkst. t, 2007–2008 metais – 96,0 tūkst. t, vėlesniais metais – po 90,3 tūkst. t baltojo cukraus gamybos metų kvota.

Auginimas. Lietuvoje yra susiformavę cukrinių runkelių auginimo arealai. Statistikos departamento duomenimis, visų pasėlių struktūroje cukrinių runkelių (perdirbti) plotų dalis vidutiniškai sudaro apie 1,6 proc., ūkininkų ir šeimos ūkių dalis – 1,3 proc. Šalyje pakanka tinkamų cukriniams runkeliams auginti plotų, kurie leidžia pasiekti 50–60 t/ha ir didesnę derlingumą.

Uždarius du cukraus fabrikus, gerėjant cukrinių runkelių kokybės rodikliams 2011 ir 2012 metais iš dalies keitėsi įprasti cukrinių runkelių auginimo arealai. Minėtais metais cukrinių runkelių kiekį padidino Kėdainių, Kauno, Raseinių, Kalvarijos savivaldybių cukrinių runkelių augintojai, kurie išaugina daugiausia cukrinių runkelių. Tačiau Joniškio, Panevėžio, Pakruojo, Akmenės, Šiaulių ir kai kurių kitų rajonų savivaldybių augintojai juos sumažino. Dalyje rajonų išvis atsisakyta auginti cukrinius runkelius arba jų išauginta labai mažai.

Daugiausia cukrinių runkelių auginama Vidurio Lietuvoje, kur tam tinkamiausios dirvos. Lietuvoje cukrinių runkelių nuimtas plotas per analizuojamąjį laikotarpį padidėjo 1,6 proc. iki 17,6 tūkst. ha 2013-aisiais (2.35 lentelė). Tai pakankami plotai cukraus gamybos kvotai ir kitiems tikslams įvykdyti. Pažymėtina, kad pradėjus riboti cukraus gamybą, Lietuvos cukraus gamintojai kvotos įvykdyti negalėjo tik 2008 metais, kai cukrinių runkelių plotai buvo sumažėję iki 8,7 tūkst. ha. Dalį cukraus teko įsivežti iš kitų ES šalių.

2.35 lentelė. Cukraus gamybos rodikliai 2009–2013 metais

Table 2.35. Sugar production indicators in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013
Cukrinių runkelių plotas, tūkst. ha <i>Area under sugar beet crops, thou. ha</i>	15,1	15,4	17,7	19,2	17,6
Išauginta cukrinių runkelių perdirbti, tūkst. t <i>Harvest of sugar beet for processing, thou. t</i>	682,2	722,5	877,8	1003,2	967,1
Supirktų runkelių cukringumas, proc. <i>Sugar content in sugar beet procured, %</i>	17,24	16,15	17,28	17,40	17,53
Pagaminta cukraus iš viso per metus, tūkst. t <i>Total annual sugar production, thou. t</i>	105,6	100,6	136,9	148,3	152,3
Cukraus išėiga, proc. / <i>Sugar output, %</i>	15,9	13,9	15,6	14,8	15,7
Pagaminta cukraus iš cukrinių runkelių, t/ha <i>Sugar beet sugar production, t/ha</i>	7,0	6,5	7,8	7,7	8,7
Cukraus suvartojimas, skaičiuojant 1 gyventojui per metus, kg <i>Average annual sugar consumption per capita, kg</i>	31,3	27,0	29,3	30,1	...

Šaltiniai: cukraus fabrikų, Statistikos departamento, ŽŪM duomenys.

Per visą analizuojamąjį laikotarpį cukrinių runkelių derlingumas didėjo. 2009 metais jis buvo 45,1, 2010-aisiais – 46,9, 2011-aisiais – 49,9, 2012-aisiais – 52,3, 2013-aisiais – 54,9 t/ha. Skaičiuojant 1 ha cukrinių runkelių (perdirbti) pasėlių, 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, cukraus buvo pagaminta 23,7 proc. daugiau.

Cukrinių runkelių derlingumui įtakos turi gamtinės sąlygos, veislės ir agrotechnika. Prancūzijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Danijoje ir kai kuriose kitose Vakarų Europos šalyse, kuriose ilgesnį laikotarpį taikomos modernios auginimo technologijos ir cukrinių runkelių vegetacijos laikotarpis ilgesnis nei Lietuvoje, jų derlingumas yra didesnis. Tačiau pastaraisiais metais mūsų šalyje jis taip pat gerokai išaugo. Per analizuojamą laikotarpį pagerėjo kokybės rodikliai. Šaknų cukringumas 2013 metais 1,53 proc. punkto viršijo ES reglamentu nustatytą bazinį cukringumą (16 proc.).

Visi plotai apsėjami derlingų geros kokybės cukrinių runkelių veislių sėklomis iš Vakarų Europos šalių. Jos parenkamos atsižvelgiant į Lietuvos agroklimatą.

Sutartis su fabrikais dėl kvotinių cukrinių runkelių auginimo 2009 metais buvo sudarę 636, 2010-aisiais – 593, 2011-aisiais – 592, 2012-aisiais – 598, 2013-aisiais – 591 ūkio subjektas. Sutarčių skaičių kiekvienam cukraus fabrikui lėmė nustatyta ir koreguojama cukraus kvota, cukrinių runkelių derlingumas, skirtingas šaknų cukringumas.

Perdirbimas. Lietuvoje 2013 metais buvo dvi akcinės bendrovės, kurioms priklausė du cukraus fabrikai: AB „Nordic Sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“.

Siekiant padidinti cukraus išeigą, pagerinti jo kokybę, sumažinti gamybos sąnaudas, spręsti gamtosaugos problemas, Lietuvos cukraus fabrikai buvo modernizuojami. Buvusi AB „Danisco Sugar Kėdainiai“ (2009 m. pradžioje, pasikeitus savininkams, tapo AB „Nordic Sugar Kėdainiai“) dar iki 2008 metų cukrinių runkelių perdirbimo sezono pradžios rekonstravo fabriką ir padidino cukrinių runkelių perdirbimo pajėgumus iki 6 tūkst. t per parą. Vis dėlto Vakarų Europoje cukraus fabriku paros našumas apie 1,5 karto didesnis.

Reformuojant ES cukraus sektorių, buvo nustatyta ES cukraus gamybos restruktūrizavimo schema, pagal kurią ES cukraus fabrikams, atsisakantiems cukraus gamybos kvotos, numatyta skirti restruktūrizavimo paramą.

Kaip minėta, restruktūrizavus gamybą, Lietuvos fabriku kasmetinė cukraus gamybos kvota – 90,3 tūkst. t. Ši kvota paskirstyta dviem gamintojams: AB „Nordic Sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“, kurie pagamino atitinkamai 80 ir 20 proc. kvotinio cukraus. 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 318/2006 dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo leido ES valstybėms narėms įsigyti papildomą cukraus kvotą – Lietuvai nustatyta 8985 t. Papildomą 8100 t kvotą išpirkto UAB „Arvi cukrus“.

Pagal su ES suderėtą stojant į Bendriją kvotinio cukraus kiekį, priklausomai nuo runkelių šaknų cukringumo, maistui reikėtų supirkti 760–800 tūkst. t cukrinių runkelių.

Nuo 2010 iki 2013 metų kasmet buvo viršyta cukraus, pagaminto iš Lietuvoje išaugintų cukrinių runkelių, kvota. Pagal Tarybos reglamentą (EB) Nr. 318/2006 produkcijos perteklius ar jo dalis, viršijanti įmonės cukraus kvotą, gali būti laikoma kitų prekybos metų produkcijos dalimi.

Ekonomika. Cukrinių runkelių auginimas – pelningas verslas, ypač ūkiuose, kurių runkelių plotai didesni. Už cukrinius runkelius 2009-aisiais fabrikai augintojams išmokėjo 85,9 mln. Lt, 2010-aisiais – 83,1 mln. Lt, 2012-aisiais – 108,3 mln. Lt.

ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių oficialiosios statistikos formų suvestiniais duomenimis, cukrinių runkelių rentabilumas kasmet buvo aukštas – vidutiniškai 39–68 proc. 2009 metais ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse realizuotų cukrinių runkelių vienos tonos vidutinė savikaina buvo 93,87 Lt, 2010-aisiais – 97,24 Lt, 2011-aisiais – 104,42 Lt, 2012-aisiais – 84,16 Lt, 2013-aisiais – 96,12 Lt.

Europos Komisija, siekdama atpiginti cukraus gamybą, visoms cukrinius runkelius auginančioms valstybėms narėms mažino minimalią cukrinių runkelių supirkimo kainą (2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3158/2006): 2008–2009 prekybos metais – iki 27,83 euro/t (96,09 Lt/t), 2009–2010 prekybos metais ir vėliau – iki 26,29 euro/t (90,77 Lt/t). Pastaroji kaina nurodyta ir 2008 m. birželio 6 d. Komisijos reglamente (EB) Nr. 510/2008, iš dalies keičiančiame Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1234/2007. Kaina nustatyta už standartinės kokybės (16 proc. cukringumo) geros prekinės būklės runkelius. Daugumoje Lietuvos ūkių šie rodikliai būna geresni, todėl ir faktinė cukrinių runkelių kaina didesnė.

Pagal 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 319/2006 (iš dalies keičiantį reglamentą (EB) Nr. 1782/2003) Lietuvai nustatytos tiesioginės išmokos už kvotinį cukrų siekia 10260 tūkst. eurų (35,4 mln. Lt) per metus.

Cukrinių runkelių kokybė, cukraus kaina ir situacija rinkoje yra palankūs veiksniai Lietuvos cukrinių runkelių augintojams ir cukraus gamintojams.

3.5. Bulvės

3.5. Potatoes

Lietuvoje bulvių pasėlių plotai kasmet mažinami, o 2013 metais šaltas ir lietingas pavasaris, bulvių augimo laikotarpiu karšti ir sausi orai lėmė tik vidutinį bulvių derlių, kuris buvo mažiausias per pastaruosius penkerius metus. Nukastas derlius nesudaro net trečdaliao prieš dešimt metų buvusio derliaus. Mažėjant bulvių poreikiui vidaus rinkoje, mažėjo ir pasiūla. 2013 metais mažesnis bulvių derlius daugelyje ES šalių lėmė didesnes jų kainas.

Auginimas. Lietuvoje bulvių pasėlių dalis visų pasėlių struktūroje 2009–2013 metais mažėjo: 2009 metais sudarė 2,4 proc., o 2013-aisiais – tik 1,3 proc. Lietuvoje bulvių augintojai 2013 metais bulvių pasodino 10,9 proc. mažiau nei prieš metus (2.36 lentelė). Tai mažiausias plotas per pastaruosius dešimt metų. 2013 metų pavasarį šaltiems orams užsitęsęs bulvės Lietuvoje buvo pasodintos 2–3 savaitėmis vėliau nei įprastai. Derlingumas buvo 13,5 proc. mažesnis nei palankiais auginti bulves, labai derlingais 2012 metais. Sumažėjus pasėliams ir derlingumui, prikasta 22,5 proc. mažiau bulvių nei prieš metus. Per penkerius metus pasėliai ir derlius sumažėjo daugiau kaip trečdaliu.

2.36 lentelė. Bulvių pasėlių plotas, derlius ir derlingumas 2009–2013 metais

Table 2.36. Crop area, harvest and yield of potatoes in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Pasėlių plotas, tūkst. ha Crop area, thou. t	46,6	36,6	37,7	32,2	28,7	-38,4
Derlius, tūkst. t Total harvest, thou. t	662,5	476,9	587,7	549,9	426,1	-35,7
Derlingumas, t/ha Yield, t/ha	14,2	13,0	15,6	17,1	14,8	4,2

Šaltinis: Augalininkystė. Žemės ūkis [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2014 m. balandžio 8 d.].
Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

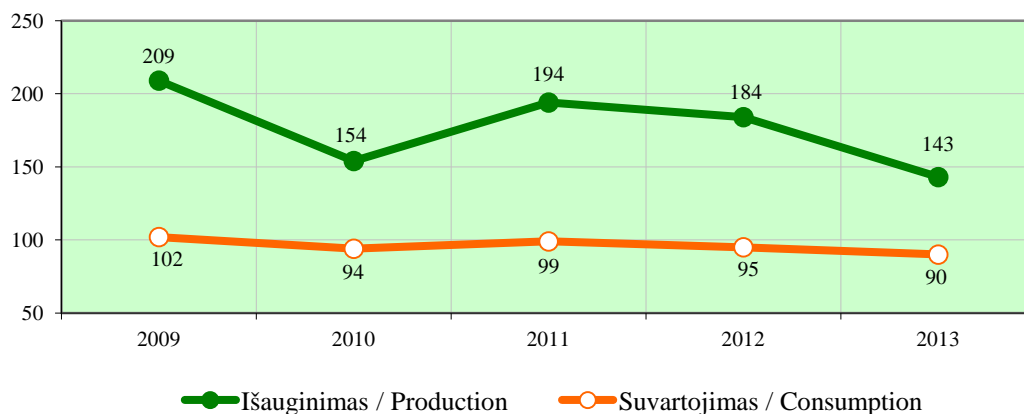
98,2 proc. bulvių užauginta ūkininkų ir šeimos ūkiuose (ankstyvųjų bulvių – 99,1 proc.). 2013 metais ankstyvosios bulvės sudarė 4,9 proc. pasėlių ir 5,1 proc. derliaus. Ankstyvųjų bulvių pasėlių plotas ir derlius per penkerius metus sumažėjo dar labiau nei vėlyvųjų – apie 43 proc.

Didesnį derlingumą lemia sertifikuota sėkla. Deja, Lietuvoje tokia sėkla apšodinama tik šiek tiek daugiau nei 2 proc. bulvių pasėlių. Be to, kasmet sertifikuotos sėklos paruošiama vis mažiau. 2012–2013 metams paruošta tik 2,3 tūkst. t, o iš viso bulvių sėklos poreikis – apie 100 tūkst. t.

Bulvių pasėlių plotai ES 2013 metais buvo 2,9 proc., o derlius – 4,4 proc. mažesni nei prieš metus, tačiau atskirose šalyse pasėlių plotai ir derliai pakito skirtingai. Bulvių plotai labiausiai buvo sumažinti Italijoje – 33,7 proc., Vengrijoje – 19,1 proc., Estijoje – 16,4 proc. Didžiausius bulvių pasėlių plotus turinti Lenkija juos sumažino 9,6 proc., tiek – ir Rumunija. Plotai šiose šalyse buvo mažiausi per pastaruosius penkerius metus. Kitos iš didžiausius plotus bulvėmis apšodinančių šalių – Vokietija, Prancūzija ir Nyderlandai – plotus padidino nežymiai, labiausiai – Prancūzija – 4,3 proc.

2013 metų pavasario orai nebuvo palankūs bulvių sodinimui ES šalyse. Dėl šalnų, žemos temperatūros, lietaus bulviasodis buvo pradėtas keliomis savaitėmis vėliau, pasėlius alino sausros ir derliaus nuėmimą daugelyje šalių sunkino perdziūvusios dirvos. Bulvių derlius labiausiai sumažėjo Lenkijoje – 29,9 proc., prikasta 2,7 mln. t mažiau nei prieš metus. Mažiau bulvių prikasta ir daugiausia bulvių ES užauginančioje Vokietijoje – 9,3 proc., arba beveik 1,0 mln. t. Šios pagrindinės bulvių augintojos jų prikastė mažiausiai per pastaruosius penkerius metus. Vienose iš daugiausia bulvių išauginančių šalių Rumunijoje ir Belgijoje derlius atitinkamai 31,3 ir 23,8 proc. didesnis, šiose šalyse nukasta po daugiau kaip 3,2 mln. t bulvių.

Rinka. Mažėjant bulvių plotams, mažėja ir sėklos poreikis, taip pat – ir bulvių sunaudojimas pašarams. Bulvių poreikis sėklai 2009–2013 metais sumažėjo daugiau kaip trečdaliu, o pašarams – per pusę. 2013 metais apie 63 proc. derliaus suvartota gyventojų reikmėms. Bulvių suvartojimas maistui Lietuvoje pastaraisiais metais taip pat mažėjo (2.23 pav.), nors Lietuvos gyventojai vis dar jų sunaudoja apie 18 proc. daugiau nei vidutiniškai ES šalių gyventojai.

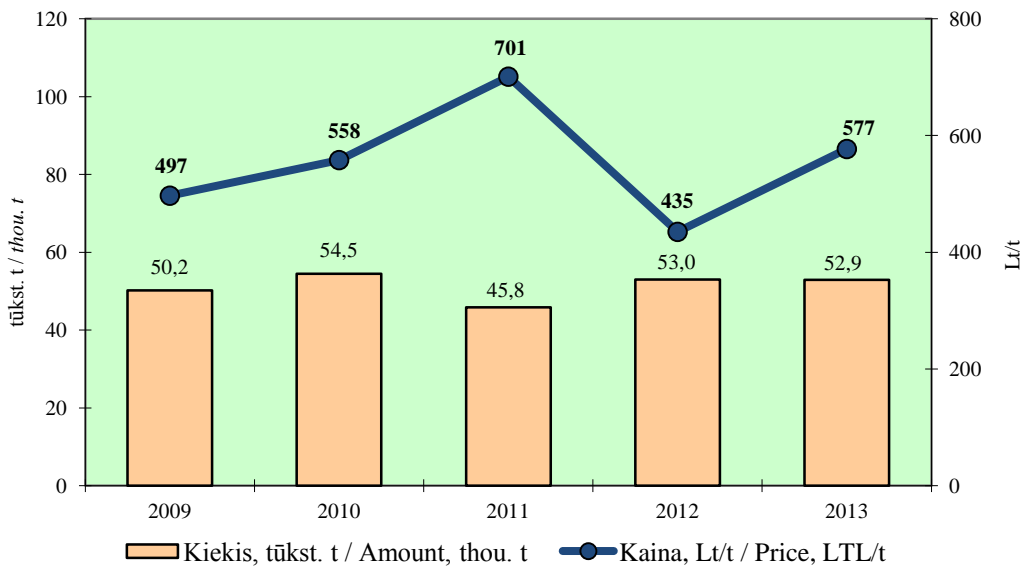

2.23 pav. Bulvių išauginimas ir suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2009–2013 metais, kg

Fig. 2.23. Per capita production and consumption of potatoes in 2009–2013, kilograms

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2012. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas. 2013 ISSN 2029-3658; LAEI skaičiavimai.

2013 metais supirkta beveik tiek pat bulvių, kiek prieš metus, tačiau anksti pasibaigus atsargoms vidaus ir užsienio rinkose bei sumažėjus derliui kainos buvo didesnės nei prieš metus (2.24 pav.). Per analizuojamąjį laikotarpį didesnės kainos buvo tik 2011-aisiais, kai po nederlingų 2010 metų bulvių pasiūla buvo nedidelė.

2.24 pav. Bulvių supirkimas ir vidutinė kaina Lietuvoje 2009–2013 metais

Fig. 2.24. Amounts and average prices of potatoes purchased in Lithuania in 2009–2013

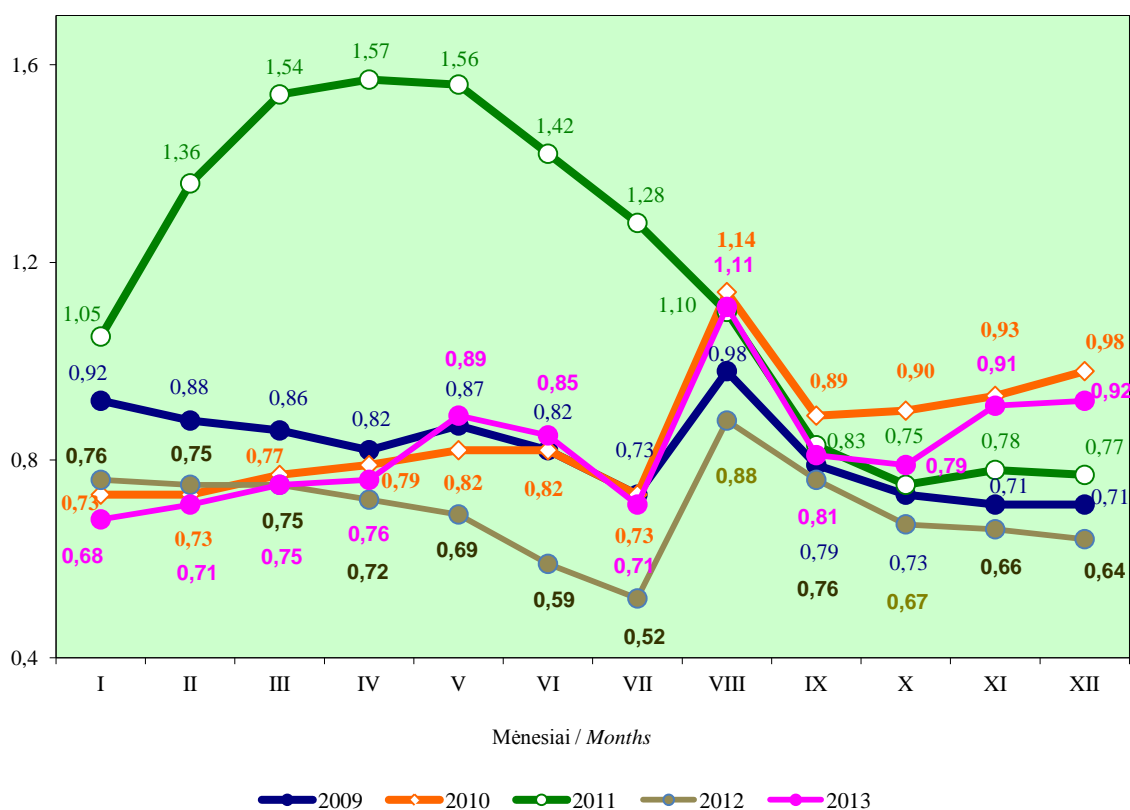
Šaltinis: Žemės ūkio produktų supirkimas. Lietuvos statistikos departamentas [žiūrėta 2014 m. balandžio 11 d.].

Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize>>.

72,9 proc. bulvių supirkta šviežiam vartojimui, kitos – perdirbimui. Sumažėjus bulvių traškučių gamybai, bulvių perdirbimui supirkta 11,5 proc. mažiau, o šviežiam vartojimui – 4,7 proc. daugiau nei prieš metus.

Supirkimai sudaro tik apie 20 proc. Lietuvos gyventojų bulvių vartojimo fondo. Daugiausia bulvių realizuojama turguje, perkama tiesiogiai iš ūkininkų arba gyventojai užsiaugina patys.

Bulvės turguje metų pradžioje, pasiūlai viršijant paklausą, buvo pigiausios per pastaruosius penkerius metus, vėliau pardavimams aktyvėjant, bulvių atsargoms saugyklose senkant, brango. Kaip įprastai rudenį, ūkiuose, neturinčiuose pakankamai saugyklų, buvo ir pigesnių bulvių, tačiau vidutiniškai 2013 metų derliaus bulvės rudenį buvo pigesnės tik nei 2010-aisiais – mažo derliaus metais. Bulvės turguje 2013 metais, išskyrus sausio–vasario mėnesius, vidutiniškai buvo 26,4 proc. brangesnės nei prieš metus. 2013 metų vėlyvojo derliaus bulvės spalio–gruodžio mėnesiais buvo 33 proc. brangesnės nei prieš metus (2.25 pav.).

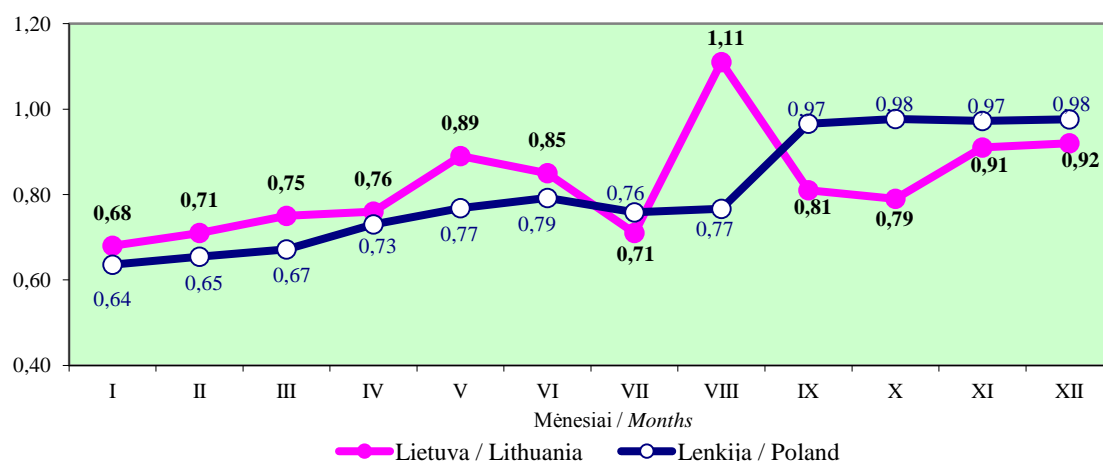
2.25 pav. Vidutinė bulvių kaina turguose 2009–2013 metais, Lt/kg

Fig. 2.25. Average price of potatoes in local markets in 2009–2013, LTL per kilogram

Šaltinis: Žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninės kainos stacionariose turgavietėse [žiūrėta 2014 m. balandžio 11 d].
Prieiga per internetą: <<http://www.produktukainos.lt/?mid=112>>.

2013 metais už vėlyvojo derliaus bulves ūkininkai turguose gavo apie 25 proc. didesnę kainą, nei jiems siūlė supirkėjai.

2013 metų I pusmetį Lietuvos turguose bulvės buvo apie 9,1 proc. brangesnės nei Lenkijos turguose. 2013 metais Lenkijoje prikastas beveik trečdaliu mažesnis bulvių derlius nei prieš metus sumažino bulvių pasiūlą labiau nei Lietuvoje. Bulvės Lietuvos turguose rugsėjį–spalį buvo 17,6 proc., lapkritį–gruodį – 6,1 proc. pigesnės nei Lenkijos turguose (2.26 pav.).

2.26 pav. Bulvių kaina Lietuvos ir Lenkijos turguose 2013 metais, Lt/kg
Fig. 2.26. Price of potatoes in local markets in Lithuania and Poland in 2013, LTL per kilogram

Šaltiniai: Prices in the National Economy – December 2013 [interaktyvus] [žiūrėta 2014 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.pl/gus/5840_727_ENG_HTML.htm>;
Mažmeninės kainos turgavietėse. Operatyvioji statistinė informacija. Žemės ūkio ir maisto produktų kainos stacionariose turgavietėse [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.produktukainos.lt/?mid=112>>.

Nepalankios klimatinės sąlygos lėmė žymų derliaus sumažėjimą Vokietijoje, Lenkijoje ir kitose šalyse, todėl 2013 metų vėlyvojo derliaus bulvės buvo brangesnės nei prieš metus, Lenkijoje ir Čekijoje – net daugiau nei 2 kartus (2.37 lentelė). Lietuvos ūkininkų ūkiuose užaugintų bulvių kaina per metus pabrango trečdaliu, tačiau, palyginti su kainomis lyginamose šalyse, buvo mažiausia.

2.37 lentelė. Vidutinės bulvių pardavimo iš prekinį ūkių kainos kai kuriose ES šalyse 2012 ir 2013 metų spalio mėnesį, Lt/kg

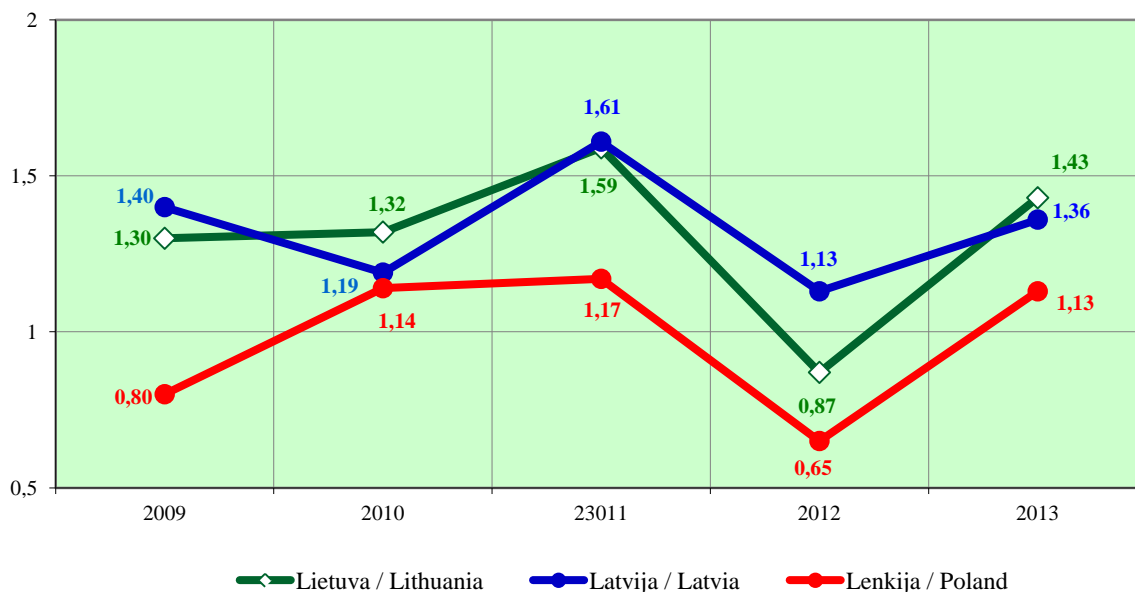
Table 2.37. Average sale prices of potatoes in commercial farms of selected EU countries in October 2012 and 2013, LTL per kilogram

Šalys / Countries	Kaina / Price, Lt/kg		Pokytis / Change 2013, palyginti su 2012, %	Palyginti su Lietuva / Compared to Lithuania, %	
	2012	2013		2012	2013
Lietuva / Lithuania	0,40	0,53	33	–	–
Estija / Estonia	0,51	0,55	8	28	4
Latvija / Latvia	0,61	0,67	10	53	26
Lenkija / Poland	0,27	0,68	2,5*	–33	28
Vokietija / Germany	0,48	0,79	65	20	49
Rusija / Russia	0,92	0,85	–8	2,3*	60
Čekija / Czech Republic	0,53	1,16	2,2*	33	2,2*

* Kartai / Times.

Šaltinis: Statistinė informacija. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Bulvių, vaisių ir daržovių sektorius. Užsienio rinka. ŽŪIKVC [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=346&id=13646>>.

2013 metais Lietuvoje bulvių kainos mažmeninės prekybos centruose vidutiniškai buvo 44 proc. didesnės nei prieš metus. Nors 2013 metais Lietuvos mažmeninės prekybos centruose bulvių kainos I ketvirtį buvo 21,6 proc., o nuo rugpjūčio – 6,6 proc. mažesnės, didesnis kainų skirtumas balandį–liepą sąlygojo vidutiniškai 5,1 proc. didesnes kainas Lietuvoje nei Latvijoje. Mažmeninės kainos Lenkijoje 2009–2013 metais buvo mažiausios, 2013 metais – 21 proc. mažesnės nei Lietuvoje (2.27 pav.).

2.27 pav. Bulvių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje, Latvijoje ir Lenkijoje 2009–2013 metais, Lt/kg

Fig. 2.27. Average retail price of potatoes in Lithuania, Latvia and Poland in 2009–2013, LTL per kilogram

Šaltiniai: Prices in the National Economy – December 2013 [interaktyvus] [žiūrėta 2014 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.pl/gus/5840_727_ENG_HTML.htm>; Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. Vilnius: Statistikos departamentas, 2009–2013. ISSN 2029-5936.

Lietuva bulvėmis beveik apsirūpina, šviežių bulvių importuojama nedaug (Lietuva vidaus poreikiam įsivežė tik 760,8 t bulvių). Importas 2013 metais sudarė apie 1,8 proc. derliaus. Tačiau perdirbtų produktų iš bulvių įsivežama daugiau nei išvežama. 2013 metais vidaus rinkai importuota 3,5 tūkst. t bulvių krakmolo (7,7 proc. daugiau nei prieš metus). Labai sparčiais tempais didėjo sušaldytų paruoštų ar konservuotų bulvių importas, 2013 metais vidaus rinkos vartojimui importuota 3,9 tūkst. t – 21,9 proc. daugiau nei prieš metus ir daugiausia per pastaruosius penkerius metus.

2013 metais daugiausia bulvių eksportuota į Rusiją – 51,0 proc., 13 proc. – į Serbiją, į kurią per metus eksportuota 10,3 karto daugiau, į Latviją eksportuota 7,9 proc. bulvių – 42,1 proc. daugiau nei prieš metus, 5,7 proc. išvežta į Azerbaidžaną, į kurią ankstesniais metais visai neeksportuota arba eksportuoti nežymūs kiekiai. Lietuvoje užaugintų bulvių eksportuota 26,6 tūkst. t – 70,5 proc. viso bulvių eksporto.

2013 metais Lietuva bulvių eksportavo daugiausia per pastaruosius penkerius metus (2.38 lentelė). Išvežta bulvių 25,8 tūkst. t daugiau nei įsivežta, tai sudarė 6,1 proc. derliaus, užsienio prekybos balansas teigiamas – 15,8 mln. Lt.

2.38 lentelė. Lietuvos užsienio prekyba šviežiomis bulvėmis 2009–2013 metais
Table 2.38. Lithuania's foreign trade in fresh potatoes in 2009–2013

Rodiklis <i>Indicator</i>	2009		2010		2011		2012		2013	
	kiekis, t <i>amount, t</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, LTL thou.</i>	kiekis, t <i>t</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, LTL thou.</i>	kiekis, t <i>t</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, LTL thou.</i>	kiekis, t <i>t</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, LTL thou.</i>	kiekis, t <i>t</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, LTL thou.</i>
Eksportas <i>Export</i>	5212	5322	18309	20323	28047	38691	20558	26292	37722	38967
Importas <i>Import</i>	13931	12610	14380	18359	23714	32804	17090	26240	11878	23209
Balansas <i>Balance</i>	-8719	-7288	3929	1964	4333	5887	3468	52	25844	15758

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

50,1 proc. bulvių importuota iš Nyderlandų (6,0 tūkst. t). Importas buvo 35 proc. mažesnis nei prieš metus. 11,2 proc. bulvių įsivežta iš Prancūzijos ir 8,0 proc. – iš Jungtinės Karalystės, iš kurios importas per metus padidėjo 16,1 proc. Importas iš Latvijos ir Italijos sudarė šiek tiek daugiau nei 6 proc. (po daugiau kaip 7 tūkst. t) viso bulvių importo. 2013 metais užsienio prekybos balansas šviežiomis bulvėmis buvo teigiamas, išskyrus gegužę, kai ankstyvasis derlius kasamas tik šiltesnio klimato šalyse.

2013 metais pagaminta 4,7 tūkst. t gaminių iš bulvių – 21,5 proc. mažiau nei 2012-aisiais – mažiausiai per pastaruosius penkerius metus. 99,6 proc. gaminių sudarė paruoštos ir konservuotos bulvės. Nors šių gaminių pardavimai Lietuvoje per penkerius metus išaugo 49,2 proc. (iki 4,2 tūkst. t) ir buvo didžiausi per pastaruosius penkerius metus, tačiau pardavimai užsienio rinkose, kuriose ankstesniais metais buvo realizuojama daugiau kaip 44 proc. produkcijos, atvirkščiai – labai sumažėjo (iki 385,3 t) ir buvo mažiausi per pastaruosius penkerius metus. Užsienio prekybos balansas tapo neigiamas – įsivežta 2,7 tūkst. t, išvežta 1,9 tūkst. t. Bulvių miltai, dribsniai ir granulės, sudarantys 0,4 proc. gaminių iš bulvių, realizuojami tik Lietuvoje. Jų 2013 metais pagaminta ir parduota 17,8 t. Padidėjus paklausai parduota 3,2 t daugiau nei prieš metus – daugiausia per pastaruosius ketverius metus. Didėjant vietinės gamybos produkcijos pasiūlai, mažėjo importinės produkcijos.

Nors bulvių suvartojimas pastaraisiais metais Lietuvoje mažėjo, tačiau bulvių sektorius išlieka reikšmingas tiek dėl vartojimo tradicijų, tiek dėl perdirbtų produktų vartojimo patogumo. Be to, stebima eksporto į naujas rinkas plėtra. Tai rodo bulvių rinkos dalyvių lankstumą ir prisitaikymą prie kintančių rinkos sąlygų.

3.6. Daržovės

3.6. Vegetables

2013 metais Lietuvoje pasėlių plotai buvo šiek tiek padidinti, tačiau klimatinės sąlygos daržovių auginimui nebuvo palankios, nuimtas vienas iš mažiausių per visą analizuojamąjį laikotarpį (mažesnis – tik 2010 m.) derlius. Kadangi dėl mažesnių nei ankstesniais metais atsargų augintojai 2013 metais anksčiau baigė daugelio lauko daržovių realizaciją, o derlius vėlavo ir buvo mažesnis, padidėjo jų importas. Užsienio prekybos balansas tapo neigiamas.

Auginimas. Priklausomai nuo turimų pardavimo rinkų, darbo jėgos išteklių, ūkių gamybinės bazės, jos modernizavimo lygio ir investicinių galimybių vieni daržovių augintojai jų pasėlių plotus didino, kiti mažino, tačiau bendrai 2009–2011 metais pasėlių plotai, sudarę daugiau kaip 14 tūkst. ha, 2012–2013 nesiekė 13 tūkst. ha.

Nors 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, lauko daržovių pasėliai truputį padidėjo (1,6 proc.) ir sudarė 0,6 proc. visų žemės ūkio augalų pasėlių, jie buvo 9,2 proc., arba 1,3 tūkst. ha, mažesni nei prieš penkerius metus (2.39 lentelė). Šiltnamių daržovių plotai pastaraisiais metais nekito ir sudarė 0,5 tūkst. ha. 98,4 proc. lauko daržovių augino ūkininkai ir tik 1,6 proc. – ŽŪB. 53,2 proc. lauko daržovių pasėlių užėmė šaknines daržovės. Didžiausią lauko daržovių pasėlių dalį sudarė kopūstai – 22,6 proc. (iš jų 85,8 proc. baltagūžių), morkos – 17,5 proc., burokėliai – 15,3 proc.

2.39 lentelė. Lauko daržovių pasėliai 2009–2013 metais, tūkst. ha

Table 2.39. Crop area of vegetables grown in the open field in 2009–2013, thousand hectares

Daržovių rūšys <i>Vegetables</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Daržovės, iš viso <i>Vegetables, total</i>	14,1	14,0	14,2	12,6	12,8	-9,2
iš jų: / of which:						
kopūstai / <i>cabbages</i>	3,5	3,2	3,3	2,9	2,9	-17,8
agurkai / <i>cucumbers</i>	0,9	1,5	1,5	1,3	1,3	39,8
pomidorai / <i>tomatoes</i>	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	28,0
burokėliai / <i>beetroots</i>	2,3	2,0	2,2	1,9	2,0	-12,9
morkos / <i>carrots</i>	2,6	2,3	2,4	2,1	2,2	-14,2
svogūnai / <i>onions</i>	2,1	1,9	2,0	1,8	1,8	-10,7

*Šaltinis: Žemės ūkio augalų pasėtas plotas [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2014 m. balandžio 24 d.].
Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.*

Pasėliams apsodinti kasmet sunaudojama apie 8 tūkst. t sėklos. Daržovių sėklų rinką užima beveik vien importuotos sėklos, o lietuviškų sertifikuojama labai mažai ir ne kiekvienais metais: 2012–2013 sėklų prekybos metais jų buvo sertifikuota tik 1,36 t – apie 0,02 proc. visų šalyje sunaudotų daržovių sėklų.

2013 metais augintojai šiek tiek padidino visų pagrindinių daržovių plotus, labiausiai morkų – 6,7 proc. ir burokėlių – 3,7 proc. Lauke auginamų agurkų plotai padidinti 1,6 proc., pomidorų – 3,2 proc., o šiltnamiuose auginamų agurkų plotai per metus sumažinti 16,7 proc. (iki 100 ha), pomidorų – 3,4 proc. (iki 280 ha). Per penkerius metus labiausiai sumažėjo kopūstų ir morkų pasėlių plotai, atitinkamai 17,8 proc. ir 14,2 proc. Didesni nei 2009-aisiais pasėliai buvo tik lauke auginamų agurkų ir pomidorų, atitinkamai 39,8 proc. ir 28,0 proc.

2013 metais dėl šalto ir lietingo pavasario, vėliau karštų ir sausų orų lauko daržovių derlingumas buvo vidutiniškai 19,7 proc. mažesnis nei prieš metus, o labiausiai sumažėjo kopūstų derlingumas (29,9 proc.). Palyginti su 2009-aisiais, vienu daržovių derlingumas sumažėjo, kitų išaugo, labiausiai svogūnų – buvo net 47,5 proc. didesnis (2.40 lentelė).

2.40 lentelė. Vidutinis lauko daržovių derlingumas 2009–2013 metais, t/ha
Table 2.40. Average yield of vegetables grown in the open field in 2009–2013, tonnes per hectare

Daržovių rūšys <i>Vegetables</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Lauko daržovės, iš viso / <i>Vegetables grown in the open field, total</i>	20,7	12,0	20,4	22,8	18,3	-11,6
kopūstai / <i>cabbages</i>	34,9	17,8	34,5	38,5	27,0	-22,6
agurkai / <i>cucumbers</i>	9,8	7,8	10,0	10,6	10,0	2,0
pomidorai / <i>tomatoes</i>	6,2	5,8	5,8	7,1	6,0	-3,2
burokėliai / <i>beetroots</i>	27,6	13,8	24,2	27,0	23,0	-16,7
morkos / <i>carrots</i>	24,4	17,9	29,3	32,3	26,3	7,8
svogūnai / <i>onions</i>	10,1	10,3	12,2	16,0	14,9	47,5

Šaltinis: Žemės ūkio augalų derlingumas [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2014 m. balandžio 24 d.].
Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

2013 metais iš viso nuimta 259,0 tūkst. t daržovių, 15,7 proc. mažiau nei prieš metus. Lauko daržovės sudarė 90,4 proc., šiltnamių – 9,6 proc. daržovių derliaus. Šiltnamių daržovių nuimta 4,2 proc. daugiau nei 2012-aisiais, tačiau lauko daržovių derlius 17,4 proc. mažesnis (2.41 lentelė).

2.41 lentelė. Lauko daržovių derlius 2009–2013 metais, tūkst. t
Table 2.41. Harvest of vegetables grown in the open field in 2009–2013, thousand tonnes

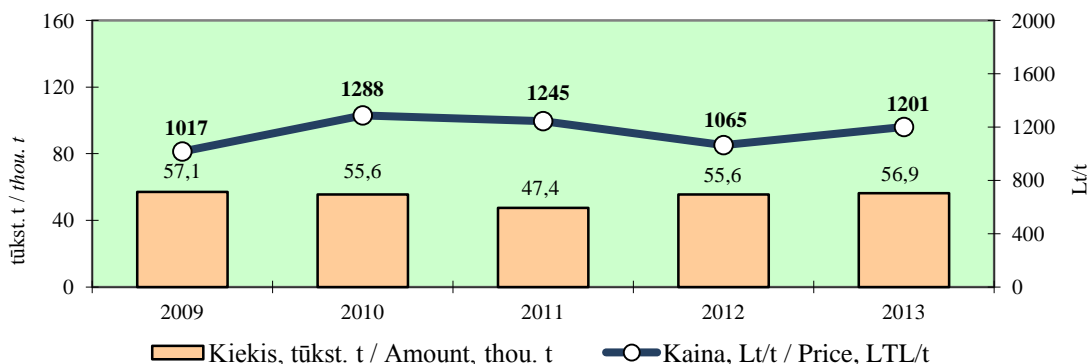
Daržovių rūšys / <i>Vegetables</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Daržovės, iš viso / <i>Vegetables, total</i>	321,7	188,6	315,0	307,4	259,0	-19,5
iš jų: / <i>of which:</i>						
šiltnamių daržovės / <i>vegetables grown under glass, total</i>	29,4	24,6	27,4	23,8	24,8	-15,6
lauko daržovės / <i>vegetables grown in the open field, total</i>	292,3	164,0	287,6	283,6	234,2	-19,9
iš jų: / <i>of which:</i>						
kopūstai / <i>cabbages</i>	123,3	53,3	112,9	111,0	78,0	-36,7
agurkai / <i>cucumbers</i>	9,0	11,6	15,0	13,6	13,0	44,4
pomidorai / <i>tomatoes</i>	1,6	2,4	2,0	2,2	1,9	18,8
burokėliai / <i>beetroots</i>	61,8	26,6	52,7	51,0	45,0	-27,2
morkos / <i>carrots</i>	63,7	40,9	70,5	67,8	58,7	-7,8
svogūnai / <i>onions</i>	20,6	19,0	24,2	27,7	27,2	32,0

Šaltinis: Žemės ūkio augalų derlius [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2014 m. balandžio 29 d.].
Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Visų lauko daržovių derlius dėl nepalankių klimatinių sąlygų mažesnis nei prieš metus. Labiausiai sumažėjo kopūstų derlius – net 29,7 proc. (iki 78 tūkst. t), lauke

užaugintų pomidorų – 13,6 proc., morkų – 13,4 proc., burokėlių – 11,8 proc. Kopūstų, agurkų, burokėlių ir morkų derlius buvo mažiausias per pastaruosius trejus, pomidorų – per ketverius metus, o svogūnų – tik nei prieš metus.

Rinka. Kasmet superkamas maždaug panašus daržovių kiekis, vidutiniškai apie 56 tūkst. t (2.28 pav.). Nors kainos išaugo, 2013 metais supirkta 21,8 proc. Lietuvoje išaugintų daržovių, 1,4 proc. daugiau nei 2012-aisiais. Daržovių supirkimo kainos per metus vidutiniškai išaugo 12,8 proc., tačiau buvo mažesnės nei 2010–2011 metais.

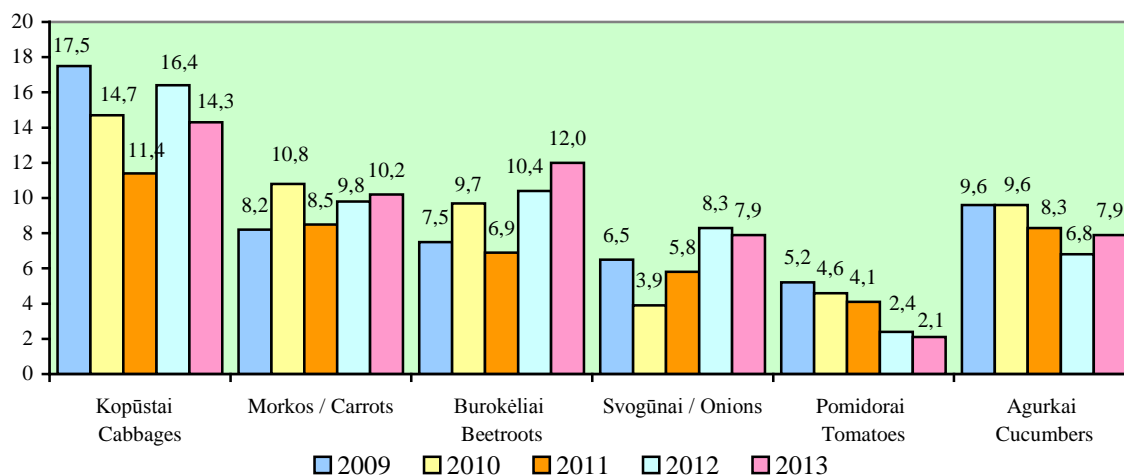

2.28 pav. Supirktų daržovių kiekis ir vidutinės kainos 2009–2013 metais

Fig. 2.28. Amounts purchased and average prices of vegetables in 2009–2013

Šaltinis: Augalininkystės produktų supirkimas; Augalininkystės produktų supirkimo kainos. Statistikos departamentas [žiūrėta 2014 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Daržovių supirkta skirtingai: burokėlių daugiausia, o pomidorų – mažiausiai per pastaruosius penkerius metus, kopūstų ir svogūnų – mažiau, morkų ir agurkų – daugiau nei prieš metus (2.29 pav.). 2013-aisiais baltagūžių kopūstų supirkta 12,9 proc., pomidorų – 11,7 proc., svogūnų – 5,6 proc. mažiau, o morkų – 3,6 proc., agurkų – 15,8 proc., burokėlių – 15,9 proc., salotų – net 86 proc. daugiau nei prieš metus. Kai kurių daržovių mažesnę supirkimą lėmė vėliau prasidėjęs sezonas.

2.29 pav. Daržovių supirkimas 2009–2013 metais, tūkst. t

Fig. 2.29. Purchase of vegetables in 2009–2013, thousand tonnes

Šaltinis: Augalininkystės produktų supirkimas. Statistikos departamentas [žiūrėta 2014 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Nors augintojai 2013 metais anksčiau baigė daugelio lauko daržovių realizaciją, o naujas derlius gautas vėliau ir mažesnis, įvairių daržovių kainos per metus pakito skirtingai. Labiausiai išaugo kopūstų (66,7 proc.) ir svogūnų (51,1 proc.) supirkimo kainos. Tokias tendencijas lėmė tai, kad įpusėjus žiemai, pradėjo gesti nemodernizuotose saugyklose laikomi kopūstai, o jų ir svogūnų atsargos šaldymo saugyklose buvo mažesnės nei ankstesniais metais, augintojai išpardavė svogūnus anksčiau nei įprastai (daugelyje Lietuvos ūkių jau baigėsi vasario mėnesį). Naujas derlius vėlavo ir buvo mažesnis. Be to, 2012-aisiais daržovių kainos buvo neaukštos, todėl kainų pokytis didesnis, nors ir nedidžiausias per pastaruosius penkerius metus. Kitos daržovės supirktos pigiau nei prieš metus: pomidorai – 14,7 proc., agurkai – 4,6 proc. Morkų atsargos saugyklose taip pat ėmė baigtis kovo pabaigoje ir pirmąjį pusmetį supirkimo kainos buvo 24,5 proc. didesnės nei prieš metus, vėliau – apie 5,3 proc. mažesnės.

Vienose ES šalyse dėl per šaltų, kitose – dėl lietingų orų, daržoves pasodinus mažiausiai trimis savaitėmis vėliau, derlius daugumoje jų buvo gautas vėliau ir mažesnis. Tačiau bendras daržovių derlius buvo 2 proc. didesnis nei prieš metus, o kainos lapkričio mėnesį buvo 1,2 proc. didesnės (2.42 lentelė), palyginti su praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu. Daugiau kaip pusėje ES šalių kainos per metus pasikeitė iki 5 proc. Labiausiai kainos sumažėjo Kipre (9,7 proc.), o padidėjo Slovakijoje (16,0 proc.). Lietuvoje daržovės buvo vidutiniškai 4,1 proc. brangesnės nei prieš metus.

2.42 lentelė. Daržovių vartotojų kainų indekso pokytis ES šalyse 2013 metais*, proc.
Table 2.42. Change in consumer price index of vegetables in the EU countries in 2013, per cent*

Šalis / Country	Pokytis Change	Šalis / Country	Pokytis Change
ES / EU	1,2	Suomija / Finland	2,4
Kipras / Cyprus	-9,7	Rumunija / Romania	2,8
Švedija / Sweden	-4,0	Jungtinė Karalystė United Kingdom	3,1
Liuksemburgas / Luxembourg	-2,7	Lietuva / Lithuania	4,1
Prancūzija / France	-2,2	Estija / Estonia	4,2
Airija / Ireland	-1,7	Latvija / Latvia	5,3
Graikija / Greece	-1,5	Bulgarija / Bulgaria	5,9
Nyderlandai / Netherlands	-1,4	Vengrija / Hungary	6,0
Malta / Malta	-1,3	Kroatija / Croatia	7,6
Belgija / Belgium	-1,1	Slovėnija / Slovenia	8,0
Ispanija / Spain	-0,9	Portugalija / Portugal	8,0
Italija / Italy	-0,5	Čekija / Czech Republic	11,7
Vokietija / Germany	-0,4	Lenkija / Poland	14,5
Austrija / Austria	0,5	Slovakija / Slovakia	16,0
Danija / Denmark	0,5		

* 2013 m. lapkričio mėn., palyginti su 2012 m. lapkričio mėn. / November 2013 compared to November 2012.

Šaltinis: Commodity price data dashboard. No 8 – November 2013 edition. European Commission [interaktyvus].

[žiūrėta 2014 m. balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą:

<http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/price-monitoring/dashboard/food11_2013_en.pdf>.

Lietuvoje 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, kaip ir supirkimo, mažmeninės kainos kito skirtingai: vidutiniškai kopūstų mažmeninė kaina buvo 53 proc., svogūnų – 49 proc. didesnės, agurkų – 13 proc., morkų – 10 proc., o pomidorų – 3 proc. mažesnės. Palyginti su kaimyninėmis šalimis, 2013 metų lapkričio mėnesį Lietuvos rinkoje daržovių kainos buvo vidutinės. Latvijoje buvo pigesni tik burokėliai, Lenkijoje ir Estijoje – kopūstai ir morkos. Svogūnai pigesni tik Rusijoje, kitos daržovės daugiau kaip 22 proc. brangesnės (2.43 lentelė).

**2.43 lentelė. Vidutinės daržovių kainos kai kurių šalių prekiniuose ūkiuose
2013 metų lapkričio mėnesį, Lt/kg**

*Table 2.43. Average prices of vegetables in commercial farms of selected countries
in November 2013, LTL per kilogram*

Šalys Country	Burokėliai <i>Beetroots</i>		Kopūstai <i>Cabbages</i>		Morkos <i>Carrots</i>		Svogūnai <i>Onions</i>	
	kaina <i>price,</i> Lt/kg	palyginti su Lietuva, <i>compared to</i> Lithuania, %	kaina <i>price,</i> Lt/kg	palyginti su Lietuva, <i>compared to</i> Lithuania, %	kaina <i>price,</i> Lt/kg	palyginti su Lietuva, <i>compared to</i> Lithuania, %	kaina <i>price,</i> Lt/kg	palyginti su Lietuva, <i>compared to</i> Lithuania, %
Lietuva <i>Lithuania</i>	0,49	–	0,60	–	0,59	–	0,88	–
Lenkija <i>Poland</i>	0,66	35	0,40	–33	0,54	–8	0,93	6
Latvija <i>Latvia</i>	0,41	–16	0,65	8	0,80	36	1,14	30
Estija <i>Estonia</i>	0,52	6	0,59	–2	0,53	–10	–	–
Vokietija <i>Germany</i>	1,57	3,2*	0,88	47	0,89	51	–	–
Rusija <i>Russia</i>	0,87	78	0,73	22	0,93	58	0,85	–3
Čekija <i>Czech Republic</i>	–	–	0,69	15	0,72	22	0,97	10

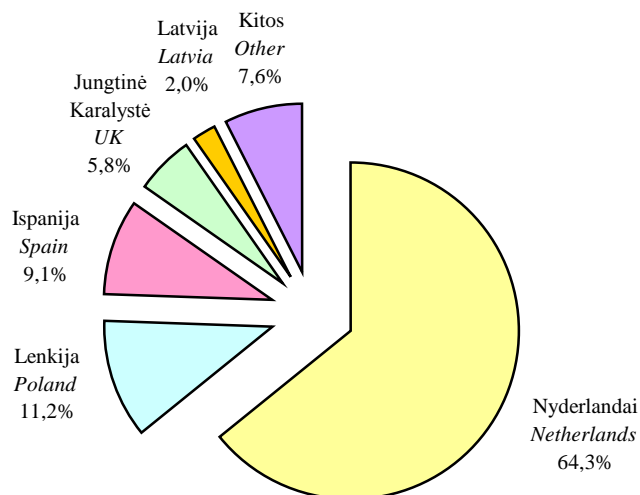
* Kartai / *Times*.

Šaltinis: ŽŪMPRIS [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.vic.lt/?mid=346&limit=20&offset=60>>.

Nuo 2011 metų padidėjęs daržovių vartojimas išlieka beveik nepakitęs. Vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo apie 100 kg daržovių, didesnis suvartojimas per pastaruosius dešimt metų buvo tik 2005-aisiais, kai vienam gyventojui teko apie 107 kg daržovių.

Lietuvos derliaus nepakanka apsirūpinti daržovėmis, trūkstamas jų kiekis įsivežamas. Užsienio prekybos šviežiomis arba apdorotomis, bet neperdirbtomis daržovėmis apimtys 2013 metais didėjo: eksportuota 29,1 proc., o importuota – 31,2 proc. daugiau nei prieš metus. Nors eksportuojamų daržovių (be bulvių) kainos ir didesnės nei importuojamų, tačiau importui padidėjus labiau nei eksportui, daržovių užsienio prekybos balansas neigiamas (–40,3 mln. Lt): importuota 364,7 tūkst. t už 1529,9 mln. Lt, eksportuota 356,8 tūkst. t už 1490,5 mln. Lt.

Daugiausia (64,3 proc.) daržovių importuojama iš Nyderlandų (2.30 pav.). 2013 metais iš šios šalies įsivežta 234,9 tūkst. t daržovių už 1,1 mlrd. Lt. Importuota 18,5 proc. daugiau daržovių nei prieš metus. Iš Lenkijos 2013 metais buvo importuota 38,8 proc. daugiau daržovių, įsivežta 40,8 tūkst. t daržovių už 129,9 mln. Lt. Palyginti su 2012-aisiais, labiausiai išaugo agurkų (54,2 proc.), pomidorų (45,2 proc.), ankštinių daržovių (44,4 proc.) ir morkų su burokėliais kartu (35,4 proc.) importas.

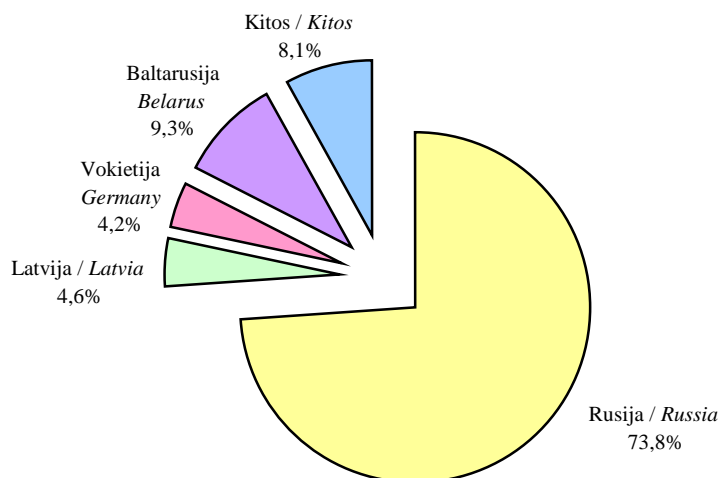

2.30 pav. Daržovių importo struktūra pagal šalis 2013 metais

Fig. 2.30. Structure of vegetables import by country in 2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia (73,8 proc.) daržovių iš Lietuvos išvežta į Rusiją (2.31 pav.). Eksportuota 263,5 tūkst. t už 1146,1 mln. Lt. Eksportas (įskaitant reeksportą) į šią šalį buvo 18,5 proc. didesnis nei 2012-aisiais. Labiausiai per metus išaugo ankštinių daržovių – 8,3 karto (išvežta 3,3 tūkst. t), konservuotų daržovių – 2 kartus (išvežta 0,6 tūkst. t), agurkų – 71,6 proc. (išvežta 15,1 tūkst. t) ir pomidorų 48,3 proc. (išvežta 107,8 tūkst. t) eksportas.

2.31 pav. Daržovių eksporto struktūra pagal šalis 2013 metais

Fig. 2.31. Structure of vegetables export by country in 2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Lietuviškos kilmės daržovių eksportas į Rusiją per metus sumažėjo 17,4 proc. Daugiausia išvežama lietuviškų džiovintų ankštinių daržovių, 2013 metais išvežta 26,0 tūkst. t – 21,2 proc. daugiau nei prieš metus, morkų ir burokėlių (kartu) 2013 metais išvežta 10,9 tūkst. t – 7,9 proc. daugiau nei prieš metus. Per metus labai išaugo lietuviškų ankštinių daržovių eksportas – 17,8 karto (išvežta 2,7 tūkst. t), agurkų, svogūnų ir salotų eksportuota 2,5 karto daugiau. Sumažėjo džiovintų, šaldytų ir kitų daržovių kategorijai priskiriamų daržovių, kopūstų eksportas.

Perdirbimas. Daržovių produktų gamyba keičiantis paklausai, žaliavų kainai ir pasiūlai, per metus pakito skirtingai, tačiau daugumos išaugo. 2013 metais didėjant džiovintų svogūnų paklausai užsienio ir vidaus rinkose jų sudžiovinta 39,0 proc. daugiau nei prieš metus, jų gamyba per penkerius metus išaugo daugiau kaip 5 kartus ir buvo didžiausia per šį laikotarpį (2.44 lentelė). Nors raugintų kopūstų pagaminta 16,2 proc. mažiau nei prieš metus, jų surauginta daugiau nei 2009–2011 metais. Užšaldytų daržovių ir jų mišinių gamyba per pastaruosius trejus metus didėjo, tačiau nepasiekė dar 2009–2010 metų lygio. Vaisių ir daržovių sulčių gamyba buvo didžiausia per pastaruosius penkerius metus, pomidorų – per ketverius. Padidėjus paklausai vidaus ir užsienio rinkose, pomidorų sulčių pagaminta 20 proc. daugiau nei prieš metus. Pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų pagaminta 7,5 proc. mažiau nei prieš metus, tačiau daugiau nei ankstesniais metais, 21,4 proc. daugiau nei prieš penkerius metus.

2.44 lentelė. Pagrindinių vaisių ir daržovių produktų gamyba 2009–2013 metais

Table 2.44. Production of preparations of fruit and vegetables in 2009–2013

Produktai / Products	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Rauginti kopūstai / Sauerkraut, t	247,4	507,0	757,1	1051,1	880,6	3,6*
Džiovinti svogūnai / Onions, dried, t	523,8	464,5	771,2	1962,8	2728,6	5,2*
Užšaldytos daržovės ir jų mišiniai, t Vegetables and mixtures, frozen, t	406,4	371,3	255,7	269,9	306,5	-24,6
Vaisių ir daržovių sultys, mln. l Fruit and vegetable juice, mill. l	8,8	9,1	10,1	7,9	11,7	33,0
iš jų pomidorų of which tomato juice	3,4	2,8	2,6	2,5	3,0	-11,8
Pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai, tūkst. t / Tomato ketchup and other tomato sauces, thou. t	11,2	11,9	13,6	14,7	13,6	21,4

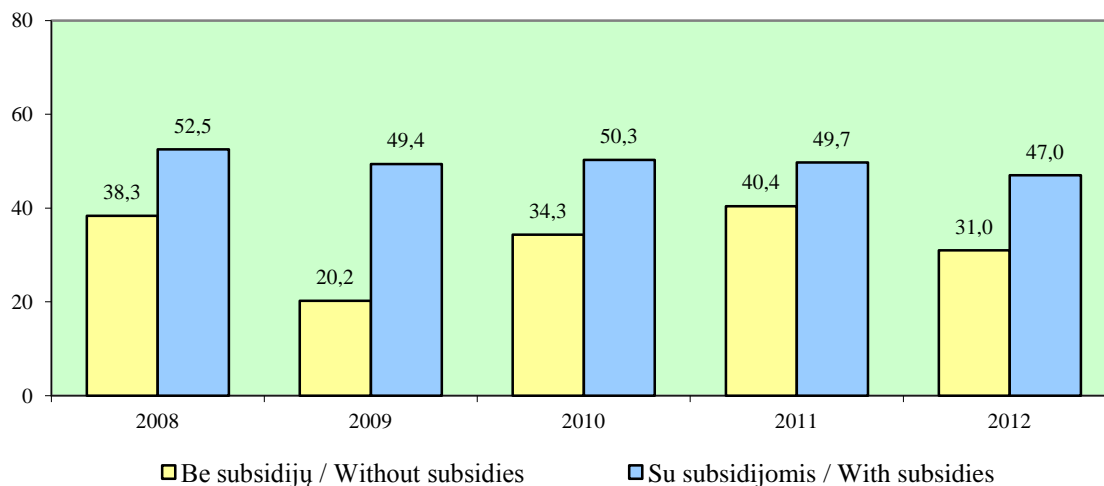
* Kartai / Times.

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2009–2013. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;
Statistikos departamento duomenys.

Produktų iš daržovių gamyba išliko orientuota į vidaus rinką, nors pardavimų užsienio rinkose dalis didėjo. Nekoncentruotos pomidorų tyrės ir pastos realizuotos tik Lietuvoje. Vidaus rinkoje mažiausiai parduota šaldytų daržovių (64,5 proc.) ir džiovintų svogūnų (68,4 proc.), kitų gaminių (daugiau kaip 76,6 proc.), o daugiausiai parduota paruoštų valgių iš daržovių (99,0 proc.).

Valstybės parama ir ekonomika. 2013 metais už daržovių pasėlius, kaip ir už kitus, buvo mokama bazinė tiesioginė išmoka – 452 Lt/ha.

ŪADT respondentinių ūkių duomenimis, 2012-aisiais daržininkystės ir sodininkystės veikla išliko pelninga (2.32 pav.). Tačiau šiek tiek sumažėjus bendrajam pelningumui (iki 31,0 proc.; dar mažesnis buvo tik 2009 m.), pelningumas su subsidijomis buvo mažiausias per pastaruosius penkerius metus (47 proc.).

2.32 pav. Daržininkystės ir sodininkystės ūkių pagrindinės veiklos pelningumas 2008–2012 metais, proc.

Fig. 2.32. Profitability of vegetable and fruit growing farms in 2008–2012, per cent

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2008–2012. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. 2009–2013. ISSN 2029-1221.

Daug darbo jėgos reikalaujančiame daržovių sektoriuje daržovių augintojai jaučia jos trūkumą, gamybinės bazės modernizavimas ir plėtimas vyksta nepakankamai sparčiai, todėl ne visi ūkininkai turi galimybę derlių sandėliuoti optimaliomis sąlygomis. Tačiau lietuviškų daržovių kainos konkurencingos, sėkmingai vystoma, nors labiau orientuota į vietinę rinką, gaminių iš daržovių gamyba, todėl sektorius perspektyvus ir turi potencialą plėtotis.

3.7. Vaisiai ir uogos

3.7. Fruit and berries

Sodininkystės produktai turi svarbią reikšmę žmogaus mitybai. Augalinės kilmės maisto produktai turi daug biologiškai veiklių medžiagų. Jie mūsų mitybą praturtina vitaminais, mineralais, ląsteliena, antioksidantais. Todėl tai turėtų būti prioritetinga žemės ūkio šaka. Tačiau šis sektorius sukuria vos 1 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Nepalankios klimatinės sąlygos neleidžia smarkiai plėtoti šios veiklos, o nepastovus derlius ir kainos nesukuria potencialiems ūkininkams patrauklaus ir perspektyvaus sodininkavimo įvaizdžio. Sektorius neužaugina pakankamai produkcijos, o Lietuvos apsirūpinimas vaisiais ir uogomis kasmet prastėja.

Auginimas. Sodų ir uogynų plotai Lietuvoje mažėjo nuo nepriklausomybės atkūrimo pradžios iki 2009-ųjų. Per tą laikotarpį jų liko trečdaliu mažiau. Per 2009–2013 metus plotai septintadaliu padidėjo. 2013 metais sodai ir uogynai sudarė 0,9 proc. ŽŪN. Išaugo beveik visų šio sektoriaus kultūrų plotai: aviečių – 56,9 proc., obelių – 21,9 proc., kriaušių – 19,4 proc., raudonųjų serbentų – 14,4 proc., slyvų ir vyšnių – po kelis procentus. Didžiausią reikšmę plėtrai turėjo obelių plotų didėjimas, nes jie sudarė didžiąją dalį bendro sodų ir uogynų ploto – 51,3 proc. 2009–2013 metais sumažėjo tik braškių (–17 proc.) ir juodųjų serbentų (–16,2 proc.) plotai. Nepaisant to, 2013 metais juodųjų serbentų plotas užėmė 14,9 proc. mūsų šalies vaisių ir uogynų sodinių ploto. Likusiuose šalies soduose ir uogynuose auginamos kultūros sudarė 33,8 proc. bendro jų ploto.

Didžiausi sodų ir uogynų plotai 2013-aisiais buvo Kauno (15,6 proc.), Vilniaus (15,4 proc.), ir Panevėžio (14,6 proc.) apskrityse. Didžiausias sodų ir uogynų plotų pokytis 2013 metais, palyginti su situacija, buvusia prieš ketverius metus, užfiksuotas Tauragės apskrityje, kurioje plotai padidėjo 35 proc. Sodų ir uogynų plotai didėjo ir kitose šalies apskrityse: Alytaus – 31,6 proc., Telšių – 28,9 proc., Utenos – 25,5 proc., Klaipėdos – 18,3 proc., o likusiose – 39,5 proc. Didžiausius sodus ir uogynus auginančiose apskrityse – Kauno, Vilniaus ir Panevėžio – plotai 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo atitinkamai 3,4 proc., 5,7 proc. ir 14,2 proc.

Derančių sodų ir uogynų 2013 metais buvo maždaug penktadaliu daugiau nei analizuojamojo laikotarpio pradžioje (2.45 lentelė).

2.45 lentelė. Sodų ir uogynų plotas, derlius ir derlingumas 2009–2013 metais

Table 2.45. The area, harvest and yield of orchards and berry plantations in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Sodinių plotas iš viso, tūkst. ha <i>Total area of orchards and berry plantations, thou. ha</i>	26,7	29,4	29,2	30,0	30,5	14,1
iš jų derančių <i>of which fruit bearing</i>	22,3	23,5	24,0	26,0	27,1	21,6
Derlius, tūkst. t / <i>Harvest, thou. t</i>	69,9	44,0	60,3	84,0	73,8	5,6
Derlingumas, t/ha / <i>Yield, t/ha</i>	3,1	1,9	2,5	3,2	2,7	–13,1

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais Lietuvoje surinktas negausus vaisių ir uogų derlius. Palyginti su prieš tai buvusiais metais, jis buvo 12,1 proc. mažesnis. O palyginti su dešimties ankstesnių metų vidurkiu, 2013-aisiais surinkta 6,4 proc. mažesnis vaisių ir uogų kiekis.

Kaip ir įprasta Lietuvoje, didžiausią vaisių ir uogų derliaus dalį 2013 metais sudarė obuoliai – 84,6 proc. Vidutinis šalies obelių sodų derlingumas buvo 4,3 t/ha. Palyginti su 2012-aisiais, 2013 metais obelių derlingumas buvo šeštadaliu mažesnis. O palyginti su dešimties ankstesnių metų vidurkiu, 2013-aisiais obelys davė 3 proc. mažesni derlių iš hektaro.

Palyginti su kitoms ES šalimis, Lietuvoje sodų ir uogynų derlingumas labai mažas. Palankesnėse klimato zonose esančių valstybių ūkiai renka dešimtimis kartų

didesnį derlių iš hektaro nei mūsų šalies vaisių ir uogų augintojai. Pagal obuolių derliaus iš vieno hektaro rodiklį ES pirmaujanti šalis 2013 metais buvo Nyderlandai. Šioje šalyje obelų derlingumas siekė vidutiniškai 37,3 t/ha. O tai buvo beveik 9 kartus daugiau nei Lietuvoje. Nuo Nyderlandų nedaug atsiliko ir Austrija, kurioje 2013-aisiais buvo priskinta 33,7 t/ha obuolių, arba 8 kartus daugiau nei mūsų šalyje.

Rinka. 2013 metais Lietuvoje vaisių ir uogų supirkimo apimtys buvo didesnės nei ankstesniais analizuojamais metais. 2013-aisiais vaisių ir uogų mūsų šalyje supirkta 2,5 karto daugiau nei 2009-aisiais (2.46 lentelė). Tai nulėmė smarkiai išaugusios obuolių supirkimo apimtys. Kaip ir kasmet, 2013 metais jie sudarė didžiąją dalį – 97 proc. Lietuvoje supirktų vaisių ir uogų. Obuolių supirkimas išaugo dėl padidėjusios jų paklausos perdirbimo pramonėje.

2.46 lentelė. Vaisių ir uogų supirkimas 2009–2013 metais

Table 2.46. Purchase of fruit and berries in 2009–2013

Vaisiai ir uogos / <i>Fruit & berries</i>		2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to</i> 2009, %
Vaisiai ir uogos, iš viso / <i>Fruit &</i> <i>berries, total</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	23153	24632	40682	49359	57105	2,5*
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	434	913	504	429	523	20,5
iš jų: / <i>of which:</i>							
obuoliai <i>apples</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	21966	23751	39280	48256	55602	2,5*
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	328	540	446	379	479	46,0
kriaušės <i>pears</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	24	0,2	3	2	4	-83,3
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	2052	2007	1704	1756	2061	0,4
braškės <i>strawberries</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	52	25	29	35	63	21,2
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	7175	9784	10061	10345	10243	42,8
avietės <i>raspberries</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	26	17	9	12	24	-7,7
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	5388	4872	5779	8503	5621	4,3
juodieji serbentai <i>black current</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	749	519	520	592	791	5,6
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	1782	1946	4378	1978	1563	-12,3
kiti serbentai <i>other currant</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	12	5	23	26	125	10,4*
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	2960	1925	2204	1327	1425	-51,9

* Kartai / *Times*.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Atskirų vaisių ir uogų supirkimo kainos priklausė nuo jų derliaus gausos bei poreikio rinkoje. 2013 metais obuolių užderėjo mažiau nei prieš metus, o išaugusi paklausa lėmė jų supirkimo kainos padidėjimą 26,2 proc. Tos pačios priežastys lėmė ir kriaušių supirkimo kainos padidėjimą 17,4 proc. Raudonųjų ir baltųjų serbentų supirkimo kainos 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, išaugo 7,9 proc. Taip nutiko dėl to, kad paklausa augo 5 kartus sparčiau nei derliaus apimtys. Tuo metu juodųjų serbentų ir aviečių derlius 2013 metais buvo gana didelis ir net padidėjus supirkimo apimtims supirkimo kainos mažėjo. Braškių 2013 metais surinkta mažiau nei 2012-aisiais. Tačiau

keletą pastarųjų metų šių uogų nebuvo gausu, todėl jau anksčiau smarkiai išaugusios supirkimo kainos 2013 metais beveik nekito.

Palyginti su kaimynine Lenkija, šviežiam vartojimui skirti vaisiai 2013 metais Lietuvoje supirkti didesnėmis kainomis. Kriaušės, slyvos, trešnės supirktos atitinkamai 14 proc., 31 proc. ir 1,7 karto brangiau, tik desertiniai obuoliai – 6 proc. mažesne kaina.

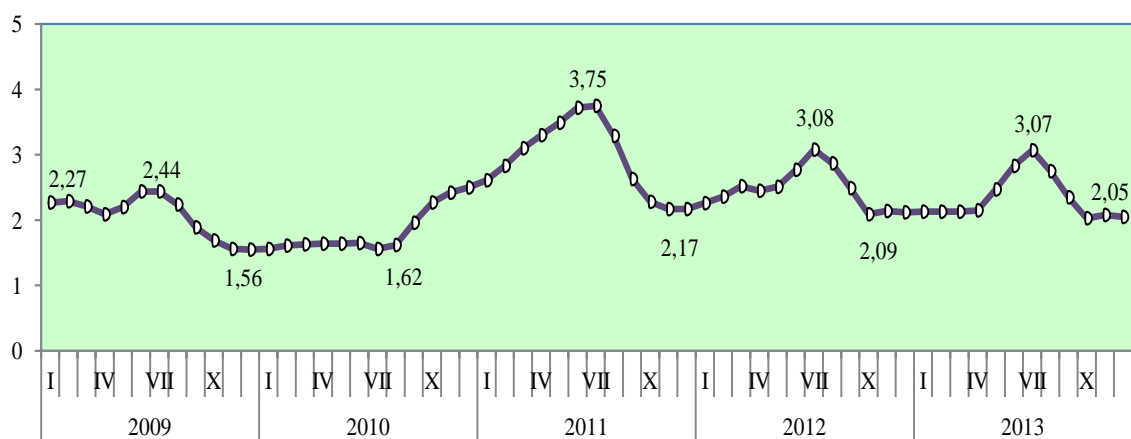
Uogų, skirtų šviežiam vartojimui, supirkimo kainos Lietuvoje, palyginti su Lenkija, 2013 metais buvo gerokai didesnės. Braškės mūsų šalyje supirktos 2,2 karto, avietės – 2,1 karto, juodieji serbentai – 5,5 karto, kiti serbentai – 4 kartus, o aronijos – 6,8 karto didesne kaina.

Vaisių ir uogų, skirtų perdirbti, supirkimo kainos Lietuvoje 2013 metais taip pat buvo didesnės nei kaimyninėje šalyje. Obuoliai supirkti 3,6 proc., o slyvos – net 3 kartus didesne kaina. Už avietes pas mus mokėta 15,1 proc. brangiau, už juoduosius serbentus – 19,7 proc., už kitus serbentus – 7,4 proc., už aronijas – 9,2 proc. didesnė kaina.

2013 metais vaisių mažmeninės kainos vidutiniškai ES, palyginti su 2012-aisiais, išaugo 6,4 proc. Didžiausias vaisių brangimas 2013 metais, palyginti su prieš tai buvusiais, įvyko Portugalijoje (12,7 proc.). Tačiau, remiantis Eurostato duomenimis, tarp ES šalių pasitaikė ir tokių, kuriose mažmeninė vaisių kaina 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, sumažėjo – tai Bulgarija (0,5 proc.) ir Airija (0,8 proc.).

Lietuvoje 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, vaisių mažmeninė kaina išaugo 4,1 proc. Kaimyninėse šalyse jie pabrango mažiau. Lenkijos mažmeninėje rinkoje vaisiai buvo brangesni 1,8 proc., o Latvijoje – tik 0,1 proc. Palyginti su 2009-aisiais, Lietuvoje 2013 metais vidutinės mažmeninės vaisių kainos buvo didesnės 13,5 proc., o Latvijoje ir Lenkijoje padidėjo dar labiau – atitinkamai 15,4 ir 14,3 proc.

Mažmeninė obuolių kaina Lietuvoje 2009–2013 metais svyravo priklausomai nuo derliaus gausos, sezonų kaitos bei paklausos pokyčių. (2.33 pav.). 2013 metais obuolių pasiūla buvo didesnė nei 2012-aisiais. Tai lėmė 5 proc. mažesnę mažmeninę kainą. Tačiau 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, obuolių rinkai pateikta mažiau, todėl mažmeninė kaina buvo 13 proc. didesnė.

2.33 pav. Obuolių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje 2009–2013 metais, Lt/kg

Fig. 2.33. Average retail price of apples in Lithuania in 2009–2013, LTL/kg

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Produkcijos perdirbimas. Palyginti su 2012-aisiais, 2013 metais vaisių ir uogų užderėjo mažiau, dėl to ir kai kurių jų gaminių apimtys buvo mažesnės. Tačiau mažėjo ne visų produktų gamybos apimtys (2.47 lentelė).

2.47 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba Lietuvoje 2009–2013 metais
Table 2.47. Production of selected fruit and berry products in Lithuania in 2009–2013

Produktai / <i>Products</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to</i> 2009, %
Obuolių sultys, mln. l / <i>Apple juice, mill. l</i>	2,2	1,7	4,9	3,0	5,7	2,6*
Užšaldyti vaisiai, uogos ir riešutai, nevirti arba virti garuose ar vandenyje, tūkst. t <i>Frozen fruit, berries and nuts, uncooked, cooked by steaming or boiling in water, thou. t</i>	2,2	2,6	3,9	3,9	3,9	1,8*
Vaisių, uogų ar riešutų džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos, paruoštos verdant, tūkst. t <i>Jams, marmalades, jellies, puree and pastas of fruit, berries or nuts, prepared by boiling, thou. t</i>	4,7	4,4	4,5	3,8	3,9	-16,5

* Kartai / *Times*.

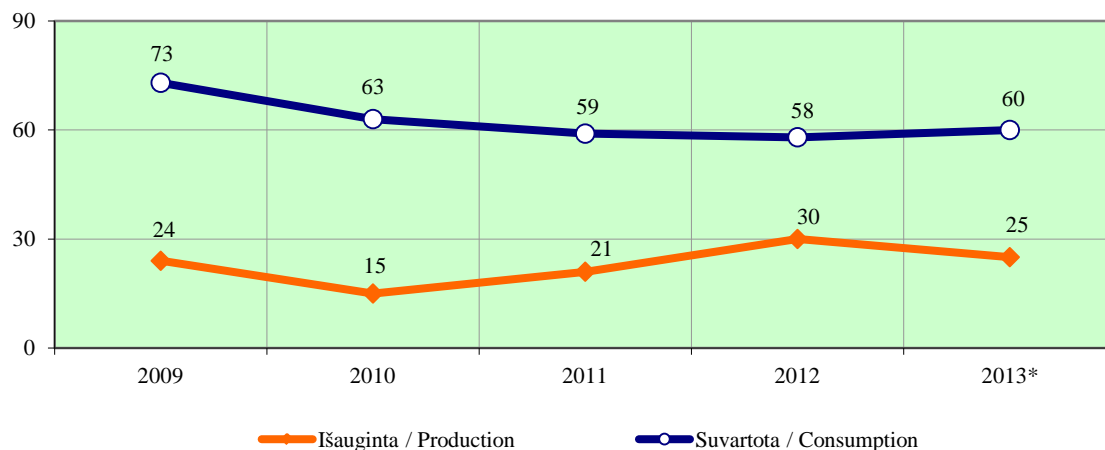
Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2008–2012. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777.*

2013-aisiais, kaip ir kitais metais, pagrindiniai vaisių ir uogų perdirbėjų gaminiai buvo obuolių sultys, užšaldyti vaisiai ir uogos bei įvairūs džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos.

2013 metais obuolių sulčių Lietuvos gamintojai išspaudė 1,9 karto daugiau nei prieš metus ir net 2,6 karto daugiau nei 2009-aisiais. Tai buvo nulemta gausaus obuolių derliaus 2012 metais, iš kurių sultys buvo spaudžiamos ir 2013 metų pirmojoje pusėje. Užšaldytų vaisių ir uogų apimtys išliko beveik nepakitusios jau trečius metus iš eilės, o palyginti su 2009-aisiais, – išaugo 1,8 karto. Įvairių džemų, marmeladų, drebučių, tyrių ir pastų 2013 metais pagaminta 3 proc. daugiau nei prieš metus. Palyginti su 2009-aisiais, 2013 metais jų gamyba sumažėjo 16,5 proc.

Vaisių ir uogų suvartojimas. Kadangi Lietuvoje vyrauja nepalankus sodininkystei ir uogininkystei klimatas, šis sektorius nėra pakankamai išplėtotas. Jo pagamintos produkcijos nepakanka aprūpinti šalies gyventojus reikiamu kiekiu vaisių ir uogų. Vietinė produkcija patenkina tik apie trečdalį Lietuvos gyventojų poreikių (2.34 pav.).

Nepakankama vietinių vaisių pasiūla bei atvežtinės produkcijos aukštos kainos nulemia, kad Lietuvos gyventojai vartoja nepakankamai vaisių ir uogų. Rekomenduojama metinė vaisių ir uogų norma vienam suaugusiajam yra 91 kg. Lietuvos gyventojai suvartoja tik apie 60–70 proc. šio kiekio. Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuva yra tarp tų, kuriose vienas gyventojas vaisių suvartoja mažiausiai.

2.34 pav. Vaisių ir uogų išauginimas bei suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, 2009–2013 metais, kg

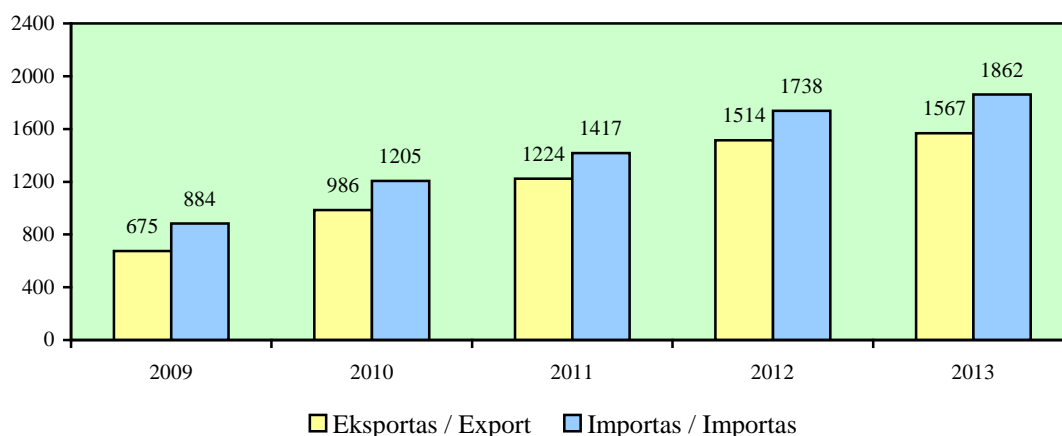
Fig. 2.34. Per capita production and consumption of fruit and berries in 2009–2013, kilograms

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2012. Vilnius: Statistikos departamentas, 2013. ISSN 2029-3658.

Eurostato duomenimis, maždaug trečdalį Lietuvos gyventojų suvartojamų vaisių ir uogų raciono sudaro citrusiniai vaisiai. Kita mėgstama kultūra – vynuogės. Jos sudaro apie dešimtadalį suvartojamų vaisių ir uogų. Lietuvos gyventojai valgo palyginti nedaug obuolių. Jie sudaro tik apie 6 proc. šalies gyventojų per metus suvartoto vaisių ir uogų kiekio. Likusią vaisių ir uogų raciono dalį mažomis dalimis sudaro nepaminėti vaisiai ir uogos.

Užsienio prekyba. Lietuvos užsienio prekybos vaisiais ir uogomis balansas 2009–2013 metais buvo neigiamas (2.35 pav.). 2013 metais užsienio prekybos vaisiais ir uogomis deficitas buvo 294,1 mln. Lt.

2.35 pav. Vaisių ir uogų* eksportas bei importas 2009–2013 metais, mln. Lt

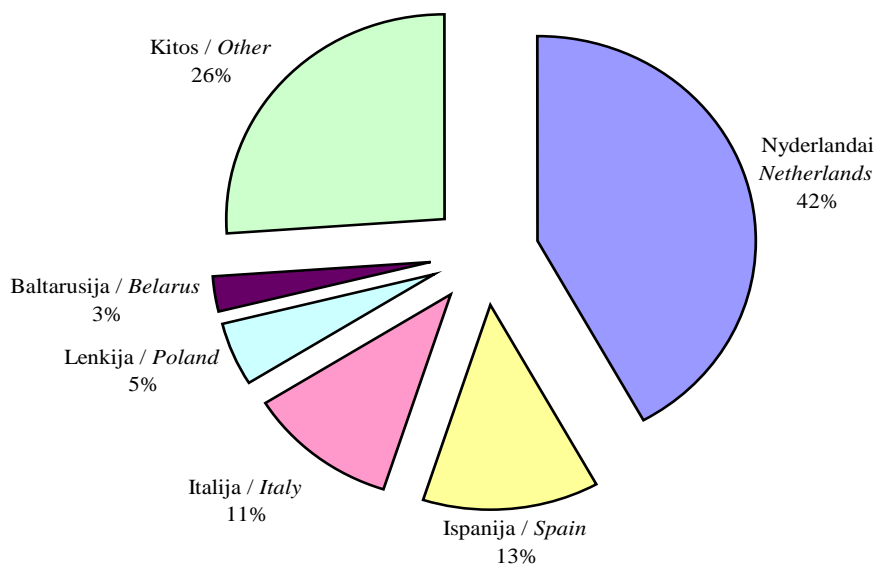
Fig. 2.35. Export and import of fruit and berries in 2009–2013, LTL million*

* Šviežių, šaldytų, džiovintų ir konservuotų / Fresh, frozen, dried and preserved.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, importuotų vaisių ir uogų vertė išaugo 2,1 karto. Labiausiai padidėjo Lietuvoje neauginamų vaisių paklausa ir pasiūla. Vertine išraiška 2009–2013 metų laikotarpiu labiausiai augo šviežių ir džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų įvežimas – 3,4 karto. Kaip ir ankstesniais metais, 2013-aisiais daugiausia į Lietuvą įvežta citrusinių vaisių. 2009–2013 metais jų importas vertine išraiška padidėjo 1,9 karto, o kiekybine – 1,5 karto. 2013 metais citrusiniai vaisiai sudarė 17,5 proc. nuo viso vaisių ir uogų importo vertine išraiška. Jų įvežta 11 tūkst. t už 327 mln. Lt. Vertinant kiekybine išraiška, didėjo visų vaisių ir uogų įvežami kiekiai. Taip pat augo importo apimtys ir vertine išraiška, išskyrus konservuotus vaisius ir riešutus. Jų 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, į Lietuvą importuota už 63,8 proc. mažesnę sumą.

2013 metais Lietuva vaisių ir uogų importavo iš 67 pasaulio šalių, iš kurių 24 – ES narės. Didžiausią importo vertine išraiška dalį sudarė importas iš ES – 86,3 proc. O už didžiausią sumą vaisių ir uogų importuota iš Nyderlandų (2.36 pav.).

2.36 pav. Vaisių ir uogų importo struktūra pagal šalis 2013 metais

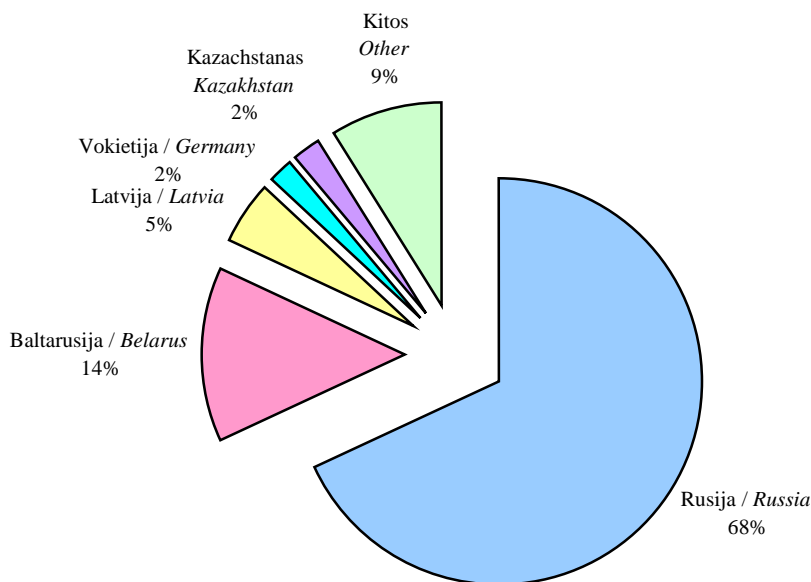
Fig. 2.36. Structure of import of fruit and berries by country in 2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais iš Lietuvos išvežta vaisių ir uogų už 1,6 mlrd. Lt. Tik 5,1 proc. šios sumos sudarė pajamos už lietuviškos kilmės vaisių ir uogų eksportą. Palyginti su 2009-aisiais, vaisių ir uogų eksporto apimtys vertine išraiška padidėjo beveik 2,3 karto. Labiausiai 2009–2013 metų laikotarpiu išaugo šviežių ir džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų eksportas. Kiekybine išraiška jis padidėjo 3,3 karto, o vertine – 3,8 karto. Daugiausia į kitas šalis išvežama obuolių. 2013 metais jie sudarė 8,6 proc. visos vaisių ir uogų eksporto vertės. 2009–2013 metais jų eksportas vertine išraiška padidėjo 22,5 proc., tačiau kiekybine – sumažėjo 16,6 proc. Vertinant kiekybine išraiška, didėjo ir kitų vaisių bei uogų išvežami kiekiai, išskyrus

bananus bei konservuotus vaisius ir uogas. Tokia pati vaisių ir uogų eksporto situacija buvo ir vertinant vertine išraiška.

2013 metais iš Lietuvos vaisiai ir uogos buvo eksportuojami į 43 pasaulio šalis. Daugiau nei pusė jų – 22 šalys buvo ES narės. Eksportas šia kryptimi sudarė 15,4 proc. viso vaisių ir uogų (vertine išraiška) eksporto. Už didžiausią sumą vaisių ir uogų išvežta į Rusiją (2.37 pav.).

2.37 pav. Vaisių ir uogų eksporto struktūra pagal šalis 2013 metais

Fig. 2.37. Structure of export of fruit and berries by country in 2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Parama. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, Lietuvoje deklaruota daugiau sodų ir uogynų, atitinkamai 0,1 proc. (3,7 ha) ir 15,1 proc. (967,8 ha). Už 2013 metais deklaruotus ir tiesioginių išmokų teikimo reikalavimus atitinkančius sodų ir uogynų plotus skirta 451,72 Lt/ha parama. Pagal ekologinio ūkininkavimo programą už sodų ar uogynų hektarą skirta 1781,60 Lt išmoka. Pagal tausojančią aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistemą už deklaruotus serbentų plotus skirta 1160 Lt/ha, o už kitų vaisių ir uogų plotus – 1188 Lt/ha parama.

Ūkio subjektai, kurie dalyvavo vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programoje, 2013 metais gavo ES ir nacionalinę paramą. Vaisius tiekusiems subjektams šioje programoje nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. buvo skirta 2,80 Lt parama už ne žemesnės kaip II kokybės klasės obuolių kilogramą. Už ne žemesnės kaip II kokybės klasės kriaušių kilogramą nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. buvo skirta 3,00 Lt parama.

Teikiama parama padeda palaikyti sodininkų pajamas, didina lietuviškos produkcijos konkurencingumą. Taip pat parama prisideda prie sektoriaus plėtros, palaiko jo gyvybingumą.

Apibendrinant vaisių ir uogų sektorių, reikia pastebėti, kad jo produkcijos paklausa Lietuvoje nėra didelė. Tačiau net ir nedidelio poreikio vietos augintojai nepatenkina. Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvoje sodų ir uogynų plotai nedideli, derlingumas mažas. Trūkumas patenkinamas importine produkcija, kurios kiekiai paskutiniaisiais metais išaugo dėl prasto derliaus Lietuvoje. Vietos gamintojai negali vartotojams pasiūlyti tokio plataus vaisių ir uogų pasirinkimo kaip importuotojai.

3.8. Rapsai

3.8. Rapeseed

Pastaraisiais metais išaugusios rapsų supirkimo kainos, jų auginimo pelningumas skatina žemdirbius auginti šią kultūrą. Pagal ŪADT duomenis bendrosios ūkio pajamos, tenkančios šeimos metiniam darbo vienetui, yra didžiausios javus, rapsus auginančiuose ūkiuose. Daugiausia auginama žieminių rapsų, tačiau jų derlingumas kiekvienais metais labai priklauso nuo klimatinių sąlygų.

Rapsų derlius pasaulyje. 2012–2013 metais pasaulinis rapsų derlius siekė 63,0 mln. t, buvo 2,5 proc. didesnis nei 2011–2012 metais (2.48 lentelė). Didžiausias derliaus padidėjimas (net 58,8 proc.) užfiksuotas JAV. ES šalyse 2013 metais išauginta 19,2 mln. t rapsų, arba 31,3 proc. viso pasaulinio derliaus. Daugiausia rapsų užaugino Prancūzija (5,4 mln. t), Vokietija (4,8 mln. t), Jungtinė Karalystė (2,6 mln. t). Lietuva užėmė 6-ąją vietą pagal rapsų derlių Europoje. Vidutinis rapsų derlingumas JAV siekė 1,59 t/ha, ES – 3,08 t/ha, Kinijoje – 1,88 t/ha. Didžiausias derlingumas pasiektas Danijoje (3,71 t/ha) ir Vokietijoje (3,70 t/ha).

2.48 lentelė. Rapsų derlius pasaulyje 2011–2014 metais, tūkst. t

Table 2.48. World harvest of rapeseed in 2011–2014, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2011–2012	2012–2013	2013–2014
Išauginta pasaulyje, iš viso <i>World harvest, total</i>	61484	63021	70470
iš jo: / of which:			
ES-27 / EU-27	19235	19210	20850
Kinija / China	13426	14007	14400
Kanada / Canada	14608	13869	18000
Indija / India	6200	6800	7000
Kitos šalys / Other countries	8015	9135	10220

* JAV žemės ūkio departamento 2014 m. kovo prognozė / *USDA Outlook: March 2014.*

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Auginimas. Lietuvoje 2009–2013 metais rapsų pasėlių plotai padidėjo 37,6 proc., o palyginti su 2012-aisiais, – tik 0,2 proc. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, pasiektas žemesnis derlingumas (12,3 proc.) sąlygojo ir mažesnę derlių (13,3 proc.) (2.49 lentelė). Rapsų derlingumas Lietuvoje buvo beveik trečdaliu žemesnis, palyginti su ES vidurkiu.

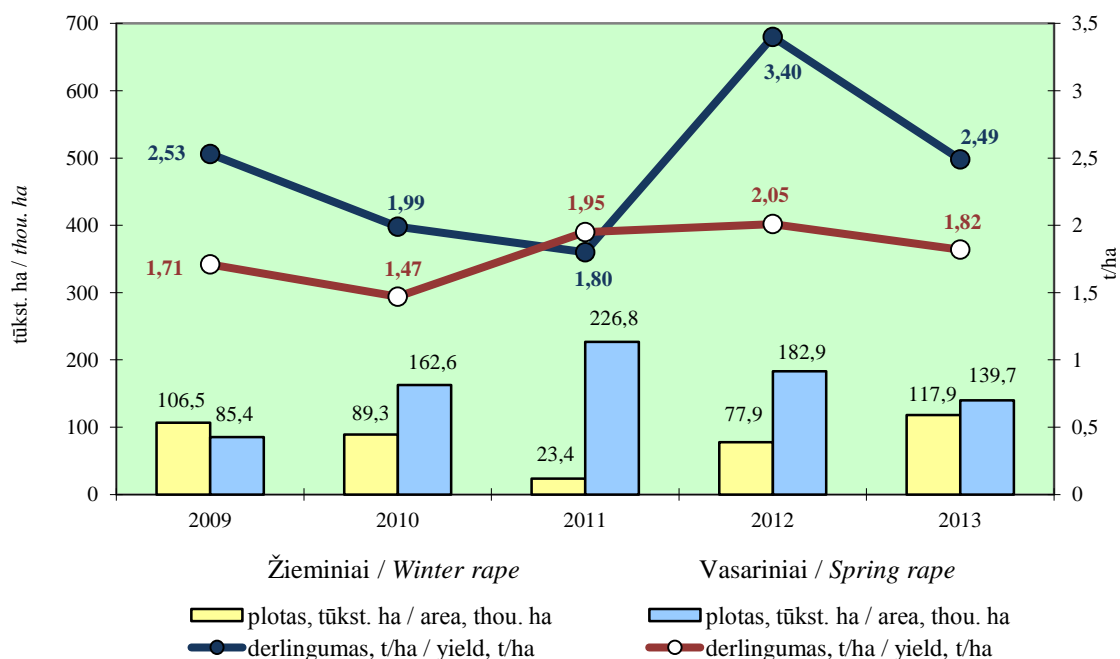
2.49 lentelė. Rapsų pasėliai, derlius ir derlingumas 2009–2013 metais

Table 2.49. Crop area, harvest and yield of rape in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013	2013, palyginti su compared to 2009, %
Plotas, tūkst. ha / Area, thou. ha	191,9	251,9	250,2	263,4	264,0	37,6
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	415,8	416,7	484,3	632,9	548,7	32,0
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	2,17	1,65	1,94	2,40	2,13	-1,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Ūkininkų ir šeimos ūkiuose 2012 ir 2013 derliaus metais derlius atitinkamai sudarė 71,1 proc. ir 71,7 proc. viso nuimto derliaus. 2013 metais rapsų pasėlių struktūroje žieminiai rapsai sudarė 53,5 proc., vasariniai – 46,5 proc. Žieminių rapsų pasėlių plotai 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, padidėjo 51,3 proc., o vasarinių – sumažėjo 23,6 proc. Žieminių rapsų derlingumas analizuojamuoju laikotarpiu sumažėjo 26,8 proc., vasarinių rapsų derlingumas irgi mažėjo, bet ne taip ženkliai (9,5 proc.). Tačiau žieminių rapsų derlingumas 0,67 t/ha viršijo vasarinių derlingumą (2.38 pav.).

2.38 pav. Rapsų plotas ir derlingumas 2009–2013 metais

Fig. 2.38. Area under rape crops and seed yield in 2009–2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Rinka. 2013 metais Lietuvoje iš rapsų augintojų supirkta 501,1 tūkst. t rapsų, t. y. 13,9 proc. daugiau nei 2012-aisiais. Supirkimo kaina 2013 metais buvo 23,6 proc. mažesnė nei 2012 metais, o tai turėjo įtakos vertės (34,2 proc.) mažėjimui (2.50 lentelė).

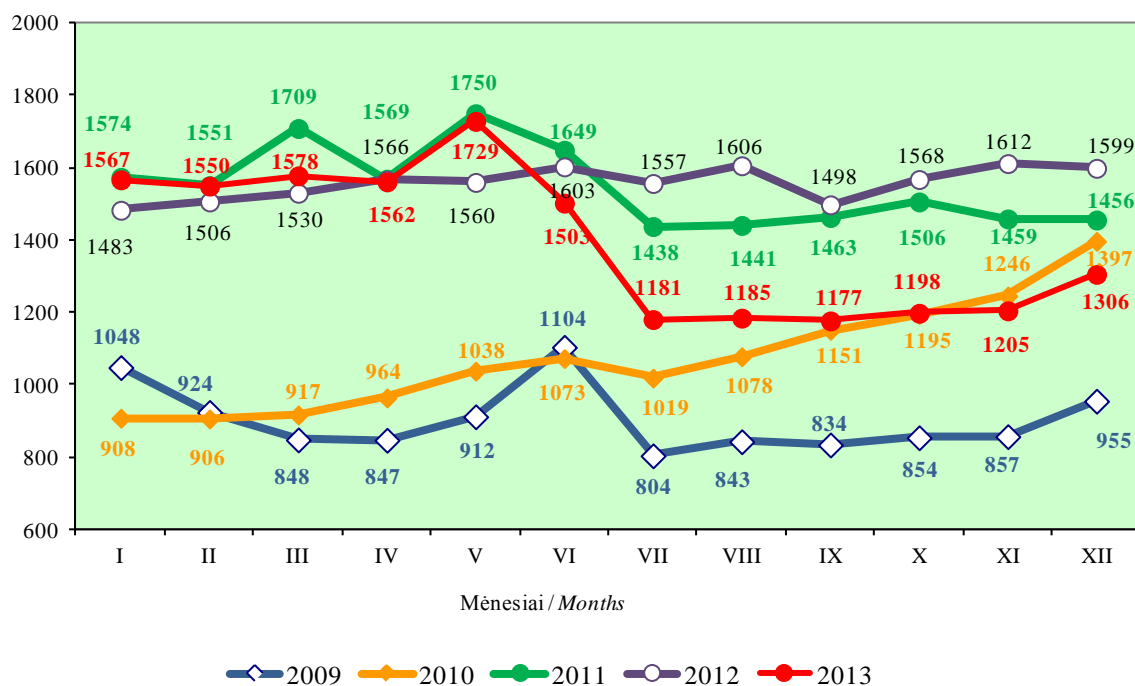
2.50 lentelė. Rapsų supirkimas 2009–2013 metais

Table 2.50. Purchase of rapeseed in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Kiekis, tūkst. t / Amount, thou. t	368,0	385,9	395,0	581,9	201,0	36,1
Kaina, Lt/t / Price, LTL/t	836	1099	1458	1575	1204	44,0
Vertė, mln. Lt / Value, LTL mill.	307,7	424,1	575,9	916,5	603,2	96,0

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinės sistemos (ŽŪMPRIŠ) duomenimis, 2013 metais didžiausia rapsų supirkimo kaina buvo metų pradžioje. Žymus pokytis įvyko liepos mėnesį, ji nukrito, palyginti su 2013 metų sausio–birželio vidutine kaina, 25,3 proc. (2.39 pav.).

2.39 pav. Vidutinė rapsų supirkimo kaina 2009–2013 metais, Lt/t

Fig. 2.39. Average purchase price of rapeseed in 2009–2013, LTL per tonne

Šaltinis: ŽŪMPRIŠ.

Kaimyninėse, priklausančiose ES, šalyse rapsų supirkimo kainos 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, taip pat išaugo. Palyginti 2012 metų kaina, vidutiniškai nukrito apie 25 proc. (2.51 lentelė).

2.51 lentelė. Vidutinė rapsų sėklų kaina kai kuriose ES valstybėse 2009–2013 metų 45-ąją savaitę, Lt/t

Table 2.51. Average price of rapeseed in selected EU countries in the 45th week of 2009–2013, LTL per tonne

Valstybės Countries	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Lietuva / Lithuania	829	1318	1406	1547	1104	33,2
Vokietija / Germany	853	1368	1456	1586	1214	42,3
Latvija / Latvia	724	1213	1415	1606	1201	65,9
Estija / Estonia	804	1128	1512	1623	–	–
Lenkija / Poland	912	1277	1529	1670	1247	36,7

Šaltinis: ŽŪMPRIŠ.

2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, Lietuvoje rapsų eksportas pagal vertę padidėjo 75,4 proc., kurią lėmė padidėjęs eksportuojamų rapsų kiekis (24,5 proc.) ir išaugusi eksportuojamų rapsų kaina (41,1 proc.). 2013 metais, palyginti su 2012-ųjų eksportu, tiek eksporto apimtis, tiek kaina sumažėjo atitinkamai 11,6 proc. ir 19,3 proc. Todėl eksporto vertė buvo mažesnė 28,6 proc. (2.52 lentelė).

2.52 lentelė. Rapsų eksportas* 2009–2013 metais

Table 2.52. Export of rapeseed in 2009–2013

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou. t	Kaina, Lt/t Price, LTL/t	Vertė, mln. Lt Value, LTL mill.
2009	297,3	953	283,3
2010	278,5	1138	316,9
2011	219,1	1526	334,3
2012	418,0	1666	696,3
2013	369,4	1345	496,4

* Rapsų arba rapsukų sėklos, skaldytos arba neskaldytos / Rape or colza seeds, whether or not broken.

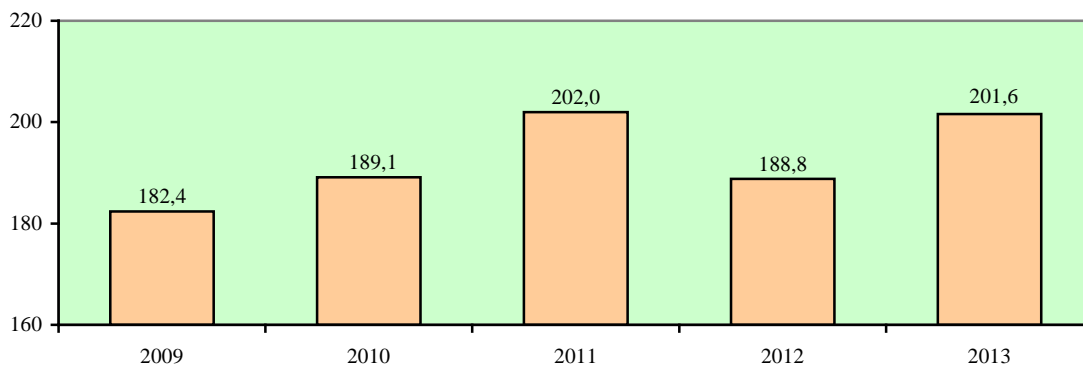
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia rapsų sėklų iš Lietuvos 2013 metais nupirko Nyderlandai – 28,8 proc., Belgija – 17,9 proc., Vokietija – 16,9 proc. ir Latvija – 13,5 proc. Didžiausias rapsų sėklų eksporto pokytis geografiniu atžvilgiu buvo eksporto į Nyderlandus padidėjimas (3,5 k.).

2013 metais rapsų sėklų importuota 5,2 tūkst. t. Daugiausia įvežta iš Latvijos, t. y. 82,3 proc. viso rapsų sėklų importo. Palyginti su 2012 metų importu iš šios šalies, jis padidėjo 32,5 proc. Vidutinė importo kaina iš Latvijos 2013 metais buvo 1556,8 Lt/t, 8,5 proc. mažesnė nei 2012-aisiais.

Pasaulyje analizuojamuoju laikotarpiu didžiausia eksportuotoja buvo Kanada, jos eksportas sudarė apie 8000 tūkst. t. Didžiausios šalys rapsų importuotojos buvo Kinija (3400 tūkst. t), ES (3400 tūkst. t) ir Japonija (2450 tūkst. t).

Perdirbimas. 2013 metais rapsų perdirbta 201,6 tūkst. t, t. y. 6,8 proc. daugiau nei 2012-aisiais, o palyginti su 2009-aisiais, – 10,6 proc. daugiau. Per analizuojamąjį laikotarpį perdirbtų rapsų kainos kito netolygiai (2.40 pav.).

2.40 pav. Rapsų perdirbimas 2009–2013 metais, tūkst. t

Fig. 2.40. Rapeseed processing in 2009–2013, thousand tonnes

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Dabartiniu metu užauginamų rapsų kiekiai garantuoja atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo ilgalaikę plėtrą, numatytą Nacionalinėje energetikos strategijoje iki 2025 metų. Artimiausioje ateityje šiuos kiekius reikėtų išlaikyti, skatinant auginti rapsus, naudojantis struktūriniais fondais ir tiesioginėmis išmokomis.

III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS POKYČIAI

III. CHANGES IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

1. Ūkių ekonominės veiklos pokyčiai

1. Changes in farm business

Prekinės žemės ūkio produkcijos gamintojų 2012 metų veiklos rezultatų tyrimas apėmė 1302 ūkininkų ūkius ir 49 ŽŪB. Respondentai tyrimui atrinkti pagal ūkių ūkininkavimo tipus ir jų ekonominį dydį, remiantis Statistikos departamento žemės ūkio surašymo duomenimis. Įvertinus faktinį atitinkamo ūkininkavimo tipo ir ekonominio dydžio klasės ūkių skaičių pagal surašymo rezultatus, apskaičiuoti svartiniai ūkių veiklos duomenys, kurie atspindi visų prekinė ūkių ekonominę būklę. Šiemet svartiniai duomenys skaičiuojami jau dešimtus metus.

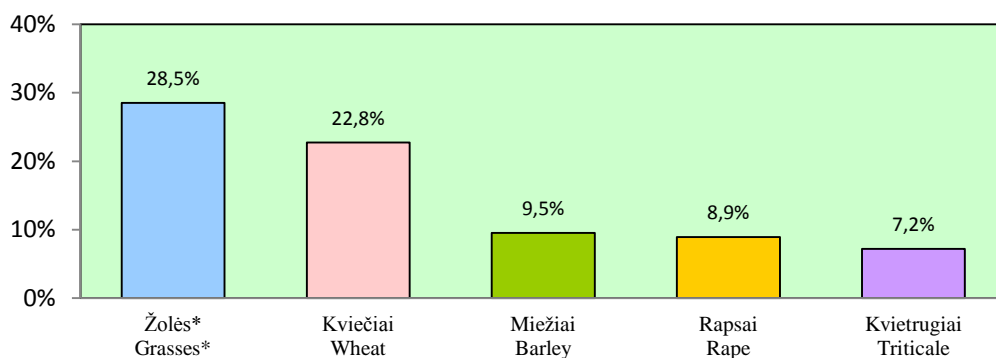
Respondentiniai ūkiai apėmė apie 2,5 proc. ūkininkų ūkių, kurių ekonominis dydis ne mažesnis kaip 4 tūkst. eurų, ir apie 8 proc. žemės ūkio veikla užsiimančių bendrovių. Daugiausia respondentinių ūkių buvo Šiaulių ir Panevėžio, o mažiausiai – Alytaus ir Telšių apskrityse.

Tyrimo dalyvavusių nepalankių ūkininkauti vietovių ūkių skaičius, palyginti su 2011 metais, išaugo 9 proc. ir sudarė 44 proc., o ekologinės gamybos – 8 proc. ir sudarė 8 proc. visų respondentų.

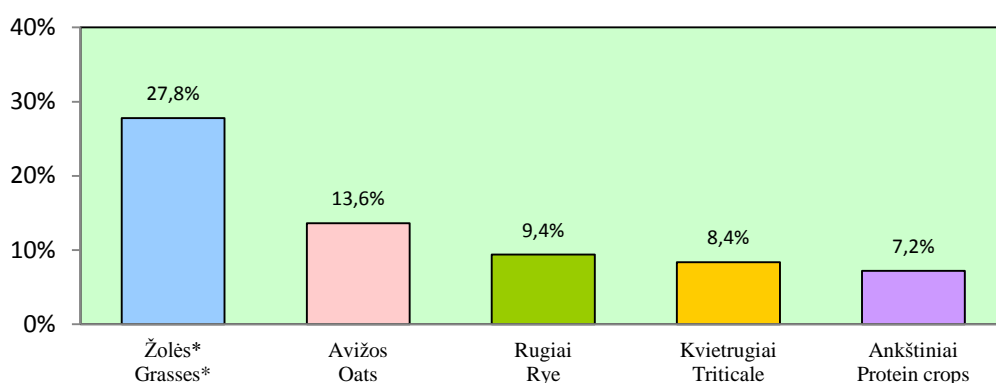
Pasėliai ir gyvuliai. 2012 metais ūkininko ūkio vidutinis bendras žemės plotas padidėjo 4 proc. ir siekė 44,0 ha. Beveik pusę šio ploto sudarė išsinuomota žemė. Geografiškai didžiausia išsinuomotos žemės dalis yra Alytaus (67 proc.) ir Klaipėdos (57 proc.) apskričių ūkiuose (bendri žemės plotai atitinkamai 68,5 ir 69,6 ha), mažiausia – Tauragės apskrities ūkiuose (27 proc. iš 18,17 ha žemės). Ariamoji žemė sudarė 82 proc. ūkio bendro žemės ploto, vidutiniškai vienam prekinės gamybos ūkininko ūkiui teko 36,1 ha (3 proc. daugiau nei 2011 m.). Kaip ir ankstesniais metais, didžiausią jos dalį užėmė kviečių (22,8 proc.), miežių (9,5 proc.), rapsų (8,9 proc.), kvietrugių (7,2 proc.) pasėliai (3.1 pav.). Vienmetėms ir daugiametėms žolėms buvo skirta net 28,5 proc. ariamosios žemės.

Skirtingi augalai auginami palankių ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose: pirmuosiuose gerokai daugiau žemės skirta cukriniams runkeliams, lauko daržovėms, rapsams, kviečiams, o antruosiuose daugiau auginta grikių, avižų, rugių, grūdinių augalų mišinių.

2012 metais daugumos augalų derlingumas ūkininkų ūkiuose, palyginti su 2011 metais, padidėjo, ypač kvietrugių (44,1 proc. – iki 3,5 t/ha), kviečių (41,1 proc. – iki 4,9 t/ha), rugių (40,9 proc. – iki 2,6 t/ha), rapsų (20,6 proc. – iki 2,5 t/ha), miežių (19,2 proc. – iki 3,5 t/ha). Sumažėjo tik grikių (22,2 proc.), pašarinių šakniavaisių (14,6 proc.), lauko daržovių (3,2 proc.) ir ankštinių augalų grūdams (2,9 proc.) derlingumas.

Ūkininkų ūkiai / Family farms

Ekologiniai ūkininkų ūkiai / Organic family farms

* Vienmetės ir daugiametės / Annual and perennial.

3.1 pav. Pagrindinių žemės ūkio augalų dalis nuo ariamosios žemės ploto 2012 metais, proc.

Fig. 3.1. Distribution of main crops by arable area in 2012, per cent

Šaltinis: LAEI duomenys.

Daugumos augalininkystės produkcijos rūšių kainos per metus taip pat padidėjo. Palyginti su 2011 metais, labiausiai pakilo kvietrugių (19,2 proc.), avižų (13 proc.), miežių (10,7 proc.), rapsų (9,7 proc.), o sumažėjo – bulvių (17,6 proc.), grikių (11,8 proc.), lauko daržovių (4,4 proc.) kaina.

Palyginti su 2011 metais, vidutinis metinis sutartinių gyvulių skaičius, tenkantis vienam ūkininko ūkiui, padidėjo 3 proc. Daugiausia padidėjo bičių šeimų (17,4 proc.), paukščių ir 1–2 metų telyčių (po 16,7 proc.), nežymiai išaugo galvijų prieauglio (iki metų) ir melžiamų karvių skaičius – 4–7 proc. Sumažėjo avių (44,4 proc.), kiaulių (paršavedžių – 33,3, paršelių – 22,2, penimų kiaulių – 13,6 proc.) ir 1–2 metų bulių (14,3 proc.). Gyvulių ir gyvulininkystės produkcijos pardavimo kainos kito nevienodai: kiaušiniai, karvės ir paršeliai pabrango (atitinkamai 17,9, 15,5 ir 6,6 proc.), pienas ir medus atpigo (6,6 ir 0,8 proc.).

Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkiuose 2012 metais vidutiniškai laikyta beveik 23 proc. daugiau sutartinių gyvulių nei šalies ūkiuose. Šalies vidurkį minėtuose ūkiuose viršija galvijų, avių ir bičių šeimų skaičius, o kiaulių ir paukščių žymiai daugiau laikyta palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose. Mažiausias sutartinių gyvulių skaičius buvo Vilniaus ir Tauragės (po 6,6), o didžiausias – Klaipėdos (19,8), Alytaus (15,2), Telšių (14,2) apskričių ūkininkų ūkiuose.

2012 metais kviečiai užėmė daugiau kaip trečdalį (36,5 proc.) ŽŪB pasėlių, rapsai – 16,9 proc., vienmetės ir daugiametės žolės – 11,8 proc., miežiai – 10,9 proc. Palyginti su 2011 metais, kviečių užimama ariamosios žemės dalis padidėjo net 10,9 proc. punkto, o miežių sumažėjo 10,5 proc. punkto. Visi kiti augalų pasėliai, kartu sudėjus, šiek tiek viršijo 20 proc. ariamosios žemės, jų užimama dalis, palyginti su 2011 metais, keitėsi nežymiai. Vidutinis metinis sutartinių gyvulių skaičius, tenkantis vienai ŽŪB, sumažėjo 4,7 proc. Daugiausia, beveik perpus, sumažėjo 1–2 metų bulių, taip pat paukščių (28,3 proc.), 1–2 metų telyčių (18,5 proc.), melžiamų karvių (13 proc.), o padidėjo – paršavedžių ir paršelių (atitinkamai 48,5 ir 46,1 proc.).

Turtas. Ūkininkų ūkių žemės ūkio turtas per 2012 metus padidėjo 6,8 proc. ir pasiekė 6,7 tūkst. Lt 1 ha ŽŪN. Daugiausia, kaip ir 2008–2011 metais, žemės ūkio turto 1 ha ŽŪN teko Tauragės (11,9 tūkst. Lt), o mažiausiai – Utenos (4,4 tūkst. Lt) apskrities ūkiams. Turto struktūroje padidėjo žemės (1,8 proc. punkto, sudarė 19,7 proc.), įrenginių, inventoriaus (1 proc. punktu, sudarė 11,4 proc.), o mažėjo traktorių (1,7 proc. punkto, sudarė 16,9 proc.), gamybinių pastatų (1,1 proc. punkto, sudarė 11,7 proc.) dalys (3.1 lentelė).

3.1 lentelė. Ūkininkų ūkių nuosavo žemės ūkio turto struktūra 2008–2012 metais

Table 3.1. Structure of agricultural assets of family farms in 2008–2012

Turto rūšis <i>Type of asset</i>	2008		2009		2010		2011		2012	
	tūkst. Lt <i>LTL thou</i>	%	tūkst. Lt <i>LTL thou</i>	%	tūkst. Lt <i>LTL thou</i>	%	tūkst. Lt <i>LTL thou</i>	%	tūkst. Lt <i>LTL thou</i>	%
Žemė / <i>Land</i>	41,9	16,5	43,5	17,0	45,0	17,5	47,9	17,9	55,4	19,7
Gamybiniai pastatai <i>Farm buildings</i>	35,3	13,9	34,7	13,5	35,2	13,7	34,2	12,8	32,8	11,7
Traktoriai / <i>Tractors</i>	43,6	17,1	46,1	18,0	47,7	18,5	49,9	18,7	47,7	16,9
Kombainai / <i>Harvesters</i>	13,2	5,2	14,8	5,8	15,4	6,0	16,6	6,2	16,2	5,8
Žemės ūkio mašinos <i>Agricultural machinery</i>	21,1	8,3	26,5	10,3	26,5	10,3	25,7	9,6	25,3	9,0
Įrenginiai / <i>Equipment</i>	28,3	11,1	26,8	10,5	27,3	10,6	27,8	10,4	32,1	11,4
Gyvuliai / <i>Livestock</i>	21,5	8,5	22,2	8,7	18,6	7,2	19,4	7,2	21,3	7,5
Kvotos / <i>Quota</i>	12,0	4,7	10,4	4,0	9,3	3,6	8,1	3,0	8,4	3,0
Kitas turtas / <i>Other</i>	37,3	14,7	31,3	12,2	32,6	12,6	38,1	14,2	42,4	15,0
Iš viso* / <i>Total*</i>	254,0	100	256,3	100	257,8	100	267,5	100	281,6	100

* Viso turto suma gali nesutapti su atskirų turto rūšių suma dėl verčių apvalinimo.

Šaltinis: LAEI duomenys.

2012 metų pabaigoje ūkininkų ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui (SD) vidutiniškai teko beveik 162 tūkst. Lt žemės ūkio turto, arba 1,6 proc. daugiau nei prieš metus. Šiuo požiūriu turtingiausi buvo javų, rapsų (288,8 tūkst. Lt, sumažėjo 3 proc.) ir Marijampolės apskrities (270,5 tūkst. Lt, padidėjo 1 proc.), skurdžiausi – kiti mišrūs ūkiai (81,7 tūkst. Lt, sumažėjo 21 proc. ir pralenkė 2011 m. skurdžiausius šiuo atžvilgiu daržininkystės, sodininkystės ūkius) ir Tauragės apskrities (127 tūkst. Lt, padidėjo 11 proc.) ūkininkų ūkiai.

Per 2012 metus vienos ŽŪB turtas padidėjo vidutiniškai 7 proc. Daugiausia didėjo nuosavos žemės (21,6 proc.), veislinių gyvulių (12,1 proc.) ir pastatų (8,7 proc.) vertė. Metų pabaigoje 1 ha ŽŪN teko 6,2 tūkst. Lt turto. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia jo turėjo kiaulių, paukščių, o mažiausiai – augalininkystės bendrovės.

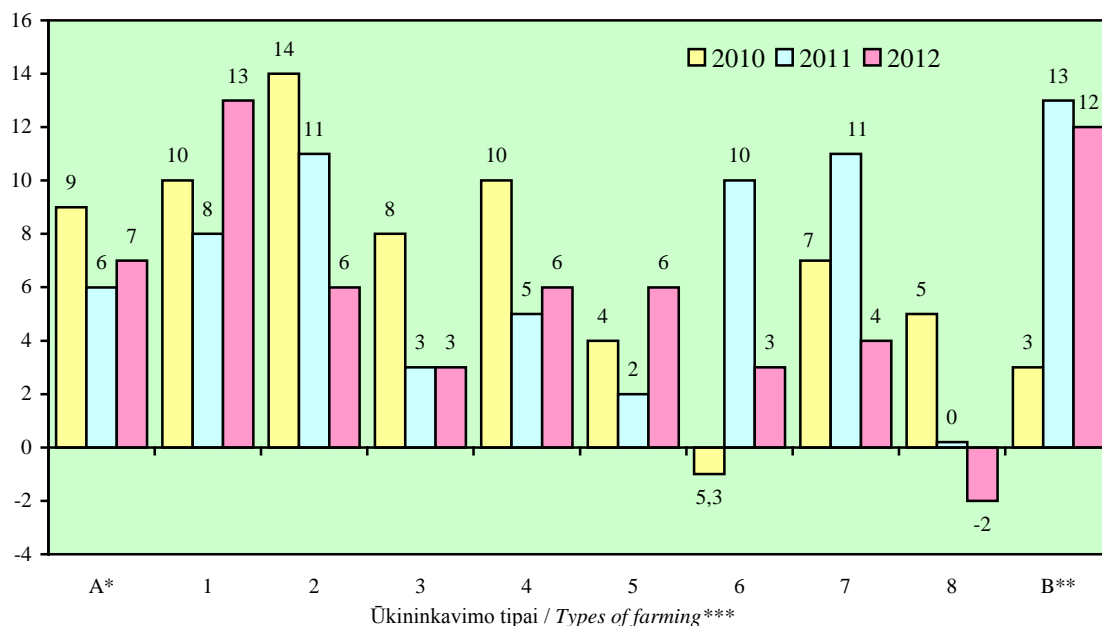
Ūkininkų ūkių finansinis turtas per 2012 metus padidėjo net 18,1 proc. Didžiausias finansinio turto padidėjimas buvo javų, rapsų (30,9 proc.), žolėdžių gyvulių (20,6 proc.), o sumažėjo tik kiaulių, paukščių (8 proc.) ūkiuose. Finansinis turtas per metus augo visose apskrityse, daugiausia – Marijampolės (49,8 proc.) ir Kauno (35,1 proc.). ŽŪB finansinis turtas per metus irgi padidėjo, panašiai kaip ūkininkų ūkių – 18,5 proc.

Ūkininkų ūkių skolos per metus vidutiniškai išaugo 22,9 proc. ir 2012 metų pabaigoje 1 ha ŽŪN teko 1080 Lt skolų. Daugiausia skolų 1 ha ŽŪN turėjo kiaulių, paukščių (2653 Lt) ir daržininkystės, sodininkystės (2395 Lt) ūkiai. 1500 Lt skolų ribą viršijo didesni nei 150 ha, 50 tūkst. eurų ekonominio dydžio, Marijampolės apskrities ūkiai. Pačios mažiausios skolos buvo 8–15 tūkst. eurų ekonominio dydžio (355 Lt), 20–30 ha (402 Lt) ir kituose mišriuose (416 Lt) ūkiuose.

Ūkininkų ūkių likvidumas (trumpalaikio turto ir trumpalaikių skolų santykis) per metus nepakito, o mokumas (skolų ir turto santykis) pablogėjo 8 proc. Skirtumai tarp grupių labai dideli, o šie abu rodikliai metų pabaigoje buvo geresni arba per metus nepasikeitė kiaulių, paukščių, kituose mišriuose ūkiuose, mažesniuose nei 10 ha, daugiau nei 45 ŽŪN našumo balų, 100 tūkst. eurų ekonominio dydžio, Marijampolės apskrities ūkiuose.

ŽŪB skolos per 2012 metus padidėjo 2 proc. ir jų metų pabaigoje 1 ha ŽŪN buvo 1706 Lt, o 1 Lt turto – 20 ct. Mažiausiai skolų turto vertės vienetui turėjo daržininkystės, sodininkystės, o daugiausia – kiaulių, paukščių bendrovės. Vidutinis ŽŪB likvidumas nepakito, mokumas šiek tiek pagerėjo, bet abu rodikliai buvo gerokai prastesni negu ūkininkų ūkių.

Ūkininkų nuosavo kapitalo vidutinis metinis prieaugis buvo 7 proc., tik mažesniuose nei 10 ha ir kituose mišriuose ūkiuose kapitalas mažėjo (po 2 proc.). Didžiausias prieaugis buvo didesniuose nei 100 tūkst. eurų ekonominio dydžio (15 proc.), o mažiausias 30–40 ha (1 proc.) ūkiuose (3.2 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** 1 – javų, rapsų / specialist cereals, oilseeds and protein crops, 2 – augalininkystės / general field cropping, mixed cropping, 3 – daržininkystės, sodininkystės / horticulture and permanent crops, 4 – pienininkystės / specialist dairying, 5 – žolėdžių gyvulių / grazing livestock, 6 – kiaulių, paukščių / specialist granivores, 7 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / field crops-grazing livestock, combined, 8 – kiti mišrūs ūkiai / various crops and livestock combined.

3.2 pav. Nuosavo kapitalo prieaugis 2010–2012 metais, proc.

Fig. 3.2. Annual change in net worth in 2010–2012, per cent

Šaltinis: LAEI duomenys.

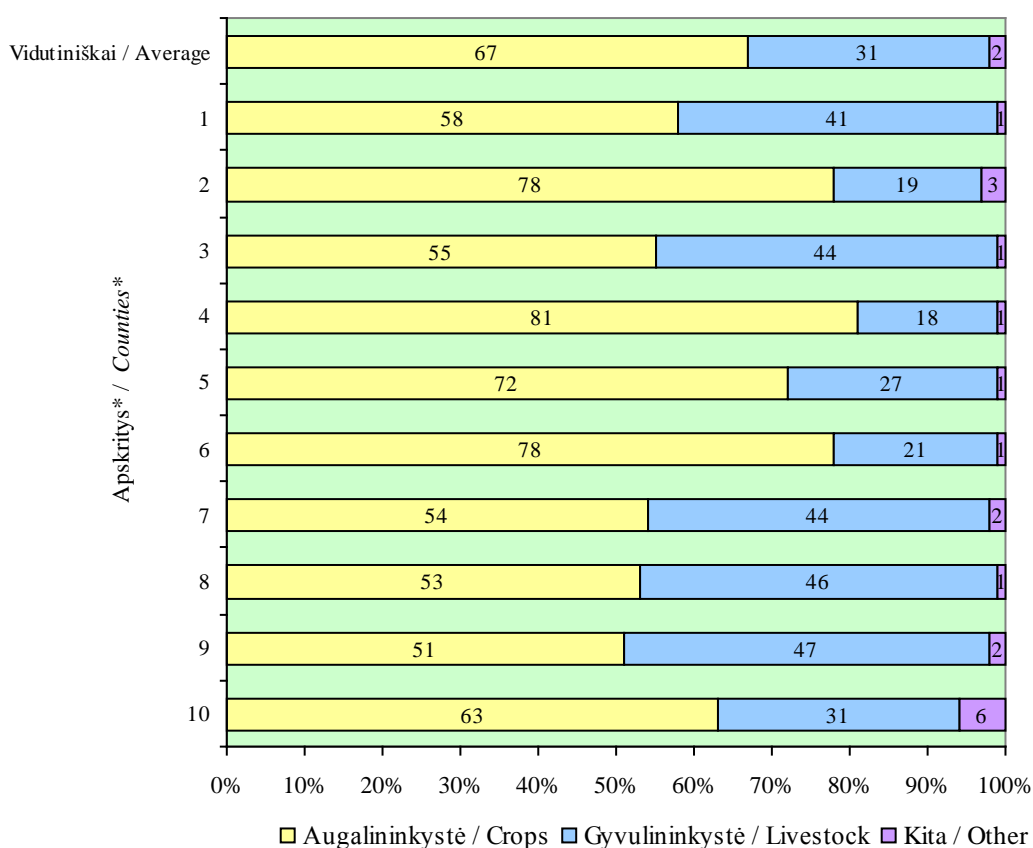
ŽŪB nuosavo kapitalo vertė per 2012 metus didėjo visose grupėse, vidutiniškai – 12 proc. Mažiausias pokytis – daržininkystės, sodininkystės (4 proc.), didžiausias – augalininkystės (24 proc.) bendrovėse.

Bendroji produkcija. Ūkininkų ūkių bendroji produkcija didėjo kasmet nuo 2009 metų, o 2012 metais pralenkė 2008 metų lygį, kuris iki tol buvo aukščiausias per dešimtmetį (2003–2012 m.). Augalininkystės produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, palyginti su 2011 metais, padidėjo 25 proc., gyvulininkystės produkcija, tenkanti 1 sutartiniam gyvuliui, beveik nepasikeitė, o bendroji produkcija 1 ha ŽŪN išaugo 15 proc. Daugiausia bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN pagamino Marijampolės (4129 Lt) ir Šiaulių (3664 Lt), mažiausiai – Utenos (1541 Lt) ir Vilniaus (1654 Lt) apskričių ūkiai. Kaip ir galima tikėtis, bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN rodikliai gerėja, didėjant ŽŪN našumui (nuo 1761 iki 4025 Lt), palankių ūkininkavimui vietovių ūkiai lenkia nepalankių (atitinkamai 3514 ir 1986 Lt), o vyresniųjų ūkininkų ūkiai lenkia jaunesniųjų (vyresnių nei 50 m. rezultatas – 3220 Lt, jaunesnių nei 40 m. – 2072 Lt) ūkius. Šis rodiklis taip pat gerėja didėjant ūkių ekonominiam dydžiui, išskyrus pačius mažiausius, 4–8 tūkst. eurų ekonominio dydžio ūkius – jų bendroji produkcija 1 ha ŽŪN siek tiek lenkia net 25–50 tūkst. eurų ekonominio dydžio ūkius. Pagal ūkininkavimo tipus tradiciškai pirmauja kiaulių, paukščių (9903 Lt) bei daržininkystės, sodininkystės (7763 Lt) ūkiai ne tik dėl didelės bendrosios produkcijos, bet ir dėl to, kad šių tipų ūkiai vidutiniškai turi mažiau ŽŪN. Mišriuose augalininkystės-žolėdžių gyvulių ir žolėdžių

gyvulių ūkiuose bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN pagaminta mažiausiai, atitinkamai 2054 ir 2146 Lt.

Augalininkystės produkcijos dalis bendrojoje ūkininko ūkio produkcijoje, palyginti su 2011 metais, padidėjo 5,5 proc. punkto ir pasiekė 67,4 proc., gyvulininkystės sumažėjo 5,3 proc. punkto (30,8 proc.), o kitos produkcijos sumažėjo 0,2 proc. punkto (1,9 proc.). Mažiausias skirtumas tarp augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos dalies buvo Utenos (atitinkamai 50,8 ir 47,3 proc.) ir Telšių (atitinkamai 53,2 ir 46,0 proc.), o labiausiai augalininkystę dominuoja Marijampolės (atitinkamai 81,2 ir 17,5 proc.) ir Kauno (atitinkamai 78,5 ir 18,7 proc.) apskrityse (3.3 pav.). Ilgus metus didžiausią ūkininko ūkio bendrosios produkcijos dalį sudarė pienas, tačiau 2012 metais pirmąją vietą užėmė kviečiai (24,1 proc.), pienas smuko į antrąją (19,1 proc.), toliau – rapsai (10,4 proc.), pašarai (9,1 proc.), galvijiena (7,2 proc.) ir miežiai (6,2 proc.). Pienas pirmoje pozicijoje liko Klaipėdos (31,6 proc.), Telšių (31,2 proc.) ir Utenos (27,8 proc.), o kviečių dalis didžiausia – Marijampolės (43,5 proc.), Kauno (34,4 proc.) ir Šiaulių (32,0 proc.) apskričių ūkininkų ūkiuose.

ŽŪB bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN pagamino 8,4 proc. daugiau negu 2011 metais. Daugiausia jos pagaminta kiaulių, paukščių, o mažiausiai – augalininkystės bendrovėse.

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.3 pav. Ūkininkų ūkių bendrosios produkcijos struktūra 2012 metais, proc.

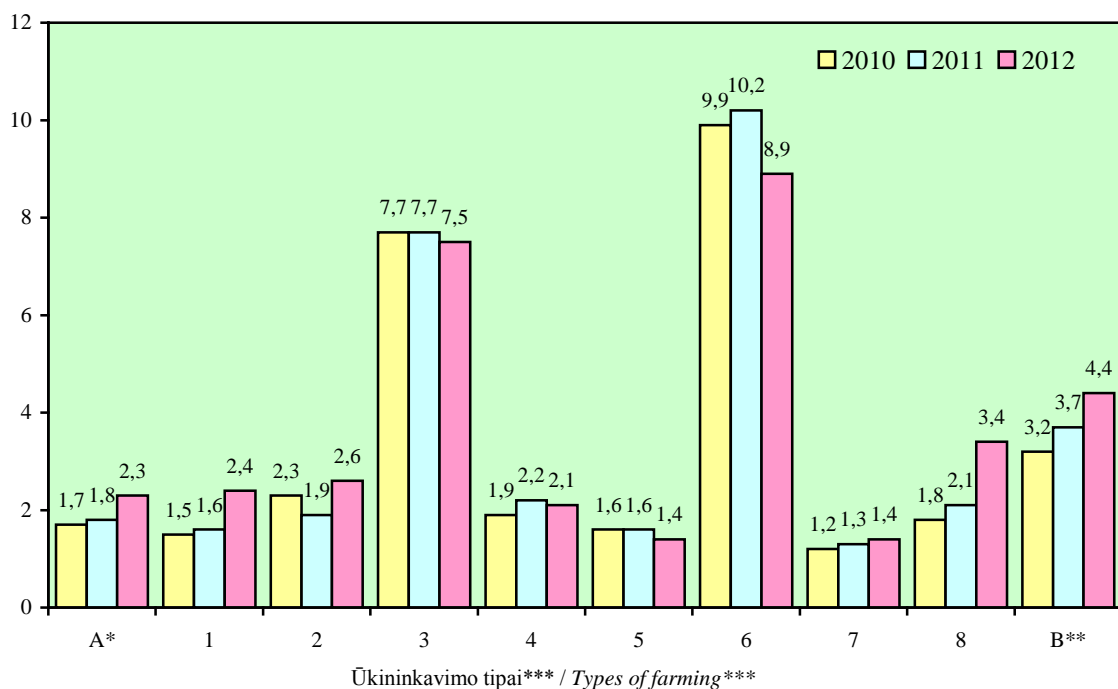
Fig. 3.3. Structure of total output in family farms in 2012, per cent

Šaltinis: LAEI duomenys.

Pardavimo pajamos ir gamybos išlaidos. Ūkininkų ūkinės veiklos pajamų struktūra 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, keitėsi augalininkystės pajamų naudai: jos padidėjo 8 proc. punktais, iki 62,1 proc., o gyvulininkystės pajamos tesiekė 35,7 proc., kitos ūkinės veiklos – 2,3 proc. Augalininkystės pajamų dalis buvo didžiausia Marijampolės (80,3 proc.), Kauno (77,5 proc.), mažiausia – Utenos (36 proc.), Tauragės (40,8 proc.) apskrityse.

Ūkininkų ūkiuose 1 ha ŽŪN vidutiniškai gauta 2257 Lt pardavimo pajamų, 22 proc. daugiau negu 2011 metais (3.4 pav.). Didžiausios jos buvo kiaulių, paukščių (8942 Lt) ir daržininkystės, sodininkystės (7466 Lt), o mažiausios – ekologinės gamybos (1063 Lt) ūkiuose. Geografiniu atžvilgiu daugiausia pajamų 1 ha gauta Marijampolės apskrityje (3737 Lt), ji daugiau nei tris kartus lenkia Utenos apskritį (1127 Lt). Santykinės pardavimo pajamos didėjo daugumoje ūkių grupių, išskyrus daržininkystės, sodininkystės, pienininkystės, žolėdžių gyvulių, kiaulių, paukščių ir Alytaus apskrities ūkius.

ŽŪB 1 ha ŽŪN gavo vidutiniškai 4433 Lt pardavimo pajamų, 21,3 proc. daugiau negu prieš metus. Čia taip pat išaugo augalininkystės pajamų dalis, o sumažėjo gyvulininkystės, ir pajamų dalis iš abiejų grupių beveik susilygino (po 49 proc.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** 1 – javų, rapsų / specialist cereals, oilseeds and protein crops, 2 – augalininkystės / general field cropping, mixed cropping, 3 – daržininkystės, sodininkystės / horticulture and permanent crops, 4 – pienininkystės / specialist dairying, 5 – žolėdžių gyvulių / grazing livestock, 6 – kiaulių, paukščių / specialist granivores, 7 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / field crops-grazing livestock, combined, 8 – kiti mišrūs ūkiai / various crops and livestock combined.

3.4 pav. Žemės ūkio veiklos pajamos 1 ha ŽŪN 2010–2012 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.4. Income from agricultural activity per 1 ha UAA in 2010–2012, LTL thousand

Šaltinis: LAEI duomenys.

Ūkininkų ūkių gamybos išlaidų 1 ha ŽŪN didėjimas 2012 metais kiek sulėtėjo, palyginti su 2011 metais, jos vidutiniškai išaugo 8,4 proc. (2011 m. – 12,7 proc.). Labiausiai padidėjo kitų mišrių ūkių (20,8 proc.), Klaipėdos apskrities (20 proc.), 10–20 ha ploto (19,7 proc.) ūkių išlaidos 1 ha ŽŪN, o jas apriboti geriau sekėsi žolėdžių gyvulių ir ekologiniams ūkiams (atitinkamai 12,1 ir 4,4 proc. sumažėjimas). Daugiausia išlaidų 1 ha ŽŪN, kaip ir 2011 metais, teko kiaulių, paukščių (8331 Lt), mažesniuose negu 10 ha (5357 Lt), daržininkystės, sodininkystės (5354 Lt) ūkiuose, o mažiausiai – Utenos (1505 Lt) ir ekologinės gamybos (1607 Lt) ūkiuose.

Išlaidų struktūroje kintamųjų ir pastoviųjų išlaidų dalys, palyginti su 2011 metais, praktiškai nepasikeitė: kintamosios sudarė 44 proc., o pastoviosios – 56 proc. Pastoviosios išlaidos, palyginti su 2011 metais, išaugo 13,3 proc., o kintamosios – 14,5 proc. Pirmųjų augimą daugiausia lėmė padidėjusios nusidėvėjimo, degalų, samdomojo darbo užmokesčio, techninės priežiūros ir remonto išlaidos, o antrųjų – padidėjusios išlaidos mineralinėms trąšoms, žolėdžių gyvulių pašarams, augalų apsaugos produktams (3.2 lentelė).

3.2 lentelė. Ūkininkų ūkių išlaidų 1 ha ŽŪN struktūra 2008–2012 metais
Table 3.2. Structure of costs per 1 ha UAA in family farms in 2008–2012

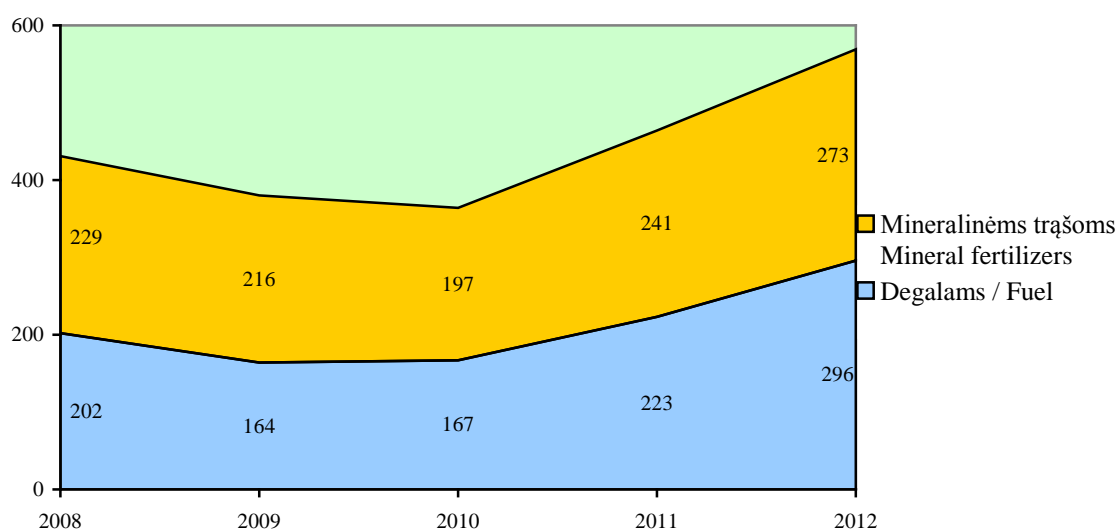
Išlaidų rūšis <i>Type of costs</i>	2008		2009		2010		2011		2012	
	Lt	%	Lt	%	Lt	%	Lt	%	Lt	%
Pašarai / <i>Feedingstuffs</i>	383,0	21,0	377,5	20,8	341,4	18,2	371,5	17,6	388,3	16,9
Nusidėvėjimas <i>Depreciation</i>	342,4	18,8	394,5	21,8	482,0	25,7	547,8	25,9	584,3	25,5
Degalai, elektra <i>Fuel, electricity</i>	227,4	12,5	192,1	10,6	219,0	11,6	256,1	12,1	292,6	12,8
Mineralinės trąšos <i>Mineral fertilizers</i>	228,7	12,6	215,6	11,9	197,4	10,5	241,3	11,4	272,5	11,9
Sėklos / <i>Seeds</i>	110,4	6,0	92,3	5,1	86,9	4,6	110,0	5,2	110,6	4,8
Augalų apsaugos produktai <i>Crop protection products</i>	81,0	4,4	76,8	4,2	83,9	4,5	92,5	4,4	100,0	4,4
Pastatų ir technikos priežiūra <i>Maintenance of buildings & machinery</i>	95,7	5,3	91,9	5,1	101,0	5,4	111,9	5,3	120,1	5,2
Darbo užmokestis <i>Wages paid</i>	64,9	3,6	63,5	3,5	61,1	3,2	60,2	2,8	68,5	3,0
Žemės mokestis ir nuoma <i>Land tax and rent</i>	56,1	3,1	54,5	3,0	59,5	3,2	64,4	3,0	67,7	2,9
Kitos / <i>Other</i>	231,4	12,7	253,0	14,0	246,1	13,1	261,0	12,3	289,5	12,6
Iš viso / <i>Total</i>	1821,0	100	1811,7	100	1878,3	100	2116,7	100	2294,1	100

Šaltinis: LAEI duomenys.

Išlaidos degalams 1 ha ŽŪN ūkininkų ūkiuose augo nuo 2009 metų (3.5 pav.), per trejus metus jos padidėjo 56 proc., iki 256 Lt (2009 m. buvo 164 Lt, 2010 m. – 187 Lt, 2011 m. – 223 Lt). Didžiausios degalų sąnaudos – kiaulių, paukščių (477 Lt),

daržininkystės, sodininkystės (385 Lt) ūkiuose. Mažiausiai degalų sunaudota žolėdžių gyvulių (190 Lt) ir Utenos apskrities (199 Lt) ūkiuose. Ekologinės gamybos ūkiuose degalams išleista 12 proc. mažiau negu vidutiniškai ūkininkų ūkiuose – 226 Lt, o nepalankių ir palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose degalų sąnaudos nuo vidutinių skyrėsi 6–7 proc. (atitinkamai 241 ir 273 Lt).

Išlaidos mineralinėms trąšoms 1 ha ŽŪN ūkininkų ūkiuose, palyginti su 2011 metais, padidėjo 13 proc., iki 273 Lt, tačiau nuokrypia nuo vidurkio skirtingose grupėse žymiai didesni nei išlaidų degalams: mažiausiai (išskyrus ekologinius ūkius) mineralinėms trąšoms išleista žolėdžių gyvulių (52 Lt), mažiau nei 32 ŽŪN našumo balų (65 Lt), Vilniaus apskrities (72 Lt) ūkiuose, o daugiausia – didesniuose negu 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio (811 Lt), Marijampolės apskrities (631 Lt) ūkiuose. Išlaidos mineralinėms trąšoms 1 ha ŽŪN palankiose ūkininkauti vietovėse daugiau kaip tris kartus didesnės negu nepalankiose (atitinkamai 421 ir 131 Lt).

3.5 pav. Ūkininkų ūkių išlaidos degalams ir mineralinėms trąšoms 1 ha ŽŪN 2008–2012 metais, Lt

Fig. 3.5. Costs on fuel and mineral fertilizers per 1 ha UAA in family farms in 2008–2012, LTL

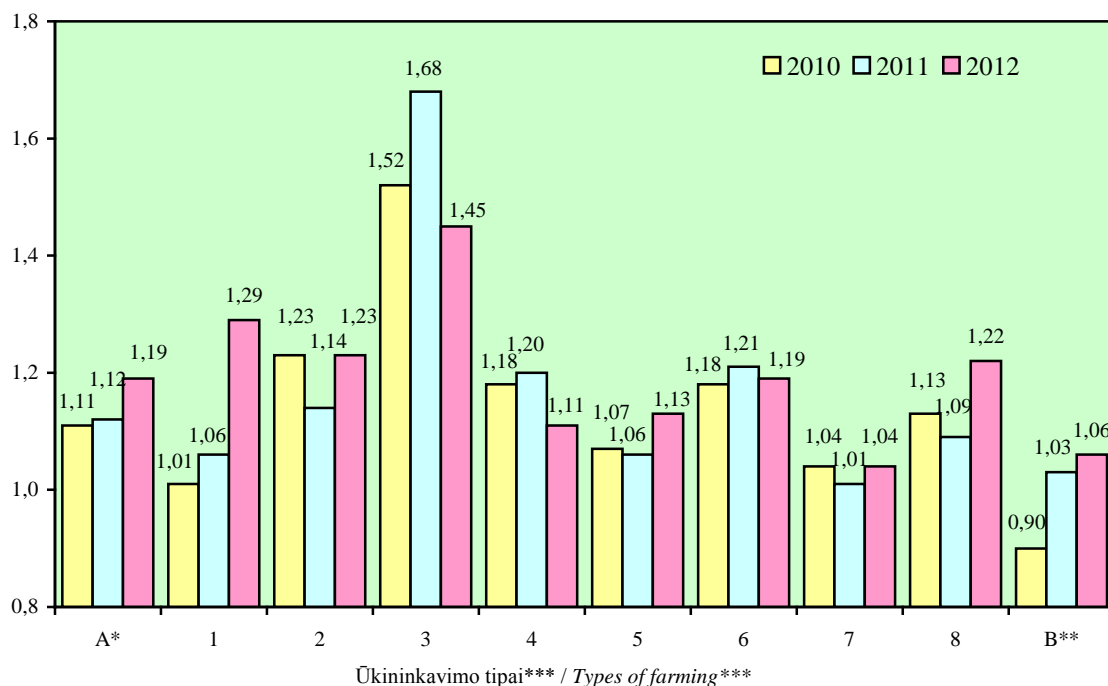
Šaltinis: LAEI duomenys.

Išlaidos augalų apsaugos produktams 1 ha ŽŪN ūkininkų ūkiuose, palyginti su 2011 metais, padidėjo 8 proc., iki 100 Lt. Mažiausios išlaidos (išskyrus ekologinius ūkius) – žolėdžių gyvulių (18 Lt) ir pienininkystės (23 Lt) ūkiuose, didžiausios – didesniuose negu 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio (311 Lt), daržininkystės, sodininkystės (258 Lt) ūkiuose. Palankiose ūkininkauti vietovėse augalų apsaugos produktams išleista trigubai daugiau negu nepalankiose (atitinkamai 157 ir 46 Lt).

ŽŪB gamybos išlaidos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2011 metais, padidėjo 5,4 proc. Kaip ir ankstesniais metais, mažiausios jos buvo augalininkystės, o didžiausios – kiaulių, paukščių bendrovėse. Augalininkystės kintamosios išlaidos 1 ha ŽŪN išaugo 17 proc., o gyvulininkystės minėtos išlaidos 1 sutartiniam gyvuliui sumažėjo 8 proc. Degalų 1 ha ŽŪN sunaudota už 409 Lt, arba beveik 16 proc. daugiau nei prieš metus ir beveik 60 proc. daugiau nei ūkininkų ūkiuose.

2012 metais ūkininkų ūkiuose viename išlaidų litui teko vidutiniškai 1,19 Lt (6 proc. daugiau negu 2011 m.) bendrosios produkcijos (3.6 pav.). Geriausi rodikliai buvo daržininkystės, sodininkystės (1,45 Lt), Marijampolės apskrities (1,38 Lt), o prasčiausi – mažesnio nei 32 ŽŪN našumo (0,93 Lt), ekologiniuose (0,96 Lt) ūkiuose.

ŽŪB viename išlaidų litui pagaminta produkcijos už 1,06 Lt, arba 3 proc. daugiau negu 2011 metais, bet 11 proc. mažiau negu ūkininkų ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** 1 – javų, rapsų / specialist cereals, oilseeds and protein crops, 2 – augalininkystės / general field cropping, mixed cropping, 3 – daržininkystės, sodininkystės / horticulture and permanent crops, 4 – pienininkystės / specialist dairying, 5 – žolėdžių gyvulių / grazing livestock, 6 – kiaulių, paukščių / specialist granivores, 7 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / field crops-grazing livestock, combined, 8 – kiti mišrūs ūkiai / various crops and livestock combined.

3.6 pav. Bendroji produkcija 1 Lt išlaidų 2010–2012 metais, Lt

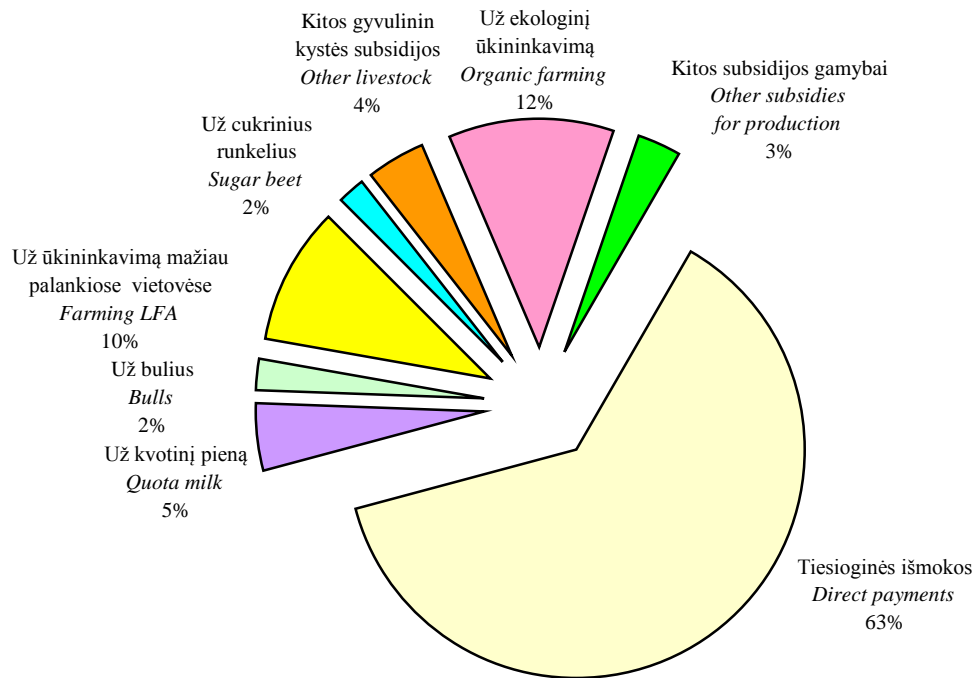
Fig. 3.6. Total output per 1 Lit of costs in 2010–2012, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

Bendrasis pelnas ir valstybės parama. 2012 metais ūkininkų ūkių pelningumas (bendrasis pelnas, vidutiniškai tenkantis 1 ha ŽŪN), palyginti su 2011-aisiais, padidėjo net 71 proc. ir siekė 439 Lt, tačiau buvo ūkių grupių, kuriose jis buvo neigiamas. Nuostolinga veikla buvo mažesnio negu 32 ŽŪN našumo balų (–139 Lt), ekologinės gamybos (–60 Lt), Alytaus apskrities (–20 Lt) ūkiuose. Daugiausia bendrojo pelno 1 ha ŽŪN gavo daržininkystės, sodininkystės (2409 Lt) ir kiaulių, paukščių (1572 Lt) ūkiai.

Vidutinis ŽŪB bendrojo pelno 1 ha ŽŪN rodiklis, palyginti su 2011 metais, išaugo beveik dvigubai ir siekė 286 Lt. Geriausių rodiklių pasiekė kiaulių, paukščių, didžiausios pagal ŽŪN našumo balų, iki 500 ha žemės ploto bendrovės.

Gamybos subsidijos, tekusios vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui 2012 metais, palyginti su ankstesniais metais, padidėjo 9 proc. ir siekė 26,9 tūkst. Lt. Subsidijų struktūra pasikeitė labai nežymiai: didžiausią jų dalį sudarė tiesioginės išmokos už pasėlius (63 proc., padidėjo 1 proc. punktu), išmokos už ekologinį ūkininkavimą (12 proc.) ir ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (10 proc.) (3.7 pav.).

3.7 pav. Gamybos subsidijų struktūra ūkininkų ūkiuose 2012 metais

Fig. 3.7. Structure of subsidies for production in family farms in 2012

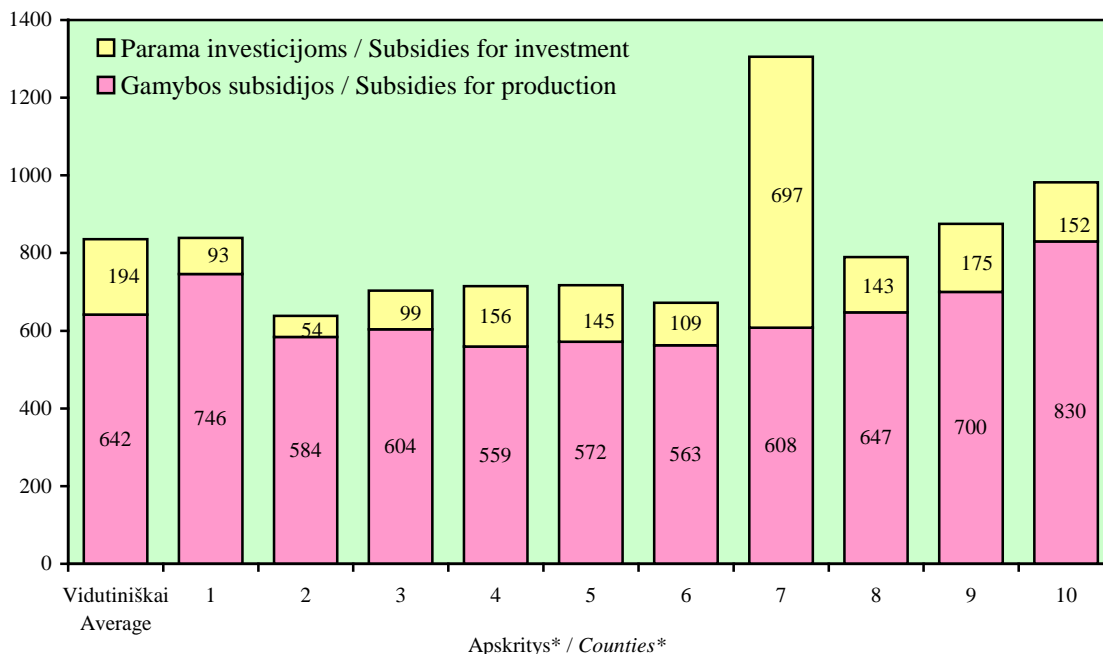
Šaltinis: LAEI duomenys.

Ūkininkų ūkiuose gamybos subsidijų suma, vidutiniškai tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo 642 Lt (4 proc. daugiau negu 2011 m. ir tiek pat proc. mažiau negu 2010 m.). Didžiausia parama, kaip ir ankstesniais metais, skirta ekologinės gamybos ūkiams – 1185 Lt (8 proc. daugiau nei 2011 m. ir 1,8 karto daugiau nei vidutiniškai šalyje), taip pat daržininkystės, sodininkystės ūkiams – 1007 Lt. Mažiausia parama teko didesniems nei 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio (520 Lt) ir palankių ūkininkauti vietovių (549 Lt) ūkiams.

Kaip ir ankstesniais metais, ŽŪB gamybos subsidijos 1 ha ŽŪN mažėjo, 2012 metais jos gavo 503 Lt, t. y. 2 proc. mažiau nei 2011 metais ir beveik 22 proc. mažiau negu ūkininkų ūkiai. Daugiausia jų gavo daržininkystės, sodininkystės, o mažiausiai – kiaulių, paukščių bendrovės. Subsidijų struktūroje tiesioginės išmokos už pasėlius sudarė 80 proc. (5 proc. punktais daugiau nei prieš metus), parama gyvulininkystei – 7 proc. (6 proc. punktais mažiau), kompensacinės išmokos už ūkininkavimą mažiau palankiose vietovėse – 5 proc.

Parama investicijoms ūkininkų ūkiuose mažėja ketvirtus metus iš eilės, 2012 metais ji buvo ketvirtadaliu mažesnė nei 2011 metais ir beveik 2,5 karto mažesnė nei 2009 metais. Šalyje investicinė parama 1 ha ŽŪN siekė vidutiniškai 194 Lt, tačiau atskirose ūkių grupėse nukrypimai nuo vidurkio labai dideli (3.8 pav.). Daugiausia šios

paramos gavo 10–20 ha (1008 Lt), mažiau nei 32 ŽŪN našumo balų (921 Lt) ir Tauragės apskrities (697 Lt) ūkiai, o mažiausiai – kiaulių, paukščių (19 Lt), Kauno apskrities (54 Lt) ūkiai. Beveik visa investicinė parama (98 proc.) skirta technikai ir įrengimams pirkti.

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.8 pav. Ūkininkų ūkių gamybos subsidijos ir parama investicijoms 1 ha ŽŪN 2012 metais, Lt

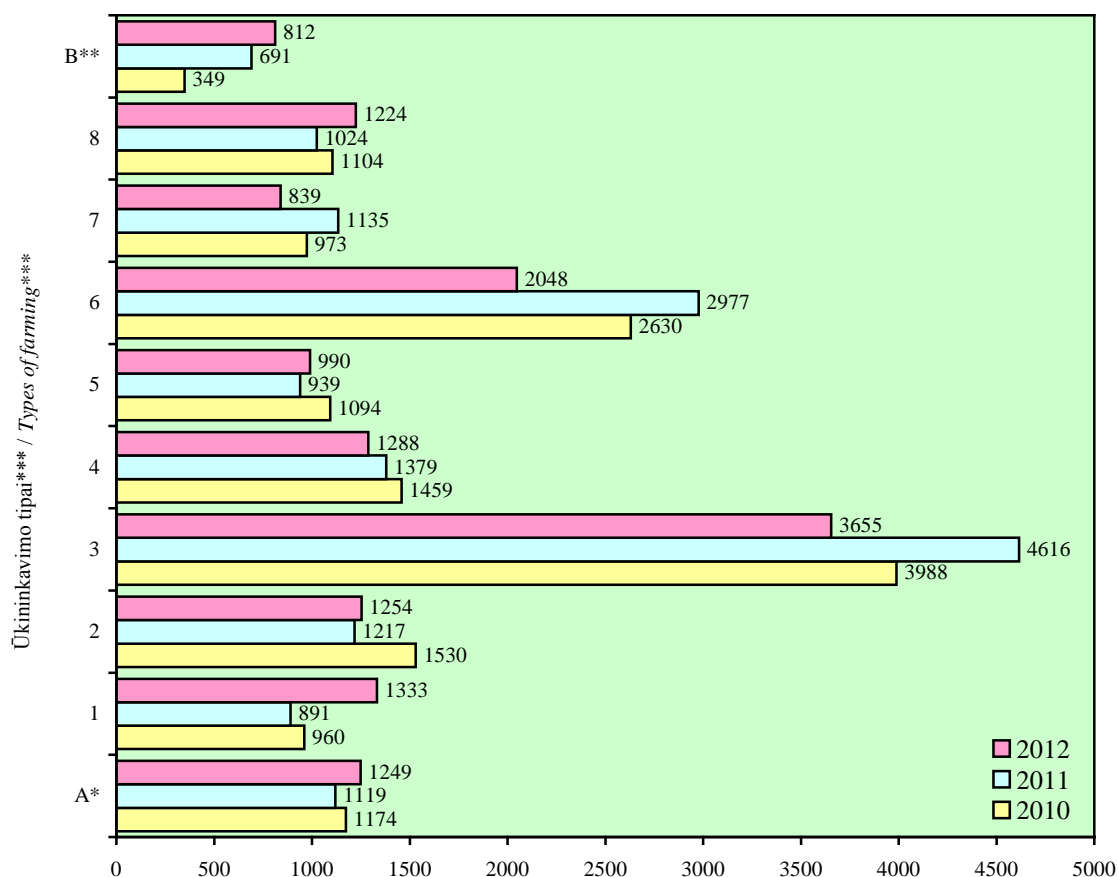
Fig. 3.8. Subsidies for production and investment per 1 ha UAA in family farms in 2012, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

Vienai bendrovei tenkanti investicinė parama 2012 metais sumažėjo vidutiniškai 36 proc. (2011 m. sumažėjo 60 proc.), ji sudarė visai menką dalį (apie 4 proc.) visos subsidijų sumos. 86 proc. investicinės paramos buvo skirta technikai ir įrengimams pirkti.

2012 metais ūkininkų ūkių bendrasis pelnas su subsidijomis, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 17 proc. ir siekė 52383 Lt. Didžiausias bendrasis pelnas su subsidijomis, tenkantis 1 ha ŽŪN, buvo daržininkystės, sodininkystės (3655 Lt) ir kiaulių, paukščių (2048 Lt) ūkiuose, mažiausias – Alytaus apskrities (816 Lt), 30–40 ha (828 Lt), mišrių augalininkystės-žolėdžių gyvulių (839 Lt) ūkiuose (3.9 pav.).

Vienam SD vidutiniškai teko 30105 Lt (13 proc. daugiau nei prieš metus) bendrojo pelno su subsidijomis, tačiau šis rodiklis įvairiose ūkių grupėse labai skirtingas, didžiausias – didžiausiuose ir pagal ekonominį dydį (daugiau nei 250 tūkst. eurų – 116825 Lt), ir pagal plotą (daugiau nei 150 ha – 109849 Lt), o mažiausias – smulkausiuose (mažiau nei 10 ha – 4943 Lt) ūkiuose. Geografiškai didžiausias bendrasis pelnas su subsidijomis vienam SD buvo Marijampolės (64599 Lt), mažiausias – Tauragės apskrities (15142 Lt, bet padidėjo 30 proc.) ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** 1 – javų, rapsų / specialist cereals, oilseeds and protein crops, 2 – augalininkystės / general field cropping, mixed cropping, 3 – daržininkystės, sodininkystės / horticulture and permanent crops, 4 – pienininkystės / specialist dairying, 5 – žolėdžių gyvulių / grazing livestock, 6 – kiaulių, paukščių / specialist granivores, 7 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / field crops-grazing livestock, combined, 8 – kiti mišrūs ūkiai / various crops and livestock combined.

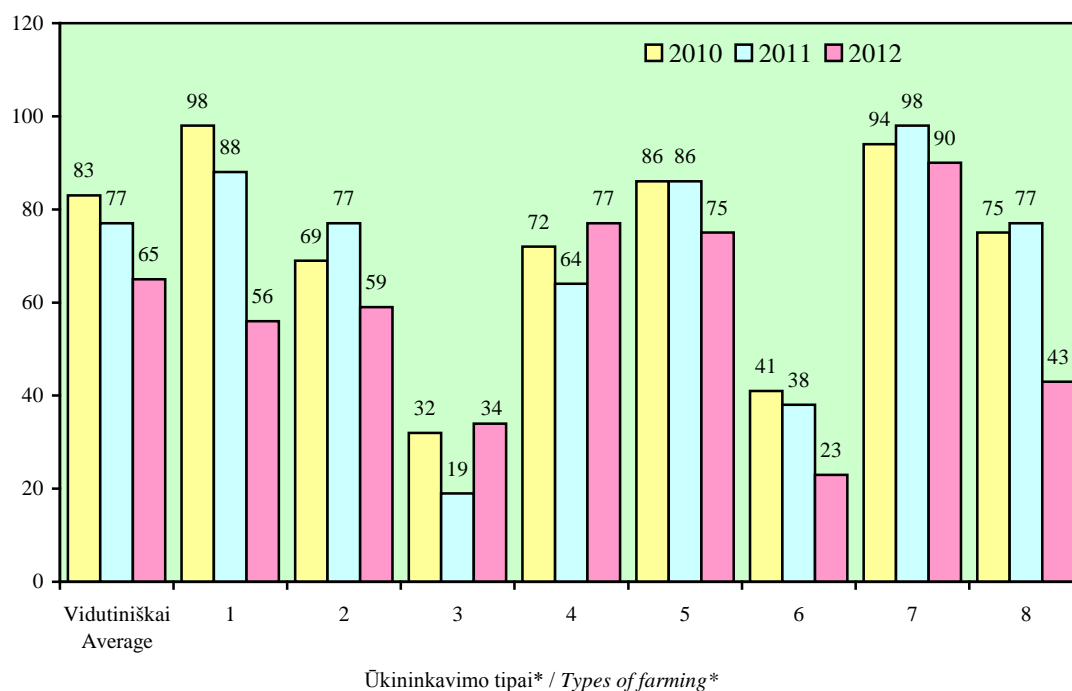
3.9 pav. Bendrasis pelnas (su subsidijomis) 1 ha ŽŪN 2010–2012 metais, Lt

Fig. 3.9. Farm net income per 1 ha UAA in 2010–2012, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB 1 ha ŽŪN vidutiniškai teko 812 Lt bendrojo pelno su subsidijomis, 17 proc. daugiau negu 2011 metais. Šis rodiklis didžiausias buvo kiaulių, paukščių (2215 Lt), o mažiausias – bendrovėse, kurių ŽŪN našumo balas – mažesnis nei 35 (470 Lt).

Valstybės paramos dalis ūkininkų ūkių bendrajame pelne (su subsidijomis) sumažėjo 15,6 proc. ir sudarė vidutiniškai 65 proc. (3.10 pav.). Ji gyvybiškai svarbi nuostolingiems mažiau nei 32 ŽŪN našumo balų, ekologiniams ir Alytaus apskrities ūkiams, o mažiausiai įtakos turi kiaulių, paukščių, daržininkystės, sodininkystės, didesniems nei 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio ūkiams.

* 1 – javų, rapsų / *specialist cereals, oilseeds and protein crops*, 2 – augalininkystės / *general field cropping, mixed cropping*, 3 – daržininkystės, sodininkystės / *horticulture and permanent crops*, 4 – pienininkystės / *specialist dairying*, 5 – žolėdžių gyvulių / *grazing livestock*, 6 – kiaulių, paukščių / *specialist granivores*, 7 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / *field crops-grazing livestock, combined*, 8 – kiti mišrūs ūkiai / *various crops and livestock combined*.

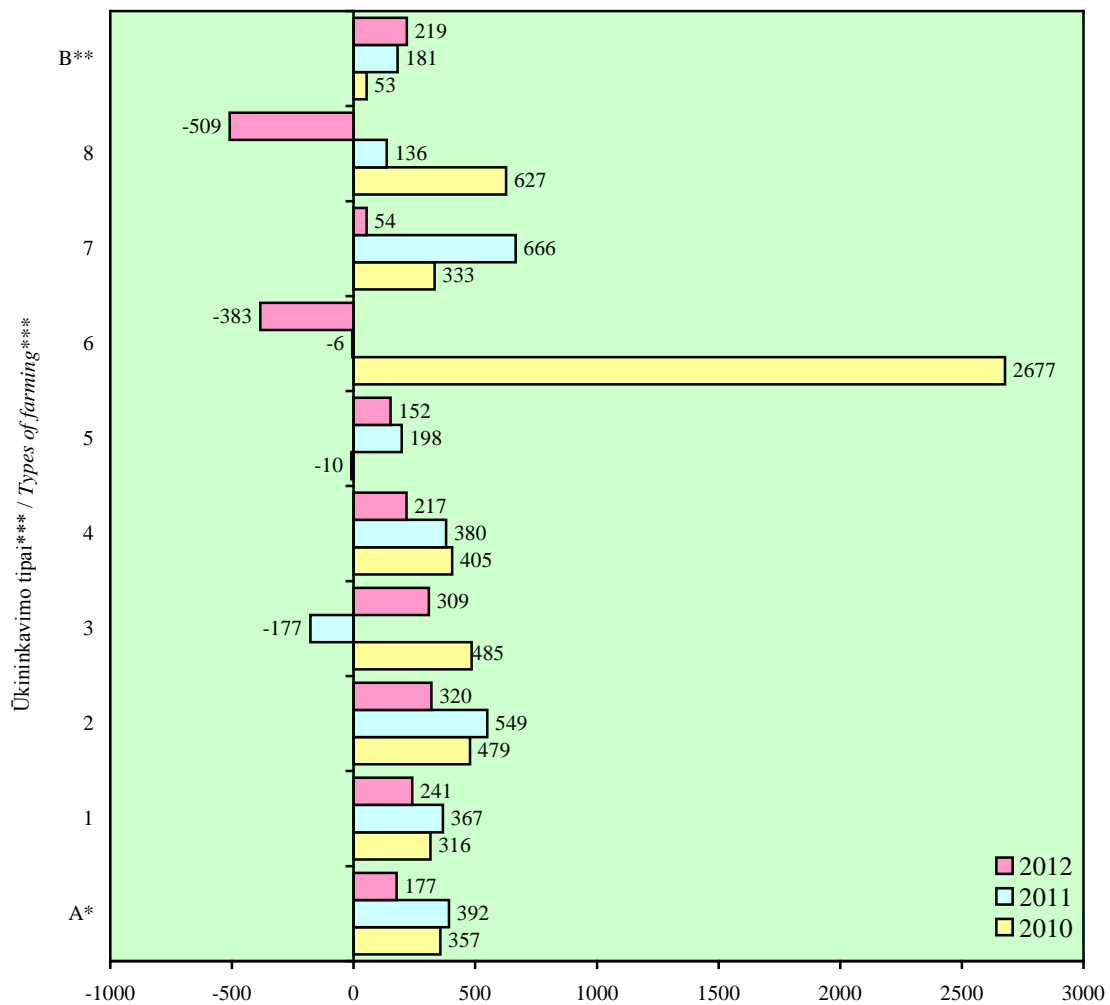
3.10 pav. Valstybės paramos dalis ūkininkų ūkių bendrajame pelne (su subsidijomis) 2010–2012 metais, proc.

Fig. 3.10. Share of subsidies in family farms net income in 2010–2012, per cent

Šaltinis: LAEI duomenys.

Investicijos. 2012 metais ūkininkų ūkių investicijos, palyginti su 2011 metais, sumažėjo 15 proc. ir vidutiniškai siekė 31920 Lt. 12 proc. padidėjo nusidėvėjimas, o gryniosios investicijos smuko net 53 proc. Gryniosios investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, sudarė 177 Lt (3.11 pav.). Šis rodiklis didžiausias buvo mažiau nei 32 ŽŪN našumo balų (1226 Lt) ir 10–20 ha (1145 Lt) ūkiuose, o mažiausias ir netgi neigiamas – mažesniuose nei 10 ha ūkiuose (–1428 Lt). Geografiniu atžvilgiu santykinai mažiausiai investavo Alytaus, Telšių, Marijampolės, daugiausia – Tauragės ir Šiaulių apskričių ūkininkai.

Investicijų struktūroje didžiausią dalį užima investicijos įrengimams ir inventoriui (9405 Lt, 29 proc.), traktoriams (6916 Lt, 22 proc.), žemės ūkio mašinoms ir transporto priemonėms (5400 Lt, 17 proc.). Investicijos įrengimams ir inventoriui ypač didelę dalį sudaro 10–20 ha (73 proc.), mažiau nei 32 ŽŪN našumo balų ir Tauragės apskrities (po 68 proc.) ūkiuose, o mažiausia jų dalis – Šiaulių apskrityje (tik 8 proc.), tačiau visose ūkių grupėse daugiausia (65 proc. ir daugiau) buvo investuojama į techniką. Žemės pirkimui skirta investicijų dalis didžiausia buvo 15–25 tūkst. eurų ekonominio dydžio ūkiuose (27 proc.), investicijų gamybiniais pastatams dalis išsiskyrė Utenos apskrities (14 proc.), 100–150 ha (13 proc.) ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** 1 – javų, rapsų / specialist cereals, oilseeds and protein crops, 2 – augalininkystės / general field cropping, mixed cropping, 3 – daržininkystės, sodininkystės / horticulture and permanent crops, 4 – pienininkystės / specialist dairying, 5 – žolėdžių gyvulių / grazing livestock, 6 – kiaulių, paukščių / specialist granivores, 7 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / field crops-grazing livestock, combined, 8 – kiti mišrūs ūkiai / various crops and livestock combined.

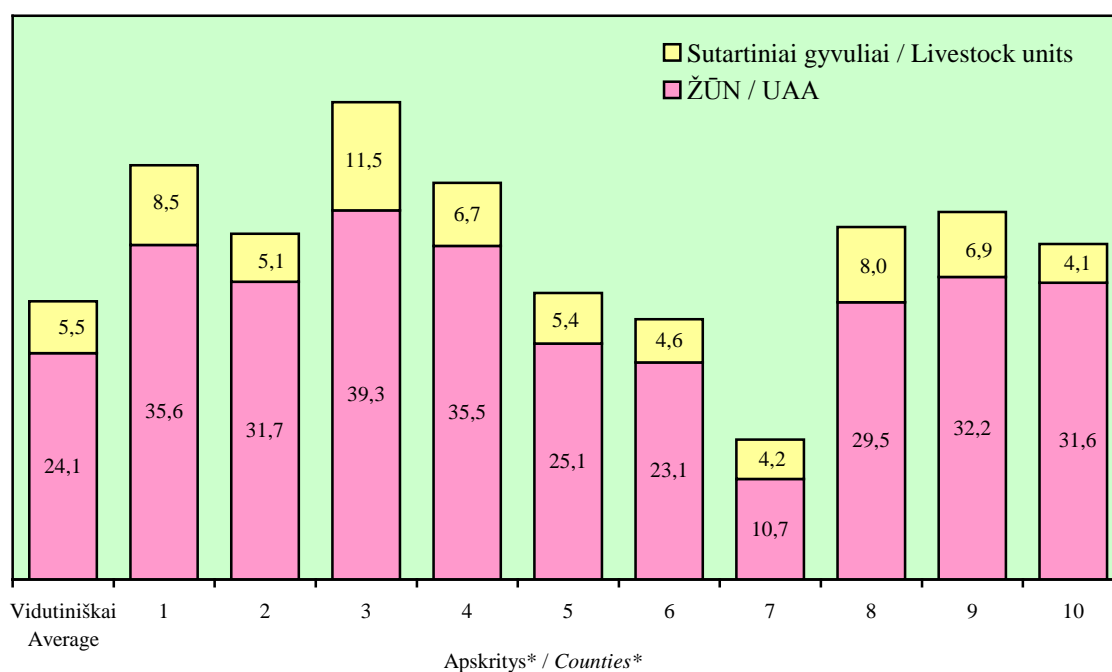
3.11 pav. Grynosios investicijos 1 ha ŽŪN 2010–2012 metais, Lt

Fig. 3.11. Farm net investments per 1 ha UAA in 2010–2012, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB investicijos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2011 metais, padidėjo 9 proc. Jos didžiausios kiaulių, paukščių, o mažiausios – 500–1000 tūkst. eurų ekonominio dydžio bendrovėse. Investicijos į pastatus išaugo dvigubai, traktoriams išleista 73 proc. daugiau, o įrenginiams ir inventoriui bei kombainams skirtų investicijų smarkiai sumažėjo (atitinkamai 60 ir 46 proc.). Bendrovių investicijų struktūroje padėtis visai kitokia nei ūkininkų ūkių: daugiausia investuota į žemę (22 proc., sumažėjo 1 proc. punktu), gamybinius pastatus (21 proc., išaugo tris kartus) ir tik trečioje vietoje liko žemės ūkio mašinos ir transporto priemonės (18 proc.).

Darbuotojų užimtumas. 2012 metais ūkininko ūkyje dirbo vidutiniškai 1,74 SD (3,6 proc. daugiau nei prieš metus). Kuo didesnis ūkis, tuo didesnis ŽŪN plotas teko vienam SD: mažesniuose nei 10 ha ūkiuose – mažiau nei 4 ha, o didesniuose nei 150 ha – net 75,4 ha. Vidutiniškai vienam SD teko 24,11 ha ŽŪN. Kitose ūkių grupėse daugiausia ŽŪN vienam SD teko daugiau negu 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio (68,0 ha) ir javų, rapsų (54,4 ha) ūkiuose, o mažiausiai – daržininkystės, sodininkystės (6,8 ha) ir kituose mišriuose (7,6 ha) ūkiuose. Vienam SD vidutiniškai teko 5,5 sutartinio gyvulio. Šis rodiklis, be abejo, didžiausias kiaulių, paukščių (16,6), o mažiausias – daržininkystės, sodininkystės (0,2) ūkiuose. Didėjant ūkio žemės plotui ir ekonominiam dydžiui, vienam SD tenkantis sutartinių gyvulių skaičius didėja (išskyrus didžiausius ūkius, jų rodiklis šiek tiek mažėja). Geografiškai vienam SD daugiausia ŽŪN ir sutartinių gyvulių tenka Klaipėdos (39,3 ha ir 11,5 sutartinio gyvulio), o mažiausiai – Tauragės (10,7 ha ir 4,2 sutartinio gyvulio) apskrities ūkiuose (3.12 pav.).

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.12 pav. Vienam SD tenkantis ŽŪN plotas ir sutartinių gyvulių skaičius 2012 metais

Fig. 3.12. UAA and livestock units per 1 AWU in family farms in 2012

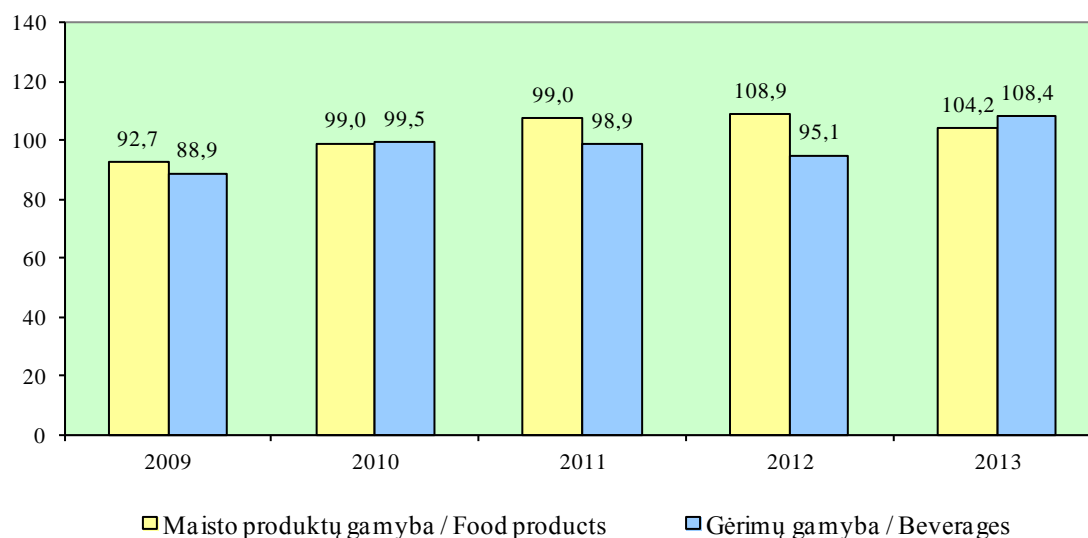
Šaltinis: LAEI duomenys.

Vienoje bendrovėje vidutiniškai dirbo 33,1 SD, 2 proc. mažiau negu 2011 metais. Vienam SD teko 32,51 ha ŽŪN (6 proc. mažiau nei 2011 m.) ir 15 sutartinių gyvulių (3 proc. mažiau nei 2011 m.). Mažiausiai ŽŪN ir sutartinių gyvulių teko daržininkystės, sodininkystės, daugiausia ŽŪN – augalininkystės, o sutartinių gyvulių – kiaulių, paukščių ŽŪB sutartiniais darbuotojams.

2. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veikla

2. Survey of manufacture of food products and beverages

Maisto produktų ir gėrimų pramonė yra viena didžiausių Lietuvos apdirbamosios pramonės šakų. 2013 metais šios šakos įmonių produkcijos dalis sudarė 18,6 proc. parduotos apdirbamosios pramonės produkcijos. Parduotų maisto produktų ir gėrimų vertė to meto kainomis buvo 11,8 mlrd. Lt, 4,7 proc. didesnė nei 2012 metais. Lyginant maisto produktų ir gėrimų pramonės parduotos produkcijos indeksus matyti, kad maisto produktų pardavimas išaugo 4,2 proc., o gėrimų parduota 8,4 proc. daugiau negu prieš metus (3.13 pav.).

3.13 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių parduotos produkcijos indeksai* 2009–2013 metais, proc.

Fig. 3.13. Indices of sold production of manufacture of food products and beverages in 2009–2013, per cent

* Palyginti su ankstesniais metais / Compared to the previous year.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, 2013 metais ryškiausiai išaugo cukraus, vaisių, uogų ir daržovių sulčių, majonezo, mėsos ir jos subproduktų, sviesto, dešrų ir rūkytų gaminių, tačiau sumažėjo pieno konservų, visų šviežių sūrių ir varškės gamyba (3.3 lentelė).

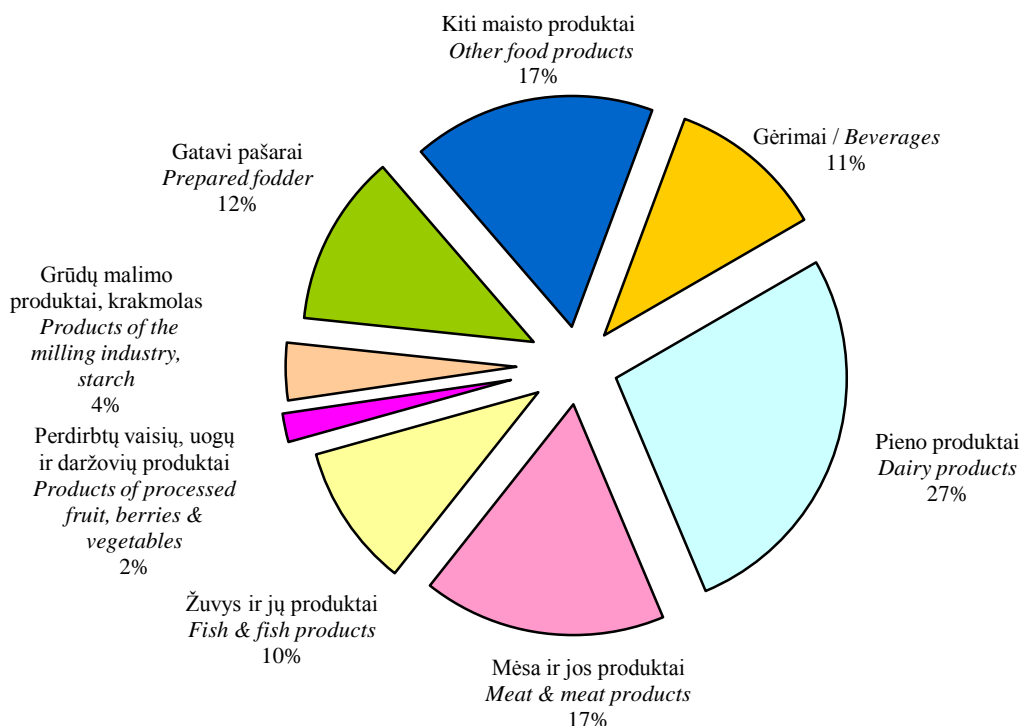
3.3 lentelė. Pagrindinių maisto produktų gamyba 2009–2013 metais, tūkst. t

Table 3.3. Production of main food products in 2009–2013, thousand tonnes

Produktai / Products	Gamyba / Production					Pokytis / Change 2012, palyginti su 2011, % compared to 2011, %
	2009	2010	2011	2012	2013	
Mėsa ir jos subproduktai <i>Meat and meat offal</i>	155,1	182,3	180,4	193,1	210,3	8,9
Dešros ir rūkyti gaminiai / <i>Sausages and smoked meat products</i>	70,5	62,7	64,4	67,3	72,4	7,6
Visi švieži (nebrandinti ir nekonservuoti) sūriai / <i>Total fresh (unripened and uncured) cheese</i>	34,9	31,3	30,7	40,1	35,3	-12,0
Lydyti ir nelydyti sūriai <i>Processed and non-processed cheese</i>	40,0	46,5	49,6	52,1	54,2	4,0
Varškė / <i>Curd</i>	24,2	25,3	28,1	29,8	28,8	-3,4
Pieno konservai <i>Canned dairy products</i>	21,0	25,0	21,5	22,8	13,3	-41,7
Sviestas / <i>Butter</i>	12,0	8,5	8,7	10,5	11,5	9,5
Majonezas / <i>Mayonnaise</i>	14,1	9,8	10,3	10,8	12,0	11,1
Paruošti arba konservuoti produktai iš vaisių ir daržovių / <i>Prepared or preserved vegetables and fruit</i>	25,8	24,6	27,4	27,4	27,6	0,7
Vaisių, uogų ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit, berry and vegetable juice, mill. l</i>	8,8	9,1	10,1	10,2	11,7	14,7
Miltai / <i>Flour</i>	270,8	297,9	334,2	341,9	365,5	6,9
Duona ir pyrago gaminiai <i>Bread and pastry products</i>	158,4	157,8	149,5	144,4	144,6	0,1
Cukrus / <i>Sugar</i>	106,5	104,3	134,6	140,8	165,4	17,5
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery products</i>	44,5	47,2	51,5	49,8	52,7	5,8
Nesaldyti ir nearomatinti mineraliniai ir gazuoti vandenys, mln. dal. <i>Natural mineral and aerated waters without sugar and non-flavoured, mill. dal.</i>	16,8	17,6	17,1	17,0	17,8	4,7

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas departamento teminės lentelės. Gaminių gamyba pagal gaminių sąrašą [žiūrėta 2014 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles49>>.

Didžiausias dalis parduotos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių produkcijos 2013-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, sudarė pienas, mėsa ir jų produktai bei gėrimai (3.14 pav.). Palyginti su ankstesniais metais, po 1 proc. punktą išaugo pašarų bei žuvų ir jų produktų pardavimo dalys, tačiau tiek pat sumažėjo grūdų malimo produktų, krakmolo ir kitų maisto produktų pardavimo dalys.

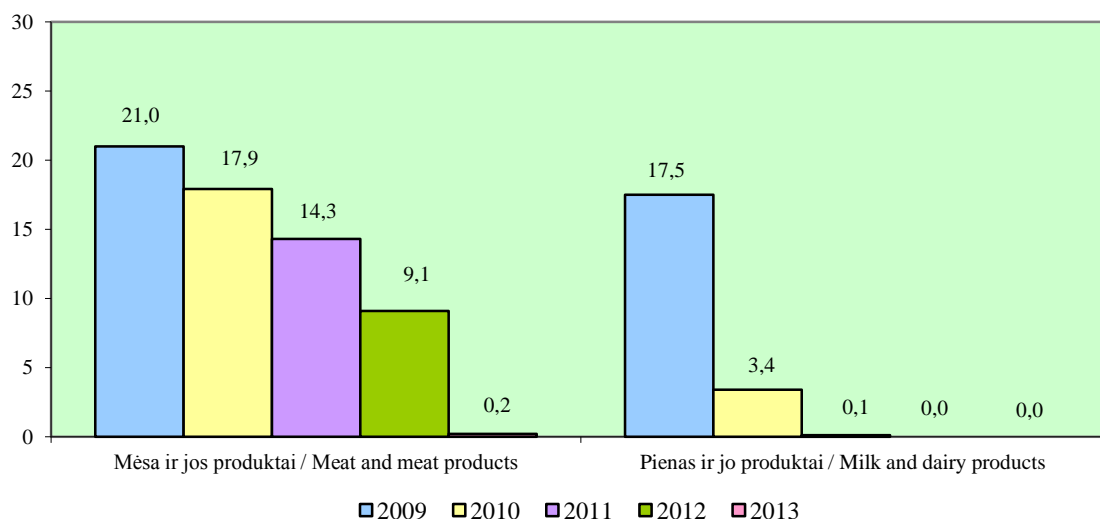
3.14 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių parduotos produkcijos struktūra 2013 metais

Fig. 3.14. Structure of sold production of manufacture of food products and beverages in 2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais Lietuvoje pagamintų maisto produktų užsienio rinkose parduota 42,5 proc. Nors prekybos struktūroje užsienio rinkose parduotos produkcijos dalis, palyginti su 2012 metais, sumažėjo, tačiau užsienyje parduotos produkcijos vertė išaugo 6,4 proc. Kainų kitimo tendencijos vidaus ir užsienio rinkose buvo skirtingos. Remiantis gamintojų kainų indeksu, 2013 metais maisto produktų gamintojų kainos Lietuvos rinkoje išaugo 1,0 proc. o užsienyje – 1,5 proc. Gėrimų gamintojų kainos vidaus rinkoje sumažėjo 3,0 proc., o užsienyje išaugo 1,2 proc.

Kainų skirtumo kompensavimas dėl ES įsipareigojimų PPO, susijusių su eksporto subsidijų panaikinimu, vykdymo 2013 metais, NMA duomenimis, sumažėjo iki 168,3 tūkst. Lt. Išmokos iki 2013 metų liepos mokėtos tik už galvijienos (97,6 proc. visų išmokų) ir gyvų galvijų (2,4 proc.) eksportą. Išmokų už pieno produktus nebuvo (3.15 pav.).

3.15 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams 2009–2013 metais išmokėtos subsidijos, mln. Lt

Fig. 3.15. Export subsidies for agricultural and food products in 2009–2013, LTL million

Šaltiniai: NMA 2009–2013 m. Užsienio prekybos administravimas [žiūrėta 2014 m. balandžio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nma.lt/index.php/parama/uzsienio-prekybos-administravimas/statistika/378>>.

Maisto ir gėrimų gamybos įmonių, kaip ir kitų ūkio subjektų, plėtra ir veiklos efektyvumas labai priklauso nuo investicijų. Per pastaruosius penkerius metus į maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus materialųjį turtą investuota 2034,8 mln. Lt. Per visą analizuojamą laikotarpį materialinės investicijos augo netolygiai. 2009–2010 metais mažėjusios nuo 2011 metų vėl pradėjo didėti. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, investicijos sumažėjo 3,2 proc., nors, palyginti su 2009-aisiais, jos išaugo 62,9 proc. (3.4 lentelė). Vidutinės metinės investicijos į materialųjį vienos maisto produktų ir gėrimų įmonės turtą 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, sumažėjo nuo 594,6 iki 571,1 tūkst. Lt, t. y. 4,0 proc.

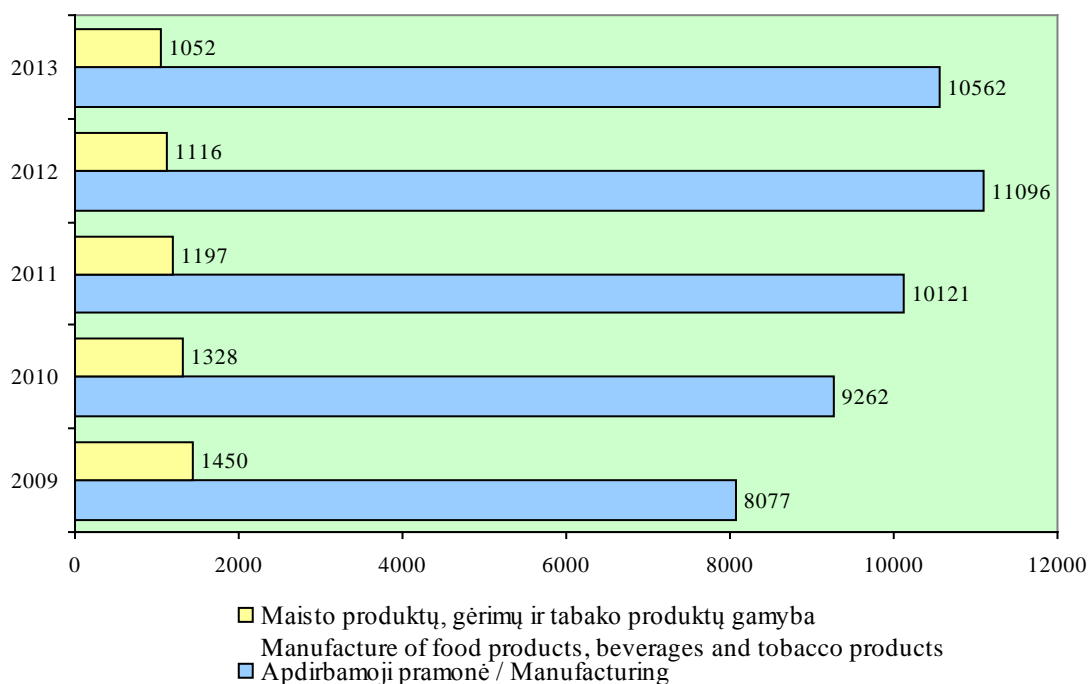
3.4 lentelė. Materialinės investicijos 2009–2013 metais

Table 3.4. Capital investment in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013
Apdirbamoji pramonė, mln. Lt <i>Manufacturing, LTL mill.</i>	1265,7	955,1	1675,7	2114,6	2121,8
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	–61,5	–24,5	75,4	26,2	0,3
Maisto produktų ir gėrimų gamyba, mln. Lt <i>Manufacture of food products and beverages, LTL mill.</i>	315,1	276,3	399,8	530,2	513,4
dalis apdirbamojoje pramonėje, proc. <i>share in manufacturing, %</i>	24,9	28,9	23,9	25,1	24,2
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	–56,5	–12,3	44,7	32,6	–3,2

Šaltinis: Materialinės investicijos (I–IV kv.) to meto kainomis ir indeksas palyginamosiomis kainomis. Statistikos departamentas [žiūrėta 2014 m. balandžio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Vidutinės tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienai įmonei, išankstiniais 2013 metų duomenimis, buvo 16,8 proc. mažesnės nei 2009-aisiais, o palyginti su 2012-aisiais – 4,3 proc. Iš dalies tam įtakos turėjo ir tai, kad mažėjo užsienio kapitalo įmonių skaičius. 2013 metais maisto produktų, gėrimų ir tabako įmonėse sukaupytų tiesioginių užsienio investicijų dalis sudarė 10,0 proc. apdirbamosios pramonės užsienio investicijų (2009 m. – 18,0 proc.) (3.16 pav.).

3.16 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos į apdirbamąją ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamybą 2009–2013 metų pabaigoje, mln. Lt

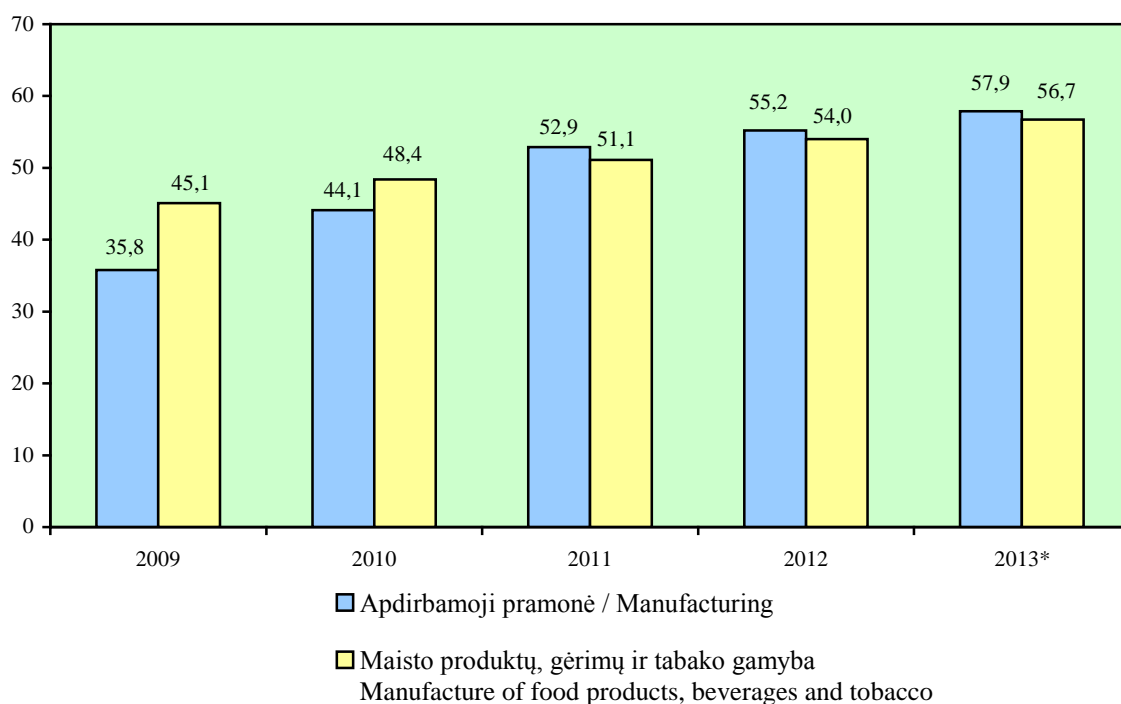
Fig. 3.16. Direct investment in manufacturing and manufacture of food, beverages and tobacco products in 2009–2013 (at the end of the year), LTL million

Šaltinis: Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje. Statistikos departamentas [žiūrėta 2014 m. balandžio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Daugiausia į Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones 2013 metais investavo Vokietijos (19,8 proc. visų tiesioginių investicijų į maisto pramonę), Šveicarijos (18,3 proc.), Danijos (14,1 proc.), Suomijos (14,1 proc.) ir Jungtinių Valstijų (7,7 proc.) verslininkai.

Bendram investicijų į maisto produktų gamybos įmones augimui įtakos turėjo EŽŪGF parama pagal KPP. Pagal šios programos 1 krypties priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ visam 2007–2013 metų laikotarpiui skirta 511,1 mln. Lt paramos. Iš viso gautos 278 paraiškos. Prašoma paramos suma buvo 732,4 mln. Lt. Patvirtintos 209 paraiškos ir 501,9 mln. Lt paramos suma. 2013 metais 22 įmonės pateikė paraiškas ir prašė 19,9 mln. Lt paramos, iš jų patvirtinta 10 paraiškų ir 4,5 mln. Lt paramos.

Teigiamą poveikį gamybos plėtrai darė didėjantis darbo našumas. Išankstiniais 2013 metų duomenimis, vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse sukurta pridėtinė vertė einamųjų metų kainomis buvo 56,7 Lt. Palyginti su 2012-aisiais, ji padidėjo 5,0 proc., palyginti su 2009-aisiais – 25,7 proc. (3.17 pav.). Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje darbo našumas 2013 metais buvo 2,1 proc. mažesnis nei apdirbamojoje pramonėje, tačiau 25,2 proc. didesnis negu vidutiniškai šalies ūkyje.

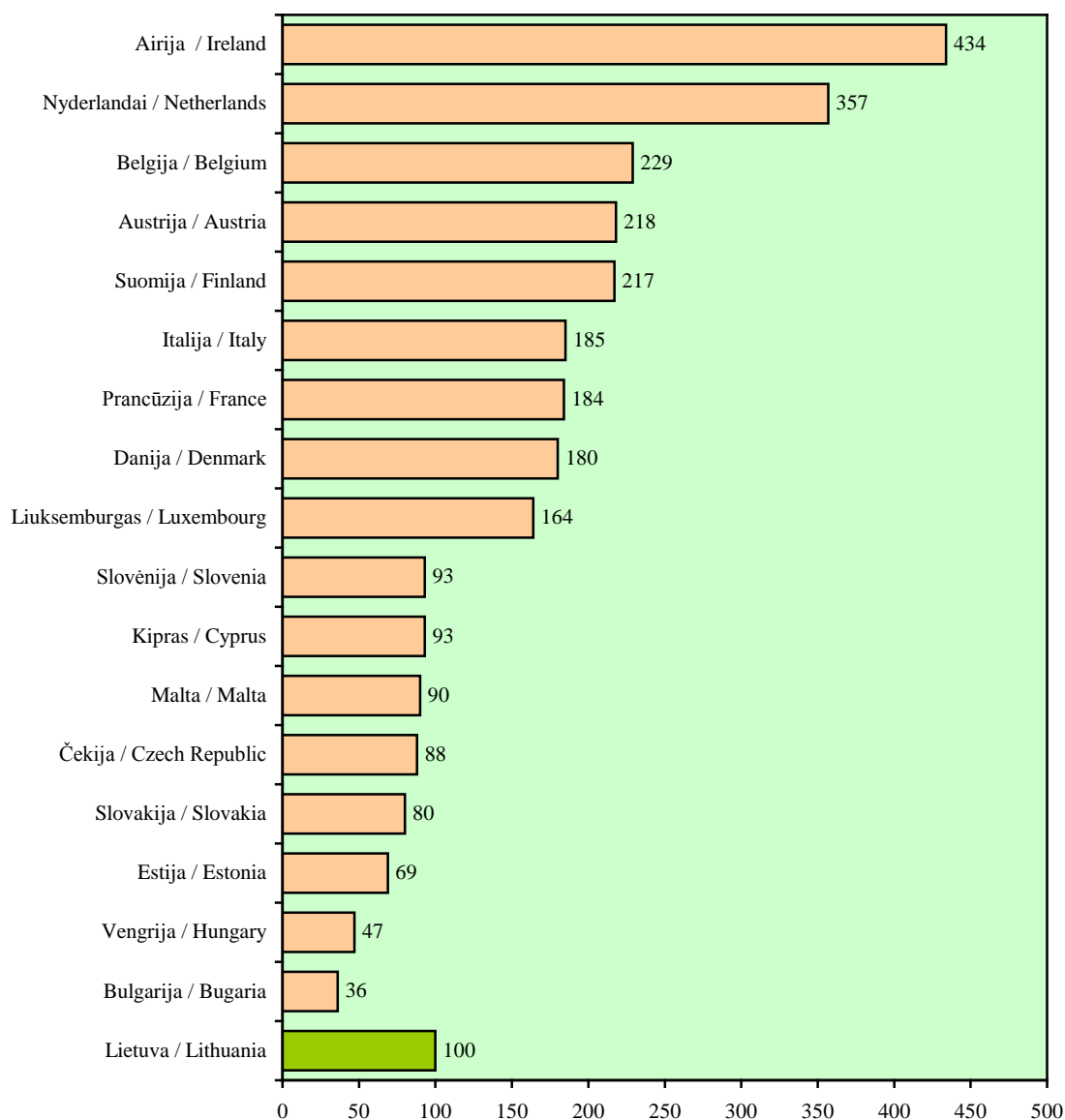
* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

3.17 pav. Apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė atitinkamų metų kainomis 2009–2013 metais, Lt

Fig. 3.17. Value added created per 1 hour in manufacturing and manufacture food products, beverages and tobacco in 2009–2013, LTL (at current prices of the corresponding year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nepaisant per analizuojamąjį laikotarpį išaugusio darbo našumo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per metus sukūrė kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei vidutiniškai ES-27 šalyse. Ypač didelis skirtumas ryškėja lyginant su ES senbuvėmis. Antai, Airijoje vieno darbuotojo sukuriama pridėtinė vertė buvo 4,3 karto, Nyderlanduose – 3,6 karto didesnė nei Lietuvoje. Tačiau darbuotojo Lietuvoje sukuriama pridėtinė vertė buvo daugiau kaip du kartus didesnė negu Bulgarijoje ir Vengrijoje, 1,4 karto didesnė negu Estijoje ir Slovakijoje (3.18 pav.).

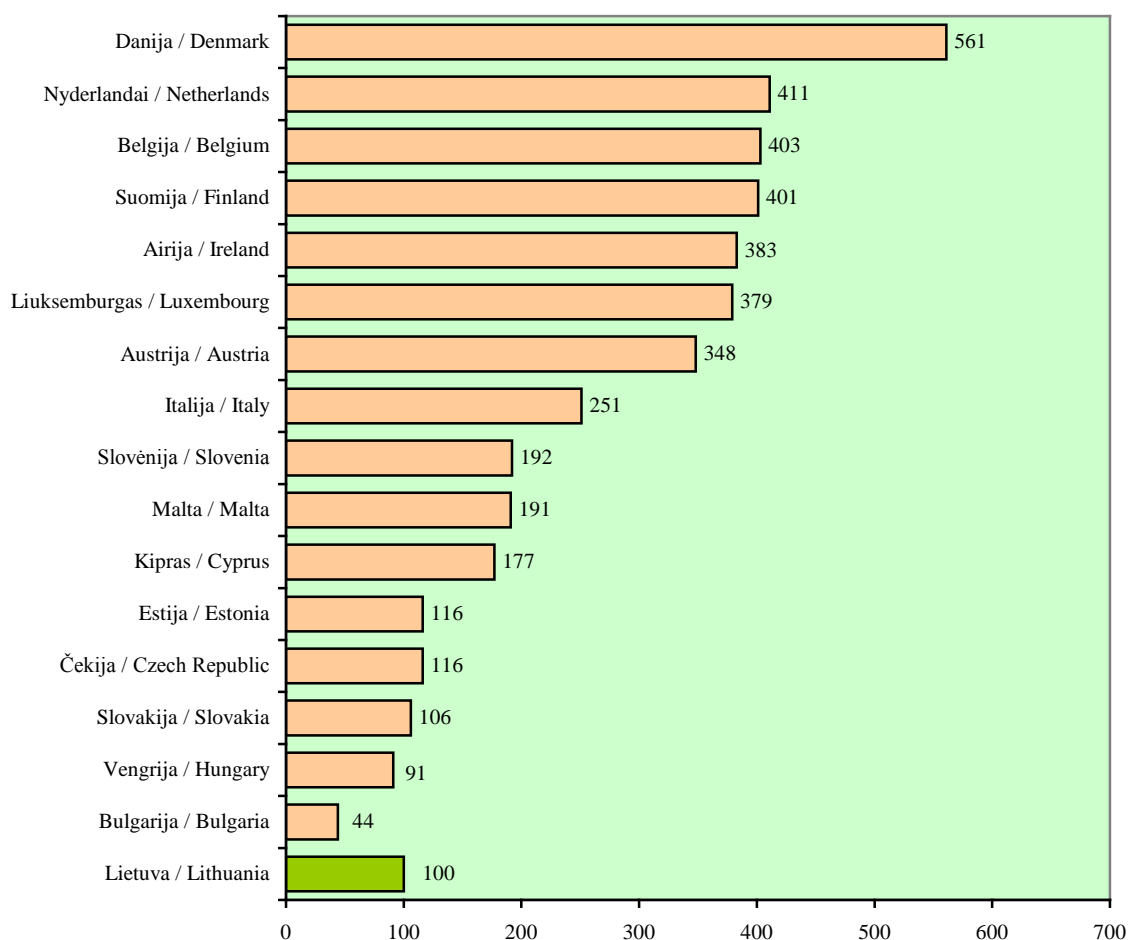

3.18 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbo našumo (vieno užimtojo sukuriama pridėtinė vertė) palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2012 metais, proc.

Fig. 3.18. Comparison of labour productivity (value added created per employee) in manufacture of food products, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2012, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Nedidelį, palyginti su kitomis ES šalimis, darbo našumą lydėjo santykinai mažas darbo užmokestis, nors atotrūkis nuo kitų ES šalių mažesnis nei darbo našumo. Darbuotojo darbo užmokestis Lietuvoje mažai skyrėsi nuo užmokesčio Vengrijoje, Slovakijoje, tačiau buvo gerokai mažesnis nei senbuvėse ES šalyse (3.19 pav.). Tai iš dalies susiję su skirtinga šalių pridėtinės vertės struktūra.

3.19 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbuotojo vidutinio metinio darbo užmokesčio palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2012 metais, proc.

Fig. 3.19. Comparison of average yearly wage per worker in manufacture of food, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2012, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Darbo našumo augimas yra viena pagrindinių prielaidų, mažinančių kylančių išteklių kainų neigiamą poveikį įmonių veiklos pelningumui. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių pelningumas (prieš apmokestinimą) 2013 metais buvo didesnis nei 2012-aisiais (3.5 lentelė).

Ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika rodo, kad gėrimų gamybos pelningumas didesnis negu maisto produktų gamybos įmonių. Maisto pramonės įmonių pelningumas (prieš apmokestinimą), ilgai buvęs mažesnis negu gėrimų gamybos įmonių, 2012 metais jį viršijo 0,5 proc. punkto, tačiau 2013 metais dėl skirtingų augimo tempų (daugiau nei dvigubai padidėjus gėrimų gamybos įmonių pelningumui, maisto pramonės įmonių minėtas rodiklis išaugo 29 proc.) vėl tapo mažesnis. Nežymiai išaugo gėrimų gamybos įmonių einamasis mokumas, t. y. santykis tarp trumpalaikio turto ir trumpalaikių įsipareigojimų bei santykis tarp kapitalo ir įsipareigojimų. Vadinasi, įmonės turi daugiau trumpalaikio turto ir mažiau trumpalaikių skolų. Maisto pramonėje tendencijos priešingos – trumpalaikių įsipareigojimų dalis nuolat didėja.

3.5 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų pramonės ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika 2010–2013 metų IV ketvirtį

Table 3.5. Economic and financial risk indicators of manufacture of food products and beverages in the IV quarter of 2010–2013

Rodikliai / Indicators	2010	2011	2012	2013
Maisto produktų gamyba / Manufacture of food products				
<i>Pelningumo rodikliai / Profitability</i>				
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno ir pajamų santykis) <i>Gross profitability</i>	13,6	13,8	13,1	12,6
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą ir pardavimo pajamų santykis) / <i>Profitability</i>	3,2	3,6	3,1	4,0
<i>Mokumo rodikliai / Solvency</i>				
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis) / <i>Current solvency</i>	1,30	1,30	1,28	1,24
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto, atėmus atsargas, ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis) / <i>Critical solvency</i>	0,82	0,77	0,75	0,70
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų santykis) / <i>Gross solvency</i>	1,01	0,94	0,90	0,87
<i>Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / Indebtedness and mobility</i>				
Įsiskolinimas (įsipareigojimų ir turto santykis) <i>Indebtedness</i>	0,50	0,52	0,53	0,53
Manevringumas (trumpalaikio turto ir nuosavo kapitalo santykis) / <i>Mobility</i>	1,03	1,07	1,08	1,08
Gėrimų gamyba / Manufacture of beverages				
<i>Pelningumo rodikliai / Profitability</i>				
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno ir pajamų santykis) <i>Gross profitability</i>	47,5	50,1	47,8	38,20
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą ir pardavimo pajamų santykis) / <i>Profitability</i>	4,5	3,8	2,6	5,7
<i>Mokumo rodikliai / Solvency</i>				
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis) / <i>Current solvency</i>	1,50	1,36	1,73	1,77
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto, atėmus atsargas, ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis) / <i>Critical solvency</i>	1,12	1,04	1,32	1,34
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų santykis) / <i>Gross solvency</i>	1,57	1,11	1,28	1,07
<i>Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / Indebtedness and mobility</i>				
Įsiskolinimas (įsipareigojimų ir turto santykis) <i>Indebtedness</i>	0,39	0,47	0,44	0,48
Manevringumas (trumpalaikio turto ir nuosavo kapitalo santykis) / <i>Mobility</i>	0,71	0,90	0,82	0,96

Šaltinis: Finansinės būklės rodikliai. Statistikos departamentas [žiūrėta 2014 m. gegužės 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>.

Maisto gamybos įmonių įsiskolinimai (įsipareigojimų ir turto santykis) rodo, kad didesnė įmonių turto dalis yra įsigyta už skolintas lėšas. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, šis rodiklis nepakito, o gėrimų gamybos įmonėse išaugo 9,1 proc., bet neviršijo 0,5 ribos.

Maisto produktų gamybos apimčių ir darbo našumo augimas, palyginti su ankstesniais metais, rodo, kad šalies maisto ūkis darosi aktyvesnis. Tačiau darbo našumas vis dar kelis kartus mažesnis negu vidutiniškai ES šalyse. Todėl įmonėms, norinčioms išlikti maisto produktų rinkose, būtina sparčiau diegti inovacijas, aktyvinti naujų rinkų paiešką.

3. Alternatyvių žemės ūkiui verslų plėtra kaimo vietovėse

3. Development of alternative businesses in rural areas

Smulkus ir vidutinis verslas (SVV) yra neatskiriama kiekvienos šalies ekonomikos dalis, teigiamai veikianti nacionalinės ekonomikos konkurencingumą, padedanti spręsti užimtumo problemas, aptarnaujanti didžiąsias įmones, užsiimanti netradiciniais verslais, pasižyminti dinamiška ir pokyčių orientuota veikla rinkoje, drąsiais eksperimentais, lankstumu ir išradingumu, akcentuojant maksimalų esamų ir potencialių poreikių tenkinimą.

SVV suteikia galimybę daugeliui realizuoti savo idėjas, siekius, sugebėjimus ir žinias. Mažos ir vidutinės įmonės (MVĮ) įdarbina nemažai socialinės rizikos grupės gyventojų, kuriems darbo vietos stambiose įmonėse sunkiai prieinamos. Jaunieji specialistai taip pat dažniausiai pradeda veiklą MVĮ įmonėse.

SVV greičiausiai pajunta rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius, prisitaiko prie jų, sukuria naujas darbo vietas tose veiklose, kurių produktai ir paslaugos konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią paklausą (ypač paslaugų sferoje).

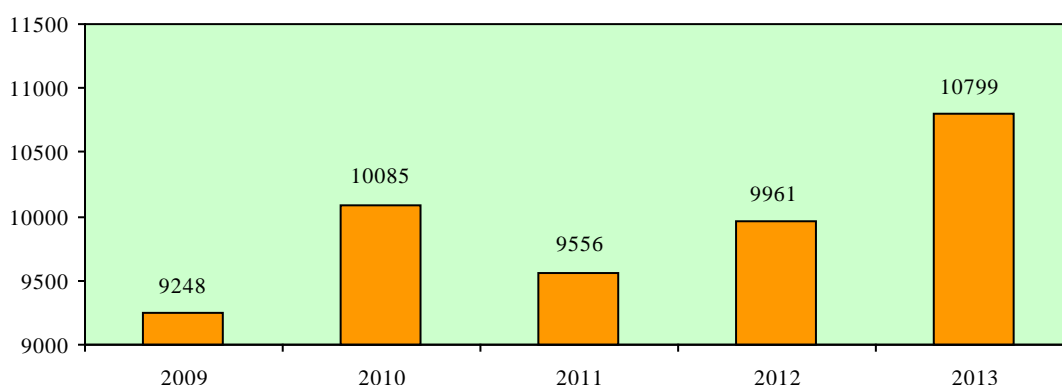
SVV plėtra yra sveikos konkurencijos prielaida – naujų gamintojų atsiradimas koncentruotose rinkose užtikrina prekių ir paslaugų įvairovę, kokybę ir kainų mažėjimą.

SVV įmonės svarbios kaip ekonominių pokyčių garantas, sąlygojantis veiklos efektyvumą ne mato ekonomijos pagrindu, bet žinių ir naujovių diegimu.

Taigi, SVV yra vienas iš pagrindinių sektorių, didinančių atskirų šalių ir visos Europos konkurencingumą, taip prisidedamas prie vieno iš ambicingiausių Lisabonos strategijos tikslų – per dešimtmetį pasiekti, kad ES taptų konkurencingiausia, žiniomis pagrįsta, pasaulio ekonomika – įgyvendinimo.

Mažos ir vidutinės įmonės. Ekonomikos sunkmetis ir jo sukelti neigiami rinkos efektai, nulėmę MVĮ skaičiaus sumažėjimą, 2011 metais stabilizavosi ir 2012 metais jau buvo stebimas MVĮ skaičiaus augimas, kuris išliko ir 2013 metais. 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, MVĮ skaičius kaimo vietovėse išaugo 16,8 proc. 1000-iiu kaimo gyventojų teko 10,8 MVĮ.

2013 metais kaime veiklą vykdė beveik 11 tūkst. MVĮ (3.20 pav.), iš jų, kaip ir praėjusiais metais, ir taip pat kaip ir mieste, 78 proc. – mikro įmonės (įmonės, turinčios iki 10 darbuotojų).

3.20 pav. MVĮ skaičius kaime 2009–2013 metais

Fig. 3.20. Number of SMEs in rural areas in 2009–2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaimo MVĮ dalis Lietuvoje veikiančių MVĮ skaičiuje išlieka stabili ir sudaro apie 15 proc.

MVĮ skaičiaus regioninė analizė rodo, kad daugiausia MVĮ 2009–2013 metų laikotarpiu veikė Kauno, Vilniaus, Klaipėdos apskričių kaimo vietovėse. Per pastarųjų penkerių metų laikotarpį MVĮ skaičius sparčiausiai augo minėtų apskričių bei Utenos ir Tauragės apskričių kaimo vietovėse. Reikia pažymėti, kad 2009–2013 metų laikotarpiu kaimo MVĮ skaičiaus žymus augimas stebimas 70 proc. visų Lietuvos apskričių. Kaimo MVĮ gerokai sumažėjo tik Marijampolės apskrityje (3.6 lentelė).

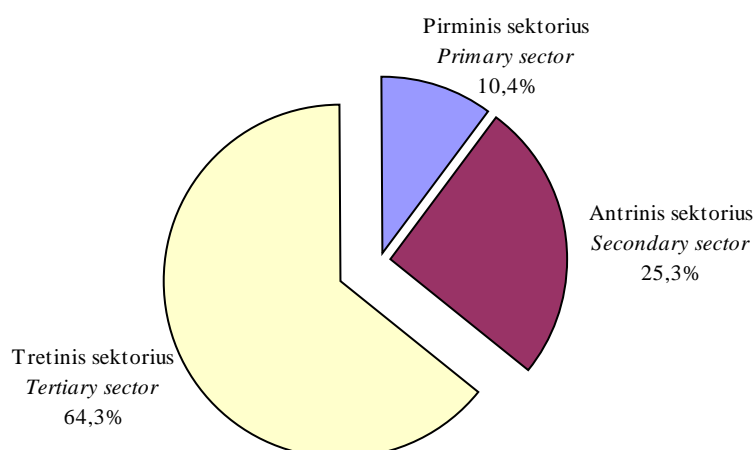
3.6 lentelė. Kaimo MVĮ skaičius apskrityse 2009–2013 metais

Table 3.6. Number of SMEs in rural areas by county in 2009–2013

Apskritis Counties	MVĮ skaičius / Number of SMEs					Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
	2009	2010	2011	2012	2013	
Alytaus	423	482	459	434	455	7,8
Kauno	1957	2119	2086	2151	2362	20,7
Klaipėdos	1061	1124	1054	1184	1280	20,6
Marijampolės	553	611	570	376	418	-24,4
Panevėžio	952	1015	924	1006	1071	12,5
Šiaulių	1065	1171	1086	1003	1077	1,1
Tauragės	441	504	465	532	587	33,1
Telšių	580	610	567	648	690	18,9
Utenos	473	535	470	535	589	24,5
Vilniaus	1743	1914	1875	2092	2270	30,2
Iš viso / Total	9248	10085	9556	9961	10799	16,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Tarp Lietuvos kaimo MVĮ pagal ekonominės veiklos rūšis dominuoja paslaugų įmonės. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, paslaugas teikiančių įmonių dalis dėl mažėjančios pramonės ir statybos įmonių dalies išaugo beveik 1 proc. punktu ir sudarė 64,3 proc. visų kaimo MVĮ (3.21 pav.). Daugiausia iš jų užsiima prekyba, teikia transporto ir saugojimo, apgyvenimo ir maitinimo paslaugas, vykdo profesinę, mokslinę ir techninę veiklą.

3.21 pav. Kaimo MVĮ struktūra pagal ekonomikos sektorius* 2012 metais

Fig 3.21. Structure of SMEs in rural areas by type of economic activity* in 2012

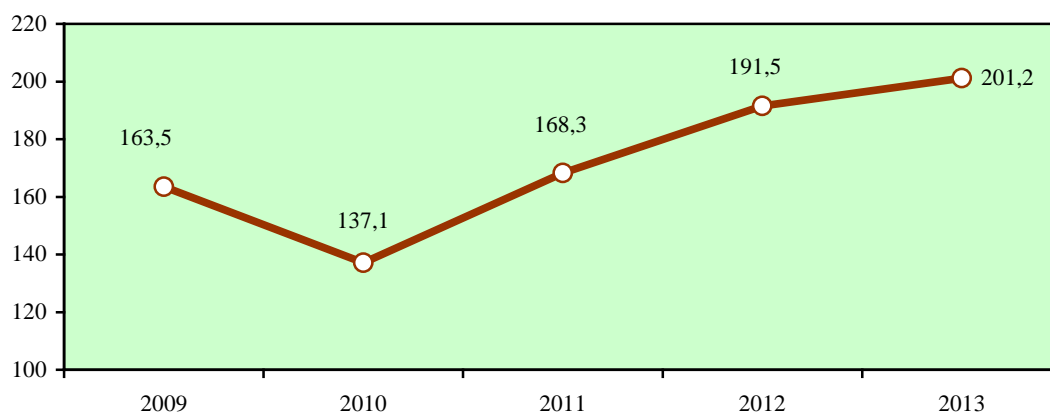
* Pirminis ekonomikos sektorius – žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė, antrinis – pramonė ir statyba, tretinis – paslaugos / Primary economic sector – agriculture, forestry and fisheries; secondary sector – industry and construction; tertiary sector – services.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais 68 proc. kaimo vietovėse veikiančių MVĮ sudarė UAB (2008 m. – 54 proc.). Individualiosios įmonės, kurių skaičius ir santykinė dalis nuolat mažėja, sudarė 25 proc. visų kaimo MVĮ. Tai rodo, kad kaimo vietovėse ekonominei veiklai plėtoti patraukliausia MVĮ teisinė forma išlieka UAB.

2013 metais MVĮ dirbo 102,6 tūkst. darbuotojų, arba 28 proc. visų kaimo užimtųjų. Vidutiniškai 1-ai mikro įmonei teko 3, mažai – 20, vidutinei – 91 darbuotojas. 27 proc. MVĮ darbuotojų skaičiaus dirbo mikro įmonėse, atitinkamai 39 – mažose ir 34 – vidutinėse įmonėse. Reikia pažymėti, kad 2013 metais, palyginti su 2012 metais, darbuotojų skaičius ženkliau augo ir mikro (8,9 proc.), ir mažų (8,3 proc.) įmonių kategorijoje. Vidutinėse įmonėse mažėjantis darbuotojų skaičius 2013 metais pradėjo augti, nors augimas nebuvo toks žymus (3,4 proc.) kaip mikro ir mažose įmonėse.

MVĮ metinės pajamos nuo 2011 metų kasmet auga. 2013 metais jos buvo didžiausios per pastaruosius penkerius metus tiek skaičiuojant absoliučiai, tiek tenkančias vienam darbuotojui (3.22 pav.).

3.22 pav. Pajamų, tenkančių vienam darbuotojui, kitimas kaimo MVI 2009–2013 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.22. Income per employee in rural SMEs in 2009–2013, LTL thousand

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

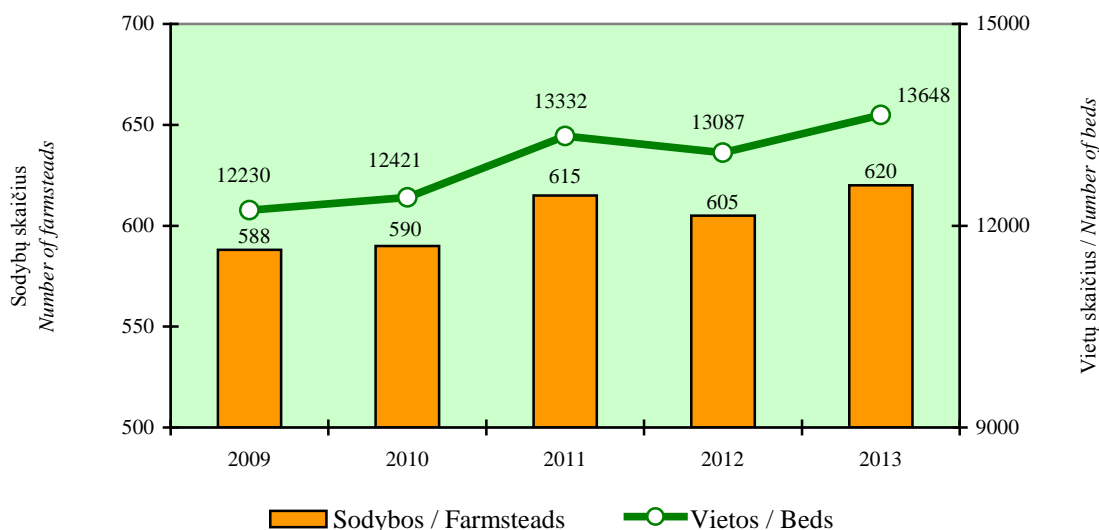
Skaičiuojant tiek absoliučiai, tiek darbuotojui, labiausiai pajamos augo vidutinių įmonių kategorijoje. Per 2012–2013 metus vidutinėse įmonėse pajamos, skaičiuojant darbuotojui, išaugo 11 proc. Atitinkamai mažų įmonių kategorijoje – 1,5 proc., mikro įmonėse – 0,2 proc.

Parama verslo vystymui kaimo vietovėse ir miestuose, kuriuose gyventojų skaičius neviršija 6 tūkst. (išskyrus savivaldybių centrus), teikiama pagal Lietuvos KPP. Nuo 2008 metų jos kreipėsi 1114 verslo įmonių ir gyventojų. Parama suteikta 475 projektams įgyvendinti. Paramos suma – 353,9 mln. Lt. Pagal minėtą programą skatinamas ir ūkininkų verslumas, skiriant jiems paramą perėjimui prie ne žemės ūkio veiklos. Paremti 200 ūkininkų projektai, skiriant 96,8 mln. Lt paramą.

Nors SVV plėtra Lietuvoje pasižymi teigiamomis tendencijomis, vis dėlto yra jo plėtros kliūčių. Vienos svarbiausių kliūčių – tai nepakankamas finansinių išteklių prieinamumas ir aukšta jų kaina, makroekonomikos nestabilumas, nepakankamos galimybės įsigyti/naudotis žeme, brangstantys energetiniai ištekuliai, nepakankami darbo jėgos ištekliai ir išsilavinimas.

Kaimo turizmas, kaip turizmo paslauga, turinti kompleksinį pobūdį ir teikiama kaime, plačiai paplitęs daugelyje pasaulio šalių kaip vienas iš turizmo sektorių. Lietuvoje, kaip ir daugelyje ES šalių, kaimo turizmas orientuojasi į poilsio (atostogų) produktų kūrimą, susietą su kaimiška gyvensena bei galimybe užsiimti įvairia su tuo susijusia veikla ir yra viena sparčiausiai besivystančių alternatyvių žemės ūkiui veiklų kaime, ypač vietovėse, kurios mažiau tinka žemės ūkio veiklai bei pasižymi natūraliais kraštovaizdžiais. Be to, kaimo turizmas skatina puoselėti etnokultūrinės tradicijas, aplinką.

Statistikos departamento duomenimis, 2012 metais sumažėjęs kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius, 2013 metais išaugo ir yra didžiausias per pastarųjų penkerių metų laikotarpį. 2013 metais apgyvendinimo paslaugas teikė 620 kaimo turizmo sodybų (3.23 pav.). Vidutiniškai vienoje sodyboje buvo 22 vietos.

3.23 pav. Kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius 2009–2013 metais

Fig. 3.23. Number of farmsteads used for rural tourism and number of beds in 2009–2013

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Apie 70 proc. visų sodybų veikia savivaldybėse, priskirtose mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms, kuriose patraukli gamta ir iš tradicinio ūkininkavimo gaunamos mažesnės pajamos. Didžiausias kaimo turizmo sodybų skaičius – Utenos apskrityje, o santykinai labiausiai kaimo turizmo sodybų skaičius per pastaruosius penkerius metus išaugo Klaipėdos, Panevėžio ir Vilniaus apskrityje (3.7 lentelė).

3.7 lentelė. Kaimo turizmo sodybų skaičius apskrityse 2009–2013 metais

Table 3.7. Number of farmsteads used for rural tourism by county in 2009–2013

Apskritys Counties	Sodybų skaičius / Number of farmsteads					Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
	2009	2010	2011	2012	2013	
Alytaus	102	95	94	96	88	-13,7
Kauno	66	65	70	67	68	3,0
Klaipėdos	37	37	46	39	56	51,4
Marijampolės	21	20	22	24	22	4,8
Panevėžio	19	22	23	23	26	36,8
Šiaulių	16	13	16	17	15	-6,3
Tauragės	18	19	17	15	15	-16,7
Telšių	41	41	41	37	36	-12,2
Utenos	184	193	184	175	184	0,0
Vilniaus	84	85	102	112	110	30,9
Iš viso / Total	588	590	615	605	620	5,4

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais, palyginti su 2012 metais, kaimo turizmo sodybose apsilankė beveik 6 proc. daugiau poilsiautojų. Tai rodo, kad kaimo turizmo sektorius Lietuvoje išlaiko veiklos apimčių augimą.

2013-aisiais, kaip ir 2011 bei 2012 metais, didėjo ir vidutinis vieno poilsiautojo nakvynių skaičius (1,79 nakvynės – 2011 m., 1,82 nakvynės – 2012 m., 1,91 nakvynės – 2013 m.). Daugėja užsieniečių, poilsiaujančių kaimo turizmo sodybose (3.8 lentelė).

3.8 lentelė. Poilsiautojų ir nakvynių kaimo turizmo sodybose skaičius 2009–2013 metais, tūkst.

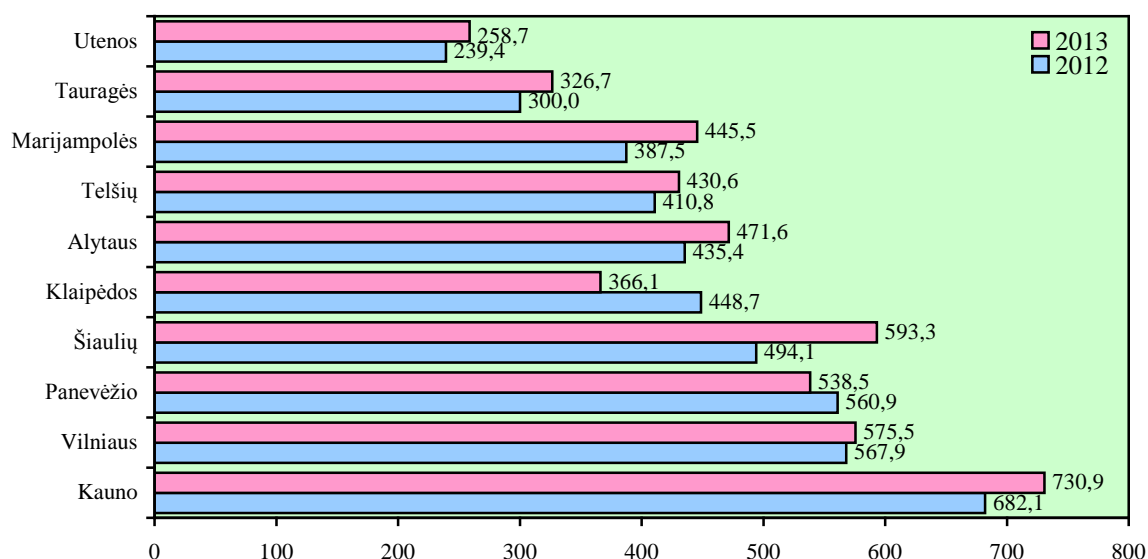
Table 3.8. Numbers of holidaymakers and overnights in farmsteads in 2009–2013, thousand

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Apgyvendinta poilsiautojų <i>Number of holidaymakers</i>	245,4	227,5	252,8	260,7	275,8	12,4
Suteikta nakvynių iš viso <i>Total number of overnights</i>	438,2	379,8	453,4	475,7	525,8	20,0
Lietuvos gyventojams <i>residents of Lithuania</i>	390,3	352,3	400,8	417,9	458,2	17,4
užsieniečiams / <i>foreigners</i>	47,9	27,5	52,6	57,8	67,6	41,1
Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus, proc. <i>Share of overnights for foreigners in total number of overnights, %</i>	10,9	7,2	11,6	12,2	12,9	2,0*

* Proc. punkto / *Percentage points.*

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

2013 metais vidutiniškai vienoje kaimo turizmo sodyboje daugiausia poilsiautojų apgyvendinta Kauno, Šiaulių ir Vilniaus apskrityse (3.24 pav.).

3.24 pav. Vidutiniškai vienoje apskrities kaimo turizmo sodyboje per metus apgyvendinta poilsiautojų 2012 ir 2013 metais

Fig. 3.24. Average annual number of holidaymakers per rural tourism farmstead by county in 2012 and 2013

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

Kaimo vietovėse plėtojamos ir kitos, pigesnės turizmo paslaugos, teikiamos kempinguose, turistinėse stovyklose ir pan. Statistikos departamento duomenimis, 2013 metais šalyje veikė 21 kempingas. Kempinguose teikiamomis paslaugomis vis dažniau naudojasi tiek Lietuvos gyventojai, tiek užsieniečiai (3.9 lentelė). Per pastaruosius penkerius metus užsieniečiams kempinguose suteiktų nakvynių skaičius išaugo net 63,3 proc.

3.9 lentelė. Turistų ir jiems suteiktų nakvynių skaičius kempinguose 2009–2013 metais

Table 3.9. Numbers of tourists and overnights in campings in 2009–2013

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to</i> 2009, %
Kempingų skaičius <i>Number of campings</i>	16	18	20	20	21	31,3
Apgyvendinta turistų, tūkst. <i>Number of holidaymakers, thou.</i>	34,9	31,5	35,3	33,9	37,5	7,4
Suteikta nakvynių iš viso, tūkst. <i>Total number of overnights, thou.</i>	65,2	52,6	57,6	57,8	69,2	6,1
Lietuvos gyventojams <i>residents of Lithuania</i>	45,2	29,8	32,4	30,4	36,7	-18,8
užsieniečiams / <i>foreigners</i>	19,9	22,8	25,2	27,4	32,5	63,3
Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus, proc. / <i>Share of overnights for foreigners in total number of overnights, %</i>	30,5	43,3	43,8	47,4	47,0	16,5*

* Proc. punkto / *Percentage points.*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2013 metais iš viso kaimo turizmo sodybose ir kempinguose Lietuvos gyventojams buvo suteikta 595 tūkst. nakvynių (iš jų 88,4 proc. kaimo turizmo sodybose, 11,6 proc. – kempinguose). Palyginti su 2012 metais, auga kempinguose suteiktų nakvynių dalis (palyginti su visomis suteiktomis nakvynėmis). Užsieniečiams suteikta 100,1 tūkst. nakvynių (atitinkamai 67,5 ir 32,5 proc.). Tai rodo, kad Lietuvoje tarp užsienio turistų populiarus poilsis tiek kaimo turizmo sodybose, tiek ir pigesnėse apgyvendinimo vietose.

Kaimo turizmo veikla remiama pagal KPP priemonę „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“. Paramos kaimo turizmo plėtrai nuo 2008 metų kreipėsi 599 ūkininkai ir kaimo gyventojai. Patvirtintos 358 paraiškos. Joms įgyvendinti skirta 146,3 mln. Lt.

Kaimo tradicijos ir kultūros paveldas. Lietuvoje sudaromos prielaidos kaimo tradicijoms ir senųjų amatų technologijoms plisti, tapti žinomoms ir populiarioms visuomenėje, kultūros paveldą ir vietos identitetą panaudoti kaimo vietovėse kuriamo produkto pridėtinei vertei didinti, kaimo turizmui.

UNESCO ir kitų tarptautinių kultūros organizacijų ekspertų vertinimu, Lietuva dar daug kur yra išlaikiusi unikalios kaimo bruožus, kiekvienam regionui būdingas sodybų planavimo, gyvenamųjų ir ūkinių pastatų architektūros ypatybes. Lietuvoje nemažai kaimiškų teritorijų, kuriose saugojamos ir puoselėjamos istorinės, kultūrinės vertybės, gyvos amatų tradicijos.

Lietuvos Kultūros vertybių registre registruoti 43 kaimai, išsaugoję istorinį arba kultūrinį paveldą, ir 18,1 tūkst. kultūros paveldo objektų. Ypač vertinamas medinis paveldas, kuris dėl savo unikalios statybos technikos bei dekorų formų laikomas ne tik tautine, bet ir Europos vertybe. Kaimiškose teritorijose įsikūrę 59 saugomi dvarai, parkai ir sodai. Saugomų teritorijų valstybės kadastrė identifikuoja 2,6 tūkst. kaimo kraštovaizdžių gamtos paveldo objektų.

Siekiant užtikrinti tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą, išsaugoti sukauptą tradicinių amatų patirtį ir tautinio paveldo produktus, kaip neatsiejamą Lietuvos etninės kultūros dalį, bei pritaikyti juos aktualiems poreikiams, Lietuvoje įgyvendinama tautinio paveldo produktų sertifikavimo sistema. Nuo minėtos sistemos įgyvendinimo pradžios atestuotų ir pripažintų amatų meistrų skaičius išaugo beveik 3 kartus, sertifikuotų tradicinių gaminių skaičius – 3,5 karto, sertifikuotų tradicinių veislių maistinių augalų ir jų produktų skaičius – 12 kartų. Augo ir sertifikuotų tradicinių veislių gyvūnų, sertifikuotų tradicinių amatų mokymo programų skaičius (3.10 lentelė).

3.10 lentelė. Tautinio paveldo sertifikavimo rezultatai Lietuvoje 2009–2013 metais

Table 3.10. National heritage certification results in Lithuania in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su 2009, kartai / times
Atestuotų ir pripažintų amatų meistrų skaičius / Number of certified and recognized craftsmen	40	63	78	98	115	2,9
Sertifikuotų tradicinių gaminių skaičius / Number of certified traditional products	534	884	1256	1600	1860	3,5
Sertifikuotų tradicinių veislių maistinių augalų ir jų produktų skaičius / Number of certified traditional species of food plants and their products	19	48	213	223	233	12,3
Sertifikuotų tradicinių veislių gyvūnų skaičius / Number of certified traditional animal breeds	11	11	14	16	25	2,3
Sertifikuotų tradicinių amatų mokymo programų skaičius / Number of training programmes for certified traditional crafts	11	15	18	21	31	2,8

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Trečdalį sertifikuotų tradicinių gaminių skaičiaus sudaro sertifikuoti tradicinio maisto gaminiai. Kita dalis – medžio, kalvystės, gintaro dirbiniai, drabužiai, audiniai ir kt.

Tautinio paveldo produktus sertifikavusių amatininkų skaičius pagal amatus pateiktas 3.11 lentelėje.

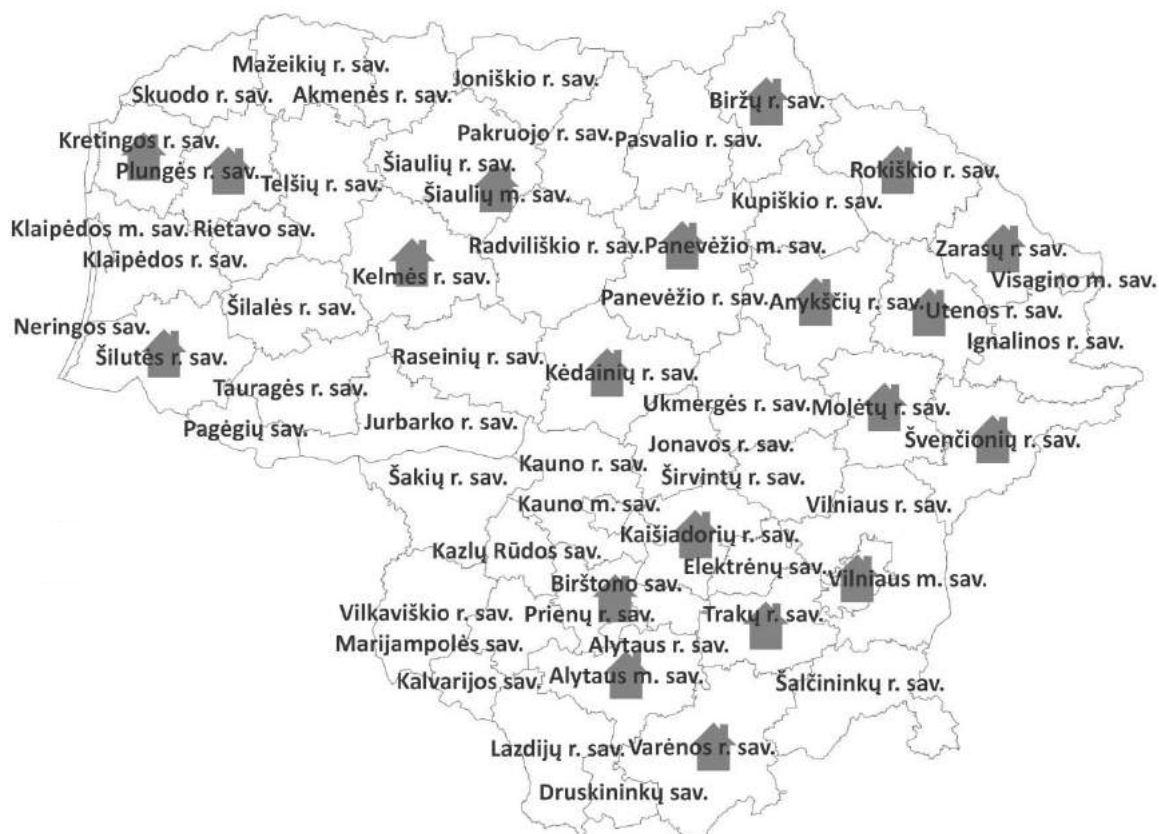
3.11 lentelė. Tautinio paveldo produktus sertifikavusių amatininkų skaičius pagal amatus Lietuvoje 2013 metais

Table 3.11. Number of artisans who certified national heritage products by type of crafts in Lithuania in 2013

Amatai Crafts	Amatininkų skaičius / Number of artisans	Amatai Crafts	Amatininkų skaičius / Number of artisans
Kepimas / Baking	83	Žolininkystė / Growing herbs and herbal products	12
Mezgimas / Knitting	51	Siuvinėjimas / Embroidery	11
Maisto ruošimas Traditional foods	49	Žvakinkystė / Candle making	11
Pynimas / Weaving	49	Stogdengystė / Roofing	10
Audimas / Textile	46	Siuvimas / Sewing	8
Kryždirbystė / Cross crafting	38	Tradicinė žvejyba Traditional fishing	5
Puodininkystė / Pottery	38	Vyndarystė Winemaking	4
Drožyba / Carving	29	Tradicinė augalininkystė Traditional crop-growing	3
Kalvystė Blacksmithing	24	Kubilininkystė Wooden tubs making	3
Žaislininkystė / Toys crafting	23	Saldumynų gamyba Confectionery making	3
Margučių marginimas Decoration of eggs	21	Mėsos apdirbimas, apdorojimas, perdirbimas Meat handling and processing	3
Pieno apdirbimas, apdorojimas, perdirbimas Milk handling and processing	19	Tradicinė gyvulininkystė Traditional animal husbandry	2
Karpymas Papercutting	17	Muilo gaminimas Soap making	2
Stalystė / Joinery	16	Siūlų dažymas / Fiber dyeing	2
Vilnos, milo vėlimas Wool fulling and felting	16	Kailiadirbystė Fur tanning and dressing	1
Juvelyrika / Jewellery	16	Verpimas / Spinning	1
Baldininkystė Furniture crafting	15	Gamtos gėrybių rinkimas Collection of natural goods	1
Šaukščiaus amatas Spoon-making	14	Kepurių vėlimas, siuvimas Cap felting and sewing	1

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Kaimo bendruomenės skatinamos kurti tradicinių amatų centrus, siekiant, kad amatininkystė įgautų verslo pobūdį, būtų derinama su kaimo turizmu. Įgyvendinant KPP priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“, savivaldybių administracijos pateikė 20 paraiškų paramos tradicinių amatų centrams kurti ir (arba) plėtoti gavimui. Įsteigta 20 amatų centrų, kurių įkūrimui ir plėtrai skirta 12,6 mln. Lt (3.25 pav.).

3.25 pav. Tradicinių amatų centrai Lietuvoje 2013 metais

Fig. 3.25. Traditional crafts centres in Lithuania in 2013

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

ES šalių narių patirtis rodo, kad SVV plėtra išliks aktuali ir ateityje. Europos Parlamento ir tarybos reglamente dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai lėšomis 2014–2020 m. nurodoma, kad MVĮ yra ES kaimo ekonomikos pagrindas. Pripažįstama, kad kaimo vietovėse, siekiant didinti užimtumą ir kurti naujas kokybiškas bei išlaikyti jau esamas darbo vietas, mažinti sezoninį užimtumo svyravimą, turėtų būti skatinama ne žemės ūkio verslo plėtra, o plėtojamas žemės ūkio produkcijos perdirbimas, remiamas verslo integravimas ir įvairių vietos verslo sektorių sąsajos. Turėtų būti remiami projektai, kuriais apjungiamas žemės ūkis, kaimo turizmas ir gamtos bei kultūros paveldas, taip pat investicijos į atsinaujinančių išteklių energiją.

4. Žuvininkystės ūkio veiklos apžvalga

4. An overview of the fisheries sector

Lietuvos gamtinės sąlygos yra palankios žuvininkystei plėtoti. Šalyje gausu tinkamų vidaus vandens telkinių. Baltijos jūra su neužšalančiu Klaipėdos uostu ir susisiekianti su Atlanto vandenynu bei dar tolimesni vandenys sudaro sąlygas žvejybai žuvinguose baseinuose. Lietuvos žuvininkystės politika suderinta su ES bendrąja žuvininkystės politika, kurios pagrindiniai tikslai – išlaikyti pusiausvyrą tarp išteklių naudojimo ir išsaugojimo, palaikyti žuvų ir jų produktų rinkos stabilumą. 2006 m. liepos 27 d. ES Taryba priėmė reglamentą (EB) Nr. 119/2006 „Dėl Europos žuvininkystės fondo“. Europos žuvininkystės fondo parama teikiama ES bendrajai žuvininkystės politikai remti, žuvininkystės sektoriaus įmonių ekonominiam gyvybingumui didinti, aplinkos ir gamtos išteklių apsaugai remti. Siekiant tai užtikrinti, ES nustato leidžiamą per metus sugauti žuvų kiekį (kvotas).

Kasmet Lietuvos žvejai sugauna 80–100 tūkst. t žuvų ir krevečių (įskaitant realizuotas akvakultūros žuvis).

Jūrų žuvininkystė *Marine fisheries*

Laivynas. Lietuva turi stiprų ir gana didelį žvejybos laivyną. 2013 m. gruodžio 31 d. į žvejojančių jūrų vandenyse žvejybos laivų duomenų sistemą buvo įtraukti 146 su Lietuvos Respublikos vėliava plaukiojantys laivai, iš jų 8 turėjo teisę žvejoti tolimuosiuose žvejybos rajonuose, 30 – atviroje Baltijos jūroje, 108 – Baltijos jūros priekrantėje. Lietuva, vykdydama ES bendrąją žuvininkystės politiką, derina žvejybos laivyno pajėgumus su žuvų ištekliais pasaulio vandenyne.

Svarbiausias Lietuvos žvejybos laivyno segmentas yra žvejybai tolimuosiuose vandenyse pritaikyti laivai. 2013 metais pagrindiniai šalies žvejų žūklės rajonai – Atlanto ir Ramusis vandenynai bei Baltijos jūra.

Žvejyba tolimuosiuose vandenyse. 2013 metais tolimuosiuose vandenyse sugauta daugiau apie 70 tūkst. t žuvų ir jūros gyvūnų, arba 75 proc. visų Lietuvos žvejų sugautų žuvų. Pagrindiniai tolimieji Lietuvos žvejų žvejybos rajonai buvo Mauritanijos Islamo Respublikos ir Gvinėjos išskirtinės ekonominės zonos (IEZ), Pietų Ramusis vandenynas (už pakrančių valstybių IEZ ribų), Žvejybos šiaurės rytų Atlante komisijos (NEAFC) reguliuojamas rajonas, Svalbardo žvejybos rajonas (Norvegijos IEZ). Maroko ir Senegalo IEZ 2013 metais laikinai nebuvo žvejota, o Žvejybos šiaurės vakarų Atlante organizacijos reguliuojamame rajone Lietuvai skirtos žuvų ir krevečių kvotos buvo iškeistos į kitus išteklius NEAFC reguliuojamoje akvatorijoje.

Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenimis, 2013 metais Mauritanijos Islamo Respublikos IEZ Lietuvos žvejai sugavo 57,0 tūkst. t pelaginių žuvų (daugiausia sardinėlių, stauridžių, skumbrių, sardinių), Pietų Ramiajame vandenyne – 10,4 tūkst. t (daugiausia stauridžių), Gvinėjos IEZ – 5 tūkst. t (daugiausia sardinėlių, stauridžių), NEAFC reguliuojamame rajone – 1425 t žuvų (jūros ešerių). Svalbardo žvejybos rajone (Norvegijos IEZ) sužvejota 437 t krevečių.

Tolimuosiuose vandenyse sužvejotos žuvys parduodamos artimiausiuose uostuose arba perkraunant vandenyne iš Lietuvos žvejybos laivų į kitų šalių laivus.

Žvejyba Baltijos jūroje. Lietuvai Baltijos jūroje ES skiria keturių žuvų rūšių – menkių, strimelių, šprotų ir lašių – žvejybos kvotas. 2013 metams skirta 3933 t menkių sugavimo kvota, strimelių – 2633 t, šprotų – 12510 t, lašių – 1685 vnt. Palyginti su 2012-aisiais, skirtos menkių ir lašių kvotos buvo atitinkamai 9,4 proc. ir 11,3 proc. mažesnės, o strimelių ir šprotų – atitinkamai 15,0 ir 11,0 proc. didesnės. 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, labiausiai – net 64,9 proc. – sumažėjo lašių žvejybos kvota (3.12 lentelė).

3.12 lentelė. Lietuvai skirtos žvejybos Baltijos jūroje kvotos 2009–2013 metais, t

Table 3.12. Fish quotas in the Baltic Sea in 2009–2013, tonnes

Žuvų rūšys <i>Fish species</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to, %	
						2012	2009
Menkės / <i>Cod</i>	2892	3300	3758	4317	3933	-9,4	36,0
Strimelės / <i>Baltic herring</i>	4192	3689	3136	2289	2633	15,0	-37,2
Šprotai / <i>Sprat</i>	20015	19015	14451	11272	12510	11,0	-37,5
Lašišos, vnt. / <i>Salmon, units</i>	4799	4559	3875	1899	1685	-11,3	-64,9

Šaltinis: Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

2013 metais Lietuvos Baltijos jūros žvejybos laivynas sužvejojo apie 15,7 tūkst. t žuvų, iš jų apie 97 proc. – atviroje Baltijos jūroje, priekrantėje – tik 0,5 tūkst. t (3 proc.) (3.13 lentelė).

3.13 lentelė. Žuvų sugavimas* Baltijos jūroje 2009–2013 metais, t

Table 3.13. Fish catches* in the Baltic Sea in 2009–2013, tonnes

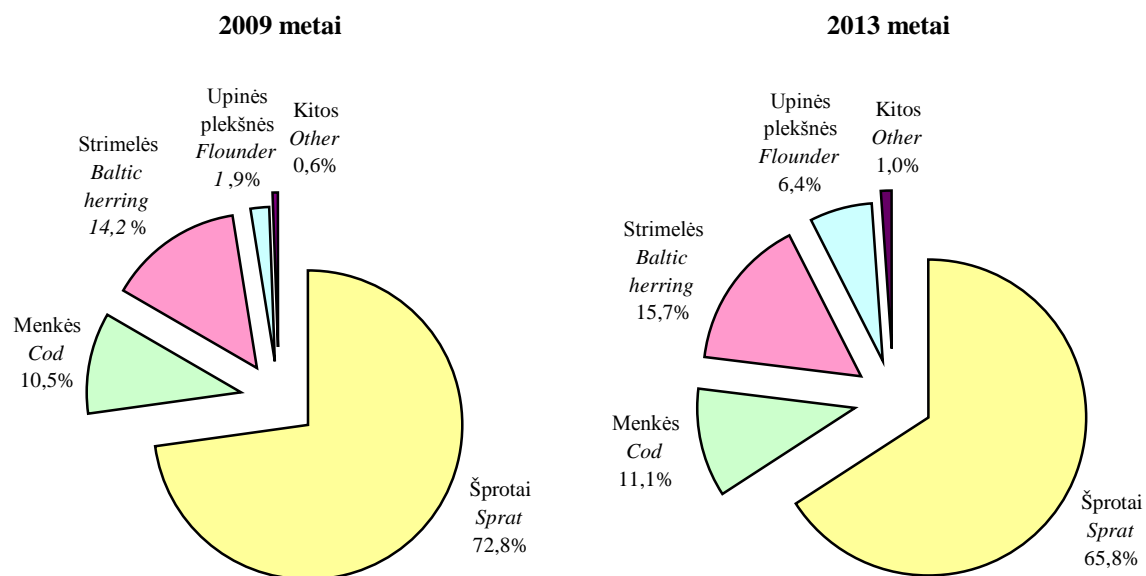
Žuvų rūšys <i>Fish species</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to, %	
						2012	2009
Iš viso / <i>Total</i>	26791	15536	15986	16827	15726	-6,5	-41,3
iš jų: / <i>of which:</i>							
menkės / <i>cod</i>	2818	3199	3057	2483	1742	-29,8	-38,2
strimelės / <i>Baltic herring</i>	3807	1557	2655	2276	2475	8,7	-35,0
šprotai / <i>sprat</i>	19515	10223	9730	11245	10353	-7,9	-46,9
plekšnės / <i>flounder</i>	498	501	452	648	1002	54,6	101,2
kitos / <i>other</i>	153	56	92	175	154	-12,0	0,6

* Gyvojo svorio / *Live weight.*

Šaltinis: Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Bendros žuvų sugavimo Baltijos jūroje kvotos 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, sumažėjo 6,5 proc. Menkių sugavimas per šį laikotarpį sumažėjo beveik trečdaliu (29,8 proc.), ir jų dalis sudarė 11,1 proc. sugautų žuvų struktūroje (3,7 proc. punkto mažiau nei 2012 m., bet 0,6 proc. punkto daugiau nei 2009 m.).

2009–2013 metų laikotarpiu Baltijos jūroje sugautų žuvų struktūroje pakito ir kitų žuvų dalis: 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, sugautų šprotų dalis sumažėjo 7,0 proc. punktais, strimelių – 1,5 proc. punkto. upinių plekšnių – 4,5 proc. punkto. Pastarųjų žvejyba Baltijos jūroje nėra kvotuojama. 2013 metais Baltijos jūroje sugautų žuvų struktūroje didžiausią laimikio dalį – 65,8 proc. – sudarė šprotai (3.26 pav.).

3.26 pav. Baltijos jūroje sugautų žuvų (gyvojo svorio) struktūra 2009 ir 2013 metais

Fig. 3.26. Structure of fish catches (live weight) in the Baltic Sea in 2009 and 2013

Šaltinis: Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Priekrantėje sugaunama daugiau nei 20 rūšių žuvų. Didesnę verslinę reikšmę turi menkės, karšiai, žiobriai, sterka ir lašišos.

Pirminis žuvininkystės produktų pardavimas ir supirkimas. Pagal ES bendrosios žuvininkystės politikos nuostatas, siekiant užtikrinti žuvų išteklių naudojimo apskaitą ir kontrolę, pirmą kartą po iškrovimo sugautos žuvys turi būti parduodamos registruotiems pirminiams žuvininkystės produktų supirkėjams, aukcione arba gamintojų organizacijoms. 2013 m. gruodžio 31 d. Lietuvoje buvo įregistruoti 373 pirminių žuvininkystės produktų supirkėjai. Pirminio pardavimo ir supirkimo metu šalyje dažniausiai parduodamos Lietuvos žvejybos įmonių Baltijos jūroje sugautos ir Klaipėdos uoste iškrautos žuvys.

2013 metais pirminiam pardavimui pateikta 1484 t (gyvojo svorio) menkių, 627 t upinių plekšnių, 1804 t strimelių, 131 t šprotų. Didžioji sugautų šprotų ir strimelių dalis buvo iškrauta ir pirmą kartą parduota ne Lietuvos teritorijoje.

Vidaus vandenų žuvininkystė
Inland fisheries

Vidaus vandenų žuvininkystei didelę įtaką daro šalies geografinė padėtis. Didžioji šalies teritorijos dalis yra vidutinių platumų klimato šiaurinėje dalyje.

Vidaus vandenys – tai Kuršių, Kauno marios, ežerai, upės, vandens talpyklos, įvairūs tvenkiniai, polderiai ir akvakultūros tvenkiniai. Vidaus vandenų bendras plotas – 2,6 tūkst. kv. km, t. y. 4 proc. šalies teritorijos.

Neišnuomotuose valstybinio fondo vandens telkiniuose žvejojama pagal leidimus, išnuomotuose – pagal nuomos sutartis.

Didžiausią reikšmę verslinei žvejybai turi Kuršių ir Kauno marios, Nemuno žemupy. Daugelis upių yra svarbios žuvų migracijai, praeivių ir sėsliųjų žuvų reprodukcijai, rekreacinei žuvininkystei.

Vidaus vandens telkiniuose vis labiau griežtinama verslinės žvejybos tvarka: ribojamas galimų sugauti žuvų kiekis, didinamas leidžiamų naudoti tinklų akių dydis, nustatomas žvejybos laikotarpis. 2013 metais visos žvejybos vidaus vandens telkiniuose kvotos buvo paskirtos 103 naudotojams. Kuršių mariose žvejybos įrankių limitai buvo skirti 45, stintų žvejybos Nemuno žemupyje – 23, ungurių žvejybos upeliuose – 33, žvejybos ežeruose – 29 naudotojams. Kauno mariose 2013 metais žvejota nebuvo.

2013 metais vidaus vandenyse iš viso sugauta 5468 t žuvų – 23,4 proc. daugiau nei 2009-aisiais. Daugiau kaip pusė (73,2 proc.) visų vidaus vandenų žuvų išauginta akvakultūros tvenkiniuose. Natūraliuose vidaus vandenyse 2013 metais buvo sugauta 1465 t žuvų, daugiausia – Kuršių mariose (75,4 proc.), upėse (18,0 proc.). Ežeruose sugaunama nedaug žuvų (2013 m. – 70,0 t). Kiti vidaus vandens telkiniai svarbesni mėgėjiškai žūklei (3.14 lentelė).

**3.14 lentelė. Vidaus vandens telkiniuose versliniais įrankiais sugauta žuvų
2009–2013 metais, t**

Table 3.14. Commercial fish catches in inland waters in 2009–2013, tonnes

Sugavimo vietos <i>Place of catch</i>	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to, %</i>	
						2012	2009
Vidaus vandens telkiniai <i>Inland waters</i>	4431	4445	4764	5212	5468	4,9	23,4
Kuršių marios <i>Curonian Lagoon</i>	886	926	1138	955	1105	15,7	24,7
Kauno marios <i>Kaunas reservoir</i>	122	73	69	54	–*	–	–
ežerai / <i>lakes</i>	43	36	68	72	70	–2,8	62,8
upės / <i>rivers</i>	209	166	141	437	264	–39,6	26,3
polderiai / <i>polders</i>	43	49	44	84	26	–69,0	–39,5
kiti natūralūs vandenys <i>other natural water bodies</i>	6	4	16	14	–*	–	–
versliniai tvenkiniai** <i>commercial ponds**</i>	3422	3191	3288	3596	4003	11,3	17,0

* Nebuvo žvejota / *It has not been fished.*

** Realizuota produkcija / *Fish sold.*

Šaltiniai: LR aplinkos ministerijos, Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos duomenys.

Kuršių mariose sužvejojama daugiau žuvų nei visuose kituose natūraliuose vidaus vandens telkiniuose (kartu paėmus). Įregistruotos net 58 Kuršių mariose gyvenančių žuvų rūšys – daugiausia gėlavandenių ir praeivių žuvų. Kuršių marios yra gėlavandenės, tik šiaurinėje dalyje, pučiant šiaurės ar šiaurės vakarų vėjams, druskingumas gali pasiekti 2–3 promiles. Pakilus vandens druskingumui, į vandens telkinį iš Baltijos jūros įplaukia daugiau jūros žuvų: strimelių, menkių, plekšnių, šprotų (brėtlingių). Dėl padidėjusio vandens sūrėjimo iš šiaurinės Kuršių marių dalies žuvis traukiasi į pietinę Rusijos Federacijai priklausančią Kuršių marių dalį, todėl šiaurinėje dalyje šių žuvų sugaunama mažiau nei anksčiau.

Kuršių marių baseino verslinės žuvis sąlyginai skirstomos į tris ekologines grupes: praeives, pusiau praeives ir vietines sėsliąsias. Pirmajai grupei priklauso lašišos, jūriniai sykai, žiobriai, unguriai. Pusiau praeivės – vėgėlės ir sterikai – telkiasi Nemuno deltos atšakose ir prie intakų žiočių neršto metu. Trečiajai – gausiausiai ekologiškai grupei – priklauso lydekos, karšiai, lynai, kuojos, karosai. Šios žuvis nuolat gyvena Kuršių marių akvatorijoje, marių įlankose. Siekiant Lietuvos Kuršių marių dalyje gerai išnaudoti žuvų išteklius, jos suskirstytos į žvejybos barus. Lietuvai priklausančioje Kuršių marių dalyje kasmet sužvejojama 30–50 kg/ha žuvų, t. y. daugiau nei kituose natūraliuose vidaus vandens telkiniuose. Kiekvienais metais nustatomi karšių, sterkų ir stintų sugavimo limitai. Vertingų rūšių žuvų išteklių Kuršių mariose yra palyginti stabilūs. Metinė verslinė produkcija 2009–2013 metų laikotarpiu sudarė 886–1138 t. 2013 metais Kuršių mariose daugiausia sugauta karšių (44,8 proc. visų šiame vandens telkinyje sugautų žuvų), kuojų (14,1 proc.), sterkų (8,7 proc.).

Žuvų įvairovė ir gausa upėse priklauso nuo jų dydžio, biotopinės struktūros, ekologinių veiksnių. Įvairių dydžių upių žuvų bendrijų biomasė svyruoja nuo 2 iki 250 kg/ha. Populiariausia – verslinė migruojančių stintų žvejyba Nemuno žemupyje. 2013 metais šios žuvis sudarė pagrindinę dalį (91,3 proc.) upėse sugautų žuvų. Upėse sugauta ir ungurių, karšių, kuojų, sterkų, ežeruose – kuojų, ešerių, karšių, lydekų, ungurių, ir kitų žuvų (3.15 lentelė).

3.15 lentelė. Verslo įmonių natūraliuose vidaus vandenyse sugauta žuvų 2009 ir 2013 metais, t

Table 3.15. Commercial fish catches in natural inland water bodies in 2009 and 2013, tonnes

Žuvis Fish species	Metai Year	Vandens telkiniai / Water bodies						Iš viso Total
		Kuršių marios Curonian Lagoon	Kauno marios* Kaunas water reservoir*	ežerai lakes	upės rivers	polderiai polders	kiti other	
Kuojos Roach	2009	261,5	64,2	5,5	1,1	19,8	2,0	354,1
	2013	266,5	–	9,5	0,2	3,0	–	279,2
Karšiai Bream	2009	290,9	13,0	2,5	1,3	14,1	1,1	322,9
	2013	495,4	–	6,0	6,6	4,2	–	512,2
Sterkai Pikeperch	2009	66,6	6,6	0,5	0,4	0,0	0,9	75,0
	2013	85,0	–	0,0	0,1	–	–	85,1
Stintos Smelt	2009	10,8	–	–	199,3	–	–	210,1
	2013	13,9	–	–	241,2	–	–	255,1

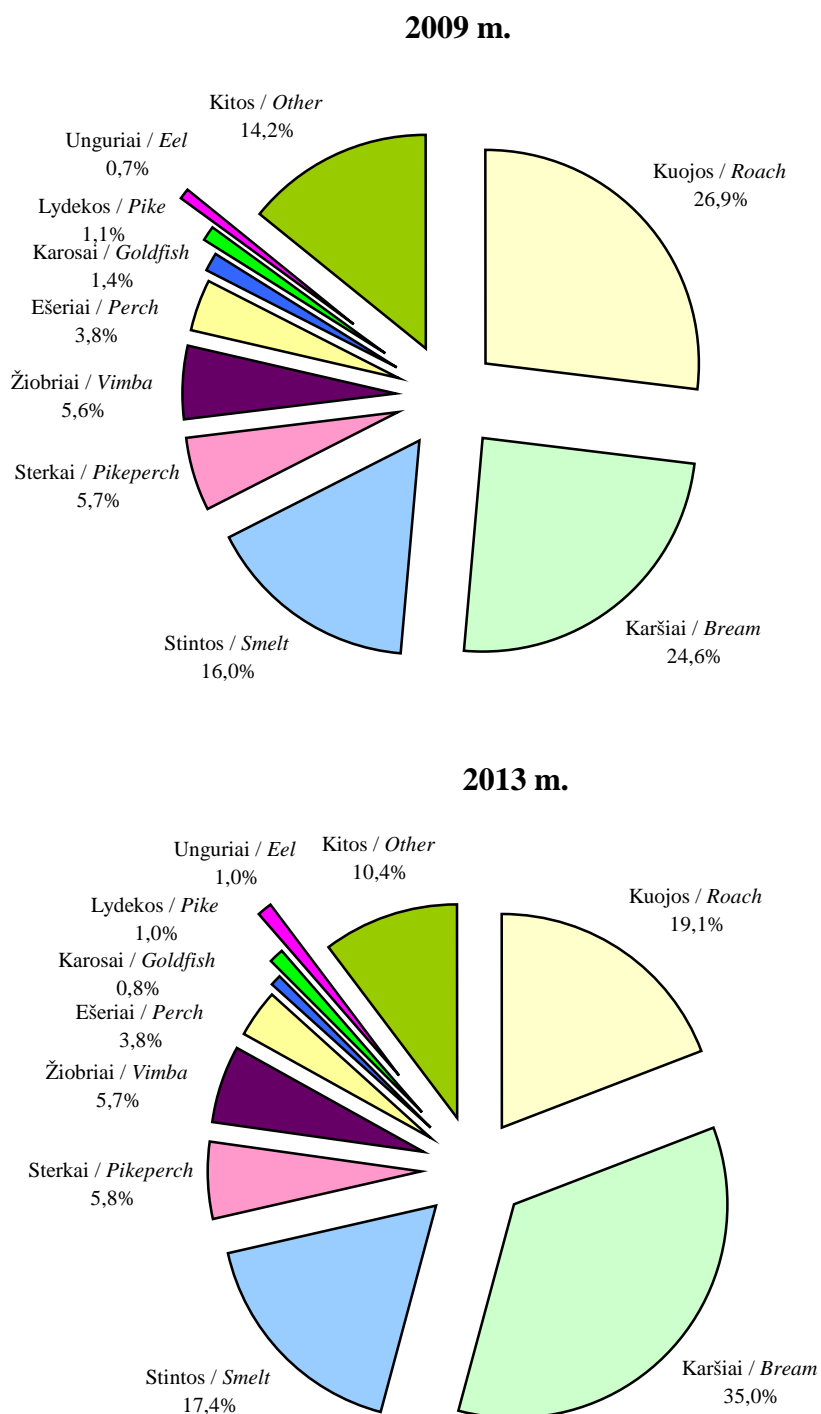
Žuvys <i>Fish species</i>	Metai <i>Year</i>	Vandens telkiniai / <i>Water bodies</i>						Iš viso <i>Total</i>
		Kuršių marios <i>Curonian Lagoon</i>	Kauno marios* <i>Kaunas water reservoir*</i>	ežerai <i>lakes</i>	upės <i>rivers</i>	polderiai <i>polders</i>	kiti <i>other</i>	
Žiobriai <i>Vimba</i>	2009	73,5	–	–	0,0	0,0	0,0	73,5
	2013	83,8	–	–	–	–	–	83,8
Ešeriai <i>Perch</i>	2009	42,9	4,0	2,5	0,0	0,9	0,4	50,7
	2013	48,6	–	6,1	–	0,3	–	55,0
Karosai <i>Goldfish</i>	2009	12,6	3,9	0,3	0,0	2,1	0,1	19,0
	2013	11,4	–	0,0	–	0,9	–	12,3
Lydekos <i>Pike</i>	2009	10,1	0,7	2,0	0,0	1,4	0,0	14,2
	2013	11,9	–	2,4	0,0	0,6	–	14,9
Karpiai <i>Carp</i>	2009	0,4	0,1	0,0	0,1	1,2	–	1,8
	2013	0,4	–	0,5	–	5,1	–	6,0
Unguriai <i>Eel</i>	2009	4,9	–	1,2	2,5	–	–	8,6
	2013	1,6	–	2,3	10,3	–	–	14,2
Kitos <i>Other</i>	2009	111,6	34,6	29,4	4,5	3,4	1,8	185,3
	2013	86,4	–	43,2	5,8	11,4	–	146,8
Iš viso <i>Total</i>	2009	885,8	127,1	44,0	209,2	42,9	6,3	1315,3
	2013	1104,9	–	70,0	264,2	25,5	–	1464,6

* 2013 m. Kuršių mariose ir kituose natūraliuose vandenyse žvejota nebuvo.

Šaltinis: LR aplinkos ministerijos duomenys.

2013 metais natūraliuose vidaus vandens telkiniuose sugauta 11,4 proc. daugiau žuvų nei 2009-aisiais. Analizuojamuoju 2009–2013 metų laikotarpiu kai kurių rūšių žuvų sugavimo versliniais įrankiais apimtys ženkliai kito 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, karpų sugauta 3,3 karto daugiau, ungurių – 65,1 proc., karšių – 58,6 proc., stintų – 21,4, žiobrių – 14,0 proc., sterkių – 13,5 proc., ešerių – 8,5 proc., lydekų – 4,9 proc. Karosų ir kuojų sugauta atitinkamai 35,3 proc. ir 21,2 proc. mažiau.

Natūraliuose vandens telkiniuose sugautų žuvų struktūroje 2009 metais vyravo kuojos (26,9 proc.), karšiai (24,6 proc.), stintos (16,0 proc.). Tačiau 2013-aisiais karšių dalis išaugo 10,4 proc. punkto ir sudarė didžiąją dalį (35,0 proc.), o kuojų dalis sumažėjo 7,9 proc. punkto ir sudarė 19,1 proc. Kitų žuvų dalis sugautuose laimikiuose kito nežymiai (3.27 pav.).

3.27. pav. Natūraliuose vidaus vandens telkiniuose sugautų žuvų struktūra 2009 ir 2013 metais

Fig. 3.27. Structure of fish catches in natural inland water bodies in 2009–2013

Šaltinis: LR aplinkos ministerijos duomenys.

Daugelį metų vidaus vandenų žuvininkystėje prioritetas buvo teikiamas verslinei žvejybai ir akvakultūrai. Tačiau dėl ežerų, upių ir kitų įvairaus dydžio ir gylio vandens talpyklų gausos šalyje sąlygos patrauklios ir mėgėjiškai žvejybai. Daugiausia mėgėjai sugauna lydekų, kuojų, ešerių, karšių, karosų, raudžių, karpių, lynų, plakių, vėgėlių, aukšlių ir kt. Perspektyvus mėgėjiškos žūklės objektas – vėžiai, plintantys daugumoje Lietuvos vidaus vandenų.

Žuvivaisa. Šalyje skiriamas didelis dėmesys žuvų ištekliams atkurti. Migracijos takų priežiūrai, žuvų įveisimui nenuomojamuose vandens telkiniuose ir kitoms priemonėms valstybė skirdavo iki 9 mln. Lt per metus. Žuvų išteklių atkūrimo darbus nuo 2010 m. balandžio 1 d. vykdo Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM Žuvivaisos skyriaus Laukystos, Rusnės, Simno, Žeimenos, Trakų Vokės poskyriai bei Vidaus vandenų ir akvakultūros skyriaus Šilavoto poskyris, žuvininkystės bendrovės ir individualūs (fiziniai asmenys) vandens telkinių nuomininkai.

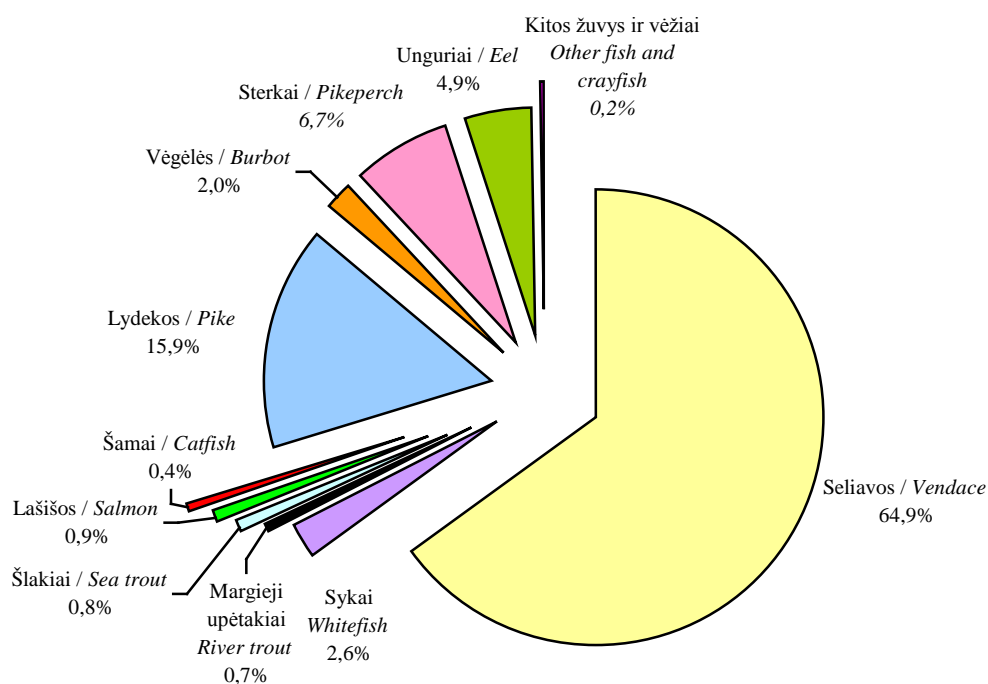
Igyvendinant žuvų įveisimo į valstybinės reikšmės vandens telkinius programas, į minėtus telkinius išleidžiama žuvų jauniklių. Kad šis procesas vyktų efektyviau, modernizuojamos žuvivaisos įmonės, įsisavinamas vertingų, vidaus ir užsienio rinkose paklausių žuvų ir vėžių veisimas ir jų jauniklių auginimas, didinamas vertingų žuvų (sykų, peledžių, lynų), ypač plėšriųjų (lydekų ir starkių) bei lašišinių žuvų veisimo mastas, taip pat vyresnių amžiaus grupių žuvų jauniklių, įskaitant ungurius, įveisimas.

Lietuvoje sukaupta vertingų verslinių lašišinių šeimos žuvų – vaivorykštinių upėtakių auginimo patirtis. Upėtakiai auginami Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM Žuvivaisos skyriaus Žeimenos ir atnaujintame Trakų Vokės poskyriuose bei kituose objektuose. Zarasų rajone UAB „Vasaknos“ pastatytas modernus upėtakių ir eršketinių žuvų veisimo cechas ir auginimo baseinai.

Pastatyti sterkių, šamų ir kai kurių kitų vertingų žuvų jauniklių paauginimo minėtose sistemose centrai Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM Žeimenos, Simno, Rusnės poskyriuose, prekinių ungurių auginimo – UAB „Auksinis ungurys“ (Švenčionių r.) ir kai kuriose kitose vietovėse.

2013 metais žuvų įveisimo darbai valstybiniuose neišnuomotuose vandens telkiniuose buvo tęsiami. Pagal žuvų ir vėžių gaudymo žuvivaisai 2013 metų planą žuvų įveisimo darbai vyko 67 valstybinės reikšmės neišnuomotuose ežeruose, 59 valstybinės reikšmės upėse, 2 vandens talpyklose ir tvenkiniuose, Kauno mariose. Į šiuos vandens telkinius buvo suleista 26,5 mln. vnt. įvairių vertingų žuvų ir vėžių, iš jų 8,1 mln. vnt. – paaugintų jauniklių.

2013 metų žuvų ir vėžių įveisimo į valstybinius neišnuomotus vandens telkinius planas įvykdytas 102 proc.

3.28 pav. Žuvų, įveistų į valstybinės reikšmės vandens telkinius 2013 metais, struktūra

Fig. 3.28. Structure of fish release into state water bodies in 2013

Šaltinis: Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

2003 metais atlikti siauražnyplių ir plačiažnyplių vėžių perkėlimo bei lydekų, paprastųjų karosų, margųjų upėtakių, kiršlių, sterkų ir šamų reproduktorių gaudymo darbai. Vykdyti aštriašnių eršketų migracijos stebėjimai bei atkūrimo darbai: į Neries ir Šventosios upes paleista 7,8 tūkst. vnt. šiųmetukų ir 445 vnt. metinukų. Jauniklių migracijos tikslais dalis eršketų sužymėti išoriniais žymekliais.

Vykdam europinių ungurių (*Anguilla anguilla* L.) išteklių valdymo Lietuvoje plano (EK patvirtinto 2009 m. gruodžio 22 d.) 2013 metų darbus, balandžio ir gegužės mėnesiais į 28 vandens telkinius išleista 1,2 mln. vnt. stiklinės stadijos ungurių jauniklių ir 0,1 mln. vnt. paaugintų paprastųjų (europinių) ungurių jauniklių, kurių dalis paženklinta, kad Lietuvos ir kitų šalių mokslo darbuotojai galėtų stebėti ungurių migraciją.

Pagal 2011–2017 metų Valstybinės aplinkos monitoringo programos 2013 metų planą įvairiuose vandens telkiniuose buvo vykdoma specialioji žvejyba mėginiais paimti.

Verslinė akvakultūros žuvininkystė. Tvenkinių žuvininkystė – ūkio šaka, turinti ekonominės, socialinės ir rekreacinės reikšmės, padedanti plėsti žuvų asortimentą, įdarbinti kaimo žmones. Tvenkiniuose žuvis augina apie 20 akvakultūros bendrovių ir 100 ūkininkų.

Akvakultūros tvenkinių projektinis pajėgumas – daugiau kaip 5,0 tūkst. t prekinį žuvų per metus. Lietuvos tvenkinių žuvininkystėje vyrauja mažos įmonės. Dėl ribotos produkcijos paklausos rinkoje nenaudojami visi pajėgumai, nors pastebima jų naudojimo didėjimo tendencija.

Apie 95 proc. tvenkinių produkcijos sudaro karpiai. Akvakultūros bendrovėse žuvų asortimentas plečiamas. Auginami upėtakiai, eršketai, šamai, lydekos, karosai, lynai, augalėdės žuvis, lašišos, šlakiai ir kt. Žuvis parduodamos šalies vidaus ir užsienio rinkose. 2009 metais už šalies ribų buvo išvežta 40,2 proc., 2010-aisiais – 45,6 proc., 2011-aisiais – 44,6 proc., 2012-aisiais – 35,0 proc., 2013-aisiais – 40,8 proc. akvakultūros bendrovėse išaugintų prekinių gyvų karpių ir kitų žuvų (3.16 lentelė).

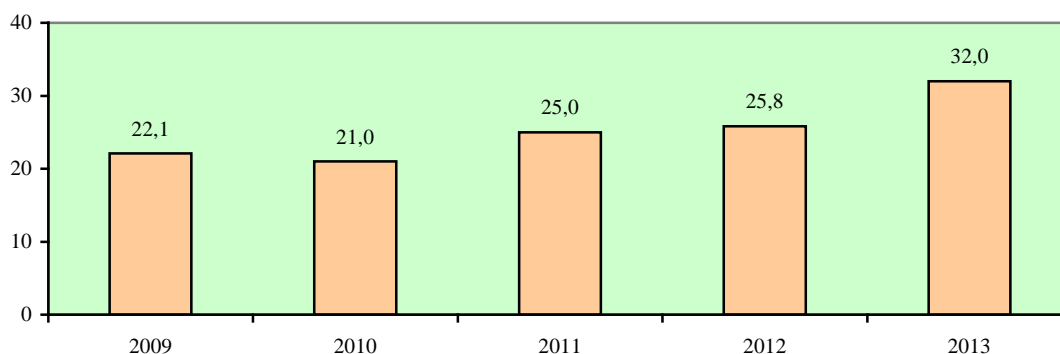
**3.16 lentelė. Akvakultūros bendrovių žuvų pardavimo apimtys ir kainos
2009–2013 metais**

Table 3.16. Amounts and prices of fish sold by pond farms in 2009–2013

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	2013	Pokytis / Change 2013, palyginti su compared to 2009, %
Parduota žuvų, t / Fish sold, t	3422	3216	3288	3596	4003	17,0
vidaus rinkoje / domestic market	2046	1748	1848	2338	2371	15,9
eksportuota / export	1376	1468	1490	1258	1632	18,6
Gyvų karpių vidutinė didmeninė kaina, Lt/t Average wholesale price of live carp, Lt/t	6228	6541	6880	6813	7280	16,9
Gyvų karpių vidutinė mažmeninė kaina, Lt/kg Average retail price of live carp, Lt/kg	10,50	9,89	11,32	11,62	11,55	10,0

Šaltiniai: Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM, Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos ir Statistikos departamento duomenys.

2009–2013 metais žuvų pardavimo didmeninė kaina svyravo nuo 6,2 iki 7,3 tūkst. Lt/t. Tvenkinių žuvų prekinės produkcijos vertė (faktinėmis pardavimo kainomis) 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, padidėjo 24,0 proc., palyginti su 2009-aisiais, – 44,8 proc. (3.29 pav.).

3.29 pav. Tvenkinių žuvų prekinė produkcija 2009–2013 metais, mln. Lt
Fig. 3.29. Production of pond fishery in 2009–2013, LTL million

Šaltinis: Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos duomenys.

Pagal Europos Komisijos reglamentą (EB) Nr. 736/2008 valstybės narės gali kompensuoti dalį išlaidų, susijusių su aplinkos, gamtos išteklių, genetinės įvairovės apsauga, ekologinės akvakultūros kokybės gerinimu ir pan. Parama ekologiinei žuvininkystei pagal galiojančią valstybės paramos gamtos išteklių apsaugai žuvininkystės tvenkiniuose gerinti tvarką, didėjusi iki 2009 metų, 2010-aisiais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo daugiau kaip 2 kartus (iki 970 tūkst. Lt per metus). Tokia išliko ir vėlesniais metais. Tai turėjo neigiamą poveikį ekologinės žuvininkystės plėtrai. 2009 metais buvo sertifikuotas didžiausias ekologinių tvenkinių plotas (5856 ha), tačiau dėl pasikeitusios paramos tvarkos jau 2010 metais ekologinių tvenkinių plotai sumažėjo. 2013 metais ekologiškas žuvis auginama 15 akvakultūros ūkių, kurių sertifikuotas plotas apėmė 5049 ha.

Mažėjo ir ekologiškos žuvų produkcijos dalis nuo visos tvenkiniuose išaugintų žuvų prekinės produkcijos.

Tolesnę ekologinės žuvininkystės plėtrą riboja ir nedidelė dėl santykinai aukštų kainų ekologiškos žuvų produkcijos paklausa, ekologiškų pašarų trūkumas.

Siekiant sudaryti prielaidas ekologinės žuvininkystės plėtrai ir paskatinti ekologinę gamybą, reikalinga atitinkama valstybės parama. Siekiant racionaliau panaudoti valstybės paramos lėšas, ekologiškai akvakultūrai remti skiriamas išmokas tikslinga labiau susieti su užauginamos produkcijos kiekiu ir patirtomis išlaidomis.

Žuvis auginama ir uždaroje akvakultūros sistemoje (UAS), kurios palaiko reikiamus vandens fizikinius ir cheminius rodiklius. Gamtosauginiu požiūriu UAS – pažangi technologija, kuri taupo vandens išteklius, žuvis visus metus auginamos joms palankioje temperatūroje. Žuvis auginti UAS yra perspektyvu, jų įrengimą remia ES. Šios sistemos ganėtinai plačiai taikomos Vakarų Europos šalyse, į kurias orientuojasi Lietuvos žuvų augintojai. 2010 metais Lietuvos žuvų UAS augintojai įkūrė asociaciją „Alternatyvioji akvakultūra“, kuri jungia apie 20 juridinių ir fizinių asmenų, auginančių, planuojančių auginti ar susijusių su žuvų auginimu UAS (įrangos, pašarų tiekėjai, kt.). Šiose sistemose auginamos tam tikrų rūšių žuvis: afrikiniai šamai, eršketai, upėtakiai, lašišos. Kol kas UAS auginama nedaug žuvų, bet tikėtina, kad augantis vartotojų domėjimasis ir teikiama parama padidins minėtų žuvų pasiūlą ir paklausą.

Žuvų perdirbimas, užsienio prekyba. 2013 metais Lietuvos žuvų perdirbimo sektoriuje žuvų ir jų produktų prekybos tendencijos išliko nepakitusios – didžioji dalis žaliavų importuojama, o didžioji dalis pagamintų žuvų produktų eksportuojama. Žuvų žaliavų importas yra svarbus, nes šalies žvejų sugautų ir parduotų žuvų nepakanka žuvų perdirbimo pramonės poreikiams patenkinti. Daugiausia perdirbamos jūrų žuvis.

Žuvų perdirbamoji pramonė gamina plataus asortimento produkciją: atšaldytus, sušaldytus, sūdytus ir marinuotus, rūkytus, džiovintus ir vytintus, aromatizuotus žuvų produktus, kulinarius žuvų gaminius, žuvų konservus.

Išankstiniais Statistikos departamento duomenimis, Lietuvos žuvų perdirbimo įmonės importavo žuvų žaliavos (KN 03) už 1022,8 mln. Lt, arba beveik 8,0 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. Didžiausią importo dalį sudarė šviežios arba atšaldytos žuvis (KN 0302) – 417,3 mln. Lt, įvairi žuvų filė (KN 0304) – 295,7 mln. Lt, sušaldytos žuvis (KN 0303) – 250,8 mln. Lt. Palyginti su 2009 metais, žuvų importas išaugo 59,6 proc.

Gaminių ar konservų iš žuvų, ikrų, vėžiagyvių (KN 1604 ir 1605) importuota už 88,7 mln. Lt. Tai sudarė tik 0,7 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. Palyginti su 2009 metais, šių gaminių importas išaugo 42,9 proc.

2013 metais eksportuota žuvų ir vėžiagyvių (KN 03) už 866,6 mln. Lt (lietuviškos kilmės – 75,6 proc.). Minėtos grupės produktai sudarė 5,3 proc. žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Daugiausia eksportuota vytintų, sūdytų, rūkytų žuvų (KN 0305) – už 465,3 mln. Lt (lietuviškos kilmės – 99,5 proc.) ir įvairios žuvų filė (KN 0304) – už 238,5 mln. Lt (atitinkamai 60,4 proc.). Palyginti su 2009-aisiais, žuvų ir vėžiagyvių eksportas išaugo 2,3 karto (lietuviškos kilmės – net 3,5 karto).

Perdirbtų žuvų produktų eksportas (KN 1604 ir 1605) sudarė 2,1 proc. visų žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir siekė 335,8 mln. Lt (iš jų 99,5 proc. lietuviškos kilmės). Daugiau kaip 96 proc. šio eksporto sudarė gaminiai ar konservai iš žuvų (KN 1604) – 323,3 mln. Lt (atitinkamai 90 proc.). Palyginti su 2009 metais, jų eksportas sumažėjo 25,6 proc.

2013 metais žuvininkystės produktų užsienio prekybos balansas buvo teigiamas ir sudarė 90,9 mln. Lt.

Didėjanti lietuviškų žuvininkystės produktų paklausa rodo jos konkurencingumą vidaus ir užsienio rinkose. Siekiant geriau patenkinti vartotojų poreikius, tikslinga plėsti žuvininkystės produktų asortimentą, skatinti naujų produktų gamybą.

REZIUMĖ

2013 metais žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriui teko 3,8 proc. Lietuvos ūkyje sukurtos BPV, daugiau kaip 16,4 proc. visos šalies užsienio prekybos apyvartos, buvo užtikrintos darbo vietos beveik dešimtdaliui dirbančių gyventojų.

Siekiant didinti žemės ūkio konkurencingumą, palaikyti žemdirbių pajamas, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų, tausoti aplinką, ūkio subjektams teikiama ES ir nacionalinio biudžeto parama. 2013 metais lėšų dalis, skirta žemės ūkiui finansuoti, sudarė 3233 mln. Lt, o tai 15,8 proc. daugiau nei 2012-aisiais.

2013 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 16217 mln. Lt (26,4 proc. daugiau nei 2012 m.), importuota už 12832 mln. Lt (17,4 proc. daugiau). Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų, kai Lietuva tapo ES nare, teigiamas. 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, jis padidėjo 20 mln. Lt – iki 3385 mln. Lt.

Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2009–2013 metus kito netolygiai. 2013 metais, palyginti su 2009-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 9,8 proc., palyginti su 2012-aisiais – 3,3 proc. Žemės ūkio subjektų, deklaruosius ŽŪN, vidutinis ūkio dydis buvo 18,5 ha, t. y. 5,7 proc. didesnis nei 2012-aisiais ir 23,3 proc. – nei 2009-aisiais.

Lietuvoje 2013 metais sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 171 tūkst. ha, arba 5,3 proc. didesnis nei 2012-aisiais. Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) išaugo nuo 64,8 ha 2012 metais iki 67,1 ha 2013-aisiais.

Žemės fondo sudėtis pagal tikslinę paskirtį beveik nekito. Didžiausią jo dalį sudarė žemės ūkio paskirties (60,4 proc.) ir miškų ūkio paskirties (30,3 proc.) žemė.

Svarbiausiu pastarųjų metų įvykiu Lietuvos kaimo gyvenime reikėtų laikyti kaimo gyventojų užimtumo struktūros pokytį. 2009 metais 29,9 proc. kaimo dirbančiųjų dirbo žemės ūkyje, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuose, tačiau pastaruoju metu, pagerėjus ekonominei situacijai, dirbančiųjų žemės ūkyje dalis sumažėjo, didėjant dirbančiųjų paslaugų sektoriuje daliai. 2013 metais žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės sektoriuje dirbo 27,0 proc. užimtų kaimo gyventojų.

MVĮ kaime skaičius 2013 metais, palyginti su 2012-aisiais, išaugo 16,8 proc. 2013 metais jų buvo 10,8 tūkst. (iš jų 78 proc. – labai mažos įmonės). Jose dirbo 96 tūkst. darbuotojų, t. y. ketvirtadalis visų užimtųjų kaime.

Sparčiai vystantis pasaulio ekonomikai, auga žemės ūkio ir maisto produktų vartojimas ir paklausa, o kartu didėja suinteresuotumas plėsti gamybos apimtis, didinti pasiūlą. Prielaidas tam sudarytų didesnės investicijos į ūkių modernizavimą, darbo našumo kėlimą, veiklos ir produktų pateikimo vartotojui optimizavimą.

SUMMARY

In 2013 the sector of agriculture, forestry and fisheries accounted for 3.8% of the gross value-added created in the Lithuanian economy, comprised more than 16.4% of the total foreign trade turnover, guaranteed workplaces for nearly one tenth of the employed population.

Aiming to increase the competitiveness of agriculture, to support farmers' income, to reduce social disjuncture between rural and urban population, to save the environment, the economic entities are supported from the EU and national budgets. In 2013 the funds for agriculture made up LTL 3133 million i. e. 15.8% more than in 2012.

In 2013 the export of agricultural and food products totalled LTL 16217 million (26.4% more than in 2012), while the import amounted to LTL 12832 million (17.4% more). Starting 2004 (when Lithuania joined the EU) the balance of foreign trade of agricultural and food products was positive. In 2013, as compared to 2012, it increased by LTL 20 million and reached LTL 3385 million.

In 2009–2013 the number of agricultural entities by category was changing unevenly. In 2013, as compared to 2009, the number of registered family farms went up by 9.8% and, as compared to 2012, increased by 3.3%. The average farm size of agricultural entities that declared UAA in 2013 was 18.5 ha, or by 5.7% larger than in 2012 and by 23.3% more than in 2009.

In 2013 the certified organic area in Lithuania occupied 171 thousand hectares, or was by 5.3% larger than in 2012. The average size of certified farm (including fishery farms) increased from 64.8 ha (in 2012) to 67.1 ha (in 2013).

The total land area by land category was almost stable. The largest share in the total land area made up land used for agricultural purposes (60.4%) and the area of forestry land (30.3%).

Recently the most important changes were going in the structure of rural population employment. In 2009, 29.9% of rural working population were employed in agriculture, forestry and fisheries, but lately, when the economic situation has improved, the share of population employed in agriculture is going down while the share of population involved in services is going up. In 2013, 27.0% of the employed rural population were involved in agriculture, forestry and fisheries.

In 2013, as compared to 2012, the number of SMEs in rural areas increased by 16.8% and reached 10.8 thousand (of which 78% made up micro-enterprises). Rural SMEs employed 96 thousand or one fourth of the total number of rural working population.

With the rapid development of the world economy, the consumption and demand for agricultural and food products are increasing, at the same time interest in expanding production and enlarging supply is growing. Significant investments in modernisation of farms, raising of labour productivity, optimisation of performance and food supply to consumers should make the preconditions for an increase in production amounts.

SANTRUMPOS / ABBREVIATIONS

- AB – akcinė bendrovė
BPV – bendroji pridėtinė vertė
BVP – bendrasis vidaus produktas
BŽŪP – bendroji žemės ūkio politika
EK – Europos Komisija
ES – Europos Sąjunga
EŽŪGF – Europos žemės ūkio garantijų fondas
ES-12 – šalys, į ES įstojusios 2004 ir 2007 m.
ES-15 – ES šalys senbuvės
ES-27 – ES šalys narės 2007 m.
ES-28 – ES šalys narės 2013 m.
IEZ – išskirtinė ekonominė zona
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
KN – kombinuotoji nomenklatūra (angl. *CN – Combined Nomenclature*)
KPP – Kaimo plėtros 2007–2013 m. programa
LAEI – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
LR – Lietuvos Respublika
MVĮ – mažos ir vidutinės įmonės (angl. *SMEs – small and medium-sized enterprises*)
NEAFC – Žvejybos šiaurės rytų Atlante komisija (angl. *North-East Atlantic fisheries Commission*)
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra
PLNP – pereinamojo laikotarpio nacionalinė parama
PNTI – papildoma nacionalinė tiesioginė išmoka
PPO – Pasaulio prekybos organizacija
PVM – pridėtinės vertės mokestis (angl. *VAT – Value-added tax*)
SD – sąlyginis darbuotojas (angl. *AWU – annual working unit*)
SVV – smulkusis ir vidutinis verslas
UAB – uždaroji akcinė bendrovė
UAS – uždaroji akvakultūros sistema
UNESCO – Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*).
ŪADT – Ūkių apskaitos duomenų tinklas
VĮ – valstybės įmonė
VšĮ – viešoji įstaiga
ŽŪB – žemės ūkio bendrovė
ŽŪIKVC – VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIS – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪN – žemės ūkio naudmenos (angl. *UAA – utilized agricultural area*)